SLUTNA RUM OCH ÖPPNA LANDSKAP

Ulrika Andersson
(red)

Slutna rum och öppna landskap

Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015
SOM-rapport nr 69

Ulrika Andersson (red)

Redaktör: Ulrika Andersson
© Författarna och SOM-institutet
Administrativ redaktör: Josefine Bové
Omslag: Daniel Zachrisson
Redigering: Henny Östlund
Tryck: Ale Tryckteam, Bohus, 2017
ISBN: 978-91-89673-38-0
ISSN: 0284-4788
ISRN: GU-STJM--69--SE

INNEHÅLL

Förord 7

Slutna rum och öppna landskap
Ulrika Andersson 9

Svenska folkets politiska intresse 1960-2015
Daniel Jansson & Henrik Oscarsson 39

Skånska sverigedemokrater
Anders Sannerstedt 49

Förtroendet för politiker och tjänstemän
Lennart Weibull 69

Brist på kända och populära regionpolitiker
Sören Holmberg 97

Greater Copenhagen och mindre Öresund?
Jesper Falkheimer & Nils Gustafsson 107

Skåne online
Annika Bergström 123

Skåningars konsumtion av lokala nyheter
Ulrika Andersson 135

METODREDOVISNING

Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015
Klara Bové 153

Om författarna 171

SOM-institutets böcker 173

FÖRORD

Slutna rum och öppna landskap är SOM-institutets 69:e forskarantologi sedan starten 1986. Boken bygger på 2015 års sydsvenska SOM-undersökning, genomförd bland medborgare i Skåne. I boken presenteras analyser av den skånska befolkningens vanor och attityder inom en rad olika områden. Fokus ligger huvudsakligen på resultaten från 2015 års undersökning, men i flera kapitel görs också jämförelser med tidigare år. I boken finns också analyser baserade på de årliga nationella SOM-undersökningarna och jämförelser med den regionala SOM-undersökningen i Västsverige.

SOM-institutet är en undersöknings- och forskningsorganisation som drivs gemensamt av Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Sedan 1986 genomför SOM-institutet årliga nationella medborgarundersökningar och 2001 genomfördes den första motsvarande undersökningen i Malmö. 2004 utökades undersökningsområdet till att omfatta hela Skåne och sedan dess har SOM-institutet genomfört undersökningar under åren 2006, 2008, 2011 och 2015. Den senaste sydsvenska SOM-undersökningen från 2015 genomfördes som två representativa urval om 4 000 slumpmässigt valda personer i åldrarna 16 till 85 år respektive 4 000 slumpmässigt utvalda personer i åldrarna 16 till 29 år. Frågorna som har ställts till respektive urvalsgrupp har varit desamma och omfattar en rad frågor om såväl samhälle, opinion och medier som demografi och bakgrund. Undersökningen genomfördes under perioden september 2015 till mars 2016. Ansvarig för datainsamlingen har varit *Kinnmark Information* med Magnus Kinnmark som fältledare. Närmare uppgifter om undersökningens uppläggning och genomförande finns i metoddokumentationen i bokens sista kapitel.

Ulrika Andersson och Jonas Ohlsson har varit undersökningsledare för den sydsvenska SOM-undersökningen 2015. Ulrika Andersson har även varit redaktör för föreliggande bok. Biträdande undersökningsledare Klara Bové har ansvarat för fältarbete och dataförädling. Josefine Bové har varit administrativ och teknisk redaktör för boken.

I *Slutna rum och öppna landskap* medverkar forskare från flera olika ämnesområden vid Göteborgs universitet och Lunds universitet. Varje författare svarar själv för sin tolkning av data och slutsatserna i respektive kapitel.

Dataunderlaget från SOM-undersökningarna finns tillgängligt för forskare via Svensk Nationell Datatjänst vid Göteborgs universitet (www.snd.gu.se) ett år efter att datamängderna har auktoriserats. De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i boken. Information om undersökningar och publikationer finns på SOM-institutets hemsida: www.gu.se.

Göteborg i januari 2017
Ulrika Andersson
SOM-institutet
Göteborgs universitet

SLUTNA RUM OCH ÖPPNA LANDSKAP

ULRIKA ANDERSSON

Sveriges län och landsting har under lång tid varit föremål för politiska diskussioner och statliga utredningar. Så sent som i juni 2016 presenterade Indelningskommittén sitt delbetänkande med förslag om att dela in Sverige i sex större regioner, inkluderat de befintliga storregionerna Skåne, Västra Götaland och Stockholm (SOU 2016:48). Kommittén menar att de tre storregionerna har utvecklat stora fördelar jämfört med övriga län och landsting, inte minst när det gäller administration, regional utveckling och hälso- och sjukvårdssystem. Den föreslagna regionindelningen omfattar samtliga län och landsting utom två: Skåne respektive Stockholm, vilka båda sedan tidigare har genomgått länsindelningar. För Skånes del gjordes en ny länsindelning 1997 då Kristianstads och Malmöhus län slogs samma till Skåne län. Två år senare, 1999, bildades formellt Region Skåne, en organisation med ansvar för områden som vård och hälsa, kollektivtrafik, infrastruktur, utveckling av näringsliv, regional utveckling, kultur, samhällsplanering samt miljö- och klimatfrågor i Skåne. Utöver samordning av administration och service, fanns även en uttalad tanke om att regionbildningen skulle flytta de politiska besluten närmare medborgarna och på så sätt göra skåningarna mer delaktiga i beslut av central betydelse för Skånes framtid.

Till regionens verksamhet har också varit knutet ett permanent uppdrag från staten att samordna de regionala utvecklingsfrågorna och leda arbetet med att ta fram den regionala utvecklingsstrategin (SFS 2010:630). Den senaste strategin, *Det öppna Skåne 2030*, beslutades av Regionfullmäktige i juni 2014. I utvecklingsstrategin beskrivs formuleringen ”det öppna Skåne” som den gemensamma målbilden och framtidsvisionen för det fortsatta regionala utvecklingsarbetet. Det öppna Skåne 2030 ska enligt utvecklingsstrategin vara:

> *Ett […] Skåne som välkomnar pluralism, fler människor, nya idéer och som kännetecknas av hög tolerans och stor delaktighet i gemensamma samhällsfrågor. Det öppna Skåne omfamnar såväl ett öppet landskap som urbanisering. Det öppna Skåne bryter nationella gränser och är en naturlig del i Öresundsregionen. Det öppna Skåne erbjuder var och en goda livschanser. (Det öppna Skåne 2030, 2014:3)*

Fem övergripande områden pekas ut som särskilt angelägna att fokusera på för ett förverkligande av målbilden, däribland att erbjuda den skånska befolkningen framtidstro och livskvalitet, att göra regionen till en stark och hållbar tillväxtmotor, att dra nytta av regionens flerkärniga ortsstruktur, att bli en globalt attraktiv region

Andersson, Ulrika (2017) Slutna rum och öppna landskap i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

samt att utveckla framtidens välfärdstjänster (*Det öppna Skåne 2030*, 2014:6). Inom ramen för dessa områden inryms en rad faktorer, såsom inflyttning, etnisk mångfald, medborgardemokrati, utbildning, hälsa, sysselsättning, infrastruktur, kollektivtrafik, kultur, miljö och öresundsintegration, med andra ord förhållanden som på ett eller annat sätt påverkar människors möjligheter att leva, bo och verka i Skåne.

Sett till invånarantal, befolkas Skåne av strax över 1,3 miljoner människor, bosatta i olika delar av länet. Det är dessa 1,3 miljoner som står för användningen av de tjänster och den service som Region Skåne tillhandahåller, som finansierar regionens verksamhet genom sina skattepengar, som väljer regionens politiker i de allmänna valen och som utkräver ansvar av sina valda politiker. Det är också omkring dessa människors uppfattningar, upplevelser och förehavanden som den här boken kretsar. Vad tycker egentligen skåningarna om den regionala servicen? Hur ser de på sina möjligheter att leva och arbeta i Skåne? Hur ställer de sig till nationsöverskridande samarbeten i Öresundsregionen? Dessa frågor, och fler därtill, kommer att granskas närmare i den här boken.

De resultat och analyser som presenteras i boken baseras på 2015 års sydsvenska SOM-undersökning. Sedan 2001 har SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomfört sex frågeundersökningar bland medborgarna i Skåne, med syftet att beskriva och försöka förklara människors attityder och vanor inom en rad olika områden. Den första undersökningen som genomfördes 2001 och riktade sig till invånarna i Malmöregionen. Därefter har undersökningar genomförts bland hela Skånes befolkning 2004, 2006, 2008, 2011 samt 2015. Frågorna som medborgarna i Skåne har ombetts besvara har delvis varit desamma under de aktuella åren, vilket ger möjlighet att spåra såväl förändringar som stabilitet i befolkningens åsikter och förehavanden.[1] Undersökningarnas utformning möjliggör dessutom direkta jämförelser med resultaten från SOM-institutets nationella undersökning (Ohlsson, Oscarsson & Solevid, 2016) såväl som de regionala SOM-undersökningar som har genomförts i Västra Götaland (Bergström & Harring, 2016) och Värmland (Norell & Nilsson, 2016).

Bokens titel – *Slutna rum och öppna landskap* – knyter an till delar av de resultat och analyser som presenteras i de kommande kapitlen, men också till händelser och skeenden i det omgivande samhället. I detta inledande kapitel ges en beskrivning av vilka samhällsfrågor skåningarna tycker är viktigast idag, hur de uppfattar olika regionala och kommunala serviceområden samt vilken inställning de har till en rad aktuella politiska frågor och förslag. Kapitlet belyser också frågor som rör synen på hur det är att arbeta och leva i Skåne. I Henrik Oscarssons och Daniel Janssons kapitel analyseras förändringar i medborgarnas politiska intresse under perioden 1960–2015. Fokus ligger bland annat på jämförelser mellan politiskt intresset i befolkningen som helhet och intresset bland skåningar. Anders Sannerstedt går sedan vidare med att analysera sympatisörerna till det parti som i

riksdagsvalet 2014 var det andra mest populära partiet bland skånska valdeltagare, nämligen Sverigedemokraterna (SD). Kapitlet granskar vem den genomsnittlige SD-anhängaren är och jämför också vilka likheter och skillnader som finns mellan partiets anhängare och resten av valmanskåren. Därpå belyser Lennart Weibull hur allmänhetens förtroende ser ut för olika grupper inom politik och förvaltning liksom vilka faktorer som ligger bakom förtroendet. I Sören Holmbergs kapitel diskuteras hur kända och populära – eller snarare okända och impopulära – de folkvalda politikerna i Region Skåne är bland regionens medborgare. Jesper Falkheimer och Nils Gustafsson analyserar härefter hur skåningars attityder till och intresse för Danmark, Öresundsregionen och Greater Copenhagen ser ut när det gäller frågor som till exempel regionalt samarbete, trafikförbindelser, arbetsliv, nyhetsmedier och språkkunskap. I Annika Bergströms kapitel studeras den skånska befolkningens internetvanor. Kapitlet visar bland annat hur ofta människor tar del av nyheter och offentliga tjänster online. En motsvarande analys, men med avseende på konsumtion av lokala nyhetsmedier inom olika befolkningsgrupper, följer sedan i Ulrika Anderssons kapitel. Boken avslutas därefter med ett utförligt metodkapitel om den sydsvenska SOM-undersökningen 2015, skrivet av Klara Bové.

Viktiga frågor på skåningarnas agenda

När människor ombeds att ange vilka samhällsproblem de upplever som särskilt angelägna, brukar vanligtvis områden som berör välfärd (sjukvård, skola, utbildning) respektive arbetsmarknad hamnat i topp (Ohlsson, Oscarsson & Solevid, 2016). Så har även fallet varit i de sydsvenska SOM-undersökningar som genomförts under den senaste tioårsperioden. Sjukvårdsfrågan dominerade stort under åren 2004, 2006 och 2008, men tappade något i intensitet under 2011 (tabell 1). Samtidigt förstärktes uppfattningen om skola, immigration och arbetsmarknad som viktiga problemområden.

Men under 2015 har medborgarnas agenda rubbats jämfört med normalläget, en förändring som gäller på regional såväl som på nationell nivå (Ohlsson, Oscarsson & Solevid, 2016: 13-15). Drygt 40 procent av den skånska befolkningen (på nationell nivå 53 procent) svarar spontant, på den helt öppet ställda frågan, att frågor som rör immigration, flyktingmottagande, invandring och integration idag utgör det största samhällsproblemet i Skåne (tabell 1). Visserligen hamnar sjukvårdsfrågan fortfarande högt upp i rangordningen, men det är integration och immigration som framför allt står på den skånska dagordningen, åtminstone när bedömningen gäller situationen i regionen.

Tabell 1 Medborgarnas dagordning över viktiga samhällsproblem i Skåne 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015 (procent)

	2004	2006	2008	2011	2015	Differens 2004-2015
Integration/immigration	5	7	5	16	43	+38
Sjukvård	42	43	41	34	37	–5
Skola/utbildning	7	7	6	18	22	+15
Arbetsmarknad	7	7	5	14	14	+7
Infrastruktur	8	11	15	14	10	+2
Äldrefrågor	8	9	6	12	9	+1
Miljö/energi	4	4	4	8	5	+1

***Kommentar**:* Frågan lyder: ”Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Skåne?”. Före 2011 löd frågan: ”Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Region Skåne?” Frågan är öppen och respondenterna ombeds ange högst tre frågor/problem. Tabellen presenterar de vanligaste frågorna. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

Men det är inte bara på nationell och regional nivå som integrations- och immigrationsfrågan utmärker sig. Den ligger även i topp i skåningars bedömning av hur situationen ser ut i den egna hemkommunen. Andelen som anser att det här är den absolut viktigaste samhällsfrågan har i det närmaste tredubblats sedan tidigt 2000-tal. Mellan åren 2004 till 2011 låg andelen relativt stabilt kring 10-procentsstrecket, vilket ska jämföras med 30 procent år 2015 (tabell 2). Resultatet i sig är kanske inte särskilt förvånande sett i ljuset av de stora flyktingströmmarna från framför allt Syrien och Afghanistan som nådde Sverige under sommaren och hösten 2015. Genom sin geografiska belägenhet har Skåne varit en av de regioner i Sverige där trycket från det kraftigt ökande antalet asylsökande varit särskilt hårt, inte minst i orter med bro- eller båtförbindelse till länder som Danmark och Tyskland. I samhällsdebatten användes bland annat begrepp som systemkollaps för att beskriva flyktingkrisen, och Skånes största dagstidning, *Sydsvenskan,* valde att kallade situationen för ”en svensk beredskapskatastrof” (151226).

Men även om immigrationsfrågan på kort tid har seglat upp som den viktigaste samhällsfrågan, är det långt ifrån alla skåningar som är av denna uppfattning. Polariseringen mellan olika befolkningsgrupper är förhållandevis kraftig och resultat från tidigare SOM-undersökningar har bland annat kunnat visa att det finns en relativt nära koppling mellan att vara restriktiv till invandring och att nämna immigration och integration som ett viktigt samhällsproblem.

Tabell 2 Medborgarnas dagordning över viktiga samhällsproblem i egna kommunen 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015 (procent)

	2004	2006	2008	2011	2015	Differens 2004-2015
Integration/immigration	9	11	10	12	30	+21
Sjukvård	25	26	23	23	24	–1
Skola/utbildning	24	20	18	21	24	±0
Arbetsmarknad	10	14	7	11	12	+2
Äldrefrågor	16	21	14	13	10	–6
Infrastruktur	9	10	12	11	10	+1
Bostäder/byggnadsfrågor	8	9	11	8	10	+2
Sociala frågor/problem	8	6	7	7	8	±0
Miljö/energi	5	7	8	7	4	–1
Familjepolitik	12	9	9	5	3	–9

Kommentar: Frågan lyder: ”Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i den kommun där du bor?” Frågan är öppen och respondenterna ombeds ange högst tre frågor/problem. Tabellen presenterar de vanligaste frågorna. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

Vid en jämförelse mellan olika befolkningsgruppers uppfattningar i frågan visar det sig att kvinnor och män gör ungefär samma viktighetsbedömning när det gäller integration och immigration (figur 1). Äldre individer är däremot betydligt mindre benägna att lyfta fram immigrationsfrågan som det största samhällsproblemet, ett resultat som även gäller för individer med låg utbildning. Bland dessa är istället sjukvårdsfrågan dominerande. Den största skillnaden mellan olika samhällsgruppers syn på frågan är kopplad till partisympati. Människor som sympatiserar med Vänsterpartiet (V), Socialdemokraterna (S) och Centerpartiet (C) är inte lika benägna att lyfta fram immigrationsfrågan som det viktigaste samhällsproblemet, jämfört med Moderaternas (M), Liberalernas (L) och Kristdemokraternas (Kd) sympatisörer. Den grupp som i allra högst utsträckning väljer att betona integration och immigration som centralt problemområdet är, kanske inte så förvånande, Sverigedemokraternas (SD) sympatisörer. Den nära kopplingen mellan en restriktiv syn på invandring och upplevelsen av integration och invandring som det största samhällsproblemet är således tydlig även bland Skånes invånare.

Figur 1 Andel som nämner integrations-/immigrationsfrågor som viktigt samhällsproblem efter kön, ålder, utbildning, partisympati och ideologisk placering, 2015 (procent)

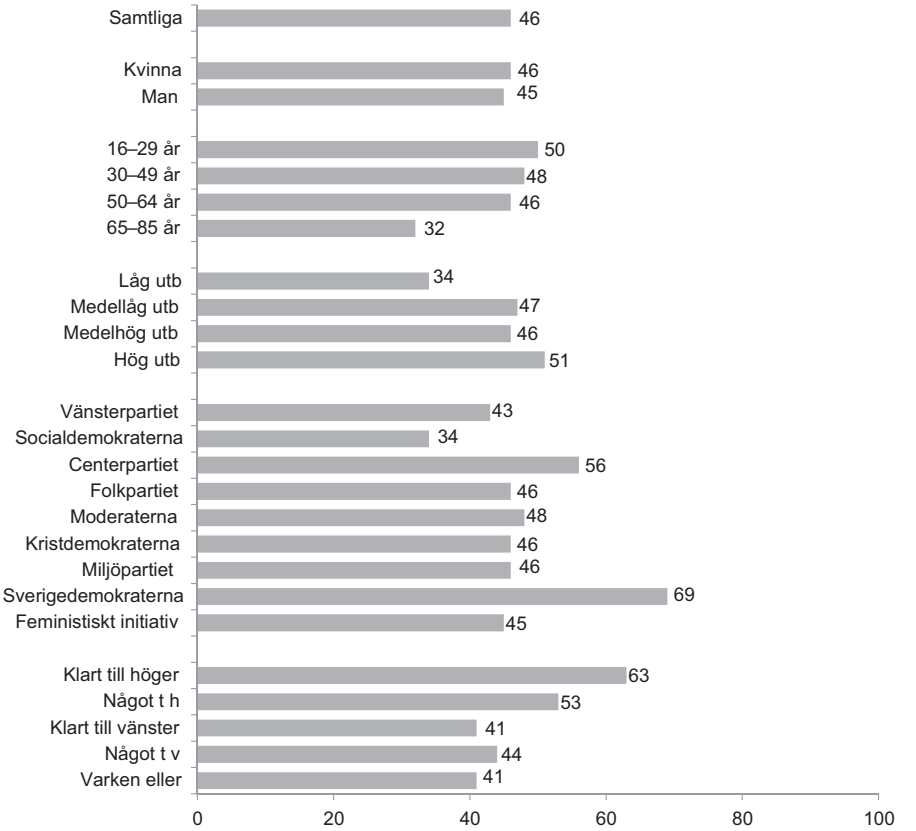

Kommentar: Frågan lyder: ”Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i den kommun där du bor?” Figuren redogör för andelen som har uppgett immigration/integration som den största samhällsfrågan-/problemet. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen. Minsta antal svarspersoner per grupp är 54 (Kd-sympatisörer).

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Den skånska befolkningens syn på kommunal och regional service

Den kommunala och regionala verksamheten i Skåne har liksom många andra svenska kommuner och regioner ställts inför stora utmaningar under 2015, inte minst i samband med höstens omfattande asylmottagning. Men trots en på sina håll hård belastning på delar av den offentliga servicen, gör invånarna i Skåne en förhållande positiv bedömning av den service som erbjuds på kommunal respektive regional nivå. Hälften av befolkningen anser att servicen i den egna kommunen

är ganska eller till och med mycket bra (tabell 3). Bedömningen av den regionala servicen ligger på en något lägre nivå, ett förhållande som även har kunnat ses i andra regionala medborgarundersökningar (Bergström & Ohlsson, 2015).

Tabell 3 Bedömning av kommunal och regional service i Skåne 2015 (procent)

	Mycket bra	Ganska bra	Varken eller	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Den egna kommunen	9	41	24	6	2	18
Skåne	5	31	25	4	2	33

Kommentar: Frågan lyder: ”Allmänt sett, hur tycker du att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i den kommun där du bor/Skåne?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra”, ”Ganska bra”, ”Varken bra eller dåligt”, ”Ganska dåligt”, ”Mycket dåligt” samt ”Ingen uppfattning”. Antalet svarspersoner är 2074 för bedömning av servicen i kommunen samt 2038 för bedömningen av regionen.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Sett över tid har bedömningen av den kommunala servicen legat på en relativt stabil nivå, inte minst under de senaste 10 åren (figur 2). Siffrorna som anges i figuren nedan utgör ett balansmått där andelen som tycker att servicen fungerar bra har minskats med andelen som tycker att servicen fungerar dåligt. Ett positivt balansmått innebär att de positiva omdömena dominerar, medan ett negativt balansmått innebär att de negativa omdömena dominerar. För bedömningen av kommunal service uppnåddes det lägsta balansmåttet i samband med 2004 års sydsvenska SOM-undersökning (+33), medan bedömningarna år 2015 ligger på den hittills högst uppmätta nivån (+45).

En jämförelse mellan bedömningen av den kommunala respektive den regionala servicen visar att Skånes invånare vid samtliga undersökningstillfällen har haft en mer positiv syn på den kommunala servicen än på servicen på regional nivå. Avståndet har emellertid minskat över tid, vilket framför allt beror på att bedömningen av den regionala servicen har blivit mer positiv. Skåningarna förefaller därmed vara mer nöjda med hur Region Skåne fungerar idag jämfört med hur situationen upplevdes när regionen fortfarande var förhållandevis ny.

Synen på *servicen i kommunen* skiljer sig inte särskilt nämnvärt mellan invånarna i Skånes olika geografiska områden, det vill säga nordvästra, sydvästra, nordöstra respektive sydöstra Skåne. Desto större skillnader framträder däremot om jämförelsen istället görs mellan stad och land. Malmöborna utgör då den minst nöjda skaran (+36) medan människor som bor i någon annan skånsk stad eller tätort är mest positiva (+46) till den kommunala servicen. Mellan dessa båda grupper befinner sig landsbygdens invånare (+41). Den stora skillnaden mellan storstadsbors och

övriga befolkningens syn på service i den egna kommunen är inte unik för Skåne. Liknande mönster har även framträtt i de SOM-undersökningar som genomförts bland invånarna i Västra Götaland (Bergström & Ohlsson, 2015). Men det är inte bara geografiska faktorer som spelar roll för bedömningen av den kommunala servicen. Även ålder är av betydelse, då yngre individer tenderar att vara betydligt mer kritiska än äldre (+36 respektive +46). Den allra mest kritiska gruppen hittas dock bland människor som sympatiserar med Sverigedemokraterna (+18).

Figur 2 Bedömning av kommunal och regional service i Skåne 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015 (balansmått)

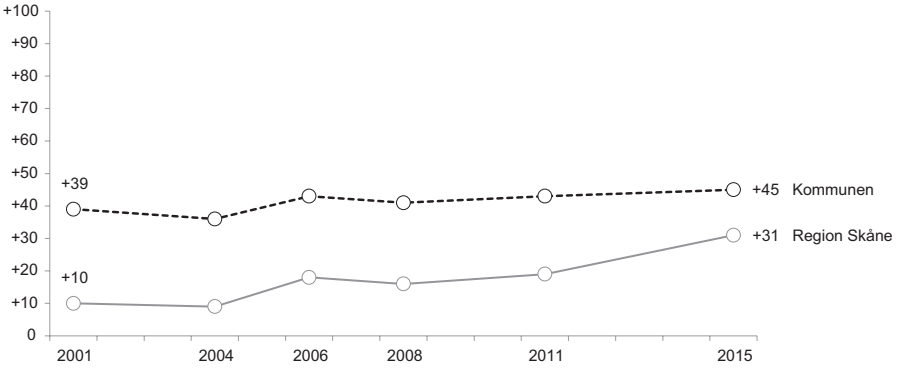

Kommentar: Frågan lyder: ”Allmänt sett, hur tycker du att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i den kommun där du bor/Skåne?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra”, ”Ganska bra”, ”Varken bra eller dåligt”, ”Ganska dåligt”, ”Mycket dåligt” samt ”Ingen uppfattning”. Balansmåttet anger skillnaden mellan andelen som har svarat ”Mycket bra” eller ”Ganska bra” och andelen som har svarat ”Ganska dåligt” eller ”Mycket dåligt” på respektive delfråga. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt). Beräkningen baseras på de svarspersoner som har en uppfattning i frågan.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

När det gäller *service på regional nivå* är skillnaderna mellan olika grupper inte lika tydlig. Invånarna i sydöstra Skåne är förvisso något mer nöjda med den regionala servicen (+34) jämfört med boende i nordöstra (+30), nordvästra (+29) respektive sydvästra (+30) Skåne, men skillnaderna är inte särskilt stora. Den tydliga skillnaden mellan stad och land som noterades i bedömningen av den kommunala servicen, framträder inte alls i bedömningen av servicen i Region Skåne. Ett förhållande som dock kvarstår är den kritiska inställningen bland Sverigedemokraternas sympatisörer: balansmåttet för den här gruppen är nästan tre gånger lägre än för genomsnittet (+12).

Medborgarnas nyttjande av privat och offentlig service i Skåne

Den offentliga sektorn rör och berör i stort sett alla medborgare, antingen det handlar om att vara brukare av service, skattebetalare, offentliganställd eller att vara röstberättigad med möjlighet att påverka genom aktivt deltagande i de allmänna valen (Nilsson, 1996; Dahlberg & Vedung, 2001). Det offentliga spelar en viktig roll för att skapa social trygghet för människor (Esping-Andersen, 2002, 2009) och om någon del i det offentliga skyddsnätet brister, eller skakar i grundvalarna, kan det innebära ökad otrygghet och osäkerhet för individen.

Människors kontakt med och erfarenhet av serviceområden som barnomsorg, skola, sjukvård, äldreomsorg och kollektivtrafik, är viktiga, inte minst ur ett kvalitetsperspektiv. Denna kontakt och erfarenhet har även visat sig vara betydelsefull för att förklara politiska attityder och politiskt beteende (Kumlin, 2003; Solevid, 2009). Men hur ser då skåningarnas kontakter med offentlig och privat service på kommunal och regional nivå ut? I vilken roll har de kommit i kontakt med olika serviceområden – som primär brukare eller som anhöriga till en brukare? – och hur upplever de att servicen i Skåne fungerar?

Inom ramen för 2015 års sydsvenska SOM-undersökning har invånarna i Skåne besvarat frågor om sin kontakt med tre huvudområden inom den offentliga sektorn: *vård* (sjukhusvård, offentlig/privat vårdcentral, folktandvård, privattandläkare), *barnomsorg och skola* (kommunal/ kooperativ/privat barnomsorg, kommunal/ fristående grund- och gymnasieskola) respektive *social omsorg* (kommunal/privat äldreomsorg). Det serviceområde som flest invånare i Skåne har varit i kontakt med personligen eller genom någon närstående är vården (tabell 4). Besök på vårdcentral och tandläkarmottagning ligger i topp sett till andel primära brukare, medan den sekundära, eller indirekta, kontakten oftast rör akutvård. För nyttjandet av tandläkarvård förefaller skåningar föredra privattandläkare framför folktandvården, åtminstone sett till hur stor andel som uppger att de själva har besökt någon tandläkarmottagning under det senaste året. För närsjukvården är mönstret det omvända: andelen som har besökt en offentlig vårdcentral är betydligt större än andelen som har besökt en privat vårdcentral.

Nyttjandet av barnomsorg och skola ligger på en betydligt lägre nivå när det gäller andelen primära brukare, vilket inte är särskilt konstigt då verksamheten till större delen är begränsad till specifika grupper i samhället. Andelen brukare är till exempel som högst bland 30–49-åringar som har barn i förskole- respektive skolåldern. Som exempel kan nämnas att 65 procent av alla föräldrar med ett eller fler barn i förskoleåldern (0–6 år) uppger att de har nyttjat kommunal barnomsorg under det senaste året. För föräldrakooperativ eller privat barnomsorg är siffran 16 procent. Huruvida fördelningen mellan kommunal respektive kooperativ/ privat verksamhet är ett resultat av att de flesta föräldrar föredrar det kommunala alternativet eller om det snarast beror på begränsningar i utbudet av kooperativ och privat barnomsorg går inte att utläsa ur undersökningen. Det är dock tydligt

att mönstret är detsamma även för den direkta kontakten med grundskola och gymnasieskola, där betydligt fler invånare uppger sig ha nyttjat det kommunala utbudet framför det utbud som privata aktörer står för.

Tabell 4 Nyttjande av offentlig och privat service under de senaste 12 månaderna, Skåne 2015 (procent)

Serviceområde	Ja, jag själv	Ej själv men nära anhörig	Varken jag själv eller annan anhörig	*Summa*
VÅRD				
Akutvård	25	35	40	*100*
Annan vård	39	32	29	*100*
Offentlig vårdcentral	56	25	19	*100*
Privat vårdcentral/läkare	33	16	51	*100*
Folktandvård	32	26	42	*100*
Privattandläkare	49	15	36	*100*
BARNOMSORG OCH SKOLA				
Kommunal barnomsorg	12	29	59	*100*
Föräldrakooperativ/ privat barnomsorg	3	8	89	*100*
Kommunal grundskola	12	32	56	*100*
Fristående grundskola	3	8	89	*100*
Kommunal gymnasieskola	6	20	74	*100*
Friskolor	3	9	88	*100*
SOCIAL OMSORG				
Kommunal äldreomsorg	3	18	79	*100*
Privat äldreomsorg	1	4	95	*100*

***Kommentar*:** Frågan lyder: ”Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan?”. Svarsalternativen är ”Ja, jag själv”, ”Ej själv, men nära anhörig” samt ”Varken jag själv eller nära anhörig”. Antalet svarspersoner varierar mellan 1537–1590.

***Källa*:** Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Bedömning av olika serviceområden i Skåne

När invånarna i Skåne ombeds bedöma hur servicen i regionen fungerar, är det tandvården som faller bäst ut. 69 procent menar att tandvården fungerar mycket eller åtminstone ganska bra (tabell 5). På andraplats följer sjukhusvården (56 procent), medan kollektivtrafiken hamnar på en tredjeplats (51 procent). Dessa

tre verksamhetsområden hamnar inte bara i topp i medborgarnas bedömningar, utan tillhör också de verksamheter som flest människor känner till och förmår uttrycka en uppfattning om. För områden som barnomsorg, skola och äldrevård är kännedomen lägre: omkring 10 procent uppger sig inte känner till verksamheten och ytterligare 25-30 procent säger sig sakna uppfattning om hur verksamheten fungerar. För sjukhusvård är motsvarande andelar 1 respektive 3 procent.

Tabell 5 Bedömning av hur olika serviceområden fungerar, Skåne 2015 (procent)

Serviceområde	Mycket bra	Ganska bra	Varken eller	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen upp-fattning	Känner inte till verk-samheten
VÅRD							
Sjukhusvård	11	45	14	19	7	3	1
Folktandvård/tandvård	24	45	12	4	2	9	4
BARNOMSORG OCH SKOLA							
Barnomsorg	13	30	12	3	0	30	12
Grundskola	9	30	15	9	3	23	10
Gymnasieskola	8	27	14	7	2	29	13
Universitet och högskola	19	28	8	2	1	31	11
SOCIAL OMSORG							
Äldreomsorg	4	20	14	15	8	26	12
TRAFIK OCH KOMMUNIKATION							
Kollektivtrafik	12	39	17	13	8	8	2

Kommentar: Frågan lyder: ”Allmänt sett, hur tycker du att följande verksamheter fungerar i Skåne?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra”, ”Ganska bra”, ”Varken bra eller dåligt”, ”Ganska dåligt”, ”Mycket dåligt” samt ”Ingen uppfattning”. Antalet svarspersoner varierar mellan 2047–2073.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Rangordningen av vilka serviceområden som upplevs fungera bättre och vilka områden som upplevs fungera mindre bra förändras dock om hänsyn endast tas till de invånare som har uttryckt en uppfattning i frågan. Mätt i balansmått[2] hamnar då universitet och högskolor i topp (+78), medan sjukhusvård halkar ner till en sjundeplats (av åtta möjliga) (tabell 6). Tandvården ligger fortfarande kvar på en hög nivå (+72), vilket gäller oavsett om bedömningen rör Folktandvården

eller privat tandvård. Därefter följer barnomsorg (+67) och gymnasieskola (+46). Den verksamhet som upplevs fungera minst bra är äldreomsorgen, vars balansmått hamnar strax över nollstrecket (+2). Det innebär att andelen som anser att verksamheten fungerar dåligt är nästan lika stor som andelen som upplever att verksamheten fungerar bra.

Bedömningen av de olika serviceområdena skiljer sig emellertid beroende på var i Skåne man bor, var i livscykeln man befinner sig, hur stor tilltro man har till sina medmänniskor, hur tillfredsställd man är med livet och sist, men inte minst, i vilken utsträckning man har egen erfarenhet av den berörda verksamheten. Sett till geografisk belägenhet är belåtenheten med regionens *sjukhusvård* störst bland invånarna i nordöstra Skåne (+46), medan boende i sydvästra Skåne är minst nöjda (+24) (tabell 6). Om analysen bryts ned på områden som stad och land, visar det sig att invånarna i Malmö är än mer kritiska till hur sjukhusvården i regionen fungerar (+19). Bedömningen av sjukhusvården varierar också mellan brukare (+34) och icke-brukare (+26) av akut alternativt planerad sjukhusvård. Brukarna har generellt en något mer positiv syn på sjukhusvården i Skåne, vilket pekar mot att egen erfarenhet spelar en viktig roll för bedömningen. Vidare är yngre individer (+15) mindre positiva till den regionala sjukhusvården än äldre individer (+57). Den senare gruppen, 65–85-åringar, står för den mest positiva bedömningen av samtliga grupper som finns med i jämförelsen. De allra mest kritiska grupperna återfinns i sin tur bland människor som inte känner sig särskilt nöjda med tillvaron (-8) respektive bland människor med lågt mellanmänskligt förtroende (-2), så kallade låglitare[3]. I båda fallen hamnar balansmåttet på den negativa delen av skalan, om än relativt nära nollstrecket.

De flesta samhällsgrupper uttrycker däremot en mycket positiv syn på *tandvården* (tabell 6). Allra mest nöjda är människor som känner hög tillit till sina medmänniskor (+81), medan de minst positiva finns bland låglitare (+49) och bland dem som är mindre nöjda med livet (+41). För de sistnämnda grupperna dominerar dock fortfarande andelen som upplever att servicen fungerar bra, stort över andelen som menar att tandvården fungerar mindre bra.

För *barnomsorg* hittas de högsta balansmåtten bland de som själva använder sig av servicen (+86), bland 30–49-åringar (+78) – vilka i stor utsträckning sammanfaller med brukargruppen, bland pensionärer (+75) samt bland människor som känner sig nöjda med livet (+75) (tabell 6). En intressant iakttagelse är att invånarna i nordöstra Skåne gör en betydligt mer positiv bedömning av hur barnomsorgen fungerar jämfört med invånarna i övriga delar av Skåne. Resultatet är möjligen något förvånande givet hur nyhetsrapporteringen om kommunernas barnomsorg såg ut i de lokala morgontidningarna hösten 2015. Mest uppmärksammat i nyhetsrapporteringen var brottsmisstankarna mot en barnskötare som arbetat vid ett 40-tal förskolor i Kristianstad med omnejd (*Kristianstadsbladet,* 19, 21 samt 27 aug 2015; *Norra Skåne*, 2 sep 2015). Turerna kring fallet låg i nyhetsmedias blickfång från tidig höst fram till december, då framför allt i den lokala nyhetsbevakningen, men

Tabell 6 Bedömning av hur olika serviceområden fungerar, efter ålder, delregion, tillit, livssyn och brukarroll, Skåne 2015 (balansmått)

Serviceområde	Sjukhus-vård	Folktandvård/ privat tandvård	Barn-omsorg	Grund-skola	Gymnasie-skola	Universitet/ högskola	Äldre-omsorg	Kollektiv-trafik
Samtliga	+30	+72	+67	+39	+46	+78	+2	+33
ÅLDER								
16-29	+15	+67	+57	+29	+46	+78	-12	+22
30-49	+24	+74	+78	+53	+53	+81	-4	+30
50-66	+30	+67	+62	+32	+38	+76	+4	+30
67-85	+57	+75	+75	+50	+50	+78	+20	+55
OMRÅDE								
Nordvästra Skåne	+33	+66	+64	+42	+43	+72	+0	+38
Sydvästra Skåne	+24	+73	+66	+35	+44	+80	-1	+37
Nordöstra Skåne	+46	+76	+75	+48	+56	+79	+3	+24
Sydöstra Skåne	+39	+75	+63	+41	+49	+75	+23	+2
BOENDE STAD/LAND								
Landsbygd/<tätort	+35	+73	+73	+51	+54	+79	+7	+19
Stad/>tätort	+36	+72	+69	+43	+50	+78	+4	+39
Malmö	+19	+70	+53	+12	+26	+77	-7	+41
TILLIT MEDMÄNNISKOR								
Låg tillit	-8	+49	+42	+12	+15	+56	-25	-2
Medel tillit	+22	+68	+62	+28	+41	+72	-10	+27
Hög tillit	+35	+81	+75	+53	+58	+86	+15	+43
NÖJD MED LIVET								
Inte nöjd	-2	+41	+44	+18	+14	+59	-11	+20
Nöjd	+33	+75	+69	+41	+49	+79	+3	+34
BRUKARROLL								
Själv brukare	+34	+77	+86	+66	+64	-	*	-
Anhörig till brukare	+28	+61	+65	+42	+22	-	-7	-
Varken brukare/anhörig	+26	+50	+68	+21	+28	-	-4	-

***Kommentar*:** Frågan lyder: ”Allmänt sett, hur tycker du att följande verksamheter fungerar i Skåne?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra”, ”Ganska bra”, ”Varken bra eller dåligt”, ”Ganska dåligt”, ”Mycket dåligt” samt ”Ingen uppfattning”. Beräkningarna utgår från de som känner till verksamheten och som har uppgett en uppfattning i frågan. Minsta antal svarspersoner per grupp är 121. *Antalet svarspersoner i gruppen är för få för att en analys ska vara möjlig.

***Källa*:** Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

också på regional och nationell nivå (*Kvällsposten,* 19 aug 2015; *Sveriges Television,* 20 aug 2015). Andra problemområden som uppmärksammades var den akuta bristen på förskoleplatser i Kristianstad (*Kristianstadsbladet*, 17 nov 2015) samt de rivningsbeslut som flera fuktskadade förskolor i Osby och Lönsboda blivit belagda med (*Norra Skåne*, 12 sep, 17 nov 2015).[4] Mot bakgrund av de problem och brister som lyfts fram i den lokala nyhetsrapporteringen, vore det rimligt att tro att synen på förskolan skulle vara något mer kritisk bland kommuninvånarna i Kristianstad. Så är dock inte fallet: balansmåttet för Kristianstadbornas bedömning av barnomsorgen ligger på höga +81, vilket ska jämföras med +64 bland boende i övriga kommuner i nordöstra Skåne[5].

De geografiska skillnader som kunnat skönjas i skåningars bedömning av sjukhusvård och barnomsorg, förekommer även när det gäller de utbildningsrelaterade serviceområdena *grund-* respektive *gymnasieskola*. Återigen är det invånarna i nordöstra Skåne som gör den mest positiva bedömningen (+48 för grundskolan, +56 för gymnasieskolan), medan invånarna i sydväst förefaller något mindre nöjda (+35 för grundskolan) (tabell 6). Minst nöjda med hur grundskolan fungerar är malmöbor (+12), låglitare (+12) samt de som är mindre nöjda med livet (+18). Dessa grupper karakteriseras även av en mer kritisk syn på hur väl gymnasieskolan fungerar.[6]

För äldreomsorgen syns i sin tur en tydlig åldersrelaterad skillnad i människors bedömning, där den äldre delen av befolkningen har en mer positiv uppfattning i frågan (+20) jämfört med den yngre delen (-12). Allra mest nöjda med hur äldreomsorgen fungerar är invånarna i sydöstra Skåne (+23), medan den klart mest kritiska gruppen utgörs av människor med lågt mellanmänskligt förtroende (-25). Låglitarna utmärker sig, tillsammans med invånarna i sydöstra Skåne, även i uppfattningen om hur *kollektivtrafiken* i Skåne fungerar (tabell 6). Medan det i övriga samhällsgrupper finns en större andel individer som anser att kollektivtrafiken fungerar bra relativt andelen som menar att den fungerar dåligt, är det bland låglitare och invånare i sydöstra Skåne ungefär hälften som gör en positiv bedömning medan den andra hälften har en negativ bild av kollektivtrafiken.

Åsikter om hälso- och sjukvård respektive kollektivtrafik i Skåne

Hittills har analysen av skåningars syn på olika serviceområden berört verksamheterna som helhet. Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 har dock även omfattat frågor som rör mer specifika delar av två av regionens verksamhetsområden, nämligen hälso- och sjukvården respektive kollektivtrafiken.

För hälso- och sjukvården har medborgarna ombetts bedöma faktorer såsom tillgången till vård, medicinsk kvalitet, vårdpersonalens bemötande samt organisationens effektivitet. De två faktorer som flest skåningar anser sig ha en uppfattning om, är personalens bemötande respektive tillgången till vård. Högst upp i rankingen hamnar sjukvårdens personal med ett balansmått på +66, vilket innebär att en klar

majoritet upplever att personalens bemötande är bra (tabell 7). Skåningarna ger även den medicinska kvaliteten ett gott omdöme (+59), medan tillgången till vård hamnar på en lägre nivå (+16). Bedömningen av organisationens effektivitet, den fråga som flest invånare saknar en uppfattning om, hamnar däremot på minussidan (-19), vilket innebär att en större andel av invånarna upplever att organisationens effektivitet är dåligt relativt andelen som menar att den är bra. Exakt vad i organisationen som skåningarna menar inte fungerar bra framgår inte av undersökningen, men några tänkbara faktorer kan vara sjukvårdsköer och ekonomiska resurser.

Tabell 7 Uppfattning om hälso- och sjukvården i Skåne, 2015 (procent)

	Mycket bra	Ganska bra	Varken eller	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen upp-fattning	Balans-mått
Personalens bemötande	32	42	13	5	2	6	+66
Den medicinska kvaliteten	22	44	13	5	2	14	+59
Tillgången till vård	10	36	29	20	9	6	+16
Organisationens effektivitet	3	17	23	25	15	17	-19

Kommentar: Frågan lyder: ”Allmänt sett, vilken är din uppfattning om hälso- och sjukvården i Skåne i följande avseenden?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra”, ”Ganska bra”, ”Varken bra eller dåligt”, ”Ganska dåligt”, ”Mycket dåligt” samt ”Ingen uppfattning”. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra förslag) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt förslag). Beräkningen baseras på de svarspersoner som har tagit ställning till delfrågan. Antalet svarspersoner varierar mellan 2052–2072.

***Källa*:** Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Frågan om sjukvårdens effektivitet och organisering har dryftats i svensk politik under decennier. Andelen offentligt finansierade verksamheter som utförs av privata aktörer har ökat betydligt, en utveckling som bland annat har motiverats med att verksamheten kan drivas mer effektivt i privat regi. Privatisering och konkurrensutsättning har inom vissa områden också förväntats bidra till ökad effektivitet i de offentligt drivna verksamheterna (Andersson, Janlöv & Rehnberg, 2014). Medborgarna är dock inte lika positivt inställda som delar av det politiska etablissemanget till ökad privatisering inom vårdsektorn.[7] Bland skåningar i allmänhet dominerar uppfattningen att det är ett dåligt förslag att bedriva mer av sjukvården i privat regi (balansmått -17) (figur 3). Åsikterna varierar dock kraftigt efter individernas partisympati. De som i högst utsträckning anser att förslaget om ökad privatisering av sjukvården är dåligt, är Vänsterpartiets, Miljöpartiets samt Socialdemokraternas sympatisör (-78, -54 samt -50). Mest positiva till förslaget är, inte helt oväntat, Moderaternas sympatisörer (+24). Även Liberalernas och Kristdemokraternas sympatisörer hamnar på den övre delen av skalan (+12 respektive +7), medan Sverigedemokraternas anhängare ligger en bit under nollstrecket (-11).

Centerpartiets sympatisörer är den enda grupp där andelen som menar att förslaget är bra, är lika stor som andelen som anser att det är dåligt (-1).

Figur 3 Åsikt om privatisering och centralisering av sjukvården, Skåne 2015 (procent)

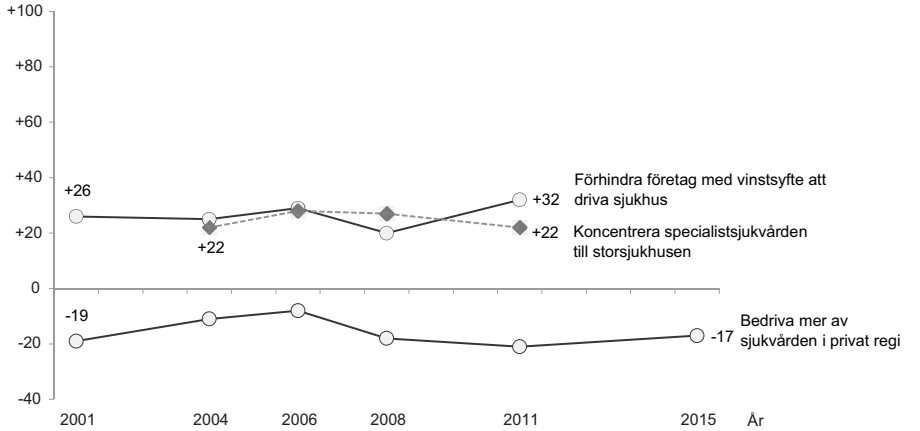

Kommentar: Frågan lyder: ”Vilken är din åsikt om följande förslag?” Svarsalternativen är: ”Mycket bra förslag”, ”Ganska bra förslag”, ”Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag”, ”Mycket dåligt förslag” samt ”Ingen uppfattning”. Balansmåttet anger skillnaden mellan andelen som har svarat ”Mycket bra förslag” eller ”Ganska bra förslag” och andelen som har svarat ”Ganska dåligt förslag” eller ”Mycket dåligt förslag” på frågan. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra förslag) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt förslag). Beräkningen baseras på de svarspersoner som har tagit ställning till delfrågan.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

Bedömningen av hur kollektivtrafiken i Skåne fungerar i allmänhet är, som nämnts tidigare, förhållandevis positiv bland skåningarna (se tabell 6). Inom ramen för undersökningen har invånarna även fått svara på ett antal påstående som bland annat rör punktlighet, bemötande och skäl till att välja, alternativt välja bort, kollektivtrafiken som transportmedel. Högst upp på balansskalan hamnar bemötandet från kollektivtrafikens personal (+64), följt av punktligheten i samband med resor (+31) (tabell 8). I båda fallen är det fler som håller med i frågan än som inte håller med. Det gäller även för påståendet om att kollektivtrafiken prioriteras som transportmedel eftersom det är mer miljövänligt (+19). Det innebär dock inte att alla anser sig ha möjlighet att nyttja kollektivtrafiken i det vardagliga livet. Balansmåttet för detta påstående ligger strax över nollgränsen (+4), vilket innebär att ungefär hälften av invånarna håller med om att kollektivtrafiken inte är ett rimligt alternativ i vardagen, medan den andra hälften inte delar denna uppfattning. Den fråga som hamnar på minussidan rör betalningen av biljetter (-22). Ett minustecken innebär i det här fallet dock något positivt, då det innebär att andelen skåningar som inte

upplever att det är krångligt att betala för resan är större än andelen som tycker att det är krångligt. Sammantaget förefaller det som att invånarna i Skåne trots allt är relativt nöjda med sin kollektivtrafik.

Tabell 8 Upplevelse av hur kollektivtrafiken fungerar, Skåne 2015 (procent)

	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Ingen uppfatting	Balans-mått
Jag blir väl bemött av kollektiv-trafikens personal	28	38	11	3	20	+64
Jag kommer i tid när jag använder kollektivtrafiken	14	38	18	10	21	+31
Jag väljer kollektivtrafiken för att det är ett miljövänligt färdmedel	15	29	11	19	26	+19
Kollektivtrafik är inte ett rimligt alternativ för mig i min vardag	27	16	12	28	17	+4
Det är krångligt att betala för min resa	11	21	15	35	18	-22

Kommentar: Frågan lyder: ”Vad är din bedömning av följande när det gäller kollektivtrafiken i Skåne?”. Svarsalternativen är ”Helt riktigt”, ”Delvis riktigt”, ”Delvis felaktigt”, ”Helt felaktigt” samt ”Ingen uppfattning”. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra förslag) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt förslag) och baseras på dem som har en uppfattning i frågan. Antalet svarspersoner varierar mellan 2001–2011.

***Källa*:** Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Inställning till offentlig sektor, skatter och miljöfrågor

Sverige brukar vanligtvis beskrivas som en välfärdsstat, där det offentliga spelar en viktig roll för den sociala välfärden i landet. Familj och marknad är också betydelsefulla, men enligt den nordiska modellen har den offentliga sektorn varit av särskilt stor betydelse för samhällets utveckling (Esping Andersen, 2009). Gränsdragningen mellan de offentliga och privata sfärerna har dock sedan slutet av 1980-talet blivit allt mer förskjutna. Oavsett vilket eller vilka partier som har suttit vid makten under de senaste tjugofem åren, har regeringarna successivt genomfört avregleringar och privatiseringar inom olika delar av den offentliga sektorn (Nilsson, 2016:120–121). Medborgarnas stöd för neddragningar i den offentliga sektorn har varierat något över tid. Under större delen av 1980-talet var svenska folkets inställning till den offentliga sektorns omfattning relativt stabil och karakteriserades av en tudelning där ungefär lika många ville behålla som minska den. Åren runt 1990 var det däremot tre gånger fler som ville skära ner än behålla sektorns storlek. Några år senare vände dock opinionen och sedan mitten av 1990-talet har det i huvudsak funnits ett motstånd mot att dra ner på den offentliga servicen.

Uppfattningen om att det är ett dåligt förslag att minska den offentliga sektorn dominerar även bland invånarna i Skåne, och har så gjort sedan det första mättillfället i början på 2000-talet (figur 4). Ett undantag har funnits för år 2006, då åsiktsbalansen låg nära nollstrecket. Uppgången sammanföll då med riksdagsvalet, där Alliansen vann valet på sin politik om ökat privatisering och minskad offentlig sektor. Sedan dess har den skånska befolkningens hållning i frågan åter sjunkit nedåt på balansskalan (-17). Uppfattningarna skiljer sig dock även här beroende på partisympati. Mest positivt inställda till en minskning av den offentliga sektorn är de skåningar som sympatiserar med Moderaterna (+12), medan Vänsterpartiets respektive Socialdemokraternas sympatisörer är mest kritiska till förslaget (-77 samt -43). Mest kluvna i frågan är människor som sympatiserar med Centerpartiet och Sverigedemokraterna, där andelen som menar att det är ett bra förslag är lika stor som andelen som anser det vara ett dåligt förslag.

Figur 4 Inställning till politiska förslag om offentlig sektor, Skåne 2001-2015 (procent)

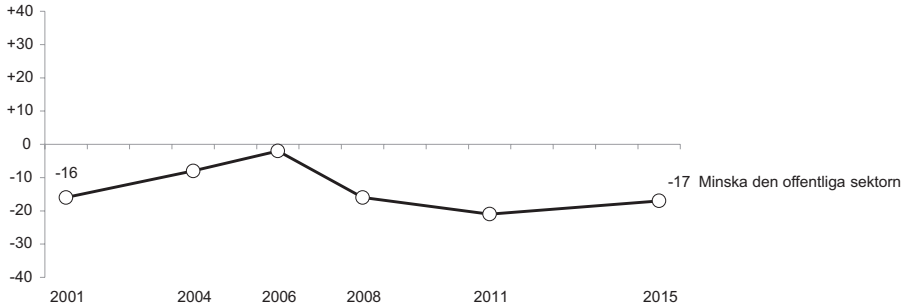

Kommentar: Frågan lyder: ”Vilken är din åsikt om följande förslag?” Svarsalternativen är: ”Mycket bra förslag”, ”Ganska bra förslag”, ”Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag”, ”Mycket dåligt förslag” samt ”Ingen uppfattning”. Balansmåttet anger skillnaden mellan andelen som har svarat ”Mycket bra förslag” eller ”Ganska bra förslag” och andelen som har svarat ”Ganska dåligt förslag” eller ”Mycket dåligt förslag” på frågan. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra förslag) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt förslag). Beräkningen baseras på de svarspersoner som har tagit ställning till delfrågan.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

I samband med den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 har invånarna i Skåne fått möjlighet att uttrycka åsikter kring politiska förslag om skattenivåer, flyktingmottagande, jämställdhet och hållbarhet. Två frågor märker ut sig genom att samla en stor del av befolkningen på samma sida av balansskalan, nämligen satsningar på att bygga ett miljövänligt och ett jämställt samhälle (tabell 9). Balansmåtten för frågorna uppnår höga +78 (miljö) respektive +74 (jämställdhet). Mest benägna att instämma i miljöfrågan är föga förvånande Miljöpartiets sympatisörer

(+99), vilka tillsammans med Vänsterpartiets sympatisörer även utmärker sig när det gäller frågan om ökad jämställdhet (+90 för MP, +93 för V). Lägst balansmått återfinns bland Sverigedemokraternas sympatisörer, där förslaget om att satsa på ett mer miljövänligt samhälle når en balans på +59 medan förslaget om att satsa mer på ökad jämställdhet hamnar på +56. Det bör dock sägas att även om åsiktbalansen bland SD-sympatisörer ligger något lägre än för genomsnittet, råder det fortfarande en tydlig övervikt för andelen som instämmer i respektive påstående även i denna grupp.

Tabell 9 Inställning till olika politiska förslag, Skåne 2015 (procent)

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken eller	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Balans-mått
Satsa på ett mer miljövänligt samhälle	41	40	16	2	1	+78
Satsa mer på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	47	31	18	3	1	+74
Höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen	21	33	33	9	4	+41
Ta emot färre flyktingar i Sverige	30	17	19	17	17	+13
Sänka skatterna	16	24	26	22	12	+6
Minska den offentliga sektorn	7	16	34	24	20	-21

Kommentar: Frågan lyder: ”Vilken är din åsikt om följande förslag?”. Svarsalternativen är ”Mycket bra förslag”, Ganska bra förslag”, Varken bra eller dåligt förslag”, ”Ganska dåligt förslag” samt ”Mycket dåligt förslag”. Balansmåttet varierar mellan +100 (samtliga svarar mycket eller ganska bra förslag) och -100 (samtliga svarar mycket eller ganska dåligt förslag). Antalet svarspersoner varierar mellan 2007–2035.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Som framgått tidigare, ställer sig invånarna i Skåne kritiska till förslaget om att minska den offentliga sektorn. I anslutning till denna fråga har skåningarna även fått ta ställning till huruvida det är bättre att hellre höja kommunal- respektive regionskatten än att minska den offentliga servicen, samt till det mer allmänt hållna förslaget att sänka skatterna. För det senare alternativet råder det bland invånarna i Skåne en svag övervikt för andelen som menar att det är ett bra förslag (+6) (tabell 8). Åsiktsbalansen skiljer sig dock tydligt efter partisympati. Mest benägna att hålla med i frågan är de som uppger sig sympatisera med Moderaterna (+44), Kristdemokraterna (+42) samt Sverigedemokraterna (+34), medan uppfattningen att det är ett dåligt förslag att sänka skatterna i sin tur är dominerande bland Vänsterpartiets (-67), Miljöpartiets (-42) och Socialdemokraternas (-26) sympatisörer.

Åsiktsbalansen ändras dock när skattefrågan istället avser kommunal- respektive regionskatten, och då även inkluderar en konsekvens av en eventuell justering av skattenivåerna. För påståendet att det är bättre att höja skatten än att minska på servicen, är andelen som håller med betydligt större än andelen som inte håller med (+49). I det här fallet förekommer dock inte samma stora spridning i åsiktsbalansen. Oavsett politisk hållning, dominerar uppfattningen att det är ett bra förslag att höja skatten om det är vad som skulle krävas för att bibehålla den rådande servicenivån i kommunen eller regionen. Trots att det i vissa grupper finns en önskan om en allmän sänkning av skattenivåerna, tycks det ändå vara ett bättre alternativ att få något mindre pengar i den privata plånboken än att försämra samhällsservicen. Huruvida det är en ståndpunkt som är giltig även i praktiken, är däremot en annan fråga.

När det gäller synen på flyktingmottagning har det bland svenskar i allmänhet, trots den kraftigt ökande flyktingströmmen under 2015, inte gått att skönja något ökat motstånd vare sig mot flyktingmottagning eller mot invandring. Tvärtom har andelen som menar att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige minskat (Demker & van der Maiden, 2016). Invånarna i Skåne utgör inget undantag i det här sammanhanget: även i Sveriges sydligaste region har opinionen gradvis svängt mot en mindre restriktiv syn på flyktingmottagningen. Sedan 2006 har åsiktsbalansen i frågan om huruvida det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige minskat från +36 till +13. Förändringen har liksom på riksnivå skett gradvis: 2008 var balansvärdet +32 och 2011 hade det sjunkit till +21. Men samtidigt som motståndet mot flyktingmottagning successivt har minskat, har också partipolariseringen i frågan ökat. Med ökad partipolarisering menas här att flyktingfrågan har fått ett starkare samband med vilket parti individerna väljer att rösta på samt att sympatisörerna inom ett och samma parti i allt högre utsträckning delar samma uppfattning i frågan (Demker & van der Maiden, 2016). Sambandet mellan partisympati och inställning till flyktingmottagning kommer att granskas närmare i Anders Sannerstedts kapitel om de skånska SD-sympatisörerna. Kortfattat kan här dock nämnas att det råder en tydlig partipolitisering i frågan även bland skåningarna. Bland dem som önskar en generösare flyktingpolitik utmärker sig särskilt Vänsterpartiets (-71) och Miljöpartiets (-45) sympatisörer, medan Socialdemokraternas, Centerpartiets och Liberalernas sympatisörer befinner sig strax under alternativt strax över nollstrecket. Det innebär att det i de senare grupperna är en ungefär lika stor andel som menar att det är ett bra förslag att minska flyktingmottagandet, som andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. De partisympatisörer som i sin tur önskar ökade restriktioner, hittas bland moderater (+25), kristdemokrater (+26) och sist men inte minst bland sverigedemokrater (+93). I övrigt kan nämnas att män, äldre, lågutbildade, låglitare och människor som är mindre nöjda med livet i allmänhet är mer benägna att vilja minska flyktingmottagningen jämfört med kvinnor, yngre, högutbildade, höglitare samt människor som är nöjda med livet.

Skåningar nöjda med jobbet

Arbete och sysselsättning har en stor betydelse för människors livskvalitet och delaktighet i samhället. Att ha ett arbete innebär inte bara att det kommer in en summa pengar på kontot i slutet av varje månad. För många människor handlar det också om att få ingå i ett sammanhang och en gemenskap, om möjligheten att få ägna sig åt något som känns meningsfullt, om att bli sedd och att utvecklas. En majoritet av Skånes yrkesverksamma invånare, 91 procent, uppger att de känner sig nöjda med sitt nuvarande arbete (figur 5). De allra flesta tycker sig också ha den kompetens som krävs för att kunna utföra arbetet. För många skåningar är jobbet dessutom en viktig del av den personliga identiteten. Friheten förefaller också vara relativt stor för många yrkesarbetande, åtminstone när det gäller var arbetet ska utföras. Strax över 40 procent menar att de ofta har möjlighet att påverka denna del av arbetet.

Figur 5 Uppfattning om den egna arbetssituationen, Skåne 2015 (procent)

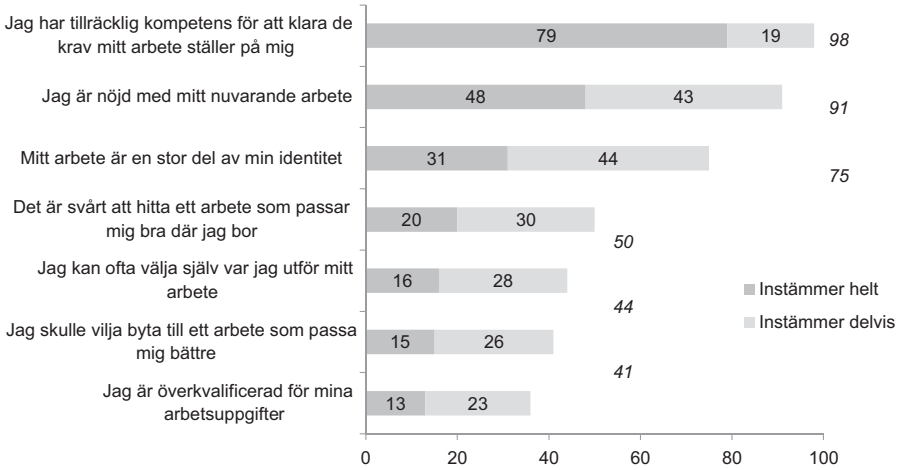

Kommentar: Frågan lyder: ”I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om din nuvarande arbetssituation?”. Svarsalternativen är: ”Instämmer helt”, ”Instämmer delvis”, ”Instämmer knappast”, ”Instämmer inte alls”. Antal svarspersoner är 1248.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Samtidigt upplever hälften av gruppen yrkesverksamma att det är svårt att hitta ett passande jobb på hemorten (figur 5). Ungefär en tredjedel menar sig vara överkvalificerad för de nuvarande arbetsuppgifterna och runt 40 procent skulle vilja byta jobb. Bland dem som vill byta arbete finns en tydlig koppling till upplevelsen av att vara överkvalificerad för det nuvarande jobbet (.36) samt svårigheten att hitta ett lämpligt arbete där man bor (.47)[8].

Upplevelsen av att ha tillräcklig kompetens för att klara arbetet gäller oavsett vilken samhällsgrupp individen tillhör. För övriga påståenden hänger eventuella nivåskillnader framför allt samman med faktorer som utbildningsnivå, hushållsinkomst och anställningsform. De grupper som är allra mest nöjda med sitt nuvarande arbete är personer i övre medelåldern (50–65 år), höginkomsttagare respektive egenföretagare (tabell 10). Skillnaden jämfört med övriga grupper är dock relativt små i den här frågan, med undantag för gruppen av låginkomsttagare, vilka är minst nöjda med sitt arbete. Differensen mellan den mest respektive den minst nöjda gruppen ligger på 10 procentenheter (85 procent av låginkomsttagarna jämfört med 95 procent av individerna i övre medelåldern).

Arbetets betydelse för den egna identiteten betonas särskilt starkt av högutbildade, höginkomsttagare respektive egenföretagare (mellan 82-89 procent), medan anställda inom privat sektor i lägst utsträckning identifierar sig med sitt arbete (70 procent) (tabell 10). Fortfarande är det dock även i denna grupp en klar majoritet som instämmer i att arbetet är en stor del av den personliga identiteten.

Svårast att hitta ett lämpligt jobb på hemorten har låginkomsttagare och individer med någon form av tillfällig anställning (61 respektive 64 procent) (tabell 10). När det gäller möjligheten att själv kunna påverka var arbetet ska utföras utmärker sig å ena sidan egenföretagare, höginkomsttagare och män, å andra sidan unga vuxna, låginkomsttagare och kommun-/landstingsanställda. Medan de tre förstnämnda grupperna, med egenföretagare i spetsen (76 procent), i högst utsträckning upplever sig ha denna frihet (höginkomsttagare 61 procent, män 55 procent), håller de tre senare grupperna i lägst utsträckning med om beskrivningen (unga vuxna 33 procent, låginkomsttagare 34 procent, kommun-/landstingsanställda 31 procent). Vidare är önskan om att byta arbete starkast bland personer med tillfällig anställning, låginkomsttagare samt unga vuxna (65, 55 respektive 54 procent), medan egenföretagare har minst behov av att byta jobb (19 procent). Det är också i gruppen av låginkomsttagare, tillfälligt anställda och unga som upplevelsen av att vara överkvalificerade för det nuvarande arbetet är störst (50, 46 respektive 44 procent).

Tabell 10 Uppfattning om den egna arbetssituationen, efter samhällsgrupp, Skåne 2015 (procent)

	Jag har tillräcklig kompetens för att klara de krav mitt arbete ställer på mig	Jag är nöjd med mitt nuvarande arbete	Mitt arbete är en stor del av min identitet	Det är svårt att hitta ett arbete som passar mig bra där jag bor	Jag kan ofta välja själv var jag utför mitt arbete	Jag skulle vilja byta till ett arbete som passa mig bättre	Jag är överkvalificerad för mina arbetsuppgifter
SAMTLIGA	98	91	75	49	44	41	35
KÖN							
Kvinna	98	91	75	47	37	44	37
Man	98	91	76	52	55	36	37
ÅLDER							
20-29	98	90	68	54	33	54	44
30-49	97	89	79	50	47	41	34
50-65	99	95	78	46	53	30	33
UTBILDNING							
Låg/Medellåg*	97	90	71	56	42	45	39
Medelhög	99	91	66	54	40	48	37
Hög	99	92	82	42	50	34	33
HUSHÅLLSINKOMST							
<300 tkr	95	85	67	61	34	55	50
301-700 tkr	98	91	72	52	38	45	37
>701 tkr	99	94	84	42	61	28	29
ANSTÄLLNINGSSEKTOR**							
Kommun/landsting	98	90	78	43	31	42	34
Statlig	95	92	77	47	47	39	26
Privat	98	91	70	56	46	44	41
ANSTÄLLNINGSFORM							
Tillsvidareanställning	98	92	75	48	43	39	36
Egenföretagare	100	96	89	34	76	19	33
Tidsbegränsad anställning	98	87	67	64	36	65	46
OMRÅDE							
Nordvästra Skåne	96	90	72	51	42	42	39
Sydvästra Skåne	99	92	76	46	47	41	36
Nordöstra Skåne	98	91	76	54	44	40	39
Sydöstra Skåne***	-	-	-	-	-	-	-
BOENDE STAD/LAND							
Landsbygd/<tätort	97	93	78	50	46	35	31
Stad/>tätort	97	91	71	53	44	46	41
Malmö	99	90	77	43	45	40	38

Kommentar: Frågan lyder: ”I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om din nuvarande arbetssituation?”. Svarsalternativen är: ”Instämmer helt”, ”Instämmer delvis”, ”Instämmer knappast”, ”Instämmer inte alls”. Minsta antal svarspersoner på gruppnivå är 102 (egenföretagare). *Lågutbildade har slagits samman med gruppen medellåg utbildningsnivå eftersom antalet svarspersoner är få (49 personer). **Egenföretagare redovisas under rubriken Anställningsform. ***Resultatet redovisas inte då antalet svarspersoner är för få (69 personer) för att jämförelsen ska vara tillförlitligt.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Skåne en bra plats för att leva och bo

I kapitlets inledning nämndes den regionala utvecklingsstrategin – *Det öppna Skåne 2030* – som Regionstyrelsen i juni 2014 antagit för det fortsatta utvecklingsarbetet i Skåne. En av de centrala utgångspunkterna för att nå fram till målbilden om ett öppet Skåne år 2030, är bland annat att erbjuda regionens invånare framtidstro och livskvalitet (*Det öppna Skåne 2030*, 2014:6). Frågan är förstås hur skåningarna själva upplever livet i Skåne. Är de nöjda med hur demokratin fungerar i regionen och i den egna kommunen? Upplever de att Skåne är en bra region att bo i? Är det många som kan tänka sig att lämna Skåne för någon annan del av Sverige, eller rent av för något annat land? Och i vilken utsträckning känner sig skåningarna nöjda med det liv de lever? Dessa frågor ligger i fokus för denna avslutande del av kapitlet.

Figur 6 Nöjd med hur demokratin fungerar, Skåne 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015 (procent)

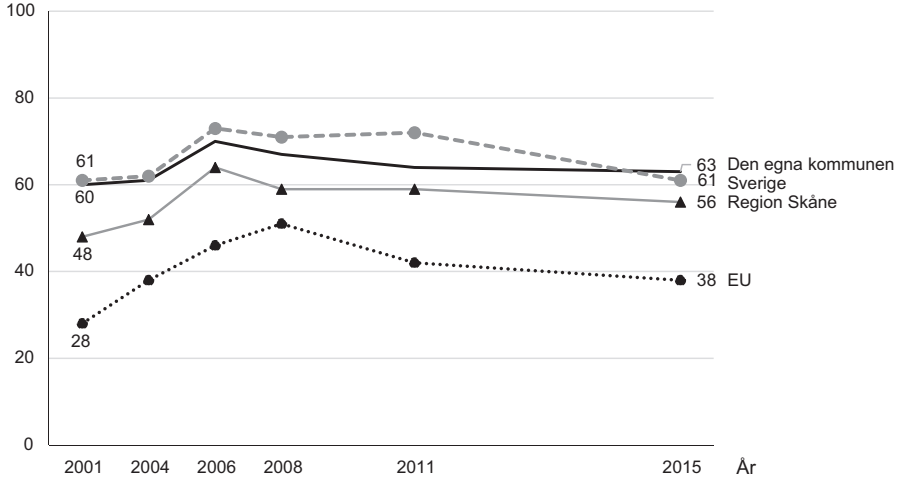

Kommentar: Frågan lyder: ”På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i…? (2001-2011) respektive ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i…?” (2015). Svarsalternativen är: ”Mycket nöjd”, ”Ganska nöjd”, ”Inte särskilt nöjd”, ”Inte alls nöjd”. Figuren visar andelen som har svarat att de är ”mycket nöjda” alternativt ”ganska nöjda” med demokratin bland samtliga som har besvarat frågan.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 samt 2015.

En majoritet av den skånska befolkningen, omkring 60 procent, upplever sig vara nöjda med hur demokratin fungerar på kommunal såväl som på nationell nivå (figur 6). Över tid kan noteras en viss nedgång i andelen nöjda medborgare, särskilt i jämförelse med de toppnoteringar som uppnåddes 2006. Den kraftiga uppgången under detta år, vilken även gäller för demokratin i Region Skåne respektive Euro-

peiska Unionen, är dock sannolikt en valårseffekt. Sedan 2006 har nivåerna i de flesta fall återigen stabiliserat sig, möjligen med undantag för nöjdheten med hur demokratin i EU fungerar. När det gäller den regionala demokratin förefaller det som att invånarna idag är något mer nöjda med hur situationen ser ut i Region Skåne, jämfört med 2001.

De allra flesta skåningar upplever att det är bra att bo i Skåne. På en skala mellan -5 (mycket dåligt) och +5 (mycket bra), väljer 90 procent av invånarna att ange något av de tre högsta skalstegen (+3 till +5) (tabell 11). Bedömningarna ligger på ungefär samma nivå när det gäller upplevelsen av hur bra det är att bo i Sverige (87 procent), i hemkommunen (81 procent) samt i det område inom kommunen där individen för närvarande är bosatt (86 procent). Oavsett vilken nivå som avses, hittas de mest nöjda invånarna bland individer i 65–85 årsåldern samt bland dem som sympatiserar med Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna. Minst nöjda är 16–29-åringarna samt Sverigedemokraternas sympatisörer. Det förekommer däremot inga signifikanta skillnader för socioekonomiska faktorer som utbildningsnivå och hushållsinkomst (se vidare Jansson, Andersson & Ohlsson, 2016:13).

Tabell 11 Upplevelse av hur det är att bo i Skåne 2015 (procent, medelvärden)

	Mycket dåligt -5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5	*Summa*	Medel-värde
Sverige	1	1	1	0	0	4	1	5	14	24	49	*100*	+3,9
Skåne	0	0	0	0	0	4	2	4	14	25	51	*100*	+3,9
Den kommun där du bor	1	0	1	1	1	5	3	7	16	26	39	*100*	+3,6
Det område inom kommunen där du bor	1	0	1	0	1	4	2	5	12	23	51	*100*	+3,9

Kommentar: Frågan lyder: ”Allmänt sett, hur bra tycker du att det är att bo i…?” Svarsskalan är elvagradig och går från ”Mycket dåligt (-5) till ”Mycket bra (+5). Medelvärdet kan variera mellan -5 (alla har svarat ”Mycket dåligt” och +5 (alla har svarat ”Mycket bra”). Antalet svarspersoner varierar mellan 1623 och 1624.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Upplevelsen av att Skåne är en bra plats för att leva och bo, är tydlig även i frågan om huruvida man kan tänka sig att flytta från det område där man i dagsläget bor. Knappt hälften av invånarna, 44 procent, uppger sig vara ovilliga att flytta ens när det gäller till ett annat område i kommunen (tabell 12). Ungefär en femtedel svarar att de kan tänka sig att flytta till något annat område i eller en annan del av den egna kommunen, och var tredje skåning säger sig kunna flytta till någon annan kommun i Skåne. En femtedel ställer sig också positiv till att bosätta sig

i någon annan del av Sverige, medan en tiondel finner det möjligt att flytta till den danska huvudstaden, Köpenhamn. Övriga delar av Danmark förefaller däremot inte vara lika attraktiva för den skånska befolkningen. Andra länder inom respektive utanför de europeiska gränserna tilltalar däremot runt var femte till var sjätte invånare. Viljan att flytta skiljer sig kraftigt mellan olika samhällsgrupper, då framför allt efter ålder och utbildningsnivå. Mest pigga på att överge den egna hemkommunen är de båda yngsta åldersgrupperna, 16–19-åringarna respektive 20–29-åringarna. Bland de allra yngsta lockar andra länder i alternativt utanför Europa. Intresset för att flytta långt bort faller sedan successivt i takt med ökad ålder. Köpenhamnsområdet tilltalar framför allt 20–29-åringarna, men intresset för övriga Danmark är svalt oavsett åldersgrupp. Sett till utbildningsnivå är det framför högutbildade som i högst utsträckning kan tänka sig att lämna hemkommunen för någon annan kommun i Skåne eller övriga delar av Sverige. För den här gruppen är det rimligt att tänka sig att tillgången till kvalificerat arbete är en faktor som spelar roll för flyttbenägenheten.

Tabell 12 Inställning till flytt i olika grupper, Skåne 2015 (procent)

	Nej, jag kan inte tänka mig att flytta	Ja, Annat område i kommunen	Annan del av kommunen	Annan kommun i Skåne	Kommun i annan del av Sverige	Köpenhamn med omnejd	Övriga Danmark	Annat land i Europa	Annat land utanför Europa
SAMTLIGA	44	22	20	32	19	10	4	19	14
KÖN									
Kvinnor	44	22	19	30	17	9	3	17	11
Män	43	21	21	33	21	11	5	21	16
ÅLDER									
16-19 år	13	29	30	52	53	17	8	48	44
20-29 år	15	40	36	53	43	25	9	37	29
30-49 år	34	31	26	41	25	14	6	26	20
50-64 år	43	19	18	30	15	7	4	17	11
65-85 år	67	9	10	16	5	2	1	6	2
UTBILDNING									
Låg	68	11	10	15	4	2	1	3	1
Medellåg	44	20	16	29	16	6	3	18	13
Medelhög	37	24	20	38	24	13	6	23	15
Hög	36	27	28	38	24	14	6	26	19

***Kommentar*:** Frågan lyder: ”Skulle du kunna tänka dig att flytta från det område du bor?”. Svarsalternativen är ”Ja” eller ”Nej”, följt av följdfrågan ”Om JA, till vilket område? (Fler än ett område kan markeras)”. Minsta antal svarspersoner på gruppnivå är 251.

***Källa*:** Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

I likhet med svenskar i allmänhet, är invånarna i Skåne nöjda med det liv de lever. 39 procent av skåningarna uppger sig vara mycket nöjda med livet och ytterligare 52 procent känner sig ganska nöjda (figur 7). Andelen som är tillfreds med livet har ökat något över tid, från 87 procent år 2001 till 91 procent år 2015, och det är framför allt gruppen som känner sig mycket nöjda med livet som har vuxit. Högst livstillfredsställelse hittas bland höginkomsttagare (98 procent), medan den lägsta nivån finns bland 16–19-åringar (83 procent). I övrigt förekommer inga tydliga mönster i skillnaderna mellan olika befolkningsgruppers livstillfredsställelse (se Jansson, Andersson & Ohlsson, 2016:2).

Figur 7 Allmän livstillfredsställelse, Skåne 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015 (procent)

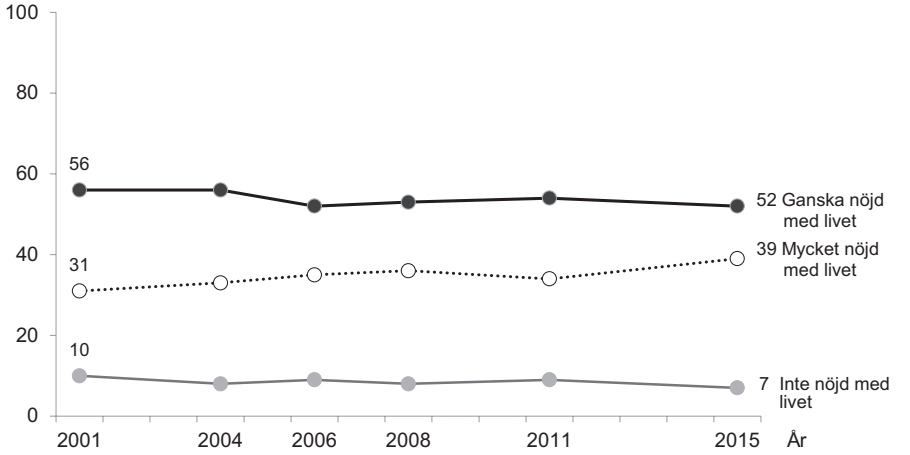

Kommentar: Frågan lyder: ”Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?” Svarsalternativen är: ”Mycket nöjd”, ”Ganska nöjd”, ”Inte särskilt nöjd”, ”Inte alls nöjd”. Andelen som svarat ”Inte särskilt nöjd” eller ”Inte alls nöjd” har i figuren slagits samman till ”Inte nöjd med livet”. Beräkningen baseras på samtliga svarspersoner.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 samt 2015.

De flesta skåningar bedömer också sitt hälsotillstånd som relativt gott. På en skala mellan 0 till 10, där 0 innebär att hälsotillståndet bedöms vara mycket dåligt och 10 innebär att hälsotillståndet är mycket gott, ligger genomsnittsvärdet på 7,8 (se Jansson, Andersson & Ohlsson, 2016:7). Den högsta bedömningen står 20–49-åringarna för (medelvärde 8,2), medan det lägsta genomsnittsvärdet finns bland 65–85-åringarna (7,5). Skillnaderna är dock som synes förhållandevis små.

Slutna rum och öppna landskap

Den regionala målsättningen att nå fram till ett öppet Skåne som år 2030 präglas av mångfald, tolerans, livskvalitet, stark tillväxt och kommunal respektive regional service av hög kvalitet, förefaller mot bakgrund av resultaten från den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 stå inför en hel del utmaningar. Områden som immigration, sjukvård, skola och utbildning utgör viktiga frågor på medborgarnas agenda. I medborgarnas omdömen om den regionala och kommunala servicen faller såväl sjukvård som tandvård väl ut. Omdömena om skolan är däremot inte fullt lika positiva. Och när det gäller äldreomsorg och kollektivtrafik är synen på kommunernas respektive regionens prestationer mer kritisk. Samtidigt har åsikterna om flyktingmottagande förskjutits i riktning mot ett allt mindre restriktivt förhållningssätt, trots att immigrationsfrågan har seglat upp som det mest centrala samhällsproblemet. Öppenheten och viljan att dela med sig av den välfärd som präglar det svenska samhället, förefaller därmed ha ökat. Parallellt med denna utveckling har dock partipolariseringen i frågan ökat, så till vida att människor med en mer restriktiv syn på invandring i allt högre utsträckning har kommit att samlas kring ett eller möjligen två partier och där homogeniteten i sympatisörernas uppfattning i frågan har vuxit sig allt större. I spåren av ett öppnare landskap har således även följt slutna rum.

Ökad polarisering i termer av ökade klyftor har under de senaste åren även präglat andra delar av samhället. Det svenska medielandskapet utgör ett exempel, där de senaste årens stora teknologiska landvinningar har bidragit till i det närmaste oändliga möjligheter att sprida och konsumera nyheter och annat medieinnehåll. Samtidigt har utvecklingen bidragit till ett samhälle där medieanvändningen i allt högre utsträckning präglas av klyftor, eller gränsdragningar om man så vill, mellan olika samhällsgrupper. Inom ramen för de analyser som görs i bokens efterföljande kapitel framträder ytterligare uttryck för det skånska samhällets slutna rum och öppna landskap. Och det är mot dessa analyser som blicken kommer att riktas härnäst.

Noter

1 Resultat från 2015 års sydsvenska SOM-undersökning har tidigare presenterats i rapporter från SOM-institutet: se Andersson, Jansson & Ohlsson (2016) och Andersson & Ohlsson (2016).

2 Balansmåttet beräknas genom att minska andelen positiva bedömningar med andelen negativa bedömningar bland de individer som har uppgett en åsikt om respektive serviceområde. Värdet +100 innebär att samtliga tycker att verksamheten fungerar bra, medan -100 innebär att samtliga tycker att verksamheten fungerar dåligt.

[3] Det mellanmänskliga förtroendet bygger på frågan i vilken utsträckning man kan lita på människor i allmänhet. Svaren ges på en skala mellan 0 och 10. De som på skalan har värdena 8-10 har här definierats som höglitare (jämför Holmberg & Rothstein, 2016) medan de som har värdena 0-2 har definierats som låglitare.

[4] Det bör dock nämnas att nyhetsbevakningen av förskoleverksamheten i nordöstra Skåne inte enkom handlade om problem och brister; även positiva händelser och satsningar rapporterades, såsom bygget av nya moderna förskolor på fem orter runtom i Hässleholms kommun (*Norra Skåne*, 12 aug 2015), för att nämna ett exempel.

[5] Dessa kommuner utgörs av Bromölla, Hässleholm, Hörby, Osby och Östra Göinge.

[6] Inom ramen för de sydsvenska SOM-undersökningarna har respondenterna även fått svara på frågan om huruvida det är ett bra förslag att satsa på fler friskolor. I likhet med övriga befolkningen, ställer sig skåningarna kritiska till en utökad friskoleverksamhet. Svarsmönstret har i stort varit likartat i samtliga genomförda sydsvenska SOM-undersökningar (2001, 2004, 2006, 2008, 2011 samt 2015): andelen skåningar som anser att förslaget är dåligt är betydligt större än andelen som anser det vara ett bra förslag (för 2015 var balansmåttet -28). För ytterligare information, se Andersson & Ohlsson (2015:11)

[7] Liknande resultat har även uppmätts i de västsvenska SOM-undersökningarna (se Bove, Bergström & Ohlsson, 2016:33).

8 Måttet som används är Pearsons korrelation, vilket mäter styrkan och riktningen för ett samband. Måttet går mellan -1 till +1, där -1 innebär ett perfekt negativt samband mellan svaren de båda påståendena medan +1 innebär ett perfekt positivt samband. 0 innebär att samband saknas. De båda uppmätta koefficienten är signifikanta på 95-procentsnivån.

Referenser

Andersson, Fredrik, Nils Janlöv & Clas Rehnberg (2014) *Konkurrens, kontrakt och kvalitet – hälso- och sjukvård i privat regi. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi och Myndigheten för vårdanalys, 2014:5.* Stockholm: Fritzes.

Andersson, Ulrika, Daniel Jansson & Jonas Ohlsson (2016) *Region Skåne 2015*. SOM-rapport 2016:21. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Andersson, Ulrika & Jonas Ohlsson (2016) *Skånska trender 2001-2015*. SOM-rapport 2016:29. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika & Niklas Harring (red) (2016) *Hållbarhetens horisont.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika & Jonas Ohlsson (2015) ”Alla dessa val”. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Alla dessa val.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bové, Klara, Annika Bergström & Jonas Ohlsson (2016) *Västsverige 2015*. SOM-rapport 2016:23. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Demker, Marie & Sara van der Maiden (2016) ”Allt starkare polarisering och allt lägre flyktingmotstånd”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Det öppna Skåne 2030 (2014) Skånes regionala utvecklingsstrategi. Malmö: Region Skåne.

Esping-Andersen, G (2009) *The Incomplete Revolution. Adapting to women´s roles*. Oxford: Blackwell Publishers.

Holmberg, Sören & Bo Rohtstein (2016) ”Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Kristianstadsbladet (2015) ”Övergrepp ska ha skett på förskola”. Publicerad 19 augusti 2015.

Kristianstadsbladet (2015) ”Chock och oro bland personal på drabbat förskola”. Publicerad 21 augusti 2015.

Kristianstadsbladet (2015) ”Fler förskolor på detaljerad lista”. Publicerad 27 augusti 2015.

Kristianstadsbladet (2015) ”Akut brist på nya förskoleplatser”. Publicerad 17 november 2015.

Kvällsposten (2015) ”Anställd på förskola våldtäktsmisstänkt”. Publicerad 19 augusti 2015.

Nilsson, Lennart (2016) ”Välfärdspolitik och välfärdsopinion i Sverige och Västra Götaland 2015”. I Annika Bergström & Niklas Harring (red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Norell, P O & Lennart Nilsson (red) (2016) *Värmländska utmaningar.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Norra Skåne (2015) ”Moderna förskolor på tre orter”. Publicerad 12 augusti 2015.

Norra Skåne (2015) ”Rutinerna i förskolan ska ses över”. Publicerad 2 september 2015.

Norra Skåne (2015) ”Rivning väntar för utdömda förskolor”. Publicerad 12 september 2015.

Norra Skåne (2015) ”Fuktskadad förskola får fortsätta”. Publicerad 17 november 2015.

Ohlsson, Jonas, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) (2016) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

SOU 2016:48 (2016) *Regional indelning – tre nya län*. Stockholm: Wolters Kluwers.

Svensk Författningssamling (SFS) 2010:630, Lag om regionalt utvecklingsansvar i vissa län.

Sydsvenska Dagbladet (2015) ”Så blev flyktingkrisen en svensk beredskapskatastrof”. Publicerad 26 december 2015.

SVT Nyheter (2015) ”Pedofilmisstänkt har jobbat på 26 skolor”. Publicerad 20 augusti 2015.

SVENSKA FOLKETS POLITISKA INTRESSE 1960-2015

DANIEL JANSSON & HENRIK OSCARSSON

Sammanfattning
Medborgarnas inneboende motivation att ta del av information om politik och själv engagera sig i politiska samtal och aktiviteter är centralt för ett väl fungerande demokratiskt samhälle. Det här kapitlet rymmer en unik kartläggning av befolkningens politiska intresse under perioden 1960-2015 som bygger på resultat från inte mindre än 71 nationella och regionala Val- och SOM-undersökningar. Vi tar utgångspunkt i forskning som visar att intresset för politik i den svenska befolkningen sannolikt aldrig varit högre än det är i dag. Nya resultat från den regionala SOM-undersökningen i Skåne 2015 visar att det politiska intresset inte är lika högt i alla befolkningsgrupper. Äldre, män, högutbildade och stadsbor är mer politiskt intresserade än yngre, kvinnor, lågutbildade och landsbygdsbor. Samtidigt kan vi visa att utrikes födda uppvisar ett påfallande högt politiskt intresse jämfört med svenskfödda.

Medborgares inneboende motivation att ta del av information om politik och själv engagera sig i politiska samtal och aktiviteter är centralt för ett väl fungerande demokratiskt samhälle. En av de mest dominerande drivkrafterna bakom engagemang och deltagande är individers grad av politiskt intresse. Forskningen om politiskt intresse har pågått i decennier och inbegriper en lång rad klassiker inom området (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet 1944; Almond & Verba 1963; Verba, Schlozman & Brady 1995). Historiskt har analyser av politiskt intresse haft en självklar plats i studier av medborgaregenskaper som betraktas som värdefulla för det demokratiska samhället.

Området har under senare år ägnats förnyad uppmärksamhet (Amnå et al. 2009). Den inomvetenskapliga debatten om det politiska intressets ursprung, utveckling och effekter är i högsta grad levande. Forskarna tycks vara någotsånär eniga om att människors intresse för politik grundläggs tidigt i livet under några formativa år mellan 14-18 år. De exakta mekanismerna bakom hur politiskt intresse och engagemang tillväxer är starkt omdebatterade, men huvudspåret i forskningen är att den politiska socialisationen i familjen spelar en avgörande roll (Koskimaa & Repali, 2015). När individers grad av politiskt intresse väl etablerats har det visat sig vara en mycket stabil egenskap både på kort sikt och över längre tidsperioder (Prior 2010).

Eftersom intresse tillhör huvudförklaringarna till politiskt engagemang, kunskapsinhämtande och deltagande är politiskt intresse inte sällan huvudfokus i studier

Jansson, Daniel & Oscarsson, Henrik (2017) Svenska folkets politiska intresse 1960-2015 i Ulrika Andersson (red)
Slutna rum och öppna landskap. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

av unga människors förhållande till politik (Persson & Oscarsson 2010). Ett högt politiskt intresse i unga år etablerar, menar man, en grundläggande motivation och inre drivkraft – eller åtminstone en sorts medborgerlig beredskap – att hålla sig informerad och engagerad i samhällsfrågor. Att ha många engagerade samhällsmedborgare är betydelsefullt för att upprätthålla en fungerande debatt om gemensamma angelägenheter i ett demokratiskt samhälle. Därför är det motiverat att använda mätningar av politiskt intresse som en av nyckelindikatorerna för en väl fungerande demokrati (Arkhede & Oscarsson 2016).

I det här sammanhanget har vi inte några ambitioner att närmare undersöka det politiska intressets ursprung, tillväxt, stabilitet eller konsekvenser. Våra huvudfrågeställningar är deskriptiva. I det här kapitlet kartlägger vi först hur det politiska intresset i Sverige har förändrats under de senaste sex decennierna med hjälp av data från inte mindre än 71 nationella och regionala val- och SOM-undersökningar. Därefter genomför vi en analys av skillnaderna i politiskt intresse mellan olika befolkningsgrupper med hjälp av den senaste sydsvenska SOM-undersökningen.

Ett rekordhögt politiskt intresse?

Vår första frågeställning gäller hur den svenska befolkningens politiska intresse har förändrats över tid. Utvecklingen kan spåras tillbaka mer än fem decennier. Den numera klassiska frågan om självskattat politiskt intresse med fyra svarsalternativ – *mycket intresserad, ganska intresserad, inte särskilt intresserad, inte alls intresserad* – fanns med i besöksintervjuerna till den svenska Valundersökningen 1960. Sedan dess har intressefrågan – med vissa språkliga moderniseringar – tillhört standardarsenalen av frågeinstrument även i svensk opinions- och väljarforskning och tjänat som en indikator på människors motivation och engagemang i ett mycket stort antal analyser (Oskarson & Oscarsson 1994; Oscarsson & Holmberg 2016).

Ett grundläggande problem med att uppskatta det politiska intresset i befolkningen är att intresse är styrande för benägenheten att delta i samhällsvetenskapliga frågeundersökningar. De sjunkande svarsfrekvenserna uppfattades som ett bekymmer redan i mitten av 1980-talet (Holmberg & Gilljam 1987:57), även om det då handlade om blygsamma justeringar av intressenivåerna. Idag är det än mer angeläget att försöka ta hänsyn till sjunkande svarsfrekvensen för att inte dra felaktiga slutsatser om långsiktiga trender, i synnerhet när det som här handlar om att skatta egenskaper som vi vet samvarierar starkt med svarsviljan i undersökningar. Bortfallsgrupper har lägre politiskt intresse än de som svarar.

De verkliga nivåerna av politiskt intresse i den växande gruppen icke-svarande låter sig inte enkelt uppskattas. Statsvetarna Per Hedberg och Sören Holmberg vid Valforskningsprogrammet i Göteborg har nyligen gjort ett hittills bästa-försök att använda hjälpinformation om röstningsbenägenhet i riksdagsvalen för att kalibrera den långa tidsserien för politiskt intresse (för detaljer se Hedberg & Holmberg, 2016). Efter viktning kan konstateras att mer sentida Valundersökningar överskattar det politiska intresset bland väljarna och att denna tendens till överskattning

ökar över tid. Vid valet 2014 uppskattades 63 procent av väljarna vara mycket eller ganska intresserade av politik. Efter viktning var motsvarande skattning fjorton procentenheter lägre, 49 procent (se figur 1).

Figur 1 Andel svenskar som uppger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik, 1960-2014 (procent)

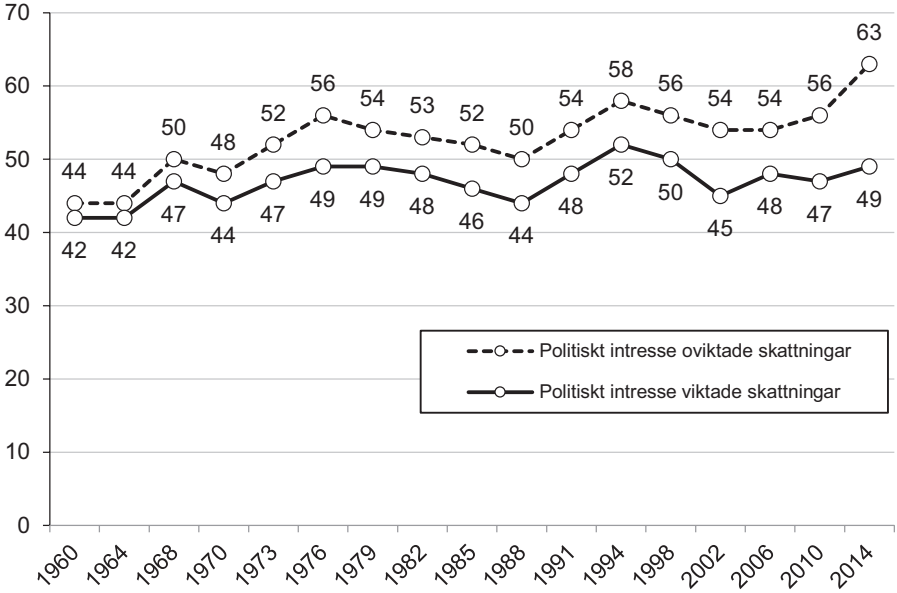

Kommentar: Frågan lyder ”Hur pass intresserad är du i allmänhet av politik?” Svarsalternativen är ”mycket intresserad”, ”ganska intresserad”, ”inte särskilt intresserad” samt ”inte alls intresserad”. Se Hedberg & Holmberg (2016) för en detaljerad redovisning av viktningsförfarandet.

Källa: Valundersökningarna 1956-2014.

Den viktade tidsserien över politiskt intresse visar en svag uppgång över tid, om än en betydligt mer blygsam uppgång, än för den oviktade tidsserien. Under 1960-talet var andelen politiskt intresserade strax över 40 procent, en andel som under 1970-talet växte till närmare 50 procent. Efter en successiv nedgång under 1980-talet ser man en återväxt av intresset fram till 1994 års val med en toppnotering på 52 procent. Därefter följde en period med sjunkande politiskt intresse i 1998 och 2002 års val. Vid de tre senaste valen har det politiska intresset legat stabilt kring 47-49 procent intresserade.

Även i SOM-institutets egna mätserier av det politiska intresset på nationell och regional nivå finns spår av samma utveckling över tid: Toppnoteringen för det politiska intresset är i samband med valhösten 1994 – med riksdagsval och nationell folkomröstning om EU-medlemskap inom loppet av tio veckor – följt av

en försvagning kring millennieskiftet och därefter en tillväxt under de senaste tio åren (se figur 2). Med lite god vilja kan skönjas svaga valårseffekter – med något högre politiskt intresse i samband med valåren – men det mönstret är alls inte lika tydligt som för exempelvis partianhängarskap eller politikerförtroende (Strömbäck & Johansson 2007; Weibull & Holmberg 2015).

SOM-undersökningarna är ämnesmässigt bredare än Valundersökningarna men har ändå en huvudfokus på samhällsfrågor. Enkäterna innehåller många frågor om politiska attityder och beteenden. Det finns därför anledning att misstänka att sentida skattningar av politiskt intresse är överskattningar: Den snabbt växande andelen politiskt intresserade i de nationella SOM-undersökningarna mellan 2010 och 2014 från 55 till 63 procent politiskt intresserade avviker från tidigare i historien med betydligt mer stabila nivåer. Kan det verkligen vara möjligt att intresset vuxit så pass mycket?

Vi såg tidigare samma utveckling av det politiska intresset mellan 2010 och 2014 i den oviktade tidsserien från Valundersökningarna, dessutom med nästan identiska skattningar som i serien av nationella SOM-undersökningar (från 56 till 63 procent). Men den viktade tidsserien berättar där en annan historia. Då har intresset vuxit men bara från 47 till 49 procent mellan 2010 och 2014. Slutsatsen måste bli att uppgången i politiskt intresse sannolikt är något överskattad i SOM-undersökningens tidsserier. Exakt hur mycket är oklart. Eftersom svarsfrekvensen i SOM-undersökningarna inte har förändrats särskilt mycket under perioden 2012-2015 kan vi ändå sluta oss till ungefär samma slutsats som när det gäller serien av Valundersökningar: det politiska intresset är idag mycket högt i den svenska befolkningen. Utvecklingen av intresset är svagt uppåt eller stabilt, men inte på nedgång. Vi kanske inte har att göra med ett rekordhögt intresse när vi tagit hänsyn till de sjunkande svarsfrekvenserna, men intresset är väl i klass med de högsta noteringarna från början av 1990-talet.

I det här sammanhanget genomför vi inte någon viktning av SOM-materialet. Men vi vet från tidigare analyser av konsekvenserna av fallande svarsfrekvenser att SOM-undersökningarnas tidsserie över politiskt intresse påverkats förvånansvärt litet av den kraftigt minskade svarsviljan bland främst unga människor. Elias Markstedts (2012) viktade tidsserie över politiskt intresse – här används viktning för kön, ålder och län – avviker endast med någon procentenhet från de oviktade skattningarna. De små skillnaderna speglar samtidigt att uppviktning av grupper där svarsviljan är låg – exempelvis bland ungdomar – inte nödvändigtvis förbättrar skattningar av faktorer som är starkt styrande för viljan att delta i undersökningar. Politiskt intresse räknas till dessa faktorer.

SOM-resultaten visar inte på några avgörande regionala skillnader i politiskt intresse. De tre tidsserierna från nationella, västsvenska och sydsvenska undersökningar följer varandra mycket tätt (se figur 2). De avviker inte från varandra mer än vad slumpen hade kunnat åstadkomma. Huvudorsaken är sannolikt att det inte finns tillräckligt avgörande demografiska skillnader i sammansättningen

av befolkningen – eller de svarande för den delen – i de tre undersökta populationerna. Befolkningarna i Skåne och Västra Götaland följer samma trender i politiskt intresse som kan spåras för befolkningen i Sverige som helhet.

Figur 2 Andel politiskt intresserade i SOM-institutets nationella och regionala undersökningar 1986-2015 (procent)

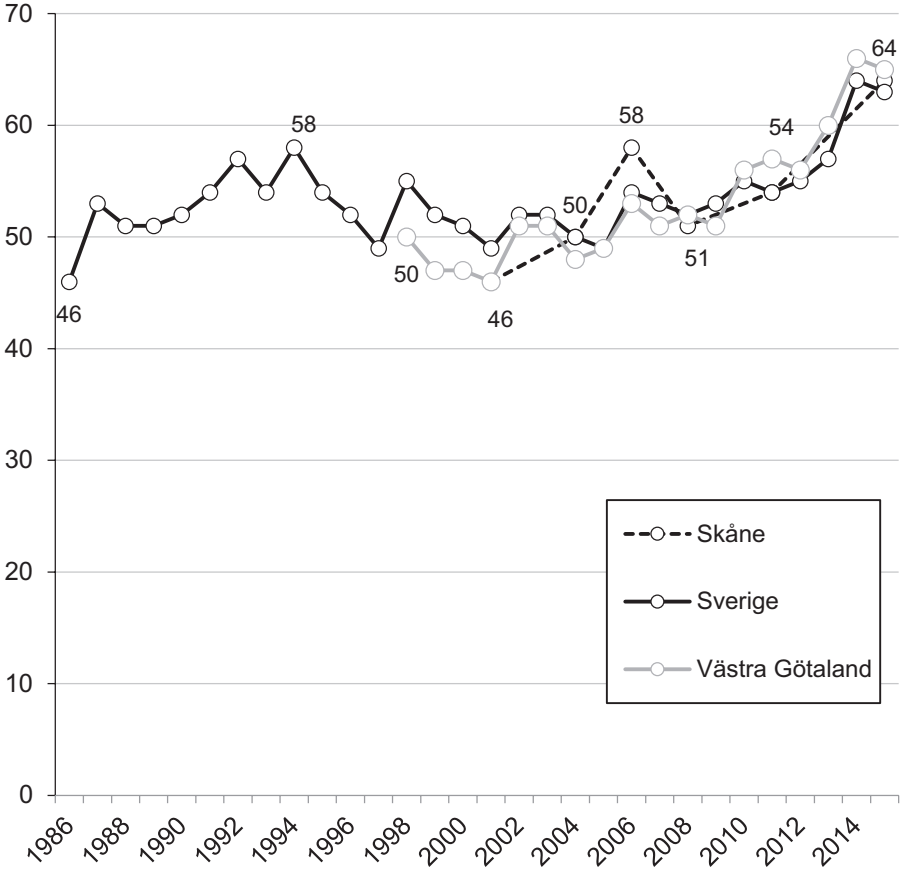

Kommentar: Frågan lyder ”Hur pass intresserad är du i allmänhet av politik?” Svarsalternativen är ”mycket intresserad”, ”ganska intresserad”, ”inte särskilt intresserad” samt ”inte alls intresserad”. Alla resultat i figuren är oviktade. Svarsfrekvenserna i de nationella SOM-undersökningarna finns redovisade i detalj i Vernersdotter (2016).

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1985-2015, de västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2015 samt de sydsvenska SOM-undersökningarna 2001, 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

Stora skillnader i politiskt intresse mellan olika befolkningsgrupper i Skåne

Nivån på det politiska intresset är högt i Sverige. Men det finns ändå ett stort utrymme för variationer mellan olika delar av befolkningen. Alla är inte lika intresserade av politik, vilket betyder ojämlika grundförutsättningar för kunskaper, engagemang och deltagande. I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 ingick ett extra urval bestående av 4 000 personer i åldrarna 16 till 29 år. Detta förstärkta ungdomsurval erbjuder en unik möjlighet att närstudera politiskt intresse i en grupp som normalt har relativt sett låg svarsfrekvens. Den demografiska sammansättningen i Skåne skiljer sig något från sammansättningen i den nationella undersökningen. Bland annat finns det i Skåne fler utrikes födda än i riksgenomsnittet. Kanske skvallrar ett mer diversifierat Skåne om vilka variationer i politiskt intresse vi kan se i ett framtida Sverige?

Tabell 1 redovisar den enkla fyrdelade skattningen av intresse för politik i allmänhet tillsammans med en sammanslagen kategori för andelen mycket samt ganska intresserade av politik. Geografiskt är boende i sydvästra Skåne och framförallt i Malmöregionen mer intresserade av politik än boende i övriga Skåne. I övrigt slår socioekonomiska variabler såsom inkomst, uppväxt- och boendeförhållanden samt utbildning hårt på den politiska intressedimensionen. De som uppger sig vara minst intresserade av politik hittar vi inte helt oväntat i de svagast etablerade sociala grupperna. Arbetslösa, de allra yngsta, de med låg utbildning och låg inkomst är betydligt mer benägna att välja svarsalternativet 'inte alls intresserad' i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Den stora merparten av de svarande i den sydsvenska SOM-undersökningen har föräldrar som båda huvudsakligen vuxit upp i Sverige. Detta är till stor del en produkt av de språkliga begränsningarna hos undersökningen (2015 gavs endast möjlighet att besvara enkäten på svenska eller engelska), men även av det utanförskap som kan prägla segregerade områden och alienera potentiella svarspersoner från undersökningar som skickas med universitet och andra myndigheter som avsändare. Av denna anledning är grupperna första och andra generationens invandrare relativt små.

Av de som är primärt uppvuxna i Sverige med svenska föräldrar avviker inte intresset för politik från snittet. En påtaglig skillnad är dock att bland utrikes födda samt bland de med föräldrar från andra länder är det fler som dras mot ändpunkterna på skalan. En hög andel av de som själva är uppvuxna utanför Sverige uppger att de är mycket intresserade av politik, men inom denna grupp finns även många som uppger att det inte alls är intresserade – det vill säga starkare ställningstaganden åt båda hållen än genomsnittet. Djupare gruppanalyser visar att intresset för politik bland de som härstammar från Danmark och övriga Skandinavien är betydligt starkare än bland de som har rötter utanför Europa. Detta förhållande ändrar dock inte huvudslutsatsen att såväl första- som andra generationens invandrare har ett politiskt intresse som ligger i nivå med den svenskfödda befolkningen i Skåne.

Tabell 1 Politiskt intresse i olika befolkningsgrupper i Skåne 2015 (procent)

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad	Summa procent	Antal	Andel mkt-ganska intresserade
SAMTLIGA	18	45	30	7	100	2 104	63
KÖN							
Kvinna	12	45	34	9	100	1 143	57
Man	24	46	24	6	100	955	70
ÅLDER							
16–19 år	18	37	33	12	100	166	55
20–29 år	16	44	30	10	100	526	60
30–49 år	15	47	31	7	100	453	62
50–64 år	21	41	33	5	100	442	62
65–85 år	19	51	24	6	100	517	70
UTBILDNING[1]							
Låg	10	41	38	11	100	263	51
Medellåg	15	41	34	10	100	632	56
Medelhög	18	46	30	6	100	483	64
Hög	23	50	22	5	100	638	73
DELREGION							
Nordvästra Skåne	17	43	31	9	100	509	60
Sydvästra Skåne	20	45	28	7	100	309	65
Nordöstra Skåne	14	46	33	7	100	129	60
Sydöstra Skåne	12	48	31	9	100	129	60
BOENDE							
Ren landsbygd	16	44	34	6	100	209	60
Mindre tätort	11	43	37	9	100	502	54
Stad/större tätort	20	46	26	8	100	924	66
Malmö	23	47	25	5	100	413	70
HUSHÅLLSINKOMST							
Max 300 000 kr/år	18	43	29	10	100	579	61
301 000–700 000 kr/år	18	46	31	5	100	846	64
Mer än 700 000 kr/år	20	48	28	4	100	485	68
YRKE							
Förvärvsarbetande	17	45	32	6	100	992	62
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	17	32	42	9	100	38	49
Arbetslös	10	41	34	15	100	83	51
Pensionär	18	50	26	6	100	509	68
Har sjuk- aktivitetsersättning	7	41	44	8	100	31	48
Studerande	21	41	29	9	100	314	62
Annat	32	26	19	23	100	(16)	58
NUVARANDE HEM							
Arbetarhem	13	38	39	10	100	740	51
Jordbrukarhem	14	45	27	14	100	53	59
Tjänstemannahem	19	50	27	4	100	678	69
Högre tjänstemannahem	30	47	20	3	100	238	77
Företagarhem	21	53	21	5	100	181	74

forts.

Tabell 1 Forts.

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad	Summa procent	Antal	Andel mkt-ganska intresserade
UPPVÄXTHEM							
Arbetarhem	15	40	36	9	100	990	55
Jordbrukarhem	15	49	31	5	100	163	64
Tjänstemannahem	22	51	23	4	100	412	73
Högre tjänstemannahem	22	52	21	5	100	165	74
Företagarhem	26	49	20	5	100	170	75
EGET UPPVÄXTLAND							
Sverige	17	46	31	6	100	1 727	63
Danmark	38	28	30	4	100	24	66
Annat land i Norden	32	41	23	4	100	(11)	73
Annat land i Europa	22	43	24	11	100	84	65
Land utanför Europa	20	39	23	18	100	65	59
FADER UPPVÄXTLAND							
Sverige	16	47	31	6	100	1 612	63
Danmark	37	30	27	6	100	34	67
Annat land i Norden	30	49	21	0	100	(19)	79
Annat land i Europa	21	39	31	9	100	149	60
Land utanför Europa	24	39	24	13	100	102	63
MODER UPPVÄXTLAND							
Sverige	17	47	30	6	100	1 629	64
Danmark	30	32	33	5	100	30	62
Annat land i Norden	23	39	36	2	100	(28)	62
Annat land i Europa	20	42	28	10	100	143	62
Land utanför Europa	20	39	27	14	100	97	59
EGET OCH FÖRÄLDRARS HUVUDSAKLIGA UPPVÄXT-LAND							
Uppvuxen i Sverige med svenska föräldrar	17	47	30	6	100	1 514	64
Uppvuxen i Sverige med minst en utländsk förälder	22	38	32	8	100	154	60
Uppvuxen utanför Sverige	24	40	24	12	100	183	64
Uppvuxen i Sverige med minst en förälder som är uppvuxen utanför Skandinavien	21	37	32	10	100	118	58
Uppvuxen utanför Skandinavien	21	41	24	14	100	149	62

Kommentar: Frågan lyder: ”Hur intresserad är du i allmänhet av politik?”. Fyra svarsalternativ erbjöds: [1]Låg = ej fullgjord obligatorisk skola eller grundskola, Medellåg = gymnasium, folkhögskola eller motsvarande, Medelhög = eftergymnasial utbildning, men ej examen från högskola/universitet, Hög = examen från högskola/universitet. Alla resultat är viktade efter ålder då 16-29:åringar är överrepresenterade i undersökningen. Grupper med färre än 30 respondenter har markerats med parantes ().

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Det politiska intresset i Sverige och i Skåne: högt och ojämnt fördelat

Precis som valdeltagandet i våra allmänna val kan det politiska intresset i befolkningen beskrivas som högt men ojämnt fördelat. Vår sammanställning av samtliga sjuttioen mätningar från Valundersökningar och SOM-undersökningar under perioden 1960-2015 visade att det politiska intresset i Sverige befinner sig på en mycket hög nivå – kanske den högsta någonsin – även om vi tar hänsyn till de sjunkande svarsfrekvenserna i undersökningsserierna på senare år.

Med hjälp av den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 kan vi illustrera vad många andra analyser också har visat när det gäller politiskt intresse i olika befolkningsgrupper. Män är mer intresserade av politik än kvinnor, äldre mer än yngre och högutbildade mer än lågutbildade. Tjänstemän och företagare har ett högre intresse än arbetare. Stadsbor har ett starkare intresse än landsbygdsbor. Svagare socialt integrerade grupper – såsom arbetslösa personer och personer i arbetspolitiska åtgärder eller på sjukersättning – har ett lägre intresse än förvärvsarbetande och studenter.

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 kan vi inte påvisa några skillnader i politiskt intresse mellan personer som vuxit upp i Sverige och personer som inte gjort det. Vi visste sedan tidigare att sambandet mellan uppväxt och bakgrund var svagt (se t ex Arkhede & Oscarsson 2016) men att det ändå rörde sig om några procentenheters skillnader där svenskfödda tenderar att vara mer intresserade än utlandsfödda. Att vi inte hittar motsvarande samband i Skåne – där andelen ”mycket intresserade” t o m är klart högre bland första- och andragenerationens invandrare än bland svenskfödda – kan bero på många saker: att det finns en starkare selektion av intresserade utlandsfödda till den regionala undersökningen, att befolkningen i Skåne är mer diversifierad än i övriga Sverige vilket jämnar ut skillnaderna i intresse mellan olika grupper, eller att nivån på politiska intresset bland utlandsfödda och andra generationens invandrare de facto är lika hög som bland svenskfödda.

Referenser

Almond, Gabriel A. & Sidney Verba (1963). *The Civic Culture*. Princeton, New Jersey, Princeton University Press.

Amnå, Erik, Mats Ekström, Margaret Kerr & Håkan Stattin (2009). ”Political socialization and human agency. The development of civic engagement from adolescence to adulthood.” Statsvetenskaplig tidskrift 111(1): 27-47.

Arkhede, Sofia & Henrik Oscarsson (2016). Svenska demokratitrender. SOM-rapport 2016:22. Göteborgs universitet, SOM-institutet.

Hedberg, Per & Sören Holmberg (2016). Vägning för politiskt intresse med hänsyn taget till svarsbortfallet i valundersökningarna. Valforskningsprogrammets rapportserie 2016:03. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.

Holmberg, Sören & Mikael Gilljam (1987). *Väljare och val i Sverige*. Stockholm, Bonnier.

Lazarsfeld, Paul F., Bernard Berelson & Henry Gaudet (1944). *The people's choice. How the voter makes up his mind in a Presidential campaign*. New York / London, Columbia University Press.

Markstedt, Elias (2012). Representativitet och viktning. Riks-SOM som spegel av det svenska samhället. SOM-rapport 2012:30. Göteborgs universitet, SOM-institutet.

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2016). *Svenska väljare*. Stockholm, Wolters Kluwer.

Oscarsson, Henrik & Mikael Persson (2010). Unga väljare i Sverige. I Wohlgemuth, Daniel, Red. (2010). *FOKUS10: En analys av ungas inflytande*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.

Oskarson, Maria & Henrik Oscarsson (1994). De unga väljarna 1968-1991 – dunungar eller stormsvalor? I 1994:73, SOU, Red. (1994). *Ungdomars välfärd och värderingar*. Stockholm, Norstedts Juridik.

Persson, Mikael & Henrik Oscarsson (2010). Unga väljare i Sverige 1956-2006. (2010). *Fokus 10. En analys av ungas inflytande*. Stockholm, Ungdomsstyrelsen.

Prior, Markus (2010). "You've Either Got It or You Don't? The Stability of Political Interest over the Life Cycle."." Journal of Politics 72: 747-766.

Strömbäck, Jesper & Bengt Johansson (2007). "Electoral Cycles and the Mobilizing Effects of Elections: A Longitudinal Study of the Swedish Case." Journal of Elections, Public Opinion and Parties 17(1): 79-99.

Weibull, Lennart & Sören Holmberg (2015). Demokratins haloeffekt. I Bergström, Annika, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson, Red. (2015). *Fragment*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.

Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman & Henry E. Brady (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.

Vernersdotter, Frida (2016). Den nationella SOM-undersökningen 2015. I Ohlsson, Jonas, Henrik Oscarsson & Maria Solevid, Red. (2016). *Ekvilibrium*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.

SKÅNSKA SVERIGEDEMOKRATER

ANDERS SANNERSTEDT

Sammanfattning
Sverigedemokraternas anhängare i Skåne har ökat betydligt i antal under 2010-talet. SD-anhängarna förenas i första hand av en kritisk inställning till den förda flyktingpolitiken. Ännu mer än tidigare ger de uttryck för populistiska attityder som missnöje med den svenska demokratin och misstro mot politiker. De känner sig också mer otrygga än andra skåningar. Liksom tidigare har partiet sitt starkaste stöd bland män, i arbetarklassen och bland lågutbildade. Anhängarna är socialt väletablerade; endast ett fåtal befinner sig i utanförskap på arbetsmarknaden. De flesta är nöjda med sitt liv. Partiet har nu, till skillnad från tidigare, starkast stöd bland personer över 50 år. I Skåne har partiet sitt starkaste stöd på landsbygden och i de små tätorterna. Anhängarna är procentuellt färre i den sydvästra delregionen jämfört med övriga Skåne. Detta beror på jämförelsevis svagt stöd för partiet i Malmö, i några små rika och välmående kommuner samt framför allt i Lund.

Skåne: Sverigedemokraternas starkaste fäste

Under 2000-talet har Sverigedemokraterna utvecklats, från en obetydlig sekt med 0,4 procent av rösterna i 1998 års riksdagsval, till en betydande politisk kraft med 12,9 procent av rösterna i det senaste riksdagsvalet 2014. Under hela denna tid har Skåne utgjort partiets starkaste fäste. I det senaste riksdagsvalet var Sverigedemokraternas två bästa valkretsar skånska: Skåne läns norra och östra på första plats och Skåne läns västra på andra plats. I sin nyligen publicerade analys av riksdagsvalet 2014 konstaterar också Henrik Oscarsson och Sören Holmberg att "… skåningarnas tendens att oavsett flyktingåsikt eller politikermisstro stödja Sverigedemokraterna är mer av en gåta" (Oscarsson och Holmberg, 2016: 257).

Den SOM-undersökning som genomfördes i Skåne år 2006 gav ett underlag för en första analys av Sverigedemokraternas anhängare i Skåne (Sannerstedt, 2008). Detsamma gäller de följande sydsvenska SOM-undersökningarna 2008 och 2011 (Sannerstedt, 2010, 2013). Flertalet av resultaten i dessa undersökningar av SD-anhängarna i Skåne har i efterhand bekräftats av andra, rikstäckande undersökningar (Oscarsson & Holmberg, 2008, 2013, 2016; Sannerstedt, 2014, 2015, 2016).

Dessa resultat kan sammanfattas så att Sverigedemokraterna har starkare stöd bland män än bland kvinnor. De har vidare sin starkaste förankring i arbetarklassen, medan de haft svårare att vinna brett stöd bland tjänstemän. De har också starkare stöd bland personer med låg eller medellåg utbildning, medan stödet bland högutbildade är väsentligt svagare. Åsiktsmässigt finns ett extremt starkt

Sannerstedt, Anders (2017) Skånska sverigedemokrater i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap.*
Göteborgs universitet: SOM-institutet.

samband mellan stöd för Sverigedemokraterna och inställning till flyktingpolitiken. I varje undersökning tycker så gott som samtliga SD-anhängare (inte riktigt 100 procent men över 90) att det är ett bra (oftast: mycket bra) förslag att ta emot färre flyktingar. Ett återkommande resultat är också att SD-anhängarna är särskilt missnöjda med hur den svenska demokratin fungerar, och de hyser en särskilt stor misstro till politiker.

I några avseenden har emellertid bilden skiftat mellan olika undersökningar. Det gäller framför allt SD-anhängarnas ålder, men också bostadsortens karaktär.

Vilka är SD-anhängarna?

I detta kapitel ska vi genomföra en ny analys av SD-anhängarna i Skåne. Dessa anhängare identifierar vi genom att de har svarat ”Sverigedemokraterna” på frågan ”Vilket parti tycker du bäst om idag?” Av samtliga som medverkat i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 är det 86 procent som har angett något parti som svar på denna fråga. Dessa partianhängare utgör basen för våra följande analyser. Bland dem är det nästan var femte, 19 procent, som tycker bäst om Sverigedemokraterna. Skillnaden är stor jämfört med de tre närmast föregående sydsvenska SOM-undersökningarna. Andelen SD-anhängare var sålunda 7 procent år 2011, 8 procent år 2008 och 6 procent år 2006. Att andelen SD-anhängare i Skåne är nu mer än dubbelt så stor som tidigare motiverar en ny granskning av dessa anhängare. Vi kommer att jämföra de nya resultaten med de tidigare undersökningarna.[1]

Att 19 procent tycker bäst om Sverigedemokraterna kan kanske tyckas vara en hög siffra, särskilt om vi jämför med de tidigare sydsvenska SOM-undersökningarna, och vi bör ha i åtanke i vilken situation som undersökningen genomfördes.[2] I början av september 2015 ökade antalet flyktingar som kom till Sverige mycket kraftigt. De kom huvudsakligen via Turkiet och Grekland och sökte sig landvägen vidare norrut i Europa. Många länder längs vägen sökte med olika mer eller mindre drastiska åtgärder begränsa flyktingströmmen. En stor del av flyktingarna kom därför att söka sig till Tyskland och Sverige. Under perioden september–november ansökte drygt 100 000 personer om asyl i Sverige, att jämföra med 24 000 för samma tremånadersperiod året innan. Den 11 november beslöt regeringen införa tillfälliga gränskontroller för att hantera flyktingsituationen. Senare samma månad meddelade regeringen att en rad åtgärder, bl.a. tillfälliga uppehållstillstånd, skulle införas med syftet att minska antalet flyktingar. Flyktingströmmen har också drastiskt minskat sedan dess. Under perioden februari–september 2016 har antalet asylansökningar per månad legat på i genomsnitt strax under 2 300.

Stödet för Sverigedemokraterna var också som starkast under andra halvåret 2015. Enligt Svensk väljaropinion (en sammanvägning av undersökningar från flera olika opinionsinstitut) ökade stödet för Sverigedemokraterna efter valet 2014. Det låg i maj 2015 på 15,4 procent och steg sedan snabbt under sommaren och början av hösten. I december 2015 nåddes en topp på 20,0 procent. Under 2016

har – till och med oktober – stödet pendlat mellan 17 och 19 procent, alltså något (men inte särskilt mycket) lägre än vid slutet av 2015.[3] Det stöd på 19 procent som framkommer i denna undersökning ska också ses mot bakgrund av att SD sedan många år har klart starkare stöd i Skåne än nationellt.

Tabell 1 Andel som tycker bäst om Sverigedemokraterna 2015, 2011, 2008 och 2006 uppdelat efter kön, ålder, bostadsort, utbildning, klass (procent)

	2015	2011	2008	2006
Alla	19	7	8	6
KÖN				
Kvinnor	15	5	6	5
Män	24	9	10	7
ÅLDER				
16-29	16	10	12	8
30-39	11	9	6	6
40-49	19	6	8	11
50-64	23	7	6	5
65-85	23	4	8	3
BOSTADSORT				
Ren landsbygd	23	7	13	7
Mindre tätort	24	6	8	6
Stad	17	7	8	6
Storstad	16	7	4	7
UTBILDNING				
Låg	35	6	11	7
Medellåg	26	10	11	10
Medelhög	15	7	7	5
Hög	8	3	3	3
NUVARANDE HEM				
Arbetare	28	11	13	10
Tjänsteman	12	5	5	5
Högre tjänsteman	11	1	2	2
Företagare	22	5	8	4

Kommentar: Frågan lyder: *Vilket parti tycker du bäst om idag?* I basen ingår samtliga som har angett ett parti som de tycker bäst om. År 2006 avsåg frågan vilket parti man röstat på i kommunalvalet, varför den yngsta åldersgruppen då omfattade 18–29-åringar. Frågan om klass (nuvarande hem) lyder: *Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem … vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?* De givna svarsalternativen är: *Arbetarhem, Jordbrukarhem, Tjänstemannahem, Högre tjänstemannahem, Företagarhem*. Kategorin jordbrukare har förts till kategorin företagare, på grund av få svarande. Siffrorna i tabellen är viktad för ålder år 2015.

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2006, 2008, 2011, 2015.

Stödet för så kallade högerpopulistiska partier, dit vi räknar Sverigedemokraterna, brukar vara starkare bland män än bland kvinnor. Så har det också sett ut i alla undersökningar av partiets anhängare, både i Skåne och nationellt. I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 är det sålunda 24 procent av männen mot 15 procent av kvinnorna som tycker bäst om SD (se tabell 1). Räknat på ett annat sätt består Sverigedemokraternas anhängarskara i denna undersökning av 59 procent män och 41 procent kvinnor (se tabell 2). Männen är dock något underrepresenterade i undersökningen, och det är därför rimligt att dra slutsatsen att drygt 60 procent av partiets anhängare är män.

Tabell 2 Sammansättningen av Sverigedemokraternas anhängare 2015, jämförelse med övriga partianhängare (procent)

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
KÖN		
Kvinnor	41	56
Män	59	44
Summa	*100*	*100*
ÅLDER		
16-19	6	8
20-24	11	12
25-29	12	14
30-39	6	11
40-49	12	12
50-59	17	12
60-65	9	9
66-75	21	15
76-85	6	7
Summa	*100*	*100*
BOSTADSORT		
Ren landsbygd	12	10
Mindre tätort	31	23
Stad	40	46
Storstad	16	21
Summa	*100*	*100*
UTBILDNING		
Låg	24	10
Medellåg	44	29
Medelhög	19	25
Hög	14	36
Summa	*100*	*100*

Forts.

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
NUVARANDE HEM		
Arbetarhem	56	35
Tjänstemannahem	23	39
Högre tjänstemannahem	7	14
Jordbrukarhem	4	3
Företagarhem	10	9
Summa	*100*	*100*
ARBETSMARKNADSSITUATION		
Förvärvsarbetande	51	50
Pensionär	30	25
Studerande	10	18
Utanförskap	9	7
Summa	*100*	*100*
HUSHÅLLSINKOMST		
200 000 eller mindre	16	19
201 000 – 400 000	31	23
401 000 – 600 000	27	20
601 000 – 800 000	15	18
801 000 – 1 000 000	6	9
1 000 000 eller mer	5	10
Summa	*100*	*100*

Kommentar: Frågan lyder: *Vilket parti tycker du bäst om idag?* I basen ingår samtliga som har angett ett parti som de tycker bäst om. Frågan om klass (nuvarande hem) lyder: *Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem … vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?* De givna svarsalternativen är: *Arbetarhem, Jordbrukarhem, Tjänstemannahem, Högre tjänstemannahem, Företagarhem*. Kategorin jordbrukare har förts till kategorin företagare, på grund av få svarande. Frågan om arbetsmarknadssituation lyder: *Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?* Svarsalternativen är: *Förvärvsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig), Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/genomgår arbetsmarknadsutbildning, Arbetslös, Ålderspensionär/avtalspensionär, Har sjuk-/aktivitetsersättning, Studerande, Annat.* Kategorierna arbetsmarknadspolitiska åtgärder, arbetslös och sjukersättning har slagits samma till kategorin *Utanförskap*. Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Stödet för högerpopulistiska partier är ofta starkast i arbetarklassen. SD har också i alla undersökningar haft betydligt starkare stöd bland arbetare än bland tjänstemän. Tidigare var stödet relativt måttligt bland jordbrukare och bland andra företagare, men i dessa grupper har partiet fått många nya anhängare. I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 är det sålunda 28 procent av arbetarna som tycker bäst om SD. Motsvarande andel är 26 procent bland jordbrukare, 21 procent bland företagare, 12 procent bland tjänstemän och 11 procent bland högre tjänstemän (se tabell 1). Sverigedemokraterna framstår därmed som i första hand ett arbetarparti. Vi kan notera att i Skåne är stödet för Socialdemokraterna bland

arbetare endast obetydligt starkare, 30 procent, medan de nya Moderaterna har stöd av endast 13 procent av arbetarna.

Detta betyder att 56 procent av SD:s anhängare i Skåne är arbetare, 30 procent är tjänstemän (inklusive högre tjänstemän), medan resterande 14 procent är jordbrukare eller andra företagare (se tabell 2). I väljarkåren i dess helhet är emellertid tjänstemännen i majoritet.

För såväl arbetare som tjänstemän gäller att de som arbetar inom den privata sektorn tenderar att stödja SD i lite större utsträckning än de som arbetar inom den offentliga sektorn.

Det finns ett starkt samband mellan klass och utbildning. Tjänstemän har som regel längre utbildning än arbetare. Vi har därför all anledning att förvänta oss att stödet för SD är starkare bland personer med lägre utbildning. Så är också fallet. Bland personer i Skåne med låg utbildning (kortare än studentexamen) är det 35 procent som tycker bäst om SD. Bland personer med medellåg utbildning (studentexamen men ingen vidare utbildning) är andelen 26 procent. Bland personer med medelhög utbildning är andelen 15 procent och bland personer med hög utbildning (akademisk examen) är andelen endast 8 procent (se tabell 1).

Detta innebär att bland SD-anhängarna har två tredjedelar (67 procent) låg eller medellåg utbildning, medan en tredjedel har medelhög eller hög utbildning (se tabell 2). För anhängare av andra partier är andelen med låg eller medellåg utbildning avsevärt mindre, 39 procent.

Sverigedemokraterna framstår alltså som ett parti som främst stöds av arbetare och lågutbildade. I själva verket är klass inte bara en avspegling av utbildning eller tvärtom; båda faktorerna har självständig inverkan. Bland arbetare minskar således stödet för SD ju längre utbildning den svarande har, och detsamma gäller för tjänstemännen. Och omvänt gäller att inom varje utbildningskategori, från låg till hög, är stödet starkare bland arbetare än bland tjänstemän.

När det sedan gäller stödet för Sverigedemokraterna i olika åldrar är som nämnts bilden mer splittrad. De nationella väljarundersökningarna visar att SD såväl 2006 som 2010 hade sitt starkaste stöd bland de yngre väljarna. År 2014 hade emellertid denna effekt försvunnit, och nu var stödet ungefär lika starkt i alla åldersgrupper (Oscarsson & Holmberg, 2016: 124). I den senaste nationella SOM-undersökningen (2015) framstod emellertid stödet som svagast bland de yngsta och starkast bland de äldsta, särskilt åldersgruppen 65–75 år (Sannerstedt, 2016: 165). I de tidigare SOM-undersökningarna i Skåne har också resultaten varierat. 2006 var stödet för SD starkast i åldersgruppen 41-50 år (Sannerstedt, 2008: 54). År 2008 och 2011 var stödet starkast bland de yngre (Sannerstedt, 2013: 61).

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 är bilden inte alldeles enhetlig (se tabell 1). Huvudintrycket är dock följande: stödet för SD är starkast bland de äldre, åldersgruppen 50–75 år. Lite svagare är stödet bland de äldsta pensionärerna och i åldersgruppen 40–49 år. Svagast är stödet bland personer under 40 år. Denna gång

är stödet allra svagast i åldersgruppen 30–39 år där endast 11 procent tycker att SD är bäst. Bland de yngre pensionärerna, 65-75 år, är den andelen 26 procent. Bilden påminner därmed om den senaste nationella SOM-undersökningen (Sannerstedt, 2016: 165).

Vi kan också uttrycka det så att i Skåne i denna undersökning är endast 35 procent av SD-anhängarna yngre än 40 år. För anhängare till andra partier är motsvarande andel 45 procent (se tabell 2).

Undersöker vi sedan män och kvinnor var för sig, finner vi att åldersfördelningen är likartad bland båda könen.

Vilken roll spelar då bostadsorten? Redan en snabb granskning av 2014 års valresultat visar att SD står svagare i storstäderna. Partiet har svagt resultat i Stockholm, och stödet i Malmö är betydligt svagare än i de andra tre skånska valkretsarna. Överhuvudtaget har flera undersökningar visat att stödet för SD varierar negativt med urbaniseringsgraden: starkast stöd på landsbygden och svagast i de tre storstäderna (Oscarsson & Holmberg, 2016: 244). I den sydsvenska SOM-undersökningen 2006 framträdde emellertid en annan bild. Den gången var stödet i Malmö så starkt att det inte gick att se något tydligt samband mellan urbaniseringsgrad och stöd för SD (Sannerstedt, 2008: 57). Den sydsvenska SOM-undersökningen 2008 bekräftade den nationella bilden: ju mindre ort desto större stöd. I den sydsvenska SOM-undersökningen 2011 syntes emellertid inte något samband mellan stödet för SD och bostadsorten (Sannerstedt, 2013: 61). Vad gäller Malmö kan vi se att i riksdagsvalet var valkretsen Sverigedemokraternas femte starkaste både 2006 och 2010, medan år 2014 hade placeringen sjunkit från femte till artonde.

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 syns nu en tydlig urbaniseringseffekt. Stödet på landsbygden och i de små tätorterna är väsentligt starkare (24 procent) än i städerna (17 procent) (se tabell 1). I Skåne bor emellertid majoriteten av väljarna i städerna. Det betyder att av SD-anhängarna bor 56 procent i städerna (se tabell 2). Men för anhängarna till övriga partier är andelen som bor i städerna 67 procent. Skillnaden är dock inte alls tillräckligt stor för att vi skulle kunna tala om SD som ett glesbygdsparti – och dessutom är glesbygd sällsynt i Skåne.

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2011 kunde man se ett mönster i hur stödet för SD varierade med ålder och bostadsort. På landsbygden och i de små tätorterna var stödet för SD mycket starkare bland de yngre, medan stödet i Malmö var särskilt svagt bland de yngre (Sannerstedt, 2013: 62). Detta mönster återkommer delvis i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 (se tabell 3). I Malmö syns en mycket tydlig ålderseffekt: stödet är mycket svagt bland personer under 50, och särskilt bland personer under 30, medan stödet är påtagligt starkare bland personer över 50. I övriga ortstyper syns emellertid inte någon tydlig ålderseffekt. Bilden av Malmö är alltså densamma som i föregående undersökning. De unga Malmöborna tenderar att vända Sverigedemokraterna ryggen, åtminstone om vi jämför med de äldre Malmöborna. Åldersskillnaderna i Malmö är mycket påtagliga.

Tabell 3 Andelen som tycker bäst om SD i olika åldrar och olika bostadsort 2015 (procent)

	Ren landsbygd	Mindre tätort	Stad eller större tätort	Storstad (Malmö)	Alla ortstyper
16-29 år	26	27	16	9	17
30-49 år	21	15	16	12	15
50-64 år	25	27	18	25	23
65-85 år	21	28	19	26	23
Samtliga	*23*	*24*	*17*	*16*	*19*

Kommentar: Frågan lyder: *Vilket parti tycker du bäst om idag?* I basen ingår samtliga som har angett ett parti som de tycker bäst om. Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Vi ser också att för den yngsta åldersgruppen, under 30 år, syns stora skillnader mellan land och stad. Stödet för SD är i denna åldersgrupp betydligt starkare på landsbygden (och i de små tätorterna) än i städerna.

Vi kan nu gå över till att granska SD-anhängarnas sysselsättning och inkomster. En vanlig förklaring till varför människor väljer att stödja högerpopulistiska partier är att det handlar om människor som upplever sig förlora på den samhällsekonomiska utvecklingen: de känner ökad ekonomisk otrygghet och riskerar att hamna i utanförskap på arbetsmarknaden och få problem med ekonomin. Vi vet också från andra undersökningar att SD-anhängarna är mer negativa till globaliseringen och att de mer än andra anser att samhället utvecklas åt fel håll (Sannerstedt, 2015: 175).

Vad gäller människors situation på arbetsmarknaden kan vi urskilja fyra kategorier. Vi har, för det första, personer som har förvärvsarbete. I den gruppen inkluderar vi dem som är föräldralediga eller sjukskrivna. För det andra har vi dem som lämnat arbetsmarknaden genom att få pension, inklusive så kallad avtalspension. För det tredje har vi personer som studerar. Den som inte tillhör någon av dessa tre kategorier kan sägas befinna sig i utanförskap på arbetsmarknaden. Det handlar om personer som är öppet arbetslösa, genomgår arbetsmarknadsutbildning, har arbete genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller har sjuk- eller aktivitetsersättning (se tabell 2).

SD-anhängarnas situation på arbetsmarknaden är inte särskilt avvikande. Andelen pensionärer är något högre än genomsnittligt, vilket sammanhänger med att partiet har starkt stöd bland äldre personer. Andelen studerande är klart lägre än för andra partianhängare. Det sammanhänger med SD-anhängarnas klasstillhörighet och det något svagare stödet bland yngre personer. Andelen förvärvsarbetande bland SD-anhängarna är i denna undersökning 51 procent, vilket inte avviker från genomsnittet. Nio procent av SD-anhängarna befinner sig i utanförskap, så som vi definierat begreppet; det är något mer än genomsnittet (7 procent) men

skillnaden är inte stor. Det finns alltså inget anmärkningsvärt i SD-anhängarnas ställning på arbetsmarknaden.

När det gäller de svarandes ekonomiska situation kan vi i denna undersökning använda den samlade hushållsinkomsten som mått. Bilden av SD-anhängarnas inkomster är ganska lik genomsnittet, men vi ser en tydlig koncentration till inkomstlägena till mellan 200 000 kr och 600 000 kr (se tabell 2). Höginkomsttagare är lite ovanligare bland partiets anhängare. Detta sammanhänger med partiets starka stöd i arbetarklassen: arbetare har genomsnittligt klart lägre familjeinkomster än tjänstemän. Hushållsinkomsten ger naturligtvis endast en grov bild av den svarandes ekonomiska situation, men vi får inget intryck av att SD-anhängarna skulle befinna sig i en ekonomiskt besvärligare situation än andra.

Tabell 4 Nöjd med livet, hälsotillstånd, tilltro till medmänniskor hos SD-anhängare och övriga partianhängare 2015 (procent)

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
NÖJD MED DET LIV DU LEVER		
Mycket nöjd	33	40
Ganska nöjd	54	53
Inte särskilt nöjd	10	6
Inte alls nöjd	3	1
Summa	*100*	*100*
DITT ALLMÄNNA HÄLSOTILLSTÅND		
Gott (8-10)	66	71
Mindre gott (5-7)	23	23
Dåligt (0-4)	11	5
Summa	*100*	*100*
LITA PÅ MÄNNISKOR		
Höglitare (7-10)	36	61
Medellitare (4-6)	38	28
Låglitare (0-3)	25	11
Summa	*100*	*100*

Kommentar: Frågorna lyder: *Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?*

Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala. Skalan går från *0 Mycket dåligt, till 10 Mycket gott.* Samt: *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala.* Skalan går från *0 Det går inte att lita på människor i allmänhet, till 10 Det går att lita på människor i allmänhet.* Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Några av enkätfrågorna ger den svarande möjligheten att göra en mer subjektiv bedömning av sin situation (se tabell 4). På frågan ”Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?” svarar SD-anhängarna ungefär som andra: de flesta är mycket

nöjda eller ganska nöjda. De som inte är nöjda är dock fler bland SD-anhängarna: 13 procent att jämföra med 7 procent bland anhängarna till andra partier. Detta intryck att det finns lite fler personer bland SD-anhängarna som inte är tillfreds med sin situation förstärks när vi ser till den svarandes hälsotillstånd. 11 procent väljer något av svarsalternativen 0 till 4 på en elvagradig skala. Denna grupp kan alltså sägas ha dålig hälsa. Motsvarande andel bland de andra partiernas anhängare är endast 5 procent. Det ligger kanske nära till hands att tänka att pensionärer har sämre hälsotillstånd, och SD har starkt stöd bland pensionärer, men det förklarar inte skillnaden mellan 5 och 11 procent.

Politiska attityder: missnöje

Vi går nu över till att granska SD-anhängarnas politiska åsikter. Partiet beskrivs i den statsvetenskapliga litteraturen ofta som högerextremt eller högerpopulistiskt, och inom de andra partierna vill man gärna placera SD mycket långt till höger om Moderaterna på en vänster–högerskala. Det beror naturligtvis på vilket innehåll vi lägger i begreppen ”vänster” och ”höger”. I det svenska politiska livet har under de senaste hundra åren den djupa skiljelinjen mellan vänster och höger, mellan socialdemokrati och borgerlighet, handlat om synen på jämlikhet, skatter och välfärd, offentligt och privat. I den typen av frågor är emellertid Sverigedemokraterna snarast att betrakta som ett mittenparti. När partiernas anhängare får placera sig själva på en vänster–högerskala, så hamnar också SD-anhängarna något till höger om mitten, strax till vänster om anhängarna till Centerpartiet och Liberalerna (se tabell 5). På en femgradig skala, där värdet 3 utgör mittpunkten, är medelvärdet för SD-anhängarna 3,6 – att jämföra med 3,8 för anhängarna till såväl Centerpartiet som Liberalerna. Samma bild ger de nationella väljarundersökningarna från såväl 2014 som tidigare val (Oscarsson & Holmberg, 2016: 211). Sverigedemokraterna framstår alltså som ett mittenparti i vänster–högerfrågor. De intar naturligtvis en extremposition i invandringspolitiska frågor, men det frågekomplexet är inte en vänster–högerfråga utan utgör en egen dimension, på samma sätt som miljöpolitiken kan sägas bilda en egen dimension. På motsvarande sätt resonerar Oscarsson och Holmberg (2016: 225) när de urskiljer totalt nio olika politiska dimensioner. Några av dess dimensioner låter sig möjligen slås samman till en dimension som brukar kallas GAL-TAN (green, alternative, libertarian mot traditional, authoritarian, nationalist) och som främst täcker in attityder till internationalisering, globalisering och mångkultur. Denna GAL-TAN-dimension, som flera forskare anser spela en allt större roll i det politiska livet, är då en helt annan dimension än vänster–höger (Ohlsson, Oscarsson & Solevid, 2016: 20).

Tabell 5 Placering på vänster–högerskalan för anhängare till olika partier, 2015 (procent, medelvärde)

	V	FI	S	Mp	SD	C	L	Kd	M
Klart till vänster	69	38	15	10	1	0	1	0	0
Något till vänster	26	34	45	52	6	7	2	0	2
Varken vänster eller höger	4	24	35	31	45	22	28	21	17
Något till höger	1	2	4	6	26	58	57	63	51
Klart till höger	0	2	1	0	22	13	12	16	29
Summa	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Medelvärde	1,4	1,9	2,3	2,3	3,6	3,8	3,8	4,0	4,1

Kommentar: Frågan lyder: *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?* Svarsalternativen är: *1 Klart till vänster, 2 Något till vänster, 3 Varken till vänster eller till höger, 4 Något till höger, 5 Klart till höger.* Medelvärde: aritmetiskt medelvärde för varje partis anhängare. Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Benämningen högerextrem på Sverigedemokraterna kan alltså på goda grunder ifrågasättas. Mer träffande är då att tala om SD som ett populistiskt parti. Begreppet populism har analyserats av många forskare och getts skiftande innebörd (Fryklund, Kiiskinen & Saveljeff, 2006). Med populism menar vi i likhet med Dennis Westlind (1996) och Cas Mudde (2010) en politisk ideologi, eller om vi så vill en politisk diskurs, som kännetecknas av att för det första folket anses ha svikits av det makthavande etablissemanget (ledande politiker, men också det ekonomiska, sociala och kulturella etablissemanget), och att för det andra folket ses som relativt enhetligt med ett gemensamt intresse, som alltså makthavarna inte kunnat eller velat tillgodose. Med detta perspektiv anses den politiska och socioekonomiska utvecklingen ha gått åt fel håll. Med denna begreppsdefinition blir politiskt missnöje och politikermisstro centrala företeelser inom populismen. Däremot kan populismen förenas med olika positioner på vänster–högerskalan (jämför Fryklund, Kiiskinen & Saveljeff, 2006: 17f). Vad som närmare bestämt anses ha gått fel i den politiska och ekonomiska utvecklingen varierar naturligtvis från land till land, liksom från tid till annan.[4]

Den som delar detta populistiska synsätt kan förväntas ge tydliga svar på frågor om hur demokratin fungerar i EU och i Sverige och hur stort förtroende man har för politiker. Vi kan därför undersöka i vilken utsträckning som SD-anhängarna förefaller att ha anammat ett populistiskt synsätt.

Tabell 6 Attityder till demokratin, politiker och EU hos SD-anhängarna, 2015 (procent)

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
NÖJD MED HUR DEMOKRATIN FUNGERAR I SVERIGE		
Mycket nöjd	1	13
Ganska nöjd	16	57
Inte särskilt nöjd	45	24
Inte alls nöjd	37	5
Summa	*100*	*100*
FÖRTROENDE FÖR RIKSPOLITIKER		
Mycket stort	1	2
Ganska stort	3	27
Varken stort eller litet	19	35
Ganska litet	28	18
Mycket litet	40	7
Ingen uppfattning	9	10
Summa	*100*	*100*
INSTÄLLNING TILL EU		
Mycket positiv	2	11
Ganska positiv	17	41
Varken positiv eller negativ	27	25
Ganska negativ	25	14
Mycket negativ	24	4
Ingen uppfattning	5	4
Summa	*100*	*100*

Kommentar: Frågorna lyder: *Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige? Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?-Rikspolitiker. Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?* Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

På frågan ”Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?” ger SD-anhängarna svar som markant avviker från andra partiers sympatisörer (se tabell 6). Inte mindre än 83 procent är missnöjda med demokratin i Sverige – mot 30 procent bland andra partianhängare. Den stora skillnaden återfinns också i tidigare undersökningar (Sannerstedt, 2015: 407). Emellertid är missnöjet med hur den svenska demokratin fungerar starkare i denna undersökning än tidigare (andelen missnöjda var 60 procent 2008 och 56 procent 2011). Vi kan bara spekulera om i vilken mån detta är en avspegling av de parlamentariska svårigheterna efter 2014 års val och kritiken mot den så kallade December-överenskommelsen.

Svaren på frågan ”Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket rikspolitiker sköter sitt arbete?” följer samma mönster. Bland SD-anhängarna är det 68 procent som har ganska litet eller mycket litet förtroende för rikspolitiker, att

jämföra med 25 procent bland övriga partiers anhängare. Särskilt markant är att så många som 40 procent av SD-anhängarna valt det mest extrema svarsalternativet mycket litet förtroende – mot endast 7 procent av övriga partiers anhängare. Också här gäller att förtroendet har sjunkit (68 procent ska jämföras med 46 procent 2011 och 47 procent 2008.)

Liknande stora skillnader mellan SD-anhängare och andra partiers anhängare ser vi i synen på EU. Detta gäller när vi frågar både hur nöjd den svarande är med hur demokratin fungerar i EU, och hur stort förtroende man har för EU-parlamentariker. Samma bild syns när vi ställer den mer allmänna frågan ”Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?” Bland SD-anhängarna är 49 procent ganska eller mycket negativa till EU – att jämföra med 18 procent bland övriga partiers anhängare. Endast var femte SD-anhängare är positiv till EU – mot varannan av de andra partiernas anhängare.

Överhuvudtaget ser vi att oavsett samhällsnivå (EU, Sverige, regionen eller den egna kommunen) så gäller att SD-anhängarna skiljer ut sig. De har en mycket mer negativ syn på hur demokratin fungerar, och de har en mycket sämre tilltro till politiker. Och de är betydligt mer missnöjda och misstroende 2015 än i tidigare sydsvenska SOM-undersökningar.

Bristen på förtroende hos SD-anhängarna gäller för övrigt inte bara politiker. De har generellt sett lägre förtroende för olika samhällsaktörer inom den offentliga sektorn. När de svarande blir ombedda att bedöma sex sådana personalkategorier – hälso- och sjukvårdens personal, personal inom barnomsorgen, personal inom äldreomsorgen, lärare i grundskolan, kollektivtrafikens personal samt polisen – uppvisar i samtliga fall, utan undantag, SD-anhängarna lägre förtroende än vad som är fallet för anhängare till andra partier.

Tabell 7 Inställning till förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige, 2015 (procent, balansmått)

	Alla partianhängare	SD-anhängare	Anhängare till övriga
Mycket bra förslag	30	85	16
Ganska bra förslag	17	11	19
Varken bra eller dåligt	19	2	23
Ganska dåligt förslag	17	1	21
Mycket dåligt förslag	17	2	21
Summa	*100*	*100*	*100*
Balansmått	+13	+93	-7

Kommentar: Frågan lyder: *Vilken är din åsikt om följande förslag? Ta emot färre flyktingar i Sverige.* Balansmåttet anger procentandel som tycker att förslaget är mycket bra eller ganska bra minus procentandel som tycker att förslaget är ganska dåligt eller mycket dåligt. Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Också vad gäller synen på medmänniskor kännetecknas SD-anhängarna av högre grad av misstro än andra skåningar (se tabell 4). De svarande har fått placera in sig på en elvagradig skala, från 0 till 10, som svar på frågan om i vilken utsträckning det går att lita på människor i allmänhet. Gör vi en enkel indelning i tre kategorier, som vi kan kalla höglitare, medellitare och låglitare (jämför Holmberg & Rothstein, 2016), syns tydligt en starkare misstro hos SD-anhängarna när vi jämför med övriga partianhängare. Endast 36 procent av SD-anhängarna hamnar i kategorin höglitare, mot 61 procent för anhängarna till andra partier.

Sverigedemokraternas anhängare ger alltså uttryck för ett populistiskt synsätt. Demokratin fungerar inte bra, politikerna har svikit, och utvecklingen går åt fel håll. Och det är invandringspolitiken som ses som det stora problemet. Granskar vi förslaget att ta emot färre flyktingar i Sverige så är det klart fler skåningar som tycket att förslaget är bra (47 procent) än som tycker motsatsen (34 procent) (se tabell 7). Vi kan tala om ett balansmått på +13 (47 minus 34).[5] Men om vi tar bort SD-anhängarna så förändras bilden: nu visar balansmåttet -7, alltså en liten övervikt för dem som tycker att förslaget är dåligt. Moderaternas och Kristdemokraternas anhängare har ett balansmått över noll, dvs. de som tycker att förslaget är bra har ett övertag. Bland övriga partier ligger balansmåttet under noll; det gäller inte bara Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt initiativ – utan också Socialdemokraterna, Centern och Liberalerna. Men inom alla dessa åtta partier finns ändå en splittring; det finns de som tycker att förslaget om färre flyktingar är bra, och det finns de som tycker att det är dåligt. Och sådana meningsmotsättningar finner vi regelmässigt i varje parti och i varenda fråga. Men när vi kommer till Sverigedemokraterna så finner vi en bedövande enighet bland partiets anhängare. Hela 96 procent tycker att förslaget att ta emot färre flyktingar är bra, medan endast 3 procent tycker att förslaget är dåligt. Balansmåttet stannar alltså på +93. Det finns ingen annan egenskap, ingen annan fråga, som så entydigt kännetecknar Sverigedemokraternas anhängare som just denna. Den som tycker att SD är det bästa partiet, den tycker också att Sverige ska minska antalet flyktingar. SD-anhängarna må uttrycka misstro mot politiker och missnöje med hur demokratin fungerar, men det som först och främst kännetecknar dem, det är och förblir flyktingmotståndet.

Tabell 8 Politiskt intresse hos SD-anhängarna, 2015 (procent)

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
Mycket intresserad	21	18
Ganska intresserad	39	48
Inte särskilt intresserad	33	29
Inte alls intresserad	7	5
Summa	*100*	*100*

Kommentar: Frågan lyder: *Hur intresserad är du i allmänhet av politik?* Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

SD-anhängarnas negativa inställning till hur det politiska livet fungerar i Sverige är inte resultatet av något allmänt politiskt ointresse (se tabell 8). 61 procent är mycket eller ganska intresserade av politik, mot 66 procent bland övriga partianhängare. Notabelt är att andelen som uttrycker att de är mycket intresserade faktiskt är större bland SD-anhängarna än bland andra partiers anhängare.[6] Helhetsintrycket är ändå ett aningen större ointresse hos SD-anhängarna, men skillnaderna är små. Vi ser inte alls samma extremt stora skillnader som när vi frågar om hur demokratin fungerar eller hur stort förtroende man har för politiker. Och om vi preciserar det politiska intresset till att gälla politik i Sverige, i regionen respektive i den egna kommunen så finns det inga skillnader alls. SD-anhängarna uttrycker till och med något större intresse än andra partianhängare när vi kommer till regionen och kommunen.

Tidiga undersökningar tydde på lågt politiskt intresse bland SD-sympatisörerna (Sannerstedt, 2008: 60f) men i takt med att skaran av anhängare vuxit har alltså deras politiska intresse ökat (Sannerstedt, 2013: 65, 2016: 175).

Tabell 9 Upplevelse av trygghet, 2015 (procent)

	SD-anhängare	Övriga partianhängare
SATSNINGARNA PÅ TRYGGHET OCH SÄKERHET I SKÅNE		
Mycket bra	3	6
Ganska bra	14	25
Varken bra eller dåligt	21	31
Ganska dåligt	23	15
Mycket dåligt	29	7
Ingen uppfattning	9	16
Summa	*100*	*100*
TRYGGHETEN I KOMMUNEN		
Mycket bra	7	14
Ganska bra	32	47
Varken bra eller dålig	26	23
Ganska dålig	20	11
Mycket dålig	13	2
Ingen uppfattning	3	3
Summa	*100*	*100*

Kommentar: Frågorna lyder: *Och hur tycker du att satsningarna på följande områden fungerar i Skåne? Trygghet och säkerhet. Vad anser du om följande i kommunen där du bor? Tryggheten.* Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 har ställts två frågor som rör den svarandes upplevelse av trygghet. Frågornas formulering anknyter inte till invandring eller flyktingar, men det är ändå fullt möjligt att åtminstone Sverigedemokraternas

anhängare gör en koppling mellan invandring och otrygghet. Hur som helst: SD-anhängarna är inte lika trygga som andra (se tabell 9). När frågan handlar om hela Skåne svarar 52 procent av SD-anhängarna att satsningarna på att öka tryggheten fungerar ganska dåligt eller till och med mycket dåligt. Bland övriga partianhängare är det endast 22 procent som tycker att det fungerar dåligt.[7] Skillnaden är fortfarande ytterst tydlig när frågan i stället gäller tryggheten enbart i den egna hemkommunen. 33 procent av SD-anhängarna tycker att tryggheten i den egna kommunen är dålig, att jämföra med endast 13 procent av övriga partianhängare.

Sverigedemokraternas anhängare upplever alltså en betydligt starkare otrygghet än andra skåningar. Exakt vad som ligger bakom denna upplevelse, om det handlar om invandring eller brottslighet eller om det kanske helt enkelt bara är en vag känsla av missnöje, har vi inte underlag för att bedöma. Men skillnaden är stor.

Skillnader mellan Skånes olika delar

När vi i detta kapitel har analyserat de skånska Sverigedemokraterna så har vi hittills väsentligen behandlat Skåne som en enhetlig region. Men det finns inomregionala skillnader i stödet för Sverigedemokraterna. Detta framgår redan av valresultaten 2014. Partiets resultat i de två valkretsarna Skåne norra och östra samt Skåne västra är klart bättre än resultatet i Skåne södra. Och i den fjärde valkretsen, Malmö, är resultatet ännu sämre: endast obetydligt över riksgenomsnittet.

Tabell 10 Anhängare till SD i olika delregioner, 2015 (procent)

	Andel SD-anhängare	N
Sydost	26	112
Nordost	26	273
Nordväst	22	421
Sydväst	15	1033
Sydväst: Malmö	16	431
Sydväst: Lund	7	205
Sydväst: 4 rika kommuner	14	183
Sydväst: 5 övriga kommuner	24	217

Kommentar: De olika delregionerna är uppdelade enligt följande: *Sydost*: Sjöbo, Skurup, Ystad, Tomelilla, Simrishamn. *Nordost*: Kristianstad, Bromölla, Östra Göinge, Hässleholm, Osby, Perstorp, Hörby. *Nordväst*: Båstad, Örkelljunga, Ängelholm, Åstorp, Klippan, Bjuv, Helsingborg, Höganäs, Svalöv, Landskrona. *Sydväst*: Malmö, Lund, Vellinge, Trelleborg, Svedala, Staffanstorp, Burlöv, Lomma, Kävlinge, Eslöv, Höör. De fyra rika kommunerna med skattekraft över 200 000 kr per invånare är Vellinge, Lomma, Staffanstorp och Kävlinge.

Siffrorna i tabellen är viktad för ålder.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

I den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 görs en indelning av Skåne i fyra regioner, kallade Sydväst, Sydost, Nordväst och Nordost.[8] Denna regionindelning överensstämmer inte helt med valkretsindelningen. Men det intressanta är att när vi undersöker stödet för Sverigedemokraterna är det en region som skiljer ut sig, den folkrika sydvästra (se tabell 10). Här har Sverigedemokraterna betydligt svagare stöd, 15 procent, mot 22 procent i Nordväst och 26 procent i såväl Nordost som Sydost. Hur kan denna skillnad förstås?

I den sydvästra delregionen ingår Malmö, som med sin stora folkmängd kan förväntas påverka resultatet. Men stödet för SD i Malmö är trots allt starkare än i resten av Sydväst. I stället är det så att den kommun som framför allt skiljer ut sig är Lund. I universitetsstaden är stödet för SD så lågt som 7 procent. När vi sedan granskar resten av den sydvästra delregionen kan vi göra en skillnad mellan några kommuner som är att betrakta som rika och välmående och några kommuner som är, om inte fattiga så i varje fall mindre rika. Drar vi en enkel gräns vid en skattekraft om 200 000 kr per invånare så kan vi skilja ut fyra rika kommuner: Lomma, Vellinge, Staffanstorp och Kävlinge. Också här är stödet för SD lågt. Det handlar om kommuner som dels är rika och där dels Moderaterna har starkt stöd.[9] När vi sedan granskar de fem återstående kommunerna i den sydvästra regionen (Trelleborg, Svedala, Burlöv, Eslöv och Höör) finner vi att stödet för SD är av samma storleksordning som i övriga Skåne – 24 procent. Förklaringen till att stödet för Sverigedemokraterna är betydligt lägre i Sydväst än i övriga Skåne ser alltså ut att handla om tre ting. Här finns Malmö, och stödet för SD är lägre i storstadsområdena. Och här finns ett antal rika och välmående kommuner (Lund har också en skattekraft över 200 000) där stödet för SD är lågt. Och den kommun som mer än någon annan skiljer ut sig är alltså Lund. Trots att flera av de mest framträdande företrädarna för partiet kommer från Lund eller har studerat i Lund.[9]

Att Lund intar en särställning är ingenting tillfälligt för denna undersökning. I valet 2014 fick SD betydligt lägre stöd i Lund än i någon annan skånsk kommun, ja än i någon annan kommun i hela Götaland. Lunds särställning syns också när vi undersöker attityderna till att ta emot färre flyktingar. Balansmåttet är här -24 i Lund, +7 i Malmö, +20 i övriga den sydvästra delregionen och +26 i resten av Skåne. Lund framstår som en flyktingvänlig ö i ett Skåne som annars visar ett påtagligt stöd för förslaget att ta emot färre flyktingar. Därmed finns det en betydligt sämre potential för SD i Lund. Detta är delvis, men bara delvis, en avspegling av att andelen tjänstemän är hög i Lund, liksom andelen högutbildade.

Avslutande diskussion

I en analys av de som röstar på SD drar Oscarsson och Holmberg (2016: 157) slutsatsen att det ”är först och främst en fråga om åsiktsröstning, därtill en del misstroröstning och en viss socioekonomiskt betingad egenintresseröstning”. Åsiktsröstningen handlar främst om flyktingar och mångkulturalism, och här är de skånska SD-anhängarna minst lika negativa som tidigare. Missnöjet med hur

den svenska demokratin fungerar och misstron mot politiker är klart starkare än tidigare. Vår analys är att misstro och flyktingmotstånd hänger samman med att SD-anhängarna i stor utsträckning anammar en populistiskt färgad samhällskritik.

Egenintresset skulle kunna bidra till att förklara varför stödet för SD är starkare bland arbetare och på landsbygden, och varför stödet växer snabbast bland de äldre. Det är emellertid svårt att separera egenintresse från åsiktsröstning, om Sverigedemokraterna anses uttrycka en politik som värnar om dels vård, omsorg och välfärdsstat, dels pensionärernas ekonomiska villkor, dels glesbygdens behov.

Oscarsson och Holmberg avslutar sin analys med att SD-väljarna framför allt ”motiveras av ett motstånd mot flyktinginvandringen och ett motstånd mot ett mångkulturellt samhälle” (2016: 157). Vår analys av den växande skaran SD-anhängare i Skåne pekar definitivt i samma riktning. Inställningen till flyktingpolitiken är den helt avgörande faktorn, tillsammans med ett starkt missnöje med de politiker som står bakom den nuvarande politiken.

Noter

1 Vid jämförelser bör vi observera att 2006 byggde analysen på vilket parti den svarande faktiskt röstat på i kommunvalet.

2 70 procent av svaren på den sydsvenska SOM-undersökningen inkom under oktober 2015. Vid årets slut hade ca 91 procent av svaren kommit in.

3 Uppgifterna om antalet asylsökande har hämtats från Migrationsverkets hemsida, och uppgifterna om svensk väljaropinion har hämtats från Sveriges radios hemsida.

4 Ordet populism används i den allmänna debatten ofta om politiska åtgärdsförslag som uppfattas som populära men okloka eller på annat sätt olämpliga. Ordet har då en negativ klang. Här används dock ordet inte i denna värderande betydelse.

5 Skåningarna följer den nationella trenden att motståndet mot flyktingar långsamt avtar. I de sydsvenska SOM-undersökningarna 2011 och 2008 var balansmåttet +21 respektive +32 (Sannerstedt, 2013: 77).

6 Bilden var likartad i 2011 års sydsvenska SOM-undersökning men inte i de tidigare undersökningarna 2006 och 2008 (se Sannerstedt, 2013: 65).

7 Det är möjligt att en del svarande främst tänker på situationen i Malmö stad, men det kan vi inte veta.

8 Benämningarna kan i och för sig diskuteras. Höör ingår i Sydväst, medan Hörby och Perstorp ingår i Nordost. Detta trots att Höör ligger längre norrut än Hörby och längre österut än Perstorp.

9 I kommunalvalet 2014 fick Moderaterna 30 procent i Kävlinge, 35 i Staffanstorp, 46 i Lomma och 48 i Vellinge. Genomsnittet i Skåne låg under 23 procent.

Referenser

Fryklund, Björn, Jenny Kiiskinen & Sigrid Saveljeff (2006) *Populism och främlingsmisstro. Sverige i Europa.* Norrköping: Integrationsverket.

Holmberg, Sören & Bo Rothstein (2016) ”Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Mudde, Cas (2010) ”The Populist Radical Right: A Pathological Normalcy”. *West European Politics,* 33: 1167–1186.

Ohlsson, Jonas, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (2016) ”Ekvilibrium”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevi (red) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2008) *Regeringsskifte. Väljarna och valet 2006.* Stockholm: Norstedts Juridik.

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2013) *Nya svenska väljare.* Stockholm: Norstedts Juridik.

Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2016) *Svenska väljare.* Stockholm: Wolters Kluwer.

Sannerstedt, Anders (2008) ”De okända väljarna – en analys av de skånska väljare som röstade på icke riksdagspartier 2006”. I Lennart Nilsson & Rudolf Antoni (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sannerstedt, Anders (2010) ”Sverigedemokraterna i Skåne”. I Susanne Johansson (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sannerstedt, Anders (2013) ”Vem älskar Sverigedemokraterna? En undersökning av partiets sympatisörer i Skåne”. I Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sannerstedt, Anders (2014) ”Sverigedemokraternas sympatisörer”. I Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Mittfåra och marginal.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sannerstedt, Anders (2015) ”Hur extrema är Sverigedemokraterna?”. I Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarsson (red) *Fragment.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Sannerstedt, Anders (2016) ”Sverigedemokraternas sympatisörer fler än någonsin”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Westlind, Dennis (1996) *Politics of Popular Identity. Understanding Recent Populist Movements in Sweden and the United States*. Lund: Lund University Press.

FÖRTROENDET FÖR POLITIKER OCH TJÄNSTEMÄN[1]

LENNART WEIBULL

Sammanfattning

Syftet med kapitlet är att studera allmänhetens förtroende för olika grupper inom politik och förvaltning samt att fördjupa analysen av vad som ligger bakom allmänhetens förtroende för politiker och yrkesgrupper. Underlaget är den regionala SOM-undersökningen i Skåne 2015.

Allmänhetens förtroende visar sig vara starkt och stabilt för flertalet personalgrupper inom vård, skola och omsorg, medan är betydligt lägre för de fyra politikergrupper som allmänheten fått bedöma. Det som i första hand bestämmer allmänhetens förtroende är allmänna tilliten till andra människor. Det bekräftar vad tidigare studier visar om Sverige som ett förtroendefullt samhälle. Ideologisk ståndpunkt spelar har betydelse förförtroendet för riks- och regionpolitiker. När vi i analysen inkluderar en kvalitetsfaktor – hur svarspersoner anser att de olika verksamheterna fungerar – visar sig denna ha den klart största betydelsen för förtroendet för personalen. Den har större effekt än tilliten till andra människor.

Vad är det som skapar förtroende? Vad ligger bakom vårt förtroende för vissa människor – och vårt bristande förtroende för andra? Påverkas våra bedömningar av den andres personliga egenskaper, kompetens, yrkesbakgrund och grupptillhörighet? Eller är det mina egna förutfattade meningar som är det avgörande? Det är frågor som framför allt psykologer sysslat med. Det brukar talas om fem komponenter som skapar förtroende (Johansson m fl, 2006; Kumlin, 2002; jfr Holmberg & Weibull, 2013). Det är förmåga eller kompetens, integritet eller opartiskhet, empati eller medkänsla, transparens eller öppenhet, samt värdegemenskap eller ömsesidig förståelse (Trägårdh, 2009). Också närhet har ofta betraktats som en viktig faktor, oavsett om den är social eller geografisk (Kassin m fl, 2011).

Det ska omedelbart sägas att Sverige traditionellt varit ett land som präglas av stort förtroende. Människor litar i mycket stor utsträckning på varandra, även om analyser visar på inte obetydliga skillnader i människors bedömningar. Drygt 60 procent av svenskarna brukar betraktas som så kallade höglitare, men skillnaden mellan exempelvis låg- och högutbildade är drygt 25 procentenheter (Holmberg & Rothstein, 2015).[2] Svenskarnas stora förtroende gäller inte bara andra människor utan även samhällets centrala institutioner. Av de 21 samhällsinstitutioner som årligen mäts i den nationella SOM-undersökningen hade 15 stort förtroende hos den svenska allmänheten år 2015. Högst förtroende hade sjukvården, universitet/

Weibull, Lennart (2017) Förtroendet för politiker och tjänstemän i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

högskolor och polisen. Det hindrar inte att det finns betydande skillnader i förtroende mellan olika grupper. Det kan ha att göra med exempelvis personlig erfarenhet och ideologi (Holmberg & Weibull, 2015), men också med verksamhetens upplevda värde och den allmänna opinionen (Elliot, 1997; jfr Holmberg, 2015) eller hur verksamheten faktiskt fungerar (Norén-Bretzer, 2005).

Forskningen om förtroende visar även på ett klart samband mellan institutionsförtroende och förtroendet för de grupper som är verksamma inom respektive institution. Analyser av samspelet med institutionsförtroende har bidragit till förståelsen av hur olika grupper bedöms, exempelvis att sjukvården som institution och sjukvårdens personal båda värderas högt, medan förtroendet för lärare är något högre än förtroendet för skolan och förtroendet för journalister är lägre än förtroendet för massmedierna (Holmberg & Weibull, 2005). Samtidigt finns det en gemensam nämnare mellan institutions- och individbedömningar i att närhetsfaktorn ofta är av stor betydelse: verksamheter man har erfarenhet av åtnjuter som regel större förtroende än andra (Nilsson, 2009).

Även om förhållandet mellan institutions- och gruppförtroende är både viktigt och intressant för att belysa samhällsförtroende är det inte fokus för den skånska SOM-undersökningen 2015. Avsikten med undersökningen är istället att fördjupa förståelsen för vad som bestämmer förtroendet för olika grupper – både yrkes- och politikergrupper – och att sätta in dessa bedömningar in i ett större perspektiv genom jämförelser med andra studier, bland annat förtroendet för institutioner.

Syftet med analysen är således att studera förtroendet för olika politikerkategorier och olika yrkesgrupper och särskilt fördjupa oss i faktorer som bidrar till deras förtroende. Vi har valt att lyfta fram två tema:

- en jämförelse mellan bedömningarna av olika professionella yrkesgrupper och politiker samt med tidigare studier av institutionsförtroende,
- en fördjupad analys av vad som bestämmer bedömningen av de professionella grupperna med särskilt tonvikt på sjukvården

Dessa två tema analyseras mot bakgrund av bred översikt av förtroendet för olika grupper. Underlaget är data från SOM-undersökningen i Skåne 2015. Motivet att ställa denna typ av förtroendefrågor inte bara i nationella undersökningar utan även i olika regionala studier är att det möjliggör att analyserna kan relateras till faktiska förhållanden (Nilsson, 2009). Det kommer även att göras vissa jämförelser med den samtidigt genomförda SOM-undersökningen i Västra Götalandsregionen (Bergström & Harring, 2016) och med institutionsbedömningarna i den nationella SOM-undersökningen (Holmberg & Weibull, 2016).

Förtroendet i Skåne 2015

I de regionala SOM-undersökningarna ställdes 2015 frågan om förtroende för hur vissa ”grupper sköter sitt arbete”.[3] Frågan har ställts under ett flertal år, men

de grupper som har fått bedömas varierar något mellan olika undersökningar. Frågeformuleringen nämner ”grupper” och varje grupp blir definierad genom ett svarsalternativ. I motsats till den årligen ställda frågan om förtroende i den nationella SOM-undersökningen gäller det alltså inte institutioner eller verksamheter utan de grupper som är knutna till institutionerna. Det har visserligen skett mindre förändringar i fråga om vilka grupper förtroendefrågan täckt in men i princip gäller den politiker på olika nivåer och yrkesgrupper inom offentlig verksamhet (jfr Nilsson, 2009). Det ska i sammanhanget noteras att frågan inte avser specifika yrkesgrupper, t ex sjukvårdsbiträden, eller professioner, t ex läkare, utan frågan avser personalen inom olika områden.

De tio grupper som ingick i 2015 års Skåneundersökning omfattar de nämnda huvudtyperna. I den västsvenska undersökningen ingick dessutom frågor om några helt andra grupper – chefer i näringslivet samt präster och pastorer (Weibull, 2016). Den gemensamma nämnaren för båda studierna är emellertid att de omfattar dels fyra politikerkategorier, dels sex professionella tjänstemannagrupper där anställda inom offentlig sektor dominerar. Det är dessa som bildar underlag för den följande analysen.

Det första steget i analysen är att ge en grundläggande beskrivning av vad som utmärker förtroendebedömningarna för Skåne som helhet. I figur 1 finns en sådan uppställning. Staplarna i figuren visar andel som uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende. I nästa kolumn anges andelen som saknar uppfattning och i den tredje redovisas ett balansmått som anger andelen stort förtroende minus andelen litet förtroende[4]. Rangordningen för grupperna är gjord efter andelen som svarat mycket eller ganska stort förtroende.

Andelen som svarar ”Ingen uppfattning” ger en indikation på i vad mån allmänheten kan ta ställning. Anser man sig tillräckligt orienterad för att ha en åsikt om respektive yrkesgrupp? Andelen som inte anser sig kunna ta ställning ligger genomsnittligt på drygt tio procent. Ett par grupper utmärker sig med något högre andelar. Det är främst personal inom barn- och äldreomsorg, medan andelarna för personal inom hälso- och sjukvård samt poliser uppvisar låga andelar. De politiska grupperna ligger på genomsnittet. Bakom skillnaderna ligger till viss del hur mycket kontakt svarspersonerna har haft med respektive grupp. Men givetvis kan även personer som saknar egen erfarenhet ha åsikter om politiker och yrkesgrupper, främst genom vad man hör av andra eller vad som framkommer i olika medier (McCombs, 2006).

När det gäller staplarna i figuren anger dessa andelen som har mycket eller ganska stort förtroende för respektive grupp. Detta brukar betecknas som ett slags social förtroendebas för respektive grupp, eftersom procenttalen är beräknade på samtliga svarande, alltså inklusive dem som saknar uppfattning. Med ett sådant sätt att räkna är det fem av grupperna där hälften eller fler av svarspersonerna har stort förtroende. Sjukvårdens personal ligger högst med nästan två tredjedelar som anger stort förtroende, barnomsorgens personal och poliser ligger på omkring

60 procent. Även personal inom äldreomsorg och lärare värderas relativt högt. I botten med under en fjärdedel stort förtroende finns regionala politiker och EU-parlamentariker samt riks- och kommunpolitiker.

Figur 1 Förtroende för olika grupper, Skåne 2015 (procent och balansmått)

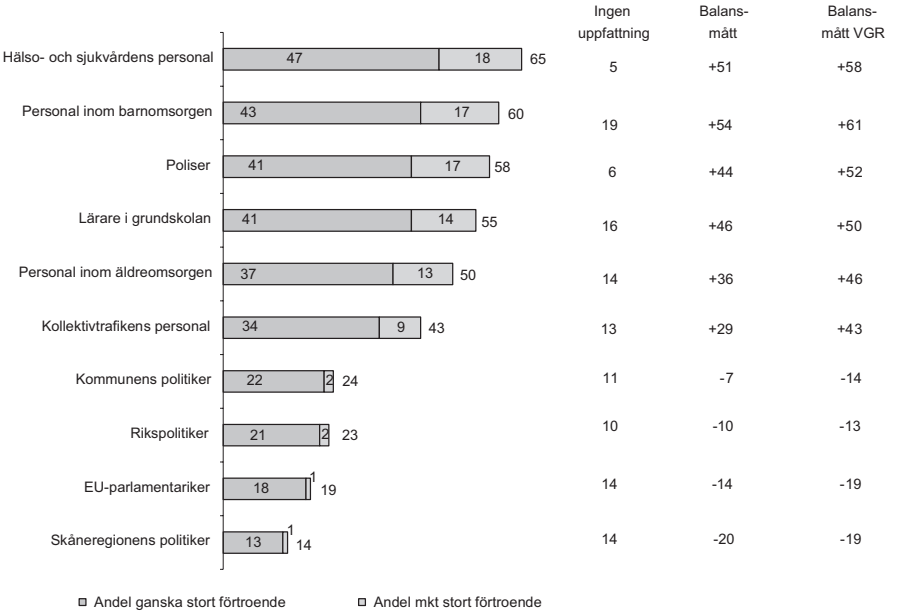

Kommentar: Frågan lyder: *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?* Balansmåttet anger förhållandet mellan andelen positiva och andelen negativa genom att andelen som anser att verksamheten fungerar bra minskas med andelen som anser att den fungerar dåligt (+100=alla anser att det fungerar bra, -100=alla anser att det fungerar dåligt). Ett balansmått har således 200 enheter. Balansmått VGR visar motsvarande mått från den regionala SOM-undersökningen i Västra Götaland 2015 (jfr Bergström & Ohlsson, 2016).

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen och den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

I figuren redovisas även andelarna som anger att de har mycket stort förtroende för respektive grupp. Rangordningen blir i stort sett densamma som för det samlade förtroendet. Personalen inom hälso- och sjukvården och barnomsorgen och polisen ligger högst med 18 och 17 procent. De lägsta andelarna har politikergrupperna med högst 2 procent mycket stort förtroende.

Den tredje kolumnen redovisar balansmåttet. Detta väger in även den andel som svarat att de har mycket eller ganska litet förtroende för respektive grupp och kan variera mellan +100 (alla har stort förtrioende) och -100 (alla har litet förtroende); andelen med litet förtroende redovisas inte i figuren. Balansmåttet på

+51 för sjukvårdens personal står för differensen mellan att 65 procent har stort förtroende och 14 procent har litet förtroende).

Det vi kan se är att sex av de tio grupperna ligger på plus, alltså att det är fler som har stort än som har litet förtroende. Vi kan också konstatera att rangordningen blir ganska lik den som gäller för andelen stort förtroende. De som avviker genom negativa balansmått är de fyra politikerkategorierna.

Rangordningen kan jämföras med nivån på institutionsförtroendet i Sverige som det framträder i den nationella SOM-undersökningen 2015 (Holmberg & Weibull, 2016). De områden som kan jämföras uppvisar samma rangordning: sjukvården kommer högst, därefter polisen, medan Europaparlamentet ligger i botten. Skolan ligger i mitten och både kommunstyrelser och riksdag på den nedre halvan. Annorlunda uttryckt pekar resultatet på att den relativa värderingen av verksamheterna är i stort densamma oavsett om det är institutionen i sig eller gruppen av människor som bedöms, vilket bekräftar tidigare studier (Holmberg & Weibull, 2005). De hindrar dock inte att nivåerna kan skilja sig något. Jämförelserna ska dock tolkas med viss försiktighet, eftersom det rör sig om två olika undersökningar och att frågekonstruktionerna skiljer sig något åt.[6]

Förändringsmönster 2004-2015

Det finns även möjlighet att belysa förändringar över tid. För flertalet grupper har förtroendet mätts sedan 2004 (Andersson m fl, 2016). I figur 2a och b redovisas balansmått för några av grupperna. Eftersom det inte genomförts mätningar under alla år är det rimligt att inte fördjupa sig i skillnader mellan enskilda år utan att försöka finna några generella trender.

Det allmänna intrycket är att de olika gruppernas förtroendebas är förhållandevis stabil över tid. I fråga om de fyra politikerkategorierna ligger förtroendebalansen i stort sett bara på minus (figur 2a). Vi kan notera en uppgång i början av perioden – mellan 2004 och 2006. Det senare var ett valår och tidigare studier klart har visat att förtroendet för politiska institutioner brukar öka mellan förvalsår och valår (Holmberg, 1994; jfr Holmberg & Weibull, 2015). Det senare hindrar emellertid inte att balansmåttet för valåret 2006 var negativt. År 2011 är det enda år då en politikerkateori – rikspolitiker – har ett plusvärde om än mycket svagt. Allt talar emellertid för att mönstret skulle ha varit betydligt mer varierande – högre under valår än under mellanvalsår – om fler valår hade inkluderats i undersökningen.

Till skillnad från politikerna ligger förtroendet för de professionella yrkesgrupperna stabilt på plussidan. Sjukvårdens och barnomsorgens personal ligger högst med genomsnittligt balansmått på omkring +60 respektive +50. Till synes faller förtroendet för den förra gruppen relativt kraftigt mellan 2011 och 2015 – från +65 till +51, men orsaken är till stor del metodologisk. Frågan som ställdes 2015 är således inte identisk med den som ställdes i tidigare års mätningar: i mätningarna fram till och med 2011 gällde frågan bara sjukvårdens personal. Sedan SOM-

Figur 2a Förtroende för svenska politiker 2004–2015 (balansmått)

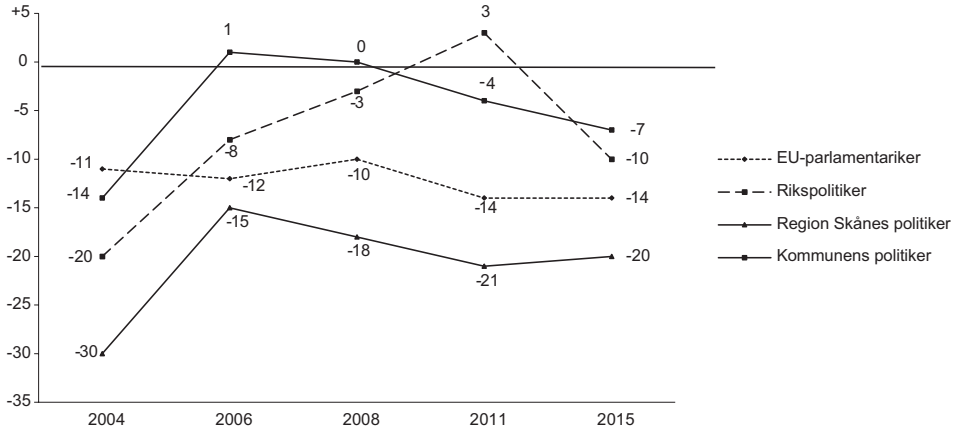

Figur 2b Förtroende för yrkesgrupper 2004–2015, Skåne (balansmått)

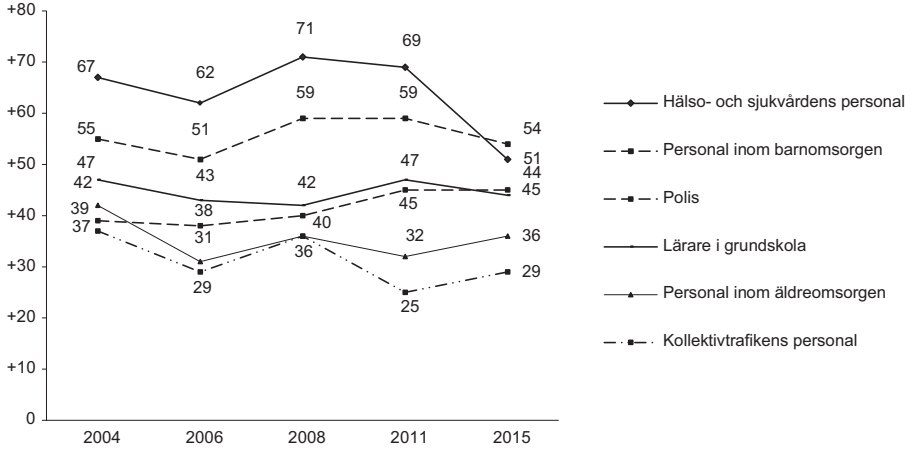

Kommentar: Räknat på samtliga svarande. Om balansmått se kommentaren till figur 1.
Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

institutet inledde sina nationella förtroendemätningar 1986 har sjukvården som samhällsinstitution haft störst förtroende oavsett det gällt andelen stort förtroende eller balansmått. I den nationella SOM-undersökningen 2015 finns det inte någon motsvarande nedgång mellan dessa båda år utan snarast en svag uppgång (Holmberg & Weibull, 2016). Allt tyder således på att det avvikande mönstret ligger i att frågan inte längre avser enbart sjukvårdens personal utan även hälsovården.[7] Samma nedgång noterades när frågan på motsvarande sätt ändrades i den regionala SOM-undersökningen i Västra Götaland (Weibull, 2015). En rimlig slutsats är att om frågan inte hade ändrats skulle sjukvårdens förtroendebas ha varit på i huvudsak samma nivå 2015 som den var 2011. Även den lägre förtroendesiffran för hälso- och sjukvårdens personal 2015 är emellertid hög i jämförelse med förtroendet för andra grupper.

Förtroendet för polisen är högt och stabilt. Ifrågasättandet av polisen mot bakgrund av exempelvis gängkriminalitet i Malmöområdet verkar inte haft något genomslag i förtroendemätningen. Också förtroendet för lärare i grundskolan ligger högt och stabilt. Båda resultaten är helt i linje med vad vi kan se i den nationella SOM-undersökningen i fråga om institutionsförtroende: förtroendet för polisen och grundskolan uppvisar en stor stabilitet över tid.

Den enda personalgrupp där det möjligen går att peka på en mindre nedgång i förtroendet är kollektivtrafikens – och möjligen även äldreomsorgens – personal.

Skåne och Västra Götaland

Den fjärde och sista kolumnen i figur 1 redovisar jämförbara balansmått efter svaren på motsvarande fråga i Västra Götalandsundersökningen. Bedömningarna visar sig ligga på i stort sett samma nivå. Personalen inom barnomsorgen och hälso- och sjukvårdens personal ligger högst i båda undersökningarna och EU-parlamentariker och regionpolitiker ligger lägst. Samtidigt finns vissa skillnader i svarsmönstren. Det framgår att alla professionella yrkesgrupper värderas något högre i Västra Götaland än i Skåne. Skillnaden är tydligast i fråga om kollektivtrafikens personal och personal inom äldreomsorgen, alltså de grupper som i Skåne haft en viss nedgång i förtroende. En annan iakttagelse är att de olika politikergrupperna blir genomsnittligt något mer kritiskt bedömda i Västra Götaland. Inget av de två mönstren är dramatiskt, men tendensen är tydlig.

Det är svårt att ha någon enkel förklaring till skillnaderna i förtroendebedömning mellan Skåne och Västra Götaland. Det kan uteslutas att de olika mönstren beror på att det i Västra Götaland skulle vara fler med uppfattning, tvärtom är andelarna även i fråga om åsiktsförekomst närmast identiska utom för regionens politiker och EU-parlamentariker där det i Skåne är något fler som anger att de har uppfattning. I tabell 1 redovisas därför förtroende för de tio grupperna i Skåne och Västra Götaland bland dem som har uppfattning.

Tabell 1 Förtroende bland personer med uppfattning, Skåne och Västra Götaland 2015 (procent)

	Skåne			Västra Götaland		
	Stort	Litet	Balansmått	Stort	Litet	Balansmått
Personal inom barnomsorgen	74	7	+67	80	5	+75
Hälso- och sjukvårdens personal	68	15	+53	72	11	+61
Lärare i grundskolan	65	11	+54	69	9	+60
Poliser	62	15	+47	68	13	+55
Personal inom äldreomsorgen	58	16	+42	65	13	+52
Kollektivtrafikens personal	50	16	+34	54	14	+40
Kommunens politiker	27	34	-7	25	40	-15
Rikspolitiker	26	37	-11	25	40	-14
EU-parlamentariker	21	38	-17	20	43	-17
Regionens politiker	16	40	-24	17	40	-23
Antal svar	1 262 – 1 489			2 247 – 2 563		

Kommentar: Om frågans formulering se anmärkningen till figur 1. Frågan är ställd på samma sätt i Skåne och Västra Götaland. Procentbasen är de som har uppfattning. Om balansmått se anmärkningen till figur 1.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen och den västsvenska SOM-undersökningen 2015.

Det slående i resultaten är den anmärkningsvärda överensstämmelsen mellan bedömningarna i Skåne och Västra Götaland. Om vi utgår från andelen med stort förtroende för respektive grupp är rangordningarna nära nog identiska. Samtidigt kvarstår grundmönstret att andelen med stort förtroende för de professionella yrkesgrupperna är något lägre i Skåne än i Västsverige. Störst är skillnaden i fråga om personal inom barnomsorg och äldreomsorg och polisen med omkring tio balansmåttsenheter. Det lägre förtroendet i Skåne gäller framför allt personal inom äldreomsorgen, kollektivtrafikens personal, poliser och hälso- och sjukvårdens personal. En jämförelse med nationella data som visserligen avser förtroendet för samhällsinstitutioner tyder på att Västra Götaland ligger närmare riksgenomsnittet än vad Skåne gör. Annorlunda uttryckt är det snarast Skåne som avviker med genomgående mer kritiska värden.[8]

För politiker är bilden närmast den motsatta. De svarande i Västra Götaland har för tre av fyra politikerkategorier lägre förtroende än de svarande i Skåne. Här är det snarast de förra som ligger lägre än riksgenomsnittet med relativt höga andelar för litet förtroende. Undantaget är de regionala politikerna som får i stort sett samma – negativa – bedömning i båda regionerna.

Det är svårt att värdera vad skillnaderna i förtroendebedömningen mellan Skåne och Västra Götaland kan bero på. Eftersom nivåskillnaderna i synen på de professionella yrkesgrupperna är systematiska handlar det sannolikt mindre om hur olika grupper sköter sina uppgifter och mer om en grundsyn, där man i Skåne förefaller ha ett något lägre förtroende. Ett sätt att testa detta är att på basis av den nationella SOM-undersökningen samma år studera jämförbara förtroendebedömningar bland svarspersoner i Skåne. Det visar sig då att de svarande i Skåne genomsnittligt har ett något lägre förtroende för jämförbara samhällsinstitutioner. För sjukvården har 61 procent av de svarande i Skåne stort förtroende, i Västra Götaland 66 procent, medan riksgenomsnittet är 69 procent. Mönstret är detsamma för polisen och grundskolan. För politiker är det svårare att göra motsvarande jämförelser, men om vi utgår från svaren på frågan som gäller det allmänna politikerförtroendet visar sig förtroendet ligga endast marginellt lägre i Skåne än i Västra Götaland.[9] Det senare ligger dock inte i linje med den skillnad vi ser i de regionala undersökningarna.

Slutsatsen är att det relativa förtroende mellan de olika politiker- och yrkesgrupperna är detsamma i Skåne och Västra Götaland – det är samma grupper som ligger högt respektive lågt i båda regionerna – men att nivån på yrkesgruppsförtroendet är något lägre i Skåne. Resultatet verkar således inte ha att göra med hur olika grupper fungerar i de två regionerna utan mer med ett slags grundsyn eller möjligen ett något mer kritiskt förhållningssätt. Det stöds av att samma mönster finns i fråga om graden av tillit till andra människor, där Skåne avviker med något lägre siffror än i Västra Götaland eller genomsnittligt för Sverige, något som också påverkar bedömningar av yrkesgrupper. Skillnaderna är dock inte dramatiska och måste tolkas med försiktighet.

Förtroendets dimensioner

Många studier har visat att förtroendebedömningar av detta slag har starka positiva inbördes samband: de som har stort förtroende för en institution eller grupp har det vanligen även för andra (Holmberg & Weibull, 2011). När vi granskat sambanden har vi nu utgått från dem som har uppfattning. Korrelationerna mellan de tio grupperna i 2015 års Skåneundersökning ger samma bild som framkommit i tidigare studier. Sambanden är överlag mycket starka och nästan uteslutande signifikanta och många korrelationer ligger på .50 eller högre (Pearson's r[10]). Bland de senare finns bland annat sambandet mellan förtroendet för barnomsorgs- och äldreomsorgspersonal (.71). Det är samma mönster som framträder i den västsvenska SOM-undersökningen från samma år (jfr även Nilsson, 2009).

Att vissa korrelationer ligger högre än andra är förväntat, eftersom de grupper som bedömts i viss utsträckning kan klassificeras efter område. En majoritet av dem som har högt förtroende ligger inom vad som kan kallas "vård, skola, omsorg". Det är därför rimligt att anta att också bedömningarna ska falla ut på ett liknande sätt. En explorativ faktoranalys ger också i huvudsak ett sådant resultat. Analysen

tar på grundval av sambandsmåtten fram möjliga dimensioner. Det faller ut två entydiga faktorer som kan rubriceras *Samhälle* respektive *Politik* där de interna korrelationerna i förtroendebedömningarna är särskilt starka (tabell 2).

Tabell 2 Dimensioner i förtroendet för olika grupper, Skåne 2015 (faktoranalys, faktorladdningar)

	Samhälle	Politik
Personal inom barnomsorgen	.87	.13
Personal inom äldreomsorgen	.84	.11
Lärare i grundskolan	.83	.17
Hälso- och sjukvårdens personal	.77	.19
Kollektivtrafikens personal	.65	.20
Poliser	.56	.26
Region Skånes politiker	.18	.88
Rikspolitiker	.20	.85
EU-parlamentariker	.17	.81
Kommunens politiker	.21	.81
Förklarad varians	36%	30%

Kommentar: Faktoranalys med lösning enligt Kaiser's kriterium. Varimax rotering. Faktorladdningar. Analysen omfattar endast personer med uppfattning.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Dimensionerna är emellertid inte helt tydliga. På dimensionen Samhälle laddar särskilt poliser betydligt lägre än övriga. Om vi granskar förhållandet mellan de sex grupper som bildar dimensionen Samhälle blir det tydligt att de fyra som representerar vård, skola, omsorg är de som är tydligast sammanflätade, medan poliser och delvis även kollektivtrafikens personal närmast står för egna dimensioner. Det är i detalj samma mönster som visade sig i motsvarande faktoranalys på grundval av de västsvenska SOM-undersökningarna 2014 (Weibull, 2015) och 2015.

De fyra politikkategorierna har ett ännu starkare internt samband än grupperna inom vård, skola och omsorg. Men en närmare granskning visar att det inom den politiska ramen handlar om två grupper där närhetsfaktorn är den särskiljande: å ena sidan är det särskilt starka samband i bedömningarna av rikspolitiker och EU-parlamentariker, å andra sidan är sambanden starka mellan bedömningarna av regionala och lokala politiker.

De dimensioner som framträder i en explorativ faktoranalys ska alltid tolkas med stor försiktighet. Samtidigt visar analysen trots allt ett samstämmigt grundmönster för hur grupperna värderas. Resultatet är helt i linje med vad vi vet från många tidigare studier. Det tydliga utfallet ger också möjligheter att bilda index för yrkesgrupps- respektive politikerförtroende.

Förtroende i olika grupper

Människors förtroende för yrkesgrupper och kategorier av politiker varierar beroende på demografin. I likhet med andra studier av allmänhetens förtroende har kvinnor i stort sett genomgående ett större förtroende än vad män har (tabell 3a). För sex av de tio grupperna har kvinnor minst fyra procentenheters större förtroende än män; de enda grupper där män har större förtroende än kvinnor är i fråga om hälso- och sjukvårdens personal och kommunens politiker. De största differenserna finner vi för lärare i grundskolan, där kvinnors förtroende är elva procentenheter större än mäns. Det finns dock inte så drastiska skillnader mellan män och kvinnor att det leder till någon större omkastning i rangordningen av politiker - respektive yrkesgrupper.

Beträffande förtroendebedömningarna bland personer i olika åldrar är mönstret mera blandat. Förtroendet för de olika politikerkategorierna är dock klart högre bland yngre än bland äldre – differensen mellan de äldsta och de yngsta är genomsnittligt omkring 15 procentenheter. Enda undantaget är kommunens politiker där differensen är 7 procentenheter beroende på att de äldsta har ett relativt större förtroende för kommunpolitikerna. De yngre har även större förtroende än de äldre i fråga om yrkesgrupperna. Störst är skillnaden när det gäller polisen (68 procent stort förtroende bland de yngsta, i jämförelse med 51 procent bland de äldsta), minst är den för lärare i grundskolan (62 respektive 59 procent) och för hälso- och sjukvårdens personal (70 respektive 66 procent). Att yngre genomsnittligt har ett större samhällsförtroende har även visat sig i den nationella SOM-undersökningen.

För utbildning är mönstret tämligen entydigt. Precis som i andra studier uppvisar de högutbildade ett genomsnittligt större förtroende än övriga (Holmberg & Weibull, 2016). Det gäller samtliga av de tio grupperna. Om vi jämför med de lågutbildade som endast har obligatorisk skola är genomsnittsskillnaden drygt tio procentenheter – minst är den för regionala och lokala politiker samt personal inom äldreomsorgen, störst för rikspolitiker och EU-parlamentariker samt personal inom hälso- och sjukvård och barnomsorg. Bilden är i linje med vad som tidigare visats även beträffande tillit: högutbildade uppger sig ha större tillit till andra människor än vad lågutbildade har (Holmberg & Rothstein, 2016). De högutbildade skiljer dock inte ut sig lika mycket i förhållande till andra utbildningsgrupper; här är den genomsnittliga differensen under fem procentenheter. Bakom utbildningsskillnaderna ligger också till viss del en åldersfaktor.

Det finns överlag mindre skillnader i bedömningarna efter familjeklass. Högre tjänstemän, en grupp med genomsnittligt högre utbildning än övriga, har överlag något högre värden för rikspolitiker, EU-parlamentariker och personal inom hälso- och sjukvård och barnomsorg. Det är dock svårt att se något tydligt mönster i bedömningarna, något som i ännu högre grad gäller för bedömningarna av andra grupper.

Tabell 3 a Förtroende i olika grupper, Skåne 2015 (procent mycket och ganska stort förtroende)

	Kön		Ålder				Utbildning				Klass				Område				
	Kv	M	15-29	30-49	50-64	65-85	LU	MLU	MHU	HU	Arb	Jord	Tjm	Htjm	Egen företag	Nord-väst	Syd-väst	Nord-ost	Syd-ost
EU-parlamentariker	24	19	34	26	15	18	12	16	21	29	18	16	24	25	15	22	23	18	22
Rikspolitiker	27	25	37	31	23	18	14	18	23	36	18	24	28	34	20	26	26	23	24
Region Skånes politiker	17	16	29	19	13	13	14	14	16	18	15	21	17	17	8	15	17	18	17
Kommunens politiker	25	29	34	28	24	27	26	23	26	31	24	32	29	29	24	26	28	26	31
Hälso- och sjukvårdens personal	66	71	70	71	68	66	62	63	68	77	63	54	73	78	68	62	69	74	71
Personal inom barnomsorgen	75	72	75	81	74	63	62	71	76	79	71	54	78	78	70	70	75	75	77
Personal inom äldreomsorgen	58	58	60	62	57	53	54	55	58	62	59	54	57	63	52	58	54	66	70
Lärare i grundskolan	70	59	62	73	62	59	57	61	64	71	64	59	67	66	63	67	64	66	68
Kollektivtrafikens personal	52	46	57	51	46	47	41	47	50	54	49	44	48	54	50	54	47	48	54
Poliser	64	60	68	70	64	51	54	60	64	66	61	57	64	61	59	59	62	66	70
Antal svar	791	698	222	423	405	440	200	419	338	493	488	42	525	191	133	375	796	226	90

Kommentar: Avser personer med uppfattning. Utbildning: LU=lågutbildad, MLU, medellåg utbildning, MHU=medelhög utbildning, HU=högutbildad; Familjeklass (självskattad): Arb=arbetarfamilj, Jord=jordbrukarfamilj, Tjm= tjänstemannafamilj, Htjm=högre tjänstemannafamilj; Egen företag=företagarfamilj; Område: nordväst= Helsingborg, Höganäs, Båstad mm, sydväst= Malmö. Lund, Trelleborg mm), nordost= Kristianstad, Hässleholm mm, sydost: Ystad, Simrishamn, Sjöbo mm.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Tabell 3 b Förtroende i olika grupper, Skåne 2015 (procent mycket och ganska stort förtroende)

	Politiskt intresse				Partisympati									Ideologisk självplacering				
	Mkt stort	Ganska stort	Inte särskilt	Inte alls	V	S	MP	C	FP	M	KD	SD	FI	Klart vänster	Något vänster	Varken eller	Något höger	Klart höger
EU-parlamentariker	26	23	16	12	19	24	35	26	27	27	29	7	21	26	28	14	24	22
Rikspolitiker	34	28	16	13	39	33	47	29	38	29	18	4	27	45	38	15	26	21
Region Skånes politiker	24	16	12	12	24	26	27	11	25	15	14	5	10	28	22	14	16	8
Kommunens politiker	39	27	21	13	30	37	36	31	36	31	36	13	24	42	33	20	30	24
Hälso- och sjukvårdens personal	75	68	66	55	79	70	76	81	82	70	71	56	66	79	75	60	72	65
Personal inom barnomsorgen	76	76	70	69	85	74	85	84	81	74	69	62	81	88	81	65	77	68
Personal inom barnomsorgen	65	56	55	57	79	64	60	60	63	60	57	47	60	76	63	51	60	47
Lärare i grundskolan	64	69	60	67	75	67	86	73	68	66	63	51	66	79	72	60	65	60
Kollektivtrafikens personal	54	51	46	44	60	52	52	57	58	50	45	40	51	64	51	45	50	46
Poliser	55	65	62	63	47	66	76	79	79	69	50	49	54	59	69	58	65	62
Antal svar	289	710	415	65	62	295	86	85	97	311	30	265	37	133	261	459	407	187

Kommentar: Siffrorna i tabellen avser personer med uppfattning.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Slutligen finns även förtroendebedömningarna redovisade efter var i Skåneregionen man bor. Det visar vara anmärkningsvärt små bedömningsskillnader mellan regionens olika delar. Det gäller särskilt i fråga om förtroendet för politiker. I bedömningen av de sex yrkesgrupperna finns det möjligen en svag tendens till något högre värden i Sydost (där bland annat Ystad, Simrishamn och Sjöbo ingår) än i nordväst (med Helsingborg, Höganäs och Båstad). Det gäller personal i barnomsorgen, lärare i grundskolan och poliser. Områdesskillnaderna måste dock tolkas med försiktighet, eftersom de oftare reflekterar befolkningssammansättningen – ålders- och utbildningsmässigt – än skillnader i verksamheten.

Vid sidan av demografin har skillnaderna i förtroendet för de olika politiker- och yrkesgrupperna studerats med hänsyn till politiska faktorer (tabell 3b). När det gäller det generella politiska intresset visar det sig att de politiskt intresserade uppvisar störst förtroende för åtta av de tio grupperna. Ett undantag är förtroendet för poliser där de politiskt ointresserade har större förtroende än de politiskt intresserade. Procentdifferensen mellan de mycket politiskt intresserade och de politiskt intresserade är stor för både politiker och yrkesgrupper men, föga överraskande, störst i fråga om politikerbedömningarna, särskilt förtroendet för kommunala politiker. Även när det gäller förtroendet för hälso- och sjukvårdens personal är det en relativt stor skillnad mellan politiskt intresserade och politiskt ointresserade.

Om vi utgår från partisympati är det tydligt att Sverigedemokraternas sympatisörer genomgående har lägst förtroende. För nio av tio av de tio politiker/yrkesgrupperna uppvisar partiets sympatisörer mindre förtroende än övriga partiers. Den största negativa avvikelsen gäller för politiker: enbart omkring fem procent av de Sverigedemokratiska sympatisörerna har stort politikerförtroende. Undantaget är kommunens politiker där andelen når över tio procent. Det senare kan troligen förklaras av att det på kommunal nivå finns relativt många Sverigedemokratiska företrädare (jfr Anders Sannerstedt kapitel i denna volym). Den yrkesgrupp där Sverigedemokratiska sympatisörer skiljer sig minst från övriga partiers sympatisörer är förtroendet för polisen.

När det gäller övriga partiers sympatisörer är skillnaderna ganska små och det är svårt att se något tydligt mönster. Miljöpartiets sympatisörer uppvisar ett genomsnittligt större politikerförtroende än övriga – och är särskilt förtroendefulla i fråga om rikspolitiker. Sympatisörer med Vänsterpartiet ligger relativt högt i fråga om yrkesgrupperna inom området vård, skola och omsorg, medan man har det lägsta förtroendet för polisen. Bakom det stora förtroendet kan anas ett slags stöd för personalen inom vård, skola och omsorg. Även kristdemokratiska sympatisörer har, möjligen något oväntat, lågt förtroende för polisen men det begränsade antalet svarande ger anledning till försiktighet.

I tabell 3b redovisas även hur förtroendet för politiker- och yrkesgrupper skiljer sig mellan personer med olika självbedömda ideologiska positioner. Det visar att personer som politiskt placerar sig till vänster har större förtroende för rikspoli-

tiker än personer som uppger sig stå till höger. Mönstret är delvis förväntat med hänsyn till de politiska majoritetsförhållandena. Möjligen är det mer överraskande att personer till höger har ett klart lägre förtroende för Skåneregionens politiker än vad personer som står till vänster har. Det senare mönstret förstärks i analysen efter partisympati. Det visar sig således att Vänsterpartiets sympatisörer har större förtroende för regionpolitikerna än Moderaternas. En förklaring kan vara att allmänheten är mindre insatt i den regionala politiken (jfr Sören Holmbergs kapitel i denna volym).

I fråga om yrkesgrupperna finns det överlag ett större förtroende bland personer som placerar sig längst till vänster i jämförelse med dem som placerar längst till höger för alla utom polisen. Skillnaden är störst i synen på barn- och äldreomsorgens personal. Om vi även tar hänsyn till de relativt större grupperna som placerar sig något till vänster respektive höger blir dock skillnaderna betydligt mindre men de är tydliga. En trolig förklaring till den större uppslutningen från vänster är att det handlar om i huvudsak offentliganställda inom vård, skola och omsorg. Det understryker att det stora förtroendet rimligen bör tolkas som ett slags uppslutning kring vikten av offentlig sektor.

Vad ligger bakom förtroendebedömningarna?

Mot bakgrund av de iakttagna tendenserna finns det anledning att fråga sig vad olika bakgrundsegenskaper står för och vilka bakgrundsegenskaper som har störst betydelse. En försiktig slutsats så långt är att egenskaper hos subjektet – de som bedömer – förefaller ha större betydelse än objektet – det som bedöms. En indikation på det är att det är små skillnader mellan olika delarna av Skåneregionen, medan exempelvis svarspersonernas ålder och politiska intresse har större betydelse. Samtidigt har vi tidigare sett att bedömningarna av olika grupper i Skåneregionen skiljer sig relativt lite från bedömningarna i Västra Götaland, medan däremot nivån är något lägre. Det senare antyder att det kan finnas en regional kulturfaktor bakom bedömningarna.

Frågan kvarstår om vilka av egenskaperna som har relativt störst betydelse för variationerna i förtroende. Om vi utgår från tabell 3 förefaller således ålder men också politiskt intresse och ideologi spela en viktig roll medan området där man bor verkar vara mindre viktigt. Vi kan nu gå vidare och genom en regressionsanalys pröva dessa egenskapers relativa bidrag till variationen i förtroendet för respektive grupp.

En första analys visar att de demografiska egenskaperna sammantaget spelar en förhållandevis begränsad roll för att förklara människors förtroende för både politiker- och yrkesgrupper. Men även i en regression där vi inkluderar politiska faktorer och samtidigt kontrollerar för kön, ålder, utbildning, politiskt intresse och ideologisk position överstiger den förklarade variansen sällan fem procent för någon av de tio grupperna. Den största effekten har politiskt intresse och ideologisk

vänster-högerinställning, främst på politikerförtroendet. Kön ger ett signifikant bidrag i fråga om förtroendet för lärare och EU-parlamentariker och ålder till förtroendet för poliser och barnomsorg. Den största förklaringskraften finns i politiskt intresse och ideologi. Ideologifaktorn har störst effekt på förtroendet för riks- och regionalpolitiker, medan politiskt intresse har sin största effekt på riks- och kommunpolitiker samt hälso- och sjukvårdens och barnomsorgens personal.

Resultaten kan förefalla något förvånande med tanke på tidigare antagande att förklaringen till förtroendet för de tio grupperna till stor del kunde förväntas ligga i egenskaper hos subjekten, bedömarna. Frågan är om det kan finnas någon annan faktor som borde inkluderas för att fånga upp individskillnader. Som framgick av inledningen har tidigare studier pekat på betydelsen hos tillitsfaktorn (Holmberg & Rothstein, 2016). En förklaring skulle vi således kunna finna i att individer som har större tillit till andra människor också har större förtroende för politiker och professionella yrkesgrupper.[11]

Tabell 4 Regressionsmodell I, Skåne 2015 (linjär regression, betavärden)

	Kön	Ålder	Utbildning UL	UML	UMH	UH	Politiskt intresse	Ideologi	Tillit	Andel förklarad varians
Politiker:										
EU-parlamentariker	.08	.06	.11*	.07	.06		.08		-.21*	9%
Rikspolitiker		.07	.12*	.12*	.12*		.09	.16*	-.30*	18%
Regionens politiker							.08	.13*	-.23*	9%
Kommunens politiker							.11*	.08	-.25*	9%
Personal inom:										
Hälso-, sjukvården	-.08	.06					.07	.07	-.25*	8%
Barnomsorgen		.10*					.07	.09*	-.30*	13%
Äldreomsorgen		.08					.06	.12*	-.25*	9%
Grundskolan/lärare	.08	.09		.07				.10*	-.27*	11%
Kollektivtrafiken							.08	.09*	-.23*	8%
Poliser		.13							-.25*	8%
Index:										
Politiker		.08	.08	.08	.08	.08	.09*	.13*	.31*	15%
Yrkesgrupper		.08					.06	.11*	.34*	15%

Kommentar: De beroende variablerna går från 1=mycket stort förtroende till 5=mycket litet förtroende. Personer utan uppfattning ingår inte. När det gäller de oberoende variablerna gäller följande: kön: kvinnor=1, män=2; ålder: 16-85 år; utbildning har kodats som dummyvariabel, där UL=lågutbildad, UML=medellåg utbildning, UMH=medelhög utbildning, UH=högutbildad; politiskt intresse från 1=mycket politiskt intresse till 4=inte alls politiskt intresserad; Ideologi: från 1=klart vänster till 5=klart höger; Tillit: Lita på andra människor från 0=går inte att lita på andra människor till 10=går att lita på andra människor. Endast värden som är signifikanta på 95-procentsnivån redovisas. *=signifikans på 99-procentsnivån.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

När vi prövar en regressionsmodell där tillitsfaktorn är inkluderad stiger den förklarade variationen kraftigt (tabell 4). Tillit visar sig ha klart större effekt än någon av de demografiska och politiska faktorer som redovisats: ju mer man litar på andra människor desto större förtroende har man för både politiker och yrkesgrupper. För samtliga grupper ger tillitsfaktorn signifikanta bidrag (på 99-procentsnivån). Det gäller både för politikerförtroende och för yrkesgruppsförtroende.

Ideologisk vänster-högerposition ger även i denna modell signifikanta bidrag för åtta av de tio grupperna, främst för riks- och regionpolitiker men även för personal inom äldreomsorgen. Politiskt intresse har effekt när det gäller kommunpolitiker och åldersfaktorn främst på barn- och äldreomsorgens personal samt på skolans lärare. Utbildning har betydelse i fråga om rikspolitiker och EU-parlamentariker (ett större förtroende bland högutbildade). Könsfaktorn har betydelse i fråga om EU-parlamentariker och grundskolans lärare (något större förtroende bland kvinnor) samt hälso- och sjukvårdens personal (något större bland män).

Vi har även prövat modellen i förhållande till det generella förtroendet för politiker respektive yrkesgrupper. Underlaget är de två index som bygger på resultaten från dimensionsanalysen – ett för politiker och ett för de olika yrkesgrupperna.[12] Slutsatsen bekräftar vad vi sett ifråga om de enskilda grupperna. Tillitsfaktorn är den som har störst effekt i båda indexen. Både förtroende för politiker och för yrkesgrupper stiger kraftigt med en mer positiv syn på andra människor. Också ideologisk vänster-högerinställning ger klart signifikanta bidrag på båda indexen. Möjligen är det senare något överraskande men det ger ytterligare stöd för att förtroendet för personal inom vård, skola och omsorg till stor del kan ses som en uppskattning av offentlig sektor och därför till viss del en ideologisk fråga. Ett annat, möjligen oväntat, utfall är att utbildning har effekt enbart för politikdimensionen och inte i fråga om de olika yrkesgrupperna.

Betydelsen av berördhet

I tidigare studier av förtroendebedömningar har den egna erfarenhetens positiva betydelse lyfts fram (Nilsson, 2009; Holmberg & Weibull, 2014; Weibull, 2011). Erfarenheten kan dock skilja sig åt efter både typ och verksamhetsområde. Å ena sidan kan en positiv inställning ha sin bakgrund i ett starkt intresse eller engagemang för en viss verksamhet, å andra sidan kan det vara uttryck för ett konkret möte med verksamheten. I det första fallet är sambandet nästan per definition positivt, exempelvis att en politiskt engagerad person har större förtroende för politiker än den som är politiskt ointresserad, i det senare är det inte lika självklart. Kontakter med en organisation eller en grupp behöver givetvis inte innebära att man blir odelat positiv, även om det finns sådana samband. Dessutom är det ofta svårt att skilja ut erfarenhetens roll från andra faktorer som påverkar förtroendet. Som påpekades i inledningen påverkas förtroendet också om en grupp uppfattas

som samhällsviktig eller om man personligen är beroende av organisationens eller gruppens sätt att fungera.

Slutsatserna från tidigare prövningar av berördhetens betydelse har visat på varierande resultat som till stor del reflekterat berördhetens olika innebörder (Holmberg & Weibull, 2014; Weibull, 2015). I Skåneundersökningen 2015 finns möjlighet att studera i vad mån kontakter med den institution inom vilken en viss personalgrupp finns har något samband med förtroende för gruppen.

I fråga om omsorg och skola visar sig att de som nyttjat barnomsorg under det senaste året har ett större förtroende än de svarspersoner som inte nyttjar den – 82 respektive 74 procent stort förtroende. Det gäller oavsett om det är kommunal eller privat barnomsorg. Tendensen för skolan, särskilt privat grundskola, är också att brukarna är mer positiva. Däremot finns det ingen skillnad efter nyttjande för personal inom äldreomsorgen. För båda de senare är antalet svarspersoner som är brukare lågt, vilket gör siffrorna osäkra och bidrar till att jämförelsen haltar. I det följande ska vi därför fördjupa oss i berördhetens roll för förtroendet för hälso- och sjukvårdens personal.

När det gäller bedömningen av hälso- och sjukvårdens personal har vi jämfört människors erfarenhet av några olika typer av vård under de senaste tolv månaderna: akutvård på sjukhus, annan sjukhusvård och användning av offentlig respektive privat vårdcentral. Förtroendet för hälso- och sjukvårdens personal har studerats efter graden av kontakt med var och en av de fyra verksamhetsområdena. Det handlar om i vad mån man själv har haft någon kontakt eller någon nära anhörig haft kontakt. Den tredje gruppen är de som inte haft någon kontakt senaste året, vilket givetvis inte hindrar ha de kan ha uppfattning i frågan.

Huvudmönstret är att kontakt med hälso- och sjukvården har förhållandevis litet samband med det generella förtroendet för personalen inom området (tabell 5). Det enda undantaget gäller akutvård på sjukhus, där de som själva varit akut på ett sjukhus under de senaste 12 månaderna har lägre förtroende än övriga – 61 procent mycket eller ganska stort förtroende i jämförelse med 72 procent – skillnaden ligger främst i andelen som har ganska stort förtroende. När det gäller sjukvård i allmänhet finns inget sådant mönster, utan där ligger båda på omkring 70 procent och tendensen är snarast att de som använt sådan vård har något högre förtroende.

När det gäller det något mindre förtroendet bland besökarna på akutvården är det viktigt att tillfoga att resultatet inte säger något om sambandets riktning, alltså om det är erfarenheten av akutvården som bidragit till försvagnigen eller om de som kom kommer till akuten av olika skäl har ett lägre förtroende för sjukvårdspersonal. Mönstret ser dessutom olika ut i olika grupper. Bland högutbildade – den grupp som har störst förtroende för sjukvårdspersonalen – är förtroendet lägre bland nyttjare av akutvården än bland icke nyttjare, medan det bland lågutbildade är högre bland nyttjarna. I fråga om ideologisk position – en annan faktor som har högt samband med personalförtroende – kvarstår sambandet: både bland personer som placerar sig till vänster och till höger är förtroendet lägre bland dem

som nyttjat akutvården än bland dem som inte gjort det. Det är samtidigt viktigt att understryka att även om det finns skillnader i förtroende efter berördhet har också de som akut besökt sjukhus överlag en positiv bedömning av personalen.

Tabell 5 Förtroende för hälso- och sjukvårdens personal efter nyttjande av tjänster under de senaste 12 månaderna i Skåne 2015 (procent)

	Förtroende för personalen							
Nyttjat:	Mycket stort	Ganska stort	Varken eller	Ganska lågt	Mycket lågt	Totalt	Antal svar	Eta
Akutvård sjukhus								
Själv	19	42	19	11	9	100	361	
Nära anhörig	19	51	14	10	5	100	506	
Nej	19	53	16	6	6	100	519	.09
Annan sjukhusvård								
Själv	20	49	15	9	7	100	560	
Nära anhörig	18	52	16	9	5	100	465	
Nej	18	48	19	8	7	100	412	.02
Offentlig/privat vårdcentral								
Både offentlig/privat	16	49	18	10	7	100	576	
Enbart offentlig	19	52	14	8	7	100	592	
Enbart privat	18	57	12	8	5	100	152	
Ingetdera	23	34	25	8	10	100	123	.02

***Kommentar**:* Frågan om nyttjande lyder: *Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan?* Svaralternativen är: *Ja, jag nyttjar själv, Nyttjar ej själv men nära anhörig nyttjar* och *Nej, varken jag själv eller nära anhörig nyttjar*. Frågan om förtroende redovisas i anmärkningen till figur 1. Bland personer med uppfattning. Eta är ett sambandsmått som avser effekten av den oberoende variabeln. Det kan variera mellan 0 och 1. Ju högre värde desto större samband. Värden över 0.09 brukar anses som starka och värden mellan 0.05 och 0.09 som ganska starka.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

När det gäller vårdcentraler görs det en skillnad mellan offentliga och privata. Vi har skiljt ut olika besöksmönster – besökt både privat och offentlig vårdcentral, bara offentlig och bara privat. Oavsett typ av vårdcentral har besökarna under de senaste 12 månaderna betydligt större förtroende för hälso- och sjukvårdens personal än icke-besökarna. Det finns inte heller någon större skillnad mellan offentliga eller privata vårdcentraler – de senare ligger dock något högre. Det lägre förtroendet bland icke-brukarna hänger delvis samman med att förhållandevis många – en fjärdedel – placerar sig på mittalternativet som antyder att man saknar en klar uppfattning.

Frågan är vad som ligger bakom svarsmönstret. Utfallet pekar åt något olika håll och sambanden (eta[13]) är förhållandevis små. De som varit i kontakt med akutvård

under de senaste tolv månaderna har mindre förtroende för hälso- och sjulvårdens personal än de som inte hade varit det, medan det i fråga om vårdcentraler finns en mer positiv värdering bland besökarna än bland dem som inte besökt någon vårdcentral. En möjlig tolkning är att den något mindre positiva inställningen bland dem som varit på sjukhus akut har att göra med köer, medan besök på vårdcentraler ofta är tidsbeställda och därför borde skapa mindre irritation. En annan förklaring är människors hälsostatus. Exempelvis visar andra analyser att de som besöker sjukhusakuten är mindre friska än de som besöker en vårdcentral. Eftersom personer med upplevd ohälsa har lägre förtroende för hälso- och sjukvårdens personal än personer som betraktar sig som fullt friska visar sig hälsofaktorn i sig spela en större roll för att förklara skillnader i förtroendet.[14]

En exkurs om sjukvårdskvalitet

Tolkningarna av resultaten pekar på att den kvantitativa kontaktytan mot vården knappast är en tillräcklig förklaring till skillnaderna i förtroende för personalen inom hälso- och sjukvården. Också den upplevda kvaliteten måste vägas in. Det handlar om hur sjukvården fungerar. I den skånska SOM-undersökningen fanns det också frågor som avsåg att fånga upp synen på kvaliteten inom offentlig verksamhet, särskilt i fråga om synen på sjukvården. Vid sidan av en generell bedömning av hur sjukvården fungerar fick svarspersonerna även ta ställning till tre dimensioner i kvaliteten: tillgången till vård, medicinsk kvalitet, effektiviteten i organisationen och personalens bemötande.

När det gäller bedömningarna av verksamhetens kvalitet i fyra avseenden får personalens bemötande den mest positiva värderingen. Över tre fjärdedelar av de svarande anser att det är mycket eller ganska bra. Även den medicinska kvaliteten kommer högt: drygt två tredjedelar anser att den är mycket eller ganska bra. Omkring hälften gör bedömningen att tillgången till vård fungerar mycket eller ganska bra, medan organisationens effektivitet hamnar lågt med en femtedel positiva. I fråga om den generella kvaliteten blir ändå värderingen hög: nästan 60 procent anser att sjukvården i Skåne fungerar bra. Det är relativt liten skillnad mellan boende i olika delar av Skåne.

En jämförelse med motsvarande analys från Västra Götalandsregionen visar på snarlika bedömningar i fråga om samtliga kvalitetsindikatorer: verksamheterna i de två regionerna verkar fungera mycket lika, åtminstone i medborgarnas ögon.[15]

När vi sätter de fyra kvalitetsdimensionerna i relation till förtroendet för personalen är det föga överraskande att det genomgående framträder mycket starka positiva samband (tabell 6). De som bedömer vårdkvaliteten positivt har överlag större förtroende för hälso- och sjukvårdens personal, men de som anser att den inte fungerar särskilt bra har mindre förtroende. Det starkaste sambandet framträder i fråga om bedömningen av personalens bemötande (eta=.35), men sambandet är

även starkt när det gäller den generella bedömningen av hur sjukvården fungerar (eta=.31). Det bör noteras att förtroendet för personalen är stort även bland dem som ger sjukvården lägre värden i fråga om kvalitet. Endast i två fall är balansmåtten[16] negativa och i det ena fallet validerar resultatet snarast analysen: de som inte tycker att personalens bemötande är bra uppvisar ett klart mindre förtroende för personalen.

Tabell 6 Förtroende för hälso- och sjukvårdens personal och de regionala politikerna efter olika indikatorer på kvalitet i sjukvården, Skåne 2015

	Tillgång till vård		Medicinsk kvalitet		Organisationens effektivitet		Personalens bemötande		Generellt sjukvården	
	Bra	Dåligt	Bra	Dåligt	Bra	Dåligt	Bra	Dåligt	Bra	Dåligt
Hälso- och sjukvårdens personal										
Stort förtroende	79	56	76	36	81	60	76	32	81	49
Litet förtroende	7	31	11	51	7	25	14	54	8	34
Balansmått	+72	+25	+65	-15	+74	+35	+62	-22	+73	+15
Eta		.27		.29		.21		.35		.31
Regionens politiker										
Stort förtroende	24	9	19	8	29	9	17	10	21	6
Litet förtroende	30	60	38	51	28	55	39	55	48	63
Balansmått	-6	-51	-19	-43	+1	-46	-22	-45	-27	-57
Eta		.27		.16		.27		.12		.28
Antal svar	768	477	1115	102	329	646	1253	105	857	372

Kommentar: Frågan om kvalitetsindikatorer lyder: *Allmänt sett, vilken är din uppfattning om hälso- och sjukvården i Skåne i följande avseenden?* Svarsalternativ: *mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt, mycket dåligt och Ingen uppfattning*. Frågan om sjukvården lyder i Skåne: *Allmänt sett, hur tycker du att följande verksamheter fungerar i Skåne…Sjukvård?* Svarsalternativ: *mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt, mycket dåligt och Ingen uppfattning*. Procenten fördelad bland personer med uppfattning. Om balansmått se anmärkningen till figur 1. Om eta se anmärkningen till tabell 5.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Hälso- och sjukvårdspersonalen kommer således mycket väl ut i jämförelserna. Det finns ett generellt starkt samband mellan kvalitet och en positiv syn på personalen – men även där kvaliteten uppfattas som lägre får personalen positiva värden. En rimlig tolkning är att om en verksamhet upplevs fungera bra så är personalen en viktig del av det och när den fungerar mindre bra beror det inte så mycket på personalen.

I sammanhanget kan det vara av intresse att jämföra personalbedömningen med bedömningen av den skånska sjukvårdens huvudmän, alltså de regionala politikerna.

Visserligen har dessa ansvar även inom andra områden men sjukvården är trots allt det dominerande verksamhetsområdet. Som vi vet från de tidigare analyserna åtnjuter politikergrupperna klart mindre förtroende än personalgrupperna. Vi bör således förvänta oss generellt lägre förtroendesiffror, men frågan gäller inte primärt nivån utan om allmänhetens syn på den regionala sjukvården har något samband på deras förtroende för områdets politiker. I nedre delen av tabell 6 redovisas utfallet av politikerbedömningarna.

Överlag framgår att de som gör en mer positiv bedömning av sjukvården har större förtroende för de regionala politikerna – eller snarare att deras förtroende är mindre negativt – än de som är kritiska till sjukvårdens kvalitet. Påverkan på politikerförtroendet är störst i fråga om tillgången på vård och organisationens effektivitet samt det generella förtroendet för sjukvården (eta=.27, .27 och .28) och minst i fråga om personalens bemötande (eta=.12). Mönstret förefaller i stort sett rimligt eftersom tillgång och organisation är de vårdkvaliteter som politiker rimligen har störst möjlighet att påverka – det borde således vara där man ska förvänta sig skillnader i allmänhetens förtroende.

Slutsatsen är att förtroendet för personalen inom hälso- och sjukvården överlag är stort medan det är lågt för regionens sjukvårdsansvariga. Det gäller i huvudsak oavsett allmänhetens upplevelse av kvalitet. Samtidigt visar resultaten att det finns relativt starka samband mellan förtroendet för de två grupperna och den upplevda kvaliteten inom sjukvården.

Verksamhetskvalitet och förtroende

Exkursen om sjukvården visar således att det finns en tydlig kvalitetsfaktor i allmänhetens förtroendebedömningar. Frågan är då hur denna kvalitetsfaktor förhåller sig till egenskaper hos individen som vi tidigare redovisat. Har kvalitetsbedömning en lika stark påverkan på förtroendet som tilliten till andra människor? Finns det i så fall skillnader mellan olika verksamhetsområden? I Skåneundersökningen 2015 finns det möjlighet att göra en sådan analys, eftersom det för fyra verksamhetsområden utöver sjukvården har ställts en fråga om hur människor bedömer kvaliteten i verksamheten. Det går således att relatera förtroendet för fem yrkesgrupper till upplevd verksamhetskvalitet inom deras verksamhetområde.[17]

Mot den bakgrunden har vi prövat en regressionsmodell där vi utöver de faktorer som fanns med i den tidigare analysen nu även inkluderat vad vi definierat som kvaliteten inom verksamhetsområdet – alltså svarspersonernas bedömning av hur verksamheten fungerar inom respektive område. Utfallet redovisas i tabell 7.

Resultatet är entydigt. När vi prövar en modell där den subjektiva kvalitetsfaktorn läggs in ökar modellens förklaringskraft kraftigt i förhållande till den tidigare. För samtliga fem verksamhetsområden är kvalitet den faktor som har störst effekt. Den ligger i samtliga fem fall klart över tilliten till andra människor som

är den näst viktigaste förklaringsfaktorn. Verksamhetens kvalitet har störst effekt på förtroendet för personal inom äldreomsorgen och lärare i grundskolan. De demografiska och politiska faktorernas effekt kvarstår i huvudsak. Åldersfaktorn har betydelse för synen på hälso- och sjukvårdens personal (män) samt på lärare i grundskolan (kvinnor). Politiskt intresse och ideologisk position samt utbildning har en självständig påverkan på förtroendet för lärare i skolan (förtroendet är större bland högutbildade när de ställs mot andra grupper).

Tabell 7 Regressionsmodell II, Skåne 2015 (linjär regression, betavärden)

			Utbildning								
	Kön	Ålder	UL	UML	UMH	UH	Politiskt intresse	Ideologi	Tillit	Kvalitet	Andel förklarad varians
Personal inom:											
Hälso- och sjukvården	-.05	.10	.06	.07			.08	.06	.16*	-.33*	18%
Barnomsorgen			.11					.07	.19*	-.35*	20%
Äldreomsorgen		.10						.08	.17*	-.47*	28%
Grundskolan	.06	.09				.11*	.09	.09*	.16*	-.44*	29%
Kollektivtrafiken		.08					.07	.07	.16*	-.33*	18%

Kommentar: När det gäller variabler och signifikans se kommentaren till tabell 4. Kvalitetsmåttet avser svarspersonernas svar på frågan *Hur tycker du att följande verksamheter fungerar i Skåne?* Från 1=mycket bra till 5=mycket dåligt. Verksamheterna är hälso- och sjukvården, barnomsorgen, äldreomsorgen, grundskolan och kollektivtrafiken.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Det vi bedömt som en kvalitetsfaktor spelar således en avgörande roll för det förtroende personer har för olika yrkesgrupper. Samtidigt är det viktigt att i tolkningen av utfallet ha i åtanke att det genomgående handlar om upplevd kvalitet hos de olika verksamheterna. Med kvalitet menas att svarspersonerna bedömer att dessa fungerar bra. Det är då ganska naturligt att det finns ett starkt samband med förtroende för personalen. Det kan samtidigt diskuteras om det ska uppfattas som ett orsakssamband. De tidigare analyserna av den konkreta berördhetens betydelse pekar snarast på att det rör sig som en växelverkan mellan en positiv syn på verksamheten och ett stort förtroende för personalen.

Oavsett tolkning är slutsatsen att bedömningen av hur olika verksamheter fungerar har klart störst effekt på förtroendet för personalen inom respektive område. Resultaten är knappast överraskande, utom möjligen det faktum att de demografiska faktorerna betyder så lite i den samlade modellen. Hur en verksamhet fungerar och den egna tilliten till människor i allmänhet verkar vara det som avgör vårt förtroende oavsett område.

Politik, personal och verksamhet

Syftet med kapitlet har varit att på grundval av SOM-undersökningen i Skåne studera förtroendet för olika grupper inom politik och förvaltning samt att fördjupa analysen av vad som ligger bakom allmänhetens förtroende för politiker och yrkesgrupper. När det gäller förtroendet visar sig detta vara starkt och stabilt för flertalet personalgrupper inom vård, skola och omsorg.

I ett första steg har vi belyst vilka egenskaper hos människor som påverkar deras förtroende. Oavsett vilka grupper det handlar om är tilliten till andra människor det avgörande. Det bekräftar vad tidigare studier visar om Sverige som ett förtroendefullt samhälle (Holmberg & Rothstein, 2016). Ideologisk ståndpunkt spelar en större roll i fråga om förtroendet för riks- och regionpolitiker men har även en svag effekt på personal inom vård, skola och omsorg.

Resultaten har jämförts med utfallet av motsvarande frågeundersökning i Västra Götaland som genomfördes under samma tid. På de nästan alla jämförbara punkter finns det en anmärkningsvärt stor överensstämmelse.[18] Det tyder på att bedömningarna ofta sitter mer i betraktarens öga än i verksamhetens sätt att fungera (Weibull, 2016).

När vi i ett andra steg i analysen av de olika yrkesgrupperna också har inkluderat en subjektiv kvalitetsfaktor – hur svarspersoner anser att olika verksamheter fungerar – visar sig denna ha den klart största betydelsen för förtroendet för personalen. Den har större effekt än tilliten till andra människor och samtidigt försvinner det mesta av effekten från de demografiska faktorerna.

Slutsatsen är att det finns ett starkt samband mellan förtroendet för olika yrkesgrupper och de områden där de är verksamma. I analysen har vi betraktat verksamhetskvaliteten som förklaring till yrkesgruppsförtroendet, men i realiteten handlar det givetvis om en växelverkan mellan personalen och verksamheten. Bemötandet från personalen har stor betydelse för hur vi uppfattar en verksamhet, men verksamhetens karaktär har samtidigt en effekt på hur vi värdesätter den och dess personal.

Noter

1 Kapitlets text följer i fråga om grundläggande utgångspunkter de analyser jag tidigare har gjort av gruppförtroendet i Västra Götalandsregionen (Weibull, 2011, 2015). Delar av texten och tabellmaterialet finns även med i jämförande analys av samhällsförtroende mellan Västra Götaland och Skåne (Weibull, 2016).

2 Det mellanmänskliga förtroendet undersöks genom frågan i vilken utsträckning man kan lita på människor i allmänhet. Svaren ges på en skala mellan 0 och 10. De som på skalan har värdena 8-10 definieras som höglitare (Holmberg & Rothstein, 2015).

3 Frågan lyder: *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?*

4 Om balansmått se kommentaren under figur 1.

5 Andelen som svarar varken stort eller litet förtroende är exkluderad i balansmåttet.

6 Mätningen av allmänhetens institutionsförtroende är en del av den nationella SOM-undersökningen. I denna fråga finns det där inget alternativ *Ingen uppfattning.* Jämförelsen blir därför särskilt osäker för grupper för vilka en stor del av de svarande saknar uppfattning, t ex alternativet universitet och högskolor.

7 Att förtroendet minskar då frågan avser hälso- och sjukvårdens personal och inte bara sjukvårdens tyder på att tillägget hälsovården ”drar ner” förtroendet något. Det kan bero på att svarspersonerna är osäkra på vad benämningen avser eller att man faktiskt har lägre förtroende för den tillkomna gruppen och att det innebär att det totala förtroendet minskar. Det är dock viktigt att peka på att även den något lägre siffran är ändå mycket hög i jämförelse med andra grupper.

8 Mot bakgrund av en del diskussioner om polisens agerande i Malmö, exempelvis i fråga om det så kallade Romregistret där man även fick stark kritik från JO (https://www.jo.se/sv/Om-JO/Press1/Presskatalog/Allvarlig-JO-kritik-mot-Skanepolisen-/), fanns möjligen en förväntan att förtroendet skulle vara klart lägre i Skåne, särskilt i invandrargrupper. Det vi ser är visserligen att förtroendet för polisen är lägre i Skåne än i Västra Götaland, men inte mycket lägre än andra gruppers. Det finns inte heller någon tendens att personer födda utomlands skulle ha lägre förtroende. Det ska dock tillfogas att svarsfrekvensen i de senare grupperna är låg och resultaten osäkra.

9 I den nationella SOM-undersökningen 2015 var den genomsnittliga andelen som har förtroende för politiker i allmänhet 33 procent, i Västra Götaland var det samma andel och i Skåne 30 procent. På en fråga om hur nöjd man är med hur demokratin i Sverige fungerar är andelen bland samtliga 70 procent medan den bland boende i Skåne är 62 och i Västra Götaland 71 procent.

10 Pearson’s r anger korrelationen mellan två variabler. Korrelationskoefficienten kan gå mellan 0 och 1. Värden över .30 brukar anses vara höga.

11 Tillit mäts genom självskattning på en skala mellan 0 och 10. Fråga: *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala.* Skalans ytterpunkter 0 och 10 har följande text: 0=*Det går inte att lita på människor i allmänhet,* 10=*Det går att lita på människor i allmänhet.*

[12] Det handlar om två enkla additativa index, där svarspersonerna ges värden efter sina svar på de enskilda frågorna. Förtroende för politiker varierar mellan 4 (högt) och 20 (lågt) och det för yrkesgrupper mellan 6 (högt) och 30 (lågt). Se i övrigt anmärkningen till tabell 4. Som den tidigare analysen visade är yrkesgruppsdimensionen något splittrad genom att polisen laddar lägre. Om vi exkluderar polisen ur indexet ändrar sig dock inte utfallet i tabell 4.

[13] Eta är ett sambandsmått som anger graden av påverkan från de oberoende variabeln. Det kan variera mellan 0 och 1. Värden på 0.10 och över anses indikera en stor skillnad och värde på mellan 0.05 och 0.09 medelstor skillnad.

[14] Hälsofrågan avser subjektiv hälsa som mäts genom att svarspersonerna skattar sitt allmänna hälsotillstånd på en skala mellan 0 (mycket dåligt) och 10 (mycket gott). Genomsnittet bland samtliga svarande är 7,85. Bland dem som under de senaste 12 månader själva varit akut på sjukhus är genomsnittet 7,16, bland dem inte varit det 8,11. Bland besökande på vårdcentral är motsvarande siffror 7,82 och 8,46.

[15] Om vi i jämförelsen mellan Skåne och Västra Götaland utgår från ett balansmått, där andelen som anser att verksamheten fungerar bra minskas med andelen som anser att den fungerar dåligt (+100=alla anser att det fungerar bra, -100=alla anser att det fungerar dåligt; ett balansmått har således 200 enheter), visar sig följande: Medicinsk kvalitet: Skåne +60, Västra Götaland +65; Tillgången till vård: Skåne +18, Västra Götaland +16; organisationens effektivitet: Skåne -20, Västra Götaland -26; personalens bemötande: Skåne +71, Västra Götaland +75.

[16] Balansmåttet anger förhållandet mellan andelen positiva och andelen negativa genom att andelen som anser att verksamheten fungerar bra minskas med andelen som anser att den fungerar dåligt (+100=alla anser att det fungerar bra, -100=alla anser att det fungerar dåligt). Ett balansmått har således 200 enheter.

[17] För polisen finns inte någon motsvarande möjlighet till jämförelse.

[18] För en mer detaljerad jämförelse se Weibull 2016.

Referenser

Andersson, Ulrika, Jansson, Daniel, Ohlsson, Jonas (2016) *Skånska trender 2001-2015*. Rapport. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika, Harring, Niklas (2016, red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Bergström, Annika, Ohlsson, Jonas (2016) *Västsvenska trender 1992-2015*. Rapport. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bové, Klara, Bergström, Annika, Ohlsson, Jonas (2015) *Västra Götaland*. Rapport. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Elliot, Maria (1997) *Förtroende för massmedier*. Göteborg: Institutionen för journalistisk och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (1994) Partierna tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2015) Mycket höga krav på offentlig verksamhet. I Bergström, A, Johansson, B, Oscarsson, H, Oskarson, M (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Rohtstein, Bo (2016) Mellanmänsklig tillit bygger goda samhällen. Ohlsson, J, Oscarsson, H, Solevid, M (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005) Rimligt förtroende? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2011) Förtroendekurvorna pekar uppåt. I Holmberg, S, Weibull, L, Oscarsson, H (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2013) Det viktiga samhällsförtroendet. I Bergström, A, Oscarsson, H (red) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2014) Institutionsförtroende mellan berördhet och mediebevakning. I Bergström, A, Oscarsson, H (red) *Mittfåra och marginal*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2015) Demokratins haloeffekt. I Bergström, A, Johansson, B, Oscarsson, H, Oskarson, M (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2016) Makten i Rosenbad bestämmer förtroendet för regeringen. I Ohlsson, J, Oscarsson, H, Solevid, M (red) *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Johansson, Inga-Lill, Jönsson, Sten, Solli, Rolf (2006, red) *Värdet av förtroende*. Lund; Studentlitteratur.

Kassin, Saul, Fein, Steven, Markus Hazel Rose (2011) *Social Psychology*. Wadsworth: Cengage Learning.

Kumlin, Staffan (2002) *The personal and the political: How personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

McCombs, Maxwell (2006) *Makten över dagordningen: om medierna, politiken och opinionsbildningen*. Stockholm: SNS förlag.

Nilsson, Lennart (2009) De politiska systemen på regional och lokal nivå i Västsverige. I Nilsson, L, Johansson, S (red) *Att bygga, att bo, att leva. En bok om Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Nilsson, Lennart (2011) Västsvensk flernivå demokrati i förändring. I Nilsson, L (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Norén-Bretzer, Ylva (2005) *Att förklara politiskt förtroende. Betydelsen av socialt kapital och rättvisa procedurer*. Göteborgs universitet: Statsvetenskapliga institutionen.

Trägårdh, Lars (2009, red) *Tillit i det moderna Sverige. Den dumme svensken och andra mysterier*. Stockholm: SNS Förlag.

Weibull, Lennart (2011) Förtroende för olika grupper. I Nilsson, L (red) *Västsvensk vardag.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart (2015) Förtroende för olika grupper: en uppdatering. I Bergström, A, Ohlsson, J (red) *Alla dessa val. Den västsvenska SOM-undersökningen 2014*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Weibull, Lennart (2016) Politiker och tjänstemän i Västra Götaland och Skåne. I Bergström, A, Harring, N (red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

BRIST PÅ KÄNDA OCH POPULÄRA REGIONPOLITIKER

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning
Hur väl känner skåningar till de regionråd och gruppledare som leder olika partiers verksamhet i regionfullmäktige och regionstyrelsen i Skåne? Och i vilken utsträckning uppskattar medborgarna sina regionpolitiker? Dessa två frågor fokuseras i följande kapitel. Forskning har visat att regionpolitiker vanligen hamnar i skymundan av ledande politiker i riksdag och regering. Regionpolitiker tenderar att vara föga kända och de brukar inte heller vara särskilt populära. Det gäller också de regionpolitiker som verkar i Skåne. I linje med tidigare studier har även den skånska befolkningen en begränsad kännedom om politikerna i den egna regionen. Några politiker är dock mer välkända än andra. Men dessa är samtidigt också minst populära. Hög kännedom går därmed inte alltid hand i hand med hög popularitet.

Valda politiker i Sverige behöver inte vara särskilt välkända bland väljare. Det är inte heller nödvändigt att de är speciellt populära. I en partibaserad demokrati som den svenska är det inte politikerna som står i centrum, utan partierna. Väljarna behöver känna till de olika partierna och vad de står för. Kännedom om vilka personer som företräder partierna är däremot sekundärt. Det svenska demokratiska systemet står och faller inte med hur kända och uppskattade olika ledande politiker är.

Istället är det de politiska partierna som sätter samman åsikts- och åtgärdspaket kopplade till olika ideologiska visioner om framtiden. I de regelbundet återkommande valen väljer sedan folket mellan de olika paketen/partierna. Och så fungerar det i verkligheten. Svenska väljare åsiktsröstar på partier, inte på enskilda kandidater eller partiledare. Därefter arbetar partierna i valda församlingar för att försöka genomföra den politik som de har blivit valda på. Och som regel stödjer alla valda representanter lojalt sina partier. Partisammanhållningen vid voteringar brukar vara bra nära hundraprocentig i Sverige. Eftersom svensk representativ demokrati inte är personbaserad utan istället mycket tydligt partibaserad, innebär det i teorin att vår typ av representativ demokrati ska kunna fungera väl även med okända politiker.

Samtidigt ska inte svenska politikers blygsamma roll jämfört med partiernas tolkas som att våra folkvalda politiker är betydelselösa. Herbert Tingsten (1966) överdrev när han kallade riksdagsledamöterna för ”röstboskap”. Så nollställda är inte enskilda politiker i Sverige. De valda representanterna spelar en viss självständig

Holmberg, Sören (2017) Brist på kända och populära regionpolitiker i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

roll, och via sina partier kan de indirekt påverka vad som händer inom politiken. Därför är det inte utan betydelse om politikerna är kända och populära bland allmänheten. Partikännedom och stöd till partier är visserligen viktigast i svensk representativ demokrati, men därutöver kan det inte skada utan tvärtom vara en fördel om valda politiker även är välkända och uppskattade.

Som exempel kan nämnas två viktiga demokratiska processer som blir mer effektfulla om de folkvalda är mer kända bland allmänheten. För det första underlättas kontakter med medborgare liksom opinionsbildning. Människor lyssnar mer på en känd person än på en okänd. Välkända budbärare öppnar fler dörrar och tenderar att nå ut bättre. För det andra möjliggör kännedom ett personligt ansvarsutkrävande. Förtroendevalda som är mer eller mindre okända är svåra att ställa till svars. I den mån vi vill kunna utkräva ansvar inte enbart av partier utan också av enskilda representanter är politikerkännedom avgörande.

Alltså vill vi ha kända politiker. Det är bättre än att ha okända politiker, även i ett partibaserat representativt system som det svenska.

Men vi vill också gärna att våra folkvalda politiker skall vara uppskattade, inte bara kända. Måhända inte älskade av alla – någon kritisk distans bör det rimligen finnas – men i allt väsentligt någorlunda populära politiker och inte alltför uppenbart ogillade. Och det gäller speciellt bland det egna partiets väljare. Särdeles ogillade, ibland kanske till och med hatade politiker, är inte önskvärt i en demokrati. Väljare kan ogilla och vara starkt kritiska till motståndarpartiers politiker, men inte i så hög grad att vi närmar oss hat. Det är dysfunktionellt med hatade politiker i en civiliserad demokrati.

Vi önskar alltså att svenska politiker skall vara såväl kända som anständigt uppskattade bland medborgarna. Det är vår *normativa* hypotes. När det gäller populariteten förväntar vi oss inte finna några riktigt impopulära förtroendevalda, inte bland samtliga medborgare och speciellt inte bland politikernas egna väljare.

En andra önskvärd normativ hypotes är att det bör finnas ett positivt samband mellan våra två efterfrågade politikerkarakteristika – att vara känd respektive att vara uppskattad. Förväntan är att kopplingen är sådan att kännedom och popularitet tenderar att gå hand i hand. Det innebär att ökad kännedom bör leda till ökad popularitet. Ju mer känd desto mer populär. Det bör observeras att vi här inte talar om ett förväntat empiriskt samband.[1] Vi talar istället om ett normativt förväntat samband. Med andra ord ett samband som vi önskar oss i en välfungerande demokrati. Motsatsen – att ju mer vi känner till en politiker desto sämre uppskattar vi vederbörande – är inte positivt för funktionaliteten i ett representativt system. En sådan politiker bör inte bli vald och i synnerhet inte bli omvald.

I det följande kommer vi att testa de båda normativa hypoteserna med utgångspunkt i SOM-institutets regionala mätningar av hur kända och populära ledande regionpolitiker är i Skåne. Totalt omfattar mätningarna ett 20-tal skånska regionpolitiker som har studerats under perioden 2004-2015. Sammanlagt har fem studier

genomförts åren 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.[2] I varje studie har åtta-tio ledande regionpolitiker omfrågats när det gäller kännedom respektive popularitet. Flera av regionpolitikerna har ingått i mer än en undersökning.

Undersökningsmetodiken har varit densamma för samtliga fem studier. Ett antal ledande regionpolitiker i Region Skåne har valts ut och presenterats för de individer som har ingått i SOM-undersökningarnas urval. Politikerna har introducerats med endast för- och efternamn, medan information om partitillhörighet har utelämnats. De svarande har därefter ombetts att ange om de känner till de utvalda regionpolitikerna. Om svaret är ja har de svarande fått markera hur mycket de ogillar eller gillar de politiker som de har uppgivit att de känner till. Svarsskalan som har använts har elva värden som går mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar). För att undvika decimaler i resultatredovisningen multipliceras resultatet med tio. Det innebär att popularitetsskalan kan variera mellan -50 (max ogillande) till +50 (max gillande).

Inga uppmuntrande resultat

Tidigare forskning kring svenska väljares kännedom om valda politiker visar att partiledare oftast är mycket välkända. En stor majoritet av väljarna känner till dem om de inte är purfärska. Vissa statsråd – finans- och utrikesministrar – är också någorlunda kända bland folket. Men sedan blir det klart sämre. Kännedom om partiernas ledande politiker utöver partiledarna är sällan imponerande. Detsamma gäller för ledande lokal- och regionpolitiker.

Om man till äventyrs verkligen hoppas och tror på den önskade normativa hypotesen om välkända och populära politiker är utfallen av kännedom (tabell 1) och popularitet (tabell 2) en stor besvikelse. Skånska regionpolitiker är definitivt inte särskilt kända eller populära. Snarare tvärtom. De tenderar att vara okända och föga populära. Men det resultatet är ingen riktig överraskning. Vi har kunnat notera liknande resultat i tidigare mätningar i Skåne (Holmberg 2006, 2013). Skåningars kännedom och uppskattning av sina regionpolitiker är i allt väsentligt lika dålig idag som för tio år sedan när den första sydsvenska SOM-undersökningen gjordes. Genomsnittligt sett finns det ingen eller en obetydlig tendens till förbättring: det nedslående resultatet är i huvudsak det samma genom alla år.

Andelen skåningar som anger att de känner till någon av de studerade ledande regionpolitikerna är i genomsnitt låga 17 procent i de fem undersökningar som genomförts under åren 2004-2015. Kännedomen har i medeltal varit 16 procent år 2004, 17 procent 2006, 17 procent 2008, 15 procent 2011 och 18 procent 2015. Det finns med andra ord en stabilt låg kännedom om regionpolitiker genom alla år.[3]

Resultaten när det gäller populariteten är lika nedslående även om de inte är lika stabila. Den genomsnittliga uppskattningen för regionpolitikerna i de fem undersökningarna är -1 på en skala mellan -50 (alla ogillar politikern) till +50 (alla gillar politikern) – det vill säga en svag negativ övervikt.[4] Medelpopulariteten har

varit -2 för 2004, +/- 0 2006, -4 år 2008, +1 2011 och -0 2015. Det förekommer alltså en viss variation, med en viss ökad popularitet över tid. Det extra låga resultatet för 2008 beror på att det då återfanns tre regionpolitiker som hade klart negativa popularitetsresultat i mätningen: Jerker Swanstein (M) med -11, Björn Söder (SD) med -8 och Rolf Tufvesson (KD) med -6.[5]

Tabell 1 Kännedom om ledande regionpolitiker i Skåne 2004-2015 (procent)

	Andel bland samtliga					Andel bland egna partiets sympatisörer				
Politiker (parti)	2004	2006	2008	2011	2015	2004	2006	2008	2011	2015
Henrik Fritzon (S)	-	-	-	-	35	-	-	-	-	46
Jerker Swanstein (M)	22	25	31	-	-	27	30	38	-	-
Uno Aldegren (S)	27	30	27	-	-	29	33	38	-	-
Pia Kinhult (M)	16	17	-	28	-	21	18	-	32	-
Anders Åkesson (MP)	-	-	12	15	19	-	-	10	15	15
Gilberg Tribo (L)	-	-	-	15	19	-	-	-	22	16
Rolf Tufvesson (KD)	-	-	18	-	-	-	-	28	-	-
Christine Axelsson (S)	16	17	-	-	-	18	19	-	-	-
Ingrid Lennerwald (S)	15	17	-	-	-	17	20	-	-	-
Patrik Jönsson (SD)	-	-	-	-	16	-	-	-	-	22
Vilmer Andersen (V)	14	15	12	13	-	13	12	15	29	-
Pontus Lindberg (M)	-	-	-	-	15	-	-	-	-	14
Berit Wirödal (KD)	14	14	-	-	-	24	20	-	-	-
Maria Sander-Schale (L)	13	14	13	-	-	15	14	15	-	-
Björn Söder (SD)	-	-	14	-	-	-	-	18	-	-
Birte Sandberg (C)	-	-	-	-	14	-	-	-	-	20
Anders Lindeberg (MP)	12	13	-	-	-	11	13	-	-	-
Birgitta Södertun (KD)	-	-	-	13	14	-	-	-	13	25
Sara Svensson (V)	-	-	-	-	13	-	-	-	-	14
Katarina Erlingson (C)	12	12	12	12	-	17	19	14	22	-
Rickard Larsson (S)	-	-	-	11	-	-	-	-	15	-
Jens Leandersson (SD)	-	-	-	11	-	-	-	-	15	-

Kommentar: Frågan lyder: *Var skulle du personligen vilja placera några politiker i Skåne på nedanstående skala?* Svarsskalan är 11-gradig och går från -5 till +5, där -5 står för *Ogillar starkt* och +5 för *Gillar stark*. Svarspersonerna har även kunnat ange alternativet *Personen är okänd för mig*. Resultaten visar andelen svarspersoner som inte kryssar för ”personen okänd för mig” och som kryssar för någon sympati på ogillar-gillarskalan. Procentbasen har definierats som samtliga svarspersoner i SOM-undersökningarna i Skåne. Partisympati har fastställts med utgångspunkt i en fråga om bästa parti.

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004-2015.

Tabell 2 Regionpolitikers popularitet i Skåne 2004-2015 (medelvärde)

	Andel bland samtliga					Andel bland egna partiets sympatisörer				
Politiker (parti)	2004	2006	2008	2011	2015	2004	2006	2008	2011	2015
Henrik Fritzon (S)	-	-	-	-	0	-	-	-	-	+10
Jerker Swanstein (M)	-7	-2	-11	-	-	-1	+7	+2	-	-
Uno Aldegren (S)	-6	-4	-3	-	-	+4	+9	+7	-	-
Pia Kinhult (M)	0	+3	-	+2	-	+6	+11	-	+10	-
Anders Åkesson (MP)	-	-	-1	-1	+1	-	-	0	+12	+8
Gilberg Tribo (L)	-	-	-	+2	+1	-	-	-	+11	+8
Rolf Tufvesson (KD)	-	-	-6	-	-	-	-	-1	-	-
Christine Axelsson (S)	0	+1	-	-	-	+3	+6	-	-	-
Ingrid Lennerwald (S)	0	+1	-	-	-	+5	+8	-	-	-
Patrik Jönsson (SD)	-	-	-	-	-6	-	-	-	-	+12
Vilmer Andersen (V)	-3	-3	-1	0	-	+7	+2	+6	+4	-
Pontus Lindberg (M)	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	+4
Berit Wirödal (KD)	-1	+2	-	-	-	+12	+9	-	-	-
Maria Sander-Schale (L)	0	+1	-1	-	-	+8	+6	+6	-	-
Björn Söder (SD)	-	-	-8	-	-	-	-	+12	-	-
Birte Sandberg (C)	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	+7
Anders Lindeberg (MP)	-1	0	-	-	-	-1	+5	-	-	-
Birgitta Södertun (KD)	-	-	-	+4	+1	-	-	-	+13	*
Sara Svensson (V)	-	-	-	-	-2	-	-	-	-	*
Katarina Erlingson (C)	0	+1	+1	0	-	+14	+9	+19	+6	-
Rickard Larsson (S)	-	-	-	+4	-	-	-	-	+7	-
Jens Leandersson (SD)	-	-	-	-2	-	-	-	-	+22	-

Kommentar: Frågan lyder: *Var skulle du personligen vilja placera några politiker i Skåne på nedanstående skala?* Svarsskalan är 11-gradig och går från -5 till +5, där -5 står för *Ogillar starkt* och +5 för *Gillar stark*. Resultaten i tabellen är medelvärden (multiplicerade med 10) på den aktuella skalan. Partisympati har fastställts på samma sätt som i tabell 1. Medeltalen har beräknats bland dem som gjort en bedömning av respektive politiker. En asterisk (*) anger att antalet svarspersoner är för få för att resultatet ska vara statistiskt signifikant.

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004-2015.

Om vi studerar resultaten för enskilda regionpolitiker är det endast tre politiker som genom alla år har lyckas uppnå en kännedom på trettio procent eller mer bland samtliga svarande. De tre som nätt överstiger gränsen är Henrik Fritzon (S) med 35 procent år 2015, Jerker Swanstein (M) med 31 procent 2008 och Uno Aldegren (S) med 30 procent 2006. Övriga regionpolitiker uppnår oftast inte ens en kännedom på 20 procent. Det gäller för en stor majoritet – hela 82 procent – av de studerade regionpolitikerna i Skåne.

Ser vi istället på populariteten finns det ingen skånepolitiker som kan uppvisa en uppskattning bland samtliga svarande på +5 eller mer på vår skala.[6] Majoriteten

av regionpolitikerna uppvisar popularitetsvärden som ligger mot mitten av skalan, vanligen mellan -3 till +3. Resultatet beror på att de flesta svarspersoner inte känner till politikerna så väl att de har några tydliga negativa eller positiva åsikter om dem. Några få skånska regionpolitiker har dock någon gång råkat ut för tydligt negativa bedömningar med popularitetsvärden på -5 eller lägre.[7] Det gäller fem politiker: Jerker Swanstein (M) med -11 2008, Björn Söder (SD) med -8 2008 och Uno Aldegren (S) 2004, Rolf Tufvesson (KD) 2008 samt Patrik Jönsson (SD) 2015, alla tre med -6 respektive år.[8]

Följs kännedom och popularitet åt?

Vår normativa hypotes säger att kännedom och popularitet bör gå hand i hand: Ju mer känd desto mer populär. Eller formulerat dynamiskt, ökande kännedom leder till ökande popularitet, medan minskande kännedom leder till minskande popularitet. När vi prövar hypotesen på resultaten från de sydsvenska SOM-undersökningarna 2004-2015 får den dock inget stöd. Kännedom visar sig *inte* vara positivt kopplad till popularitet bland *samtliga* svarande. Tvärtom visar sig sambandet vara svagt negativt. Det innebär att ju mer känd politikern är desto mindre uppskattad är hon eller han (korrelationen är -.39).[9] De mest kända skånska regionpolitikerna tenderar följaktligen att var de minst populära. Det är ett klart bekymmersamt resultat sett ur ett demokratiskt perspektiv.

Antalet undersökta skånepolitiker är dock få. Resultatet blir därför starkt beroende av hur kända och populära olika enskilda politiker är. Det kan tydligt illustreras med vad som händer om vi analytiskt i ett robusthetstest tar bort två relativt kända och samtidigt klart impopulära regionpolitiker från korrelationsanalysen. De politikerna är Jerker Swanstein (M) och Uno Aldegren (S). Då visar sig sambandet bli nära noll, om än svagt positivt (+.05). Det ger visserligen fortfarande inget stöd för vår normativa hypotes om ett positivt samband mellan kännedom och popularitet, men det är i jämförelse ändå ett något mindre bekymmersamt utfall.

Bland politikernas *egna väljare* är det extra centralt att hypotesen om ett positivt samband mellan kännedom och uppskattning håller streck. Man kan eventuellt argumentera för att en allmänt hög politikerkännedom inte är väsentlig i en partibaserad demokrati. Men det är klart svårare att hävda att ledande valda politiker inte behöver vara kända av de väljare som har valt dem. Ju mer känd man är på hemmaplan, desto mer uppskattad bör man rimligen vara. Det omvända – att man blir mer impopulär ju mer de egna känner till en – vore mycket negativt för hur demokratin fungerar inom partierna.

Resultaten från de sydsvenska SOM-undersökningarna visar på ett svagt negativt samband, alltså inte det önskade positiva sambandet. Den negativa korrelationen för Skånes regionpolitiker mellan graden av kännedom och popularitet bland det egna partiets väljare är dock låg (-.08).[10] Om vi även här gör ett robusthetstest och utesluter Swanstein och Aldegren förändras resultatet mycket lite. Korrelationen

påverkas dock något åt det positiva hållet (+.07). Det är förvisso bättre än ett negativt samband men det ger fortfarande inget stöd för vår normativa hypotes.

Hypotesen kan också prövas dynamiskt, det vill säga om ökad eller minskad kännedom leder till ökad eller minskad popularitet. Eftersom antalet undersökta politiker i Skåne är så få blir en sådan analys något skakig. Men vi kan för resonemangets skull göra ett dynamiskt test för de sju regionpolitiker som har ingått i minst tre av de sydsvenska SOM-undersökningarna. Bland *samtliga* svarspersoner visar en sådan prövning att endast två av sju politiker (29 procent) uppvisar det önskade sambandet, det vill säga att ökande eller minskande kännedom följs av ökande respektive minskande popularitet. Resultatet ger med andra ord enbart ett svagt stöd för förhoppningshypotesen om ett positivt samband mellan båda egenskaperna.

Bland politikernas *egna* väljare ger motsvarande test ett något starkare utfall. Fyra av sju politiker blir mer uppskattade vartefter de blir mer kända (57 procent), vilket är ett mer uppmuntrande resultat.

Utfallen av de dynamiska testen – speciellt det bland politikernas egna väljare – ger därmed ett något mer positivt stöd till den normativa hypotesen än korrelationsprövningen på befolkningen som helhet. Det är dock inte riktigt avgörande, givet det begränsade underlaget (politikernas egna väljare). Huvudslutsatsen måste därför bli negativ: det demokratiskt och normativt önskade sambandet mellan grad av kännedom och grad av uppskattning finns inte bland de undersökta regionpolitikerna i Skåne.

Två demokratiskt nedslående resultat

Det första tråkiga resultatet är att Skånes ledande regionpolitiker fortfarande tio år efter att regionen bildades är så okända och föga uppskattade. Genomsnittskännedomen bland samtliga medborgare ligger stabil kring låga 17 procent. Medeltalet för populariteten är också i huvudsak stabil och hamnar svagt på den negativa sidan med värdet -1. Det är inte några positiva resultat ur demokratisk synpunkt. Det är förstås inte avgörande med kända och populära politiker, men det är en fördel om folkets valda representanter är någorlunda kända och dessutom uppskattade bland väljarna.

Det andra tråkiga resultatet är att förhoppningshypotesen – den normativa önskan om ett positivt samband mellan politikerkännedom och politikerpopularitet inte får något stöd bland regionpolitiker i Skåne, varken när vi testar sambandet bland samtliga medborgare eller enbart bland politikernas egna väljare. Kännedom och uppskattning går inte hand i hand bland Skånes regionpolitiker. Mätmässigt orsakas det av att det bland de undersökta politikerna finns några som är förhållandevis välkända samtidigt som de är relativt impopulära. Det är ingen bra kombination i en representativ demokrati.

Det finns inte någon snabb lösning på problemet med okända och föga populära regionpolitiker. Faktum är att den regionala politiken knappt finns med på radarskärmen för många människor. Regionvalen är klart överskuggade av riksdags- och kommunvalen. Och det trots att regionen handhar sjukvårdsfrågorna som ofta ligger mycket högt på väljarnas dagordning över viktiga samhällsfrågor (Ohlsson, Oscarsson & Solevid 2016).

Noter

1 Som en empirisk hypotes är vår normativa förväntan mer tveksam. Grad av popularitet återfinns och mäts enbart bland svarspersoner som uppger sig ha kännedom om en politiker. Man kan inte rimligen gilla eller ogilla en förtroendevald som man inte känner till. Det är däremot möjligt att föreställa sig en omvänd empirisk hypotes – att politiker är populära även om de är förhållandevis okända. Det vill säga uppskattade bland de fåtaliga personer som känner till dem. Ju mindre känd desto mer populär (bland den lilla minoritet som känner till dem). Man kan till exempel föreställa sig intensiva minoriteter som gillar sina utvalda favoriter extra mycket.

2 Ytterligare en regional SOM-undersökning i Skåne genomfördes år 2001. Den omfattade dock enbart tio kommuner i sydvästra Skåne (se Nilsson 2002). Resultatet från 2001 års undersökning av hur populära och kända ett antal skånepolitiker var återfinns i Holmberg 2002 och 2006.

3 Motsvarande genomsnittliga resultat bland samtliga svarande i de regionala SOM-undersökningarna i Västra Götaland 1998-2015 är endast marginellt bättre, 20 procent mot 17 procent i Skåne (Holmberg 2016).

4 I Västra Götaland är den genomsnittliga politikerpopulariteten ungefär densamma. Den är -2 mot -1 i Skåne. Se Holmberg 2016. Skalan går från -50 till +50 eftersom vi har multiplicerat medeltalen med 10 för att undvika decimaler i resultatredovisningen.

5 På hemmaplan bland politikernas egna väljare (det vill säga det egna partiets väljare) är den genomsnittliga kännedomen något, men inte påtagligt, högre. Den är 21 procent (19, 20, 22, 20 och 21 procent genom åren). Uppskattningen är dock tydligt bättre med ett genomsnitt på +8 (+6, +7, +6, +11 och +8 genom åren). Som tidsserierna visar, är resultaten i huvudsak oförändrade över tid även bland politikernas egna väljare. Det finns inga påtagliga tecken till förbättringar när det gäller kännedom och uppskattning.

6 I Västra Götaland finns fyra regionpolitiker som under åren 1998-2015 lyckats uppnå en popularitet på minst +5 vid något tillfälle. Se Holmberg (2016).

[7] I Västra Götaland har popularitetssiffror på -5 eller sämre drabbat sex regionpolitiker under åren 1998-2015 (Holmberg 2016).

[8] I den första regionala SOM-undersökningen i Skåne år 2001, genomförd i tio kommuner i sydvästra delen av landskapet, återfanns heller ingen politiker med en popularitet på +5 eller bättre bland samtliga svarande. Däremot fanns det tre folkvalda med negativa resultat på sämre än -5. De var Carl P Herslow (Skånes väl) med -28, Carl Sonesson (M) med -10 och Per-Ingvar Magnusson (Skånes väl) med -7. Den mest kände skånepolitikern i studien 2001 var Ilmar Reepalu (S) med en kännedom på hela 64 procent. Hans popularitet var dock bara mediokra +0. Se vidare Holmberg (2002).

[9] Motsvarande korrelation i Västra Götaland är ±.00; alltså ett nollsamband, men dock inget negativt samband som i Skåne (Holmberg 2016).

[10] I Västra Götaland är motsvarande korrelation klart positiv (+.44). Se Holmberg (2016).

Referenser

Ohlsson, Jonas, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (2016) ”Ekvilibrium”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2002) ”Lokalpolitiska kändisar”. I Lennart Nilsson (red) *Flernivådemokrati i förändring*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2006), ”Skåne har få kända och populära politiker”. I Lennart Nilsson (red) *Nya gränser. Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2013). ”Okända regionpolitiker”. I Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Holmberg, Sören (2016) ”Vi vill ha kända och populära politiker”. I Annika Bergström & Niklas Harring (red) *Hållbarhetens horisont*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Nilsson, Lennart (red) (2002) *Flernivådemokrati i förändring*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Tingsten, Herbert (1966) *Från idéer till idyll*. Stockholm: P A Norstedt & Söner.

GREATER COPENHAGEN OCH MINDRE ÖRESUND?

JESPER FALKHEIMER & NILS GUSTAFSSON

Sammanfattning
Öresundsregionen har under decennier utvecklats till ett viktigt samarbetsprojekt kring arbetsmarknad, bostadsmarknad, näringsliv, konsumtion, turism och kultur längs den svensk-danska gränsen. Men under senare år har det skett en nedgång i bland annat pendling mellan den danska och den svenska sidan. I detta kapitel kan vi med hjälp av de sydsvenska SOM-undersökningarna visa att skåningarna tycks bry sig allt mindre om Öresundsregionen och Danmark. Intresset för nyheter från den danska sidan minskar, liksom för att arbeta i Danmark eller flytta dit. Språkförståelsen går stadigt nedåt, och det finns vissa indikationer på att stödet för det regionala samarbetet minskar. Resultaten antyder att om det finns en politisk vilja att utveckla gränsregionen bör åtgärder vidtas för ökad folklig förankring och förståelse.

När Sveriges kung Carl XVI Gustav tillsammans med Danmarks drottning Margrethe II invigde Öresundsbron den 1 juli 2000 var förväntningarna på framtiden höga. Vid sidan av de ekonomiska effekter som bron skulle leda till talade kungligheterna om ökad förbrödring och kulturell symbios. Framtidens dansk-svenska medborgare var ”Öresundare”, menade kung Carl XVI Gustaf i sitt tal. På uppdrag av den politiska samarbetsorganisationen Öresundskomiteen hade den brittiska varumärkesbyrån Wolff-Olins samtidigt börjat lansera Öresundsregionen som ”The Human Capital” ute i världen (Falkheimer 2016).

Femton år senare kan det slås fast att Öresundsbron lett till att mobiliteten mellan Sverige och Danmark ökat med ungefär 400 procent, även om en viss nedgång märks sedan den ekonomiska krisen 2008 (Öresundskomiteen, 2014). Arbetspendlingen står för en stor del av denna ökning. Innan bron byggdes pendlade ungefär 1500 personer, främst svenskar, med färja för att arbeta i Danmark. 2014 pendlade ungefär 14 000 personer (varav 90 procent svenskar) över Öresundsbron för att arbeta i Danmark (Öresundsbron, 2015).

Men vad hände med Öresundsregionen som social, politisk och kulturell gemenskap? I en analys av skåningarnas attityder till Danmark baserad på frågeundersökningen 2011 (Weibull, 2013:165) konstateras att det finns ett betydande stöd och ett stort intresse hos skåningarna för samverkan med Danmark, men att intresset för Danmark försvagats något sedan 2004. Med stöd av den undersökning som nu genomförts kan det slås fast att denna försvagning blivit ännu tydligare.

Falkheimer, Jesper & Gustafsson, Nils (2017) Greater Copenhagen och mindre Öresund? i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Syftet med detta kapitel är att beskriva och analysera skåningarnas attityder till Danmark och Öresundsregionen ur olika aspekter. Utgångspunkten är den senaste frågeundersökningen som genomfördes 2015, som då det är möjligt jämförs med tidigare undersökningar från 2001, 2004, 2006, 2008 och 2011. Två samhällsskeenden gör att den aktuella undersökningen blir särskilt intressant. I december 2015 beslutade Region Skåne och skånska kommuner att man skulle bli en del av en ny samarbetsorganisation: Greater Copenhagen and Skåne Committee. Denna organisation, ursprungligen utformad i Danmark, ersätter därmed den tidigare Öresundskomiteen. Beslutet föregicks av en ganska intensiv debatt. Detta främst med anledning av att detta nya samarbete också innebar att regionen i internationella sammanhang ska marknadsföras som Greater Copenhagen, inte Öresundsregionen.

Samma år som denna politiska diskussion fördes blev den europeiska flyktingkrisen realitet också i Skåne. Den 12 november 2015 infördes tillfällig inre gränskontroll i Sverige. Den 4 januari 2016 infördes identitetskontroller för resande med buss, tåg och färjor. Gränskontrollerna innebär kraftiga restidsökningar för resenärer som åker tåg över Öresundsbron, men marginella restidsökningar för resande som åker färja mellan Helsingborg-Helsingör eller bil över Öresundsbron (Länsstyrelsen Skåne, 2016). Pendlingstiderna ökade och ett regionalt baserat motstånd mot kontrollerna växte fram, både i det civila samhället och inom det regionala politiska systemet.

Då frågeundersökningen avslutades i stort sett samtidigt som gränskontrollerna infördes så kan inte dessa antas ha påverkat resultatet. Men flyktingkrisen i sig, synliggjord på stationer och gränsövergångar och debatterad i offentligheten, kan ändå antas ha viss betydelse för den skånska opinionen.

Skåningarnas attityder till Öresundsregionen och Greater Copenhagen

Det dansk-svenska området kring Öresund har en turbulent historia som präglats av både krig och samförstånd. Den 26:e februari 1658 skrev danska och svenska representanter under ett avtal i Roskilde som innebar att bland annat Skåne blev svenskt. Några år senare etablerades Lunds universitet – som nu firar sitt 350-årsjubileum – i syfte att försvenska Skåne. Flera dansk-svenska krig följde ända fram till början av 1800-talet, men Skåne förblev svenskt. Förbrödring skedde steg för steg. Under mitten av 1800-talet växte till exempel skandinavismen fram: en liberal och kulturell nordisk rörelse delvis organiserad av studenter vid Lunds och Köpenhamns universitet.

Lite mer än hundra år senare skapades en framtidsvision för området, då med namnet Örestad, av svenska och danska politiker och företagare. Sedan kom oljekrisen, ekonomisk recession och visionerna lades på is. När Öresundsbron så invigdes år 2000 fick Danmark och Sverige en fysisk sammankoppling för första gången sedan istiden och visionerna återuppstod. Genom beslutet att bygga en Öresundsbro 1993 såg Öresundsregionen ljuset under 1990-talet och började användas som begrepp. Sedan dess är Öresundsregionen i formella termer en trans-

nationell samarbetsregion inom EU, som också stödjer transregional utveckling genom strukturfondsmedel.

Tabell 1 Andel som känner sig hemma i Öresundsregionen, fördelat på ålder, inkomst, kön och utbildning, 2015 (procent)

Samtliga	58
ÅLDER	
16–29	35
30–49	57
50–64	67
65–85	67
INKOMST	
Max 300 000 kr/år	48
301 000–700 000 kr/år	61
>700 000 kr/år	65
KÖN	
Kvinnor	56
Män	60
UTBILDNING	
Låg	55
Medellåg	54
Medelhög	58
Hög	63
HÄRKOMST	
Svensk bakgrund	60
Utländsk bakgrund	46

Kommentar: Frågan lyder: *Hur väl känner du dig hemma i följande geografiska områden?* Svarsalternativen består av en femgradig skala som går från 1 (Känner mig inte alls hemma) till 5 (känner mig helt hemma). Tabellen avser de som svarat alternativ 4 respektive 5 på skalan. Med svensk bakgrund avses personer födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder. Med utländsk bakgrund avses personer födda utomlands eller födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar. Antalet svarspersoner är 2002.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Det folkliga stödet för samarbetet inom regionen är av betydelse ur flera olika perspektiv: demokratiskt, politiskt, ekonomiskt och kulturellt. Det finns flera frågor i undersökningen som behandlar identitet och stöd för samarbete i regionen. Knappt 60 procent av skåningarna känner sig hemma i Öresundsregionen.[1] 27 procent har svarat varken eller medan ungefär 15 procent inte känner sig hemma i Öresundsregionen. En liknande fråga ställdes i 2006 års undersökning men utan svarsalternativet varken eller. Resultatet då visar, kanske som en konsekvens av det

frånvarande mittenalternativet, att 70 procent kände sig hemma i Öresundsregionen men att strax över 30 procent inte kände sig hemma i regionen. Öresundsregionen, som trots allt är ett ganska nytt fenomen, framstår därmed som ett relativt etablerat identitetsbegrepp i Skåne. Fördelat på ålder, inkomst, kön och utbildning så finns några tydliga skillnader (se tabell 1). För det första så känner sig skåningarna mer hemma i Öresundsregionen ju äldre de blir. I åldersgruppen över 65 år känner sig 67 procent hemma i regionen jämfört med endast 35 procent av den som är mellan 16–29 år. I enlighet med detta resultat så är också identitetskänslan starkare för höginkomsttagare än låginkomsttagare och i viss mening också för högutbildade än lågutbildade. 60 procent av skåningarna med svensk bakgrund känner sig hemma i regionen jämfört med 46 procent av dem med utländsk bakgrund.

Samma år som undersökningen genomfördes beslutades det att den politiska samarbetsorganisationen Öresundskomitteen skulle ersättas med den nya organisationen Greater Copenhagen and Skåne Committee. Avsikten är att ”Greater Copenhagen” ska ersätta Öresundsregionen som internationellt platsvarumärke. Inom ramen för 2015 års sydsvenska SOM-undersökning har invånarna i Skåne fått ta ställning till ett påstående om huruvida Skåne ska ingå i Greater Copenhagen (det formella beslutet att ansluta Region Skåne och de skånska kommunerna till den nya samarbetsorganisationen togs först i december samma år). Undersökningen visar att stödet för denna förändring är svagt bland medborgarna. I tidigare undersökningar har skåningarna fått ta ställning till hur de ser på samarbetet i Öresundsregionen, mer specifikt om det bör satsas på mer samarbete i regionen (”främja utvecklingen i Skåne genom samarbete med Köpenhamnsområdet” 2004–2006 respektive ”utöka samarbetet i Öresundsregionen” 2008–2011). Även om frågan om Greater Copenhagen inte är direkt jämförbar med de tidigare ställda frågorna, indikerar resultaten att den skånska opinionen kring samarbetet i Öresundsregionen tycks ha blivit alltmer negativ (figur 1).

År 2004 instämde 66 procent i att Skåne skulle utöka samarbetet med Köpenhamnsområdet. Två år senare svarade 70 procent jakande på samma fråga. I 2008 års undersökning ansåg nästan 80 procent att Skåne skulle främja samarbetet i Öresundsregionen medan stödet sjönk något 2011, till cirka 70 procent. I 2015 års undersökningen ansåg dock endast 26 procent att Skåne ska ingå i Greater Copenhagen. Opinionen för Öresundssamarbetet tycks ha minskat kraftigt, åtminstone när samarbetet uttrycks i termer av Greater Copenhagen. Det bör samtidigt påpekas att kännedomen om Greater Copenhagen är svag: 45 procent svarar varken eller. Ålder, inkomst, kön, utbildningsnivå och härkomst har marginell betydelse för resultatet. Högutbildade yngre och medelålders män med högre inkomst är något mer positiva till samarbetet genom Greater Copenhagen.

Sammantaget tycks resultatet peka mot att den folkliga förankringen för Öresundssamarbetet har förändrats sedan 2008 och att Greater Copenhagen som begrepp dels är ganska okänt, dels möter motstånd. Slutsatsen stöds även av en annan fråga, som inte har ställts tidigare i de sydsvenska SOM-undersökningarna:

Hur fungerar samarbetet med Köpenhamnsregionen? Endast 15 procent anser att detta fungerar mycket eller ganska bra medan nästan hälften av skåningarna inte har någon uppfattning (se tabell 2).

Figur 1 Andel som svarar ”mycket bra förslag” eller ”bra förslag” angående förslag om gränsregionalt samarbete kring Öresund, 2004–2015 (procent)

Kommentar: Frågeformuleringen har varierat något mellan de olika undersökningsåren. För 2004 samt 2006 löd frågan: *Nedanstående lista omfattar ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är Din åsikt om vart och ett av dem? – Främja utvecklingen i Skåne genom samarbete med Köpenhamnsområdet.* 2008 och 2011 löd frågan: *Nedan finns ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? – Utöka samarbetet i Öresundsregionen.* Och år 2015: *Vilken är din åsikt om följande förslag? – Skåne ska ingå i ”The Greater Copenhagen”.* Svarsalternativen var år 2004, 2006 samt 2015: *Mycket bra förslag, Ganska bra förslag, Varken bra eller dåligt förslag, Ganska dåligt förslag* samt *Mycket dåligt förslag.* För åren 2008 och 2011 ingick även svarsalternativet *Ingen uppfattning.* Figuren redovisar andelen som svarat *Mycket bra förslag* eller *Ganska bra förslag* på respektive fråga. Antal svarspersoner per år är 3069, 2930, 2712, 1368 samt 1970 (från år 2004 till år 2015).

*Främja utvecklingen i Skåne genom samarbete med Köpenhamnsområdet. **Utöka samarbetet i Öresundsregionen. ***Skåne ska ingå i ”The Greater Copenhagen”.

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004–2015.

Tabell 2 Synen på hur samarbetet med Köpenhamnsregionen fungerar, 2015 (procent)

Mycket bra	1
Ganska bra	14
Varken bra eller dåligt	22
Ganska dåligt	10
Mycket dåligt	4
Ingen uppfattning	49
Summa	*100*

Kommentar: Frågan lyder: *Och hur tycker du att satsningarna på följande områden fungerar i Skåne?* Procent av dem som svarat på frågan. Antal svarspersoner är 2028.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Broavgifter och fast förbindelse mellan Helsingborg- Helsingör

Kärnan i Öresundssamarbetet är de fasta förbindelserna. Ända sedan bron invigdes har broavgifternas nivå och existens diskuterats. Förenklat sammanfattat så har de regionala och kommunala politiska aktörerna krävt lägre eller slopade avgifter. Men Öresundsbron ägs av danska och svenska staterna genom Øresundsbro Konsortiet och beslut fattas på nationell nivå. År 2011 och 2015 har frågan huruvida skåningarna vill avskaffa avgifterna ställts i undersökningen. Under 2011 ansåg 59 procent att det var ett mycket eller ganska bra förslag att *avskaffa* broavgifterna. I den senaste undersökningen har denna åsikt försvagats något. Fyra år senare, 2015, tycker 53 procent att detta är ett bra förslag. Andelen som inte har någon uppfattning har ökat med fem procent, vilket talar för att avgiftsfrågan kan ha börjat tappa i relevans för skåningarna. Intressant nog är stödet för slopade avgifter på Öresundsbron högre bland äldre än bland yngre. Bland skåningar över 50 år stöder knappt 60 procent förslaget om slopade avgifter, men bland skåningar under 50 år är det mindre än hälften som gör detta. Detta kan jämföras med 2006 års undersökning, då hela 81 procent av de tillfrågade tyckte att det var ett bra förslag att *sänka* avgifterna.

Helsingborg stad har tillsammans med Helsingörs kommun under en längre period drivit och försökt skapa opinion för en fast förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör. Två argument dominerar. För det första menar man att Öresundsbron är på väg att bli överbelastad, något som kommer att öka än mer då den fasta förbindelsen över Fehmarn bält i Danmark öppnas 2022. För det andra menar man att en fast HH-förbindelse skulle koppla samman hela regionen – från ett U till ett O – vilket skulle skapa goda effekter för tillväxt och integration. Intresset från den danska sidan har varit mer blygsamt, men i början av oktober 2016 enades

Greater Copenhagen (79 kommuner och tre regioner i Skåne och Danmark) om en gemensam trafikplan som lyfter fram att en fast förbindelse mellan Helsingborg och Helsingör bör byggas så fort som möjligt (Region Skåne, 2016). Det återstår nu att frågan drivs vidare på regeringsnivå i Danmark och Sverige.

Ända sedan 2006 har skåningarna fått svara på frågan om de tycker förslaget om en fast HH-förbindelse är bra eller dåligt. Mellan 2006–2011 ökade den positiva opinionen för en förbindelse från 34 till 44 procent. Men sedan dess har stödet minskat. Under 2015 tyckte 36 procent av skåningarna att förslaget var ganska eller mycket bra. Den främsta anledningen är att andelen som svarat att de saknar uppfattning ökat med nästan tio procentenheter. Resultatet kan sättas i relation till de svar på övriga samarbetsfrågor som redovisades tidigare: intresset för Öresundsregionen tycks ha svalnat.

Besök och arbete i Danmark

Arbitrage, dvs. när man kan utnyttja exempelvis löne- och prisskillnader mellan länder, är ett viktigt element i gränsregioner, också Öresund (Gustafsson 2007:8). Rörligheten över Öresund har ökat kraftigt sedan Öresundsbron invigdes. Stora skillnader i bostadspriser samt ett ökande behov av svensk arbetskraft i Köpenhamn medverkade till att trafiken ökade med mellan 10 och 17 procent under varje år 2001–2007. Den ekonomiska krisen 2008 ledde till att arbetspendlingen sjönk men fritidstrafiken över Öresundsbron fortsatte att öka (Öresundsbron, 2015).

Effekterna av de gränskontroller som infördes i november 2015 syns som tidigare nämnts inte i undersökningen som avslutades ungefär samtidigt som dessa infördes. Men en analys genomförd av Öresundsinstituttet på uppdrag av Länsstyrelsen (2016) visar på mycket negativa konsekvenser, främst avseende tågtrafiken över Öresundsbron. 93 procent av arbetspendlingen över sundet sker från Sverige till Danmark och det är främst unga svenskar som arbetar inom service- och handelssektorn i Köpenhamn som drabbats negativt med avsevärt förlängd restid.

Undersökningen visar att andelen som besökt Danmark någon gång i kvartalet har legat på samma nivå sedan 2001, men en tillfällig nedgång märks 2011. De som besökte Danmark flera gånger i veckan ökade kraftigt mellan 2001 och 2004 men ligger sedan på samma nivå över de följande åren (se figur 2).

Figur 2 Andel som besökt Danmark minst en gång i kvartalet, 2015 (procent)

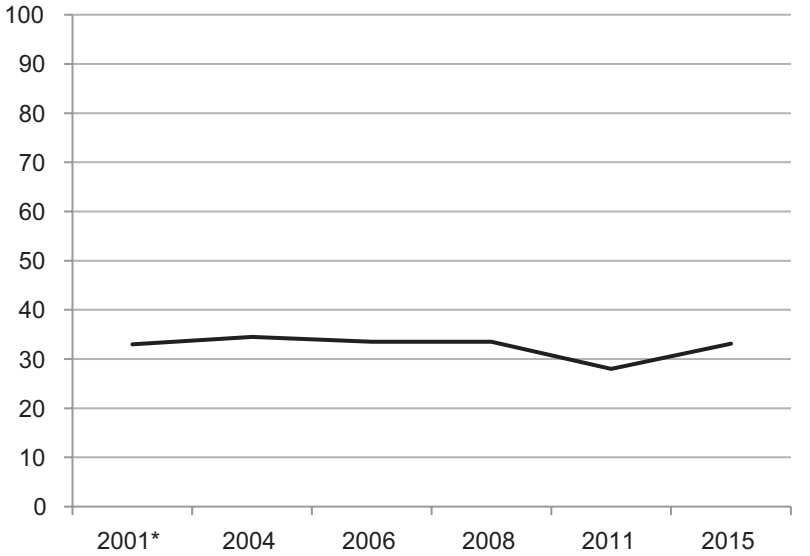

Kommentar: Diagrammet redovisar andelen svarande som besökt Danmark minst en gång i kvartalet. Frågan lyder: *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna besökt Danmark.* Svarsalternativen är *Ingen gång, Någon gång de senaste 12 mån, Någon gång i halvåret, Någon gång i kvartalet, Någon gång i veckan, Flera gånger i veckan.*

*2001 löd frågan *Hur ofta har du under senaste 12 månaderna gjort följande saker? – Besökt Danmark på fritiden.*

Antal svarspersoner per år är 1635, 3179, 2936, 2951, 1390 samt 2073 (från år 2001 till år 2015).

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2001–2015.

Intresset för att arbeta i Danmark ökade mellan 2004–2006 då nästan hälften av skåningarna kunde tänka sig detta, men har sedan dess sjunkit något. Det finns dock ingen skillnad i intresse mellan 2011 och 2015. Det är främst den yngre högutbildade manliga delen av befolkningen som är positivt inställda till att arbeta i Danmark. Personer med utländsk bakgrund är också överrepresenterade bland de intresserade (se tabell 3).

Tabell 3 Andel som kan tänka sig att arbeta i Danmark respektive flytta till Köpenhamn, 2015 (procent)

	Arbeta i Danmark	Flytta till Köpenhamn
ÅLDER		
16–29 år	50	23
30–49 år	38	14
50–64 år	32	7
65–85 år	27	2
INKOMST		
Max 300 000 kr/år	41	12
301 000–700 000 kr/år	34	12
>700 000kr	42	14
KÖN		
Kvinnor	32	11
Män	46	14
Utbildning		
Låg	20	2
Medellåg	37	9
Medelhög	41	17
Hög	44	17
HÄRKOMST		
Svensk bakgrund	38	13
Utländsk bakgrund	48	13
Antal svarande	1962	2072

Kommentar: Frågorna lyder: *Om du idag skulle söka nytt arbete, skulle du då kunna tänka dig att arbeta i Danmark?* respektive *Skulle du kunna tänka dig att flytta från det område där du bor? Om JA, till vilket område? (Fler än ett område kan markeras.) – Köpenhamn med omnejd.* Svarsalternativen är *Ja* respektive *Nej*. Procent av dem som svarat på frågan respektive delfrågan.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Figur 3 Andel som kan tänka sig att arbeta i Danmark, 2004–2015 (procent)

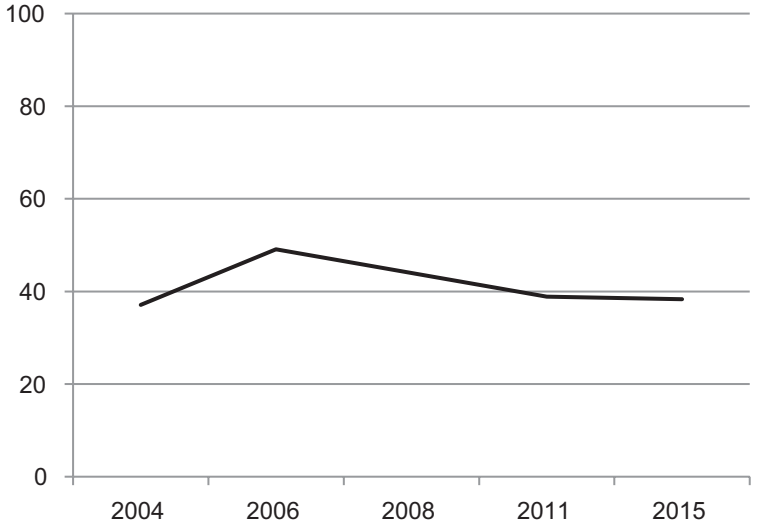

Kommentar: För frågeformulering, se kommentar till tabell 3. Procent av dem som svarat på frågan. Antal svarspersoner per år är 3140, 2918, 2036, 1296 samt 1962 (från år 2004 till år 2015).

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004–2015.

Att flytta till Köpenhamn har blivit mindre attraktivt sedan 2011. Då svarade 23 procent att de kunde tänka sig att flytta till Köpenhamn. 2015 kan endast 12 procent tänka sig att flytta till Köpenhamn. När det gäller denna grupp så syns samma mönster som när det gäller föregående fråga: yngre och högutbildade är mest intresserade, men det finns ingen större skillnad mellan män och kvinnor (se Tabell 3). Intresset för att flytta till Danmark i övrigt har sjunkit rejält sedan 2011 då 14 procent kunde tänka sig detta jämfört med fem procent 2015.

Den sammantagna bilden är att intresset för att arbeta i Danmark är konstant sedan 2011 men har minskat sedan 2006, medan intresset för att flytta till Köpenhamn och Danmark sjunkit ordentligt. Kopplat till attityderna till samarbetet med Danmark framstår Öresundsregionen som en region i viss motvind. Med tanke på att gränskontrollerna sedan tillkommit som ett nytt hinder så kan det antas att attityderna blivit ännu mer negativa.

Nyhetsintresse för Danmark i Skåne

Trots att det geografiska avståndet mellan Sverige och Danmark är litet så är utbytet av nyheter över Öresund marginellt. Detta trots att de danska och svenska mediesystemen har mycket gemensamt, till exempel när det gäller digitaliseringsnivå, public service och i viss mening tidningsmarknad. I samband med Öresundsbrons tillkomst

lyfte både offentliga och privata aktörer i regionen fram behovet av gemensamma Öresundskanaler. Detta som ett medel för ökad integration. Flera satsningar gjordes också under dessa år (Falkheimer 2004). Under 1998–2001 samarbetade SVT:s regionala nyhetsprogram Sydnytt med danska TV2 Lorry. Samarbetet finansierades av EU-medel och avslutades då medlen var slut, men nystartades en period då nya bidrag tillkom. Sveriges Radio P4 (Radio Malmöhus) samarbetade med Danmarks Radio (Radio Köpenhamn) från 1998, men projektet lades ned 2003 på grund av sviktande lyssnarsiffror. Sydsvenskan startade bilagan Öresundsnytt tillsammans med Berlingske Tidende år 2000 men lade ned denna efter 20 nummer då denna inte bar sig ekonomiskt, eftersom det saknades en gemensam annonsmarknad. Det finns också andra gemensamma mediesatsningar över åren, men de flesta har försvunnit. En nystart skedde 2012–2014 då EU Interreg tillsammans med fjorton offentliga och privata aktörer finansierade Öresund Media Platform.[2] Ett syfte med projektet var att starta en nyhetsbyrå med fokus på Öresundsnyheter, vilket också skedde. Frågan är förstås hur intresserade skåningarna faktiskt är av information och nyheter från Danmark?

Skåningarnas intresse för nyheter som handlar om Danmark är ganska stort. 53 procent svarade att de hade ett motsvarande intresse för nyheter från Danmark 2015. Frågan har inte ställts under tidigare undersökningar vilket innebär att inga jämförelser kan göras. På frågan hur viktigt man anser det vara att känna till nyheter från Köpenhamn instämmer 43 procent i detta 2015, vilket innebär ett fall från 2004 och 2011 då 53 respektive 47 procent instämde (se Figur 3). Allra viktigast att känna till nyheter från Köpenhamn tyckte skåningarna att det var 2001. Sedan dess har denna bedömning minskat över åren med cirka 15 procentenheter. Det finns skillnader avseende ålder, inkomst, kön och utbildningsnivå. Män mellan 50–64 år med högre utbildning och inkomst tycker det är viktigast att känna till nyheter från Köpenhamn.

På frågan hur viktigt det är att känna till nyheter från övriga Danmark är nivån stabil jämfört med 2008 och 2011. Tjugoåtta procent av skåningarna tycker detta är viktigt 2015 jämfört med 26 procent 2006–2008. Viktigast tyckte dock skåningarna att det var att känna till nyheter om övriga Danmark 2004. Sammantaget så visar resultatet att över hälften av skåningarna är intresserade av nyheter om Danmark, medan bedömningen av viktigheten är svagt fallande för nyheter från Köpenhamn och svagt ökande för nyheter från övriga Danmark.

Det framstår som att det finns ett tydligt publikintresse i Skåne för nyheter om Danmark, som troligen inte avspeglas i medieutbudet. Denna slutsats stöds av en begränsad undersökning av medieutbudet som genomfördes inom Öresund Media Platform (Falkheimer m fl, 2017). En innehållsanalys med ett urval av 1396 nyhetsartiklar om Öresundsrelaterade frågor som publicerats varje år vecka 46 i nio danska och svenska nyhetstidningar 2002–2012 visar att andelen Öresundsrelaterade nyhetsartiklar minskat varje år sedan 2002 och att medieinnehållet främst kan beskrivas som rutin- eller servicejournalistik med fokus på kultur eller kriminalitet.

Det är dock mycket möjligt att den nyhetsbyrå som drevs inom Öresund Media Platform 2012–2014 (och som fortsatt sin verksamhet med annan finansiering) har lett till ökad nyhetsrapportering kring Öresund.

Figur 4 Andel som tycker det är viktigt att känna till nyheter från Köpenhamn, 2001–2015 (procent)

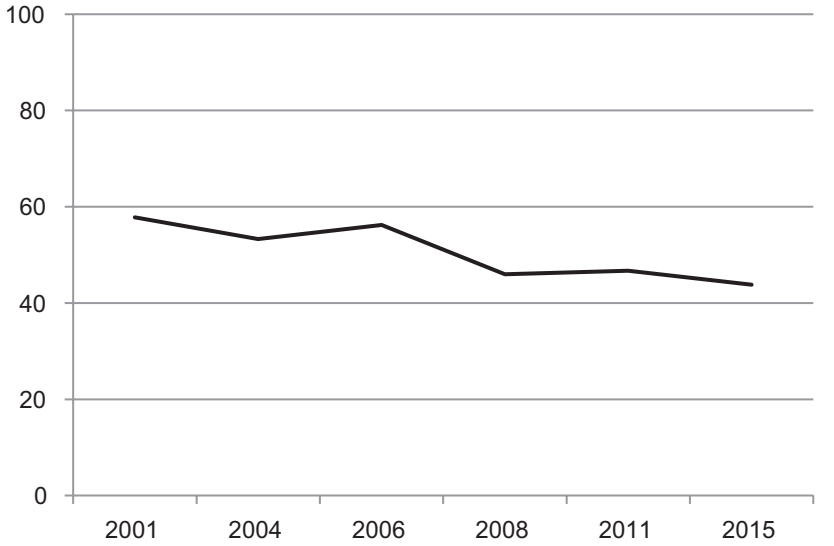

Kommentar: Frågan lyder: *Hur viktigt anser du att det är att känna till de större nyheterna från följande områden? – Köpenhamn.* Svarsalternativen lyder: *Mycket viktigt, Ganska viktigt, Inte särskilt viktigt, Inte alls.* Figuren redogör för andelen som tycker det är *Mycket viktigt* respektive *Ganska viktigt.* Procent av dem som svarat på frågan. Antal svarspersoner per år är 1635, 3049, 2881, 2701, 1348 samt 1942 (från år 2001 till år 2015).

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2001–2015.

Förstår skåningarna danska?

En viktig faktor för kulturell integration är den språkliga förståelsen. Här har det i föreställningarna kring Öresundsregionen funnits exempel på tankar om att det intensiva utbytet mellan danskar och svenskar skulle leda till ökad inbördes förståelse och kanske till och med en ny, gemensam dialekt (Teleman, 2001). Tidigare forskning på området visar dock att den inbördes förståelsen mellan svenskar och danskar har varit på stadig nedgång de senaste decennierna (se exempelvis Delsing & Lundin, 2005). Resultaten från de sydsvenska SOM-undersökningarna bekräftar detta. Under det senaste decenniet tycks skåningarna ha blivit sämre på danska, såväl vad gäller läsförståelse som hörförståelse. Andelen som anger att de förstår danska obehindrat har fallit från 20 till 16 procent. Bilden kompliceras

en aning när vi delar upp de svarande i olika åldersgrupper (se Figur 4). Vi kan då se att hörförståelsen sjunker stadigt i den yngsta gruppen. Det är nu under tio procent av 16–29-åringarna som förstår danska obehindrat. Däremot kan vi se en något ökad förståelse bland 50–64-åringarna och det är också den grupp som i snitt bäst anser sig förstå danska. En vanlig förklaring till att sydsvenskarna blivit sämre på att förstå danska är skiftande medievanor: i en tid allt mindre präglad av (marksänd) tablå-TV väljer färre att ta del av grannländernas TV-utbud. Den yngsta generationen är särskilt präglad av detta och de lär sig då danska endast om de exempelvis flyttar till Danmark eller börjar arbeta där. Vi tar i denna genomgång inte upp skåningarnas konsumtion av danska medier, men generellt kan sägas att den är låg redan vid mätningarnas början 2001 och trenden är fortsatt i fallande. Någon öresundska är inte i sikte.

Figur 5 Andel som anger att de förstår danska obehindrat efter ålder, 2004–2015 (procent)

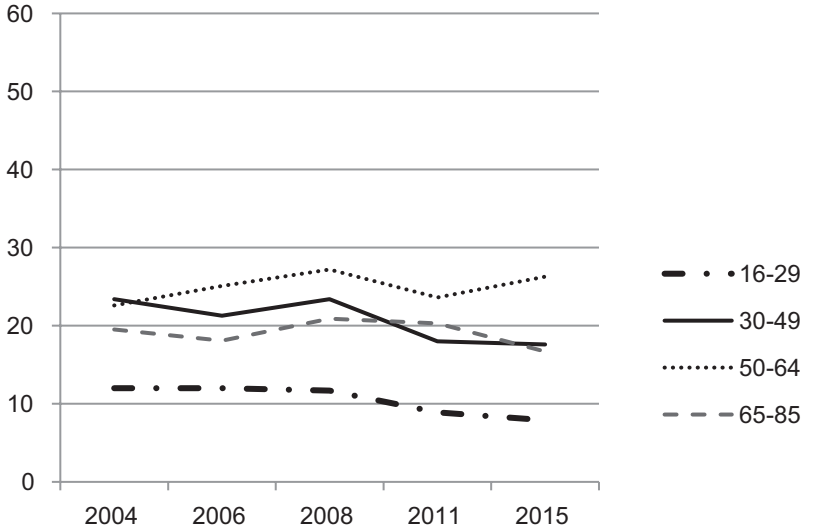

Kommentar: Frågan lyder: *Hur bedömer du dina kunskaper i följande språk? Hörförståelse danska.* Svarsalternativen lyder: *Förstår obehindrat, Förstår hjälpligt, Förstår mycket lite/inget alls*. Procent av dem som svarat på frågan. Antal svarande per år är 3158, 2931, 2724 , 1296 samt 1942 (från år 2004 till år 2015).

Källa: De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004–2015.

Motvind i Öresundsregionen

Det är bara sexton år sedan Öresundsbron invigdes och livet kring den dansk-svenska gränsen kommer att hinna förändras många gånger och på många sätt under

dess livslängd. Det står dock klart att rörligheten över sundet är tydligt kopplad till arbets- och bostadsmarknaden. Interaktionen avspeglar främst den rådande ekonomiska konjunkturen. Skillnader i behov och kostnader mellan Danmark och Sverige (s.k. gränsarbitrage) är avgörande för transaktionsvolymen. Detta är inte förvånande utan ligger i linje med tidigare forskning kring gränsregioner. Naturligtvis är också möjligheterna till snabba och säkra förbindelser genom bron och en eventuell HH-förbindelse av yttersta vikt för att främja rörligheten.

Undersökningen visar samtidigt att de positiva attityderna till rörligheten från Sverige till Danmark försvagats något. Intresset för att arbeta i Danmark är konstant sedan 2011 men har minskat sedan 2006, medan intresset för att flytta till Köpenhamn och Danmark sjunkit ordentligt. Det kan dock anmärkas att yngre är mer intresserade av att arbeta och bo i Danmark. Detta är i sig inte heller förvånande eftersom en ung människa ofta är mer flexibel och öppen för olika möjligheter. Det är uppenbart att en nyckel till en fortsatt livlig gränsregion är den unga generationen.

De förhoppningar om ökat utbyte som Öresundsbron bar med sig avspeglas inte i utvecklingen de senaste åren. Ett tecken på detta är att allt fler skåningar och framför allt de yngre skåningarna anser att de förstår danska språket sämre – både i skrift och tal. Överhuvudtaget så är de yngre skåningarna mer ointresserade och mindre positiva till Öresundsregionen, även om de som nämnts är mer positiva till att överskrida gränsen för att arbeta.

Öresundsregionen framstår som ett relativt etablerat identitetsbegrepp i Skåne, fram för allt bland de äldre, medan Greater Copenhagen får ett ytterst svagt stöd. Dels på grund av låg kännedom, dels på grund av visst motstånd. Syftet med platsvarumärket Greater Copenhagen har varit att detta ska användas internationellt och inte regionalt. Likväl är det ett problem att Greater Copenhagen har så svag resonans bland skåningarna som kan antas vara centrala ambassadörer för att begreppet ska nå framgång. Undersökningen visar dock att högutbildade yngre och medelålders män med högre inkomst är något mer positiva till samarbetet genom Greater Copenhagen. Sammantaget så tycks den folkliga förankringen och intresset för Öresundssamarbete ha fallit sedan 2008.

Intressant är att skåningarnas intresse för nyheter som handlar om Danmark är ganska stort. Men det avspeglas knappast i medieutbudet, troligen beroende på att Öresundsregionen är en svag annonsmarknad.

Hur ska vi då se på Öresundsregionens framtid? I en mening finns den inte längre – själva beteckningen är ju utbytt till Greater Copenhagen. Som alla andra identiteter är den en konstruktion, och eftersom den inte har funnits så länge så har den varit beroende av ett ständigt understöd i form av offentligt finansierade initiativ för att övertyga medborgarna på i Skåne och på Själland om dess existens (Gustafsson, 2007).

Om vi tar ett steg bort från de mest utopistiska framtidsvisionerna om en helt integrerad kulturell region vore det förmodligen nyttigt att se på det mest tydliga

resultatet i form av utvidgad arbets- och bostadsmarknad. Debatten som de kommunikationshinder som gräns- och identitetskontrollerna har inneburit kan kanske bidra till att sätta fokus på hur man gör den integrationen enklare och mer effektiv. Till syvende og sidst drivs utvecklingen i gränsregioner av att det finns gränser. Och det finns uppenbart en gräns även för Öresundsregionen.

Noter

1 Frågan är konstruerad som en femgradig skala där 1=Jag känner mig inte alls hemma och 5=Jag känner mig helt hemma. 1-2 tolkas då som att man inte känner sig hemma, 3 som varken eller och 4-5 som att man känner sig hemma.

2 Öresund Media Platform leddes av Öresundsinstituttet, ett regionalt kunskapscentrum finansierad av offentliga och privata organisationer. Mediesatsningen involverade också forskare inom strategisk kommunikation och journalistik vid Lunds universitet och Roskilde Universitetscenter.

Referenser

Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin (2005) *Håller språket ihop Norden? en forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska.* Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

Falkheimer, Jesper (2004) *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund.* Stockholm: Makadam bokförlag.

Falkheimer, Jesper, Veselinka Möllerström, Mads Kaemsgaard Ebenholt & Mark Örsten-Bloch (kommande 2017) ”Cross-Border Journalism in the Danish-Swedish Öresund Region”, *Nordicom Review.*

Falkheimer, Jesper (2016) ”Place Branding in the Öresund Region: From a Transnational Region to a Bi-National City Brand”, *Place Branding and Public Diplomacy,* 12(32): 160–171.

Gustafsson, Nils (2007) *Jag – en Öresundsb(r)o. Öresundsregionen som postpolitik och diskursiv framgångssaga.* Magisteruppsats. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Länsstyrelsen i Skåne län (2016) ”Utvärdering av effekter av tillämpningen av förordning om vissa identitetskontroller”, redovisning till Regeringen, 2016–08–23. http://www.lansstyrelsen.se/skane/Documents/utvardering_identitetskontroller.pdf (Hämtad 2016-11-04).

Region Skåne (2016) ”Dansk-svenskt trafikavtal skapar enighet kring stora investeringar i infrastrukturen”. Pressmeddelande 2016–10–12. http://www.mynewsdesk.com/se/region_skane/pressreleases/dansk-svenskt-trafikavtal-skapar-enighet-kring-stora-investeringar-i-infrastrukturen-1601372 (Hämtad 2016-11-04).

Teleman, Ulf (2001) ”Öresundsspråk? E som Erik H som 70”, i Pia Jarvad (red) *Sproglige åbninger. Festskrift til Erik Hansen.* Köpenhamn: Hans Reizel.

Weibull, Lennart (2013) ”Synen på Skåne, Danmark och Öresundsregionen”. I Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring.* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Öresundsbron (2015) *Öresundsbron och regionen 15 år.* Broschyr.

Öresundskomiteen (2014) *Öresundsfakta.* http://www.oresundskomiteen.org/hem/oresundsfakta/ (Hämtad 2016–11–04).

SKÅNE ONLINE

ANNIKA BERGSTRÖM

Sammanfattning
Internet är för de flesta människor en självklar del i vardagen. Kommunikation med familj och vänner sker på sociala nätverksmedier och nyheter och samhällsinformation konsumeras på nyhetssajter och myndigheters webbplatser. Men användningen skiljer sig i omfattning och inriktning för olika människor, vilket framgår av det här kapitlet om skåningars digitala vanor. Resultaten visar att yngre oftare är online och har en bredare användning jämfört med den äldsta befolkningen som mer eller mindre står utanför det digitala samhället. Skillnaderna beror främst på människors intresse och motivation, medan tillgång till digital teknik är av mindre betydelse.

Digitaliseringen av Sverige pågår sedan flera decennier och det är idag snarare regel än undantag att såväl privata som offentliga verksamheter tillgängliggör och bedriver verksamhet på nätet. Därtill kommer mer personlig och privat användning som bloggar och konversation i sociala nätverksmedier. Internet har också blivit mobilt och det digitala utbudet blir allt mer avancerat.

Region Skåne identifierar i sin bredbandsstrategi (Bredbandsstrategi för Skåne, 2012) behovet av en utbyggd digital infrastruktur. På en övergripande nivå, resonerar man, ökar digital tillgänglighet attraktionskraften i regionen. Mer specifikt lyfter man fram möjligheten att utveckla samhällsservicen, skapa förutsättningar för en växande distansutbildning, underlätta för människor att arbeta från hemmet samt, mer övergripande, en ökad tillväxt. Sammantaget ser man ett Skåne där det är möjligt att bo och verka överallt. En långsiktig vision är också att den digitala klyftan mellan olika befolkningsgrupper ska minska.

Det här kapitlet syftar till att beskriva skåningarnas digitala vanor utifrån olika perspektiv. Inledningsvis beskrivs tillgången till digital medieteknik i den skånska befolkningen. Därefter besvaras i tur och ordning följande frågor:

- Hur har den generella användningen av internet utvecklats i Skåne över tid och hur används nätet i olika grupper?
- Vilka användningsområden är mer och mindre vanliga i olika grupper i den skånska befolkningen?
- I vilken utsträckning använder skåningar myndigheters webbplatser och hur påverkar eventuellt den användningen bedömningen av styrande instanser?

Kapitlet avslutas med en diskussion kring resultaten.

Bergström, Annika (2017) Skåne online i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap.* Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Att förstå internetanvändning

Användning av ny medieteknologi skiljer sig för olika grupper i samhället. Flera teoretiska ansatser visar hur specifika faktorer inverkar för att spridningen dels ska ta fart, dels ska bli bred. Den så kallade diffusionsteorin (Rogers, 2003) lyfter fram karaktären hos innovationen å ena sidan och betydelsen av såväl individuella faktorer som sociala normer å den andra. Nära den här förklaringsansatsen ligger 'technology acceptance' (Davis, 1989) som fokuserar på upplevd användbarhet, hur enkel användningen upplevs samt de institutionella ramar som omger innovationen och bidrar till att underlätta eller försvåra spridningen. I båda fallen inkluderas individuella egenskaper hos de som kan komma att använda tekniken och också tekniska attribut hos innovationen själv.

Andra forskare lyfter också fram kontexten där spridningen äger rum som betydelsefull. Medieanvändning, och därmed också användningen av digitala medier, är en väl integrerad del av människors sociala liv och bör studeras inom ramen för detta. Man behöver gå djupare än till spridningen av tekniken för att förstå användningen och kunna förutspå hur framtida innovationer kan komma att anammas av människor (Bouwman & Van Der Duin, 2007; Hartmann, 2009; Zhou, 2008)

Internetanvändning och användningens inriktning skiljer sig vid en jämförelse mellan olika befolkningsgrupper och det finns en stark koppling till socio-demografiska faktorer (Rogers 2003). Unga har visat sig ha mer kompetens i att hantera digitala applikationer och är överrepresenterade inom i stort sett alla användningsområden på nätet och de gör som regel mer av allt på nätet (Lenhart m fl, 2007). Även kön har visat sig ha betydelse för internetanvändning rent generellt men framför allt vid studier av specifika områden (Hargittai & Malejko, 2008; Helsper, 2010). Utbildningsnivå inverkar generellt på viljan att ta till sig nya innovationer (Rogers 2003) och också på viljan att införliva digitala medier i sin vardag så till vida att användningen rent generellt är mer utbredd bland hög- än bland lågutbildade (Hargittai & Malejko, 2008). Politiskt intresserade personer deltar i större utsträckning i olika sammanhang, medan politiskt intresse inte har någon betydelse för användning som är inriktad på vardagsnytta (Bergström, 2011, 2013b).

Om man tittar lite mer specifikt på forskningen kring användning av offentliga verksamheters webbplatser har amerikanska studier exempelvis visat att dessa erbjuder en stor mängd information men många gånger saknar policys och processer som stödjer webbaserat deltagande och engagemang (Dawes, 2008; Scott, 2006). I ett av den svenska E-delegationens betänkanden pekas på att e-förvaltningens tjänster och informationsutbud är underutnyttjade (SOU, 2011:67). Svenska studier visar också att det framför allt är information och service som lockar flest besökare till kommuners och regioners hemsidor. Det är däremot endast en liten andel av besökarna som kontaktar politiker och tjänstemän eller som följer kommunala ärenden och tar del av beslut (Bergström, 2008; 2013a).

Att kunna tillgå tjänster på nätet

För att kunna göra ärenden hos myndigheter och andra offentliga instanser i Sverige – och hos privata och andra organisationer också – krävs att man har tillgång till digital teknik samt att man använder den. På ett generellt plan är tillgången till internet via olika plattformar god i Sverige (Oscarsson & Bergström, 2016) och Skåne utgör inget undantag. Nio av tio vuxna skåningar har tillgång till dator och internet, tre fjärdedelar har smartphone och sex av tio har en surfplatta i hushållet (tabell 1).

Tabell 1 Tillgång till medieteknologier i hushållet, olika grupper, Skåne 2015 (procent)

	Hushållstillgång till medietekniker				
	Dator	Internet	Smartphone	Surfplatta	Antal svar
Samtliga	90	91	76	61	1 690
Kvinnor	90	91	75	61	904
Män	91	91	78	62	783
16-29 år	96	96	95	58	244
30-49 år	95	97	92	78	463
50-64 år	96	96	85	70	455
65-85 år	79	80	47	40	528
Låg utbildning	70	72	45	35	252
Medellåg	93	95	80	64	473
Medelhög	95	95	82	62	368
Hög utbildning	97	98	88	72	531
Årsinkomst max 300 000	78	80	56	34	435
Mellan 301 000 och 700 000	96	97	82	64	696
Mer än 700 000	98	99	95	89	424

Kommentar: Frågan lyder *Har du för närvarande tillgång till något av följande i ditt hushåll?*
Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Mätt på hushållsnivå har män och kvinnor i stort sett samma tillgång till de undersökta medieteknikerna i sina hem. Däremot finns stora skillnader beroende på ålder, utbildning och hushållsinkomst. Personer mellan 16 och 65 år är välförsedda med digitala medietekniker i hemmen, de som däremot står utanför är personer som är 65 år och äldre. Förfinade analyser visar också på tydliga skillnader inom gruppen så till vida att de som är mellan 65 och 70 år i hög grad liknar den genomsnittliga befolkningen medan personer som är 80 år och äldre avviker kraftigt (jfr Bergström, 2017 kommande).

Utbildningsnivå inverkar positivt på medieinnehav och här är det framför allt personer med låg utbildning som står utanför. På det sätt som undersökningen är genomförd sammanfaller låg utbildningsnivå i hög grad med hög ålder. En fördjupad analys av medietekniker bland de äldsta med kontroll för utbildningsnivå visar att det framför allt är lågutbildade pensionärer som står vid sidan av det digitaliserade samhället medan äldre med medelhög och hög utbildning har tillgång på i stort sett samma sätt som den genomsnittliga befolkningen. Vi har alltså en digital tillgångsklyfta mellan lågutbildade äldre och övriga befolkningen.

Internetanvändning och orientering på nätet

Att ha tillgång till medieteknik betyder inte per automatik att man använder densamma. Det finns många faktorer som är avgörande för om man väljer att använda medietekniken man har tillgång till och hur man väljer att använda den. Man behöver kunskap för att kunna använda tekniken och för att kunna tillägna sig den information och de tjänster som finns, och man behöver också vara motiverad att ta del av det innehåll som förmedlas via olika digitala medietekniker (van Deursen & van Dijk, 2010).

Figur 1 Internetanvändning i Skåne, 2004-2015 (procent av befolkningen som använder internet minst flera gånger i veckan)

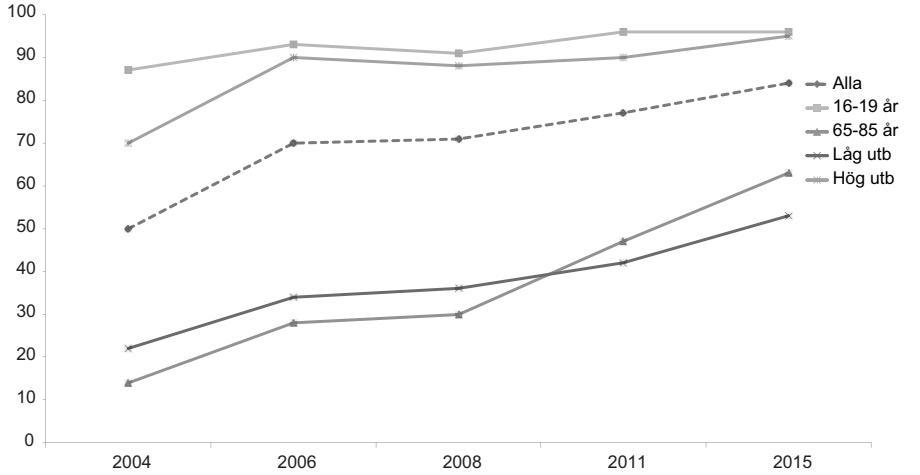

***Kommentar**:* Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *flera gånger i veckan.* Antal svarande 2015: alla, 1 690, 16-19 år, 66, 65-85 år, 528, låg utbildning, 252, hög utbildning, 231.

***Källa**:* De sydsvenska SOM-undersökningarna 2004, 2006, 2008, 2011 och 2015.

En analys av internetanvändningen i Skåne över tid visar, föga förvånande, på en ökning av den frekventa användningen (flera gånger i veckan eller dagligen) i den totala befolkningen. I 2015 års undersökning var 84 procent av de svarande enligt egen utsago frekventa användare. I den första mätningen 2004 var skillnaderna mellan yngre och äldre och mellan hög- och lågutbildade stora. Dessa skillnader kvarstår även i 2015 års mätning, men de har krympt något. Bland personer mellan 16 och 19 år samt bland personer med högskole- eller forskarutbildning är andelen användare runt 95 procent. Bland personer i åldrarna 65 till 85 år är andelen användare nu strax över 50 procent och bland lågutbildade strax under 50 procent.

Att använda internet kan innebära dels ett högt eller lågt engagemang i tid räknat, dels en smal eller bred användning med avseende på vad man faktiskt gör när man är online. I den skånska SOM-undersökningen 2015 mättes sex olika användningsområden, varav några funnits med i en eller flera tidigare skånska SOM-undersökningar (figur 2).

Bland de områden som efterfrågats i undersökningen är användning av olika nyhetstjänster den vanligast förekommande. Närmare tre fjärdedelar använder nyheter på internet åtminstone någon gång i veckan. Användning av sociala medier lockar nästan 60 procent på veckobasis. För båda dessa områden har det skett en ökning jämfört med mätningen 2011.

Figur 2 Användningsområden på internet, Skåne 2006, 2008, 2011 och 2015 (procent minst någon gång i veckan)

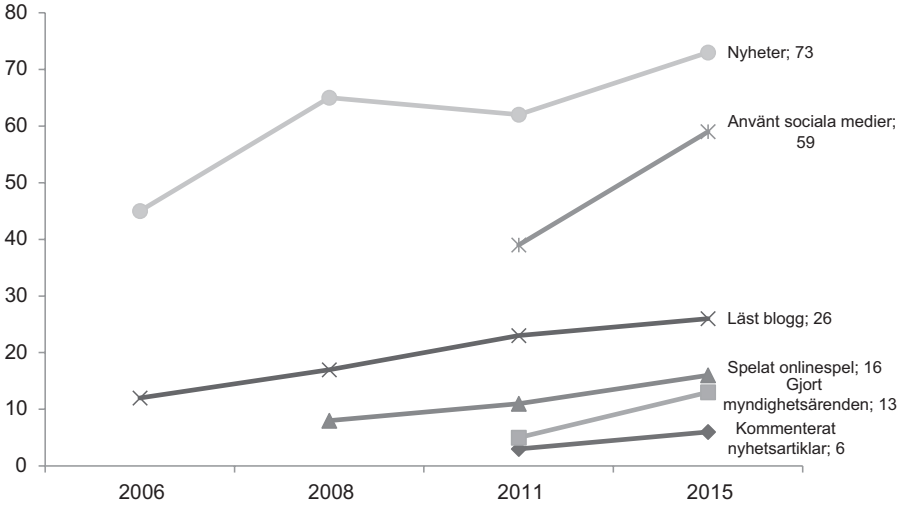

***Kommentar**:* Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *någon gång i veckan.*

***Källa**:* Den sydsvenska SOM-undersökningen 2006, 2008, 2011 och 2015.

Andra områden är lite mindre utbredda, och där är också ökningen något mindre över tid. Runt en fjärdedel har läst blogg någon gång i veckan eller oftare, 13 procent har en veckovana att spela onlinespel respektive att göra myndighetsärenden på nätet. Strax under 10 procent har kommenterat nyhetsartiklar åtminstone någon gång i veckan.

Nivåerna för olika användningsområden bland skåningarna är i stort sett identiska som för genomsnittsbefolkningen i Sverige (Oscarsson & Bergström, 2016). Andelen skåningar som gjort myndighetsärenden är något högre än i landet som helhet (13 respektive 9 procent) och andelen onlinespelare är något lägre (13 respektive 16 procent) men skillnaderna är mycket små och inte statistiskt säkerställda.

Precis som tillgången och den mer generella användningen, skiljer sig också användningsinriktningen vid en jämförelse mellan olika befolkningsgrupper (tabell 2). Såväl kön, som ålder och utbildning har statistiskt säkerställda samband med de flesta av de uppmätta användningsområdena. Starkast samband finns mellan ålder och användning av sociala medier, tv-tittande, användning av nyhetstjänster och bloggläsning. Dessa aktiviteter är signifikant mer utbredda bland yngre än bland äldre. Ålder har också signifikant men svagare samband med onlinespelande och kommenterande av nyhetsartiklar.

Tabell 2 Användningsområden på internet i olika befolkningsgrupper, Skåne 2015 (procent minst någon gång i veckan)

	Nyhets-tjänst	Sociala medier	Läst blogg	Spelat online-spel	Gjort myndig-hets-ärenden	Tittat på film/tv-serier	Kommen-terat nyhets-artiklar	Antal svar
Samtliga	73	59	26	16	13	34	6	1 690
Kvinnor	70	63	28	14	12	33	5	904
Män	77	54	23	18	15	35	8	783
Tau-C	*0,07****	*-0,09****	*-0,06***	*0,04**	*0,03*	*0,02*	*0,03***	
16-29 år	82	90	41	32	12	74	6	244
30-49 år	87	78	36	20	19	47	9	463
50-64 år	79	56	23	11	17	26	7	455
65-85 år	52	30	12	8	6	10	4	528
Tau-C	*-0,28****	*-0,50****	*-0,24****	*-0,17****	*-0,08****	*-0,47****	*-0,03**	
Låg utbildning	47	30	11	10	6	14	4	252
Medellåg	75	64	27	20	12	37	7	473
Medelhög	80	64	29	18	14	36	7	368
Hög utbildning	83	67	31	13	18	40	6	531
Tau-C	*0,16****	*0,16****	*0,10****	*-0,15*	*0,07****	*0,12****	*0,02*	

***Kommentar**:* Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *någon gång i veckan.*

***Källa**:* Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Utbildningsnivå inverkar också på olika sätt på användningsinriktningen på internet. Högutbildade ägnar sig mer åt nyhetstjänster och sociala medier, bloggläsning samt att titta på film och tv-serier, medan delvis omvänt mönster kan skönjas för onlinespelande, som är allra mest utbrett bland personer med medellåg/hög utbildning.

Kön inverkar signifikant på användningen av nyheter och sociala medier. I det förra fallet är andelen regelbundet användande män högre och i det senare är andelen kvinnor större. Det är också en lite större andel kvinnor som regelbundet läser bloggar, medan spelande och kommenterande har en lite större andel män bland regelbundna användare. Men i de här fallen är könsskillnaderna mycket små.

På en övergripande nivå kan konstateras att skåningarna är digitala i stor utsträckning. Åtta av tio är frekventa användare och det är rimligt att anta att de som står utanför – de äldsta i befolkningen – frivilligt har valt att inte använda internet. Användningsinriktningen ser lite olika ut i olika grupper, men skåningarna avviker inte när det gäller användningsmönster jämfört med svenskarna i allmänhet eller med befolkningen i andra västerländska samhällen.

Myndighetsärenden och bedömning av beslutsfattare och service

Inom offentlig sektor har webben blivit ett verktyg för resursbesparing, och också en möjlighet att behovsanpassa service till medborgarna och öka deras inflytande i offentliga beslutsprocesser (Banday & Matto, 2013; Susanto & Goodwin, 2010; Nam, 2012). I enkätfrågan om användningsområden på nätet som presenterades i föregående avsnitt efterfrågades hur ofta man har gjort ärenden på myndigheters hemsidor. Det visar sig att 13 procent gjort myndighetsärenden åtminstone någon gång varje vecka. En fördjupad analys visar att det framför allt är sällananvändningen som är utbredd. Det är 24 procent som brukar besöka myndigheters hemsidor på månadsbasis, 19 procent någon gång i halvåret och 16 procent någon gång om året. Övriga 28 procent uppger att de aldrig brukar använda internet för att göra myndighetsärenden. En övervägande majoritet av befolkningen i Skåne har alltså någon gång under året besökt någon myndighet för att uträtta ärenden.

Den här vanan är, föga förvånande, starkt korrelerad med tillgången till digitala medieteknologier i hushållen. Det finns däremot endast svaga samband mellan den mer generella vanan att använda internet och vanan att göra myndighetsärenden på nätet. En tolkning är att den här typen av användning inte är något som finns i det vardagliga internetlivet utan snarare karaktäriseras av mer instrumentella motiv som grundar sig på konkreta behov att anmäla, beställa eller kontakta offentliga verksamheter av andra skäl.

Det finns studier som visar att den digitala utvecklingen i viss utsträckning har lett till ökat förtroende för, och större acceptans för offentliga verksamheter både vad gäller upplevd förbättrad service och ett ökat förtroende för beslutsprocesser (Gasco, 2003; Nam, 2012; Susanto & Goodwin, 2010). I den följande analysen studeras hur skåningarna bedömer servicen i kommunen och regionen, hur

Tabell 3 Bedömning av service i kommun och region samt av hur kommun- och regionstyrelse sköter sitt arbete beroende på hur ofta man gjort myndighetsärenden på internet (procent)

	Gjort ärenden hos myndighet:				
	Minst någon gång i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång i halvåret eller senaste 12 mån	Aldrig	Totalt
Bedömning av servicen i kommunen (Tau-C = -0,01):					
Fungerat bra	32	29	30	34	31
Fungerat dåligt	22	22	21	19	21
Ej tagit ställning	46	49	49	46	48
Bedömning av servicen i Region Skåne (Tau-C = -0,03):					
Fungerat bra	18	12	15	22	16
Fungerat dåligt	30	24	28	23	26
Ej tagit ställning	53	63	58	55	58
Bedömning av hur kommunstyrelsen sköter sitt arbete (Tau-C = 0,04*):					
Skött bra	50	56	50	49	51
Skött dåligt	12	8	7	5	7
Ej tagit ställning	38	36	43	46	41
Bedömning av hur regionstyrelsen sköter sitt arbete (Tau-C = 0,04*):					
Skött bra	36	40	34	35	36
Skött dåligt	11	6	4	4	6
Ej tagit ställning	53	54	61	61	58
Förtroende för kommunens politiker (Tau-C = 0,01):					
Stort förtroende	18	13	13	15	14
Litet förtroende	38	31	36	34	35
Ej tagit ställning	44	55	51	51	51
Förtroende för Region Skånes politiker (Tau-C = 0,04):					
Stort förtroende	27	25	24	23	24
Litet förtroende	33	31	32	29	31
Ej tagit ställning	40	45	44	48	45
Minsta antal svar	217	295	546	409	1 567

***Kommentar**:* För frågan om myndighetsärenden på nätet: se kommentar till figur 1 för frågelydelse och svarsalternativ. Frågan om bedömning av service lyder *Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat de senaste 12 månaderna i den kommun där du bor/Region Skåne.* Frågan om hur kommun/regionstyrelse sköter sin uppgift: *Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor respektive regionstyrelsen i Skåne sköter sin uppgift?* Frågan om förtroende för politiker: *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?* Följande sammanslagningar av svarsalternativen har gjorts: *Mycket bra* och *ganska bra*, *mycket dåligt* och *ganska dåligt* respektive *Mycket stort* och *Ganska stort/Mycket litet* och *Ganska litet förtroende*. Ej tagit ställning utgör en sammanslagning av *Varken bra eller dålig* samt *Ingen uppfattning*. * = p<0,05.

***Källa**:* Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

kommun- och regionstyrelserna sköter sin uppgift och förtroendet för regionala och lokala politiker i relation till vanan att göra myndighetsärenden online.

När det gäller bedömningen av service i hemkommunerna och i regionen finns inga statistiskt säkerställda skillnader i bedömning beroende på vanan att göra myndighetsärenden på nätet. Det är i stort sett lika stora andelar som bedömer servicen god bland personer som gör myndighetsärenden varje vecka som bland dem som aldrig gör detta. Vanan att göra ärenden hos myndigheter på nätet inverkar inte heller på det förtroende man har för kommun- respektive regionpolitiker i Skåne. Mätt på det här sättet kan inte själva vanan att besöka det offentliga Skåne online sägas påverka förtroendet för ledningen av verksamheterna.

Däremot när det gäller bedömningen av hur kommun- och regionstyrelse sköter sitt arbete finns svaga, men statistiskt signifikanta skillnader beroende på om, och hur ofta man gör myndighetsärenden på nätet. Det är framför allt två saker som bör noteras. Andelen som inte tagit ställning till hur styrelserna sköter sitt arbete är betydligt högre bland personer som sällan eller aldrig besökt myndigheters hemsidor. Därtill noteras att andelen som tycker att styrelserna gjort ett dåligt arbete är större bland de personer som gör myndighetsärenden på nätet varje vecka. Andelen som gör en negativ bedömning är nästan dubbelt så stor bland dessa jämfört med de som mer sällan eller aldrig besöker myndigheternas hemsidor för att göra olika typer av ärenden.

Internetvana skåningar

Skåningarnas internetvanor liknar i mycket stor utsträckning svenskarnas, både till frekvens och till innehåll i användningen. En klar majoritet är internetanvändare och precis som i landet som helhet är det de allra äldsta i befolkningen som står utanför det digitala samhället.

Nyheter online har stor spridning bland skåningarna i alla grupper. Sociala medier har också hög räckvidd men användarna av sajter som Facebook och Instagram återfinns främst bland yngre och medelålders. Flera av de studerade användningsområdena har en liten skara frekventa användare och lockar främst yngre. Bloggläsande, filmtittande och onlinespelande är typiska sådana områden.

Att göra myndighetsärenden är inte så utbrett på veckobasis, men över hela året har närmare tre fjärdedelar av skåningarna besökt någon myndighet på nätet. Användningsmönstren följer dem för generell internetanvändning och det är yngre och medelålders samt högutbildade som framför allt vänder sig till offentliga Sverige online. Här finns en digital klyfta som nog får bedömas som mer problematisk än den som finns för spelande eller bloggläsning eftersom den offentliga sektorn ska finnas tillgänglig för alla. Det kan naturligtvis vara så att myndigheter kompletterar den digitala närvaron med annan tillgänglighet och därmed utjämnar klyftorna.

Skåningarnas vana att göra myndighetsärenden på nätet inverkar inte i stort på deras bedömning av beslutsfattare. Det finns en tendens till en mer negativ bedöm-

ning av kommun- och regionstyrelsers arbete bland medborgare som frekvent gör myndighetsärenden på nätet. Man kan tänka sig att det kan vara en bedömning grundad i att man inte funnit vad man sökt, att man inte lyckats utföra det ärende man föresatt sig, men också att man funnit processer eller beslut på hemsidorna som man inte sympatiserat med. Undersökningen kan inte ge svar på vad som ligger bakom de här skillnaderna, här får framtida forskning gå mer på djupet i frågor som vilka ärenden och vilka hemsidor det mer specifikt handlar om samt vilken vana man har att hantera frågor som kopplar till medborgares användning av digitala, offentliga tjänster.

Det framgår tydligt att internetvardagen bland skåningar ser väldigt olika ut beroende på vems vardag som avses. Yngre människor har en större närvaro och en bredare användning, och de äldsta i befolkningen står mer eller mindre utanför det digitala samhället. Det här är inte på något sätt oväntat, liknande användningsmönster återkommer i stort sett i all forskning om internetvanor. Det är icke desto mindre viktigt att påminna sig om de här skillnaderna framför allt inom offentlig sektor när man arbetar med att digitalisera delar av verksamheten. Det är också viktigt att förstå att skillnaderna inte i första hand är grundade i tillgången till digital teknik eller hur man tillgår den via olika typer av bredband. Även bland dem som har en snabb eller mobil uppkoppling ser användningsmönstren olika ut beroende på bland annat ålder och utbildningsnivå. En bredbandssatsning som den i Region Skåne underlättar användningen för många människor på många områden, men kan inte bygga bort de skillnader i användning som grundar sig i människors intressen och motivation.

Referenser

Banday, Mohamad Tariz och Mattoo, Muzamil M. (2013) ”Social Media in e-Governance: A Study with Special Reference to India”. *Social Networking,* 2: 47-56.

Bergström, Annika (2008) ”Bredband viktigt för Internetanvändningen”. I Lennart Nilsson, & Susanne Johansson (red) *Regionen och flernivådemokratin.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika (2011) ”Valår på nätet”. I Sören Holmberg, Lennart Weibull & Henrik Oscarsson (red) *Lycksalighetens ö.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika (2013a) ”Mer nytta än engagemang på nätet”. I Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika (2013b) ”Internetanvändningens kontexter”. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergström, Annika (2017, kommande) "Digital equality and the uptake of digital applications among seniors of different age". *Nordicom Review.*

Bouwman, Harry & Patrick Van Der Duin (2007) "Futures Research, Communication and the Use of Information and Communication Technology in Households in 2010: A Reassessment". *New Media & Society,* 9(3): 379-99.

Bredbandsstrategi för Skåne. Region Skåne 2012-04-12.

Davis, Fred (1989) "Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology". *MIS Quarterly*, 13(3): 319-40.

Dawes, Sharon S. (2008) "The Evolution and Continuing Challenges of E-Governance. *Public Administration Review,* special issue: 86-102.

Gascó, Mila (2003) "New Technologies and Institutional Change in Public Administration". *Social Science Computer Review*, 21(1): 6-14.

Hargittai, Eszter & Gina Malejko (2008) "The Participation Divide: Content Creation and Sharing in the Digital Age". *Information, Communication & Society*, 11(2): 239-56.

Hartmann, Maren (2009) "The Changing Urban Landscapes of Media Consumption and Production". *European Journal of Communication*, 24(4): 421-36.

Helsper, Ellen (2010) "Gendered Internet Use Across Generations and Life Stages". *Communication Research*, 37(3): 352-74.

Lenhart, Amanda, Mary Madden, Alexandra Macgill & Aaron Smith. *Teens and social media*. Pew Internet & American Life Project. URL www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Teens_Social_Media_Final.pdf [besökt 091124].

Nam, Taewoo (2012) "Citizens' attitudes toward Open Government and Government 2.0". *International Review of Administrative Sciences*, 78(2): 346-368.

Oscarsson, Henrik & Annika Bergström (2016) *Svenska trender*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Rogers, Everett M. (2003) *Diffusion of Innovations.* New York: The Free Press.

Scott, James K. (2006) ""E" the People: Do U.S. Municipal Government Web Sites Support Public Involvement?" *Public Administration Review,* 66(3): 341-353.

SOU 2011:67 (2011) *Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – vägen till effektivare e-förvaltning*. Betänkande från e-delegationen. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Susanto, Tony Dwi & Robert Goodwin (2010)"Factors Influencing Citizen Adoption of SMS-Based e-Government Services". *Electronic Journal of e-Government,* 8(1): 55-71.

Van Deursen, JAM Alexander & Jan AGM van Dijk (2010) "Internet Skills and the Digital Divide". *New Media & Society*, 13 (6): 893-911.

Zhou, Yuqiong (2008) "Voluntary Adopters versus Forced Adopters: Integrating the Diffusion of Innovation Theory and the Technology Acceptance Model to Study Intra-organizational Adoption". *New Media & Society,* 10(3): 475-96, 2008.

SKÅNINGARS KONSUMTION AV LOKALA NYHETER

ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning
Skåningarna är nyhetsintresserat folk. Nästan alla tar på ett eller annat sätt del av lokala nyheter, men valet av nyhetsmedier och plattformar varierar kraftigt mellan olika samhällsgrupper. Nyhetskonsumtion på nätet är starkt etablerat, inte minst bland unga. Men fortfarande lever såväl tablåtittandet som papperstidningen, även om den senare befinner sig i en utsatt situation. Detta är några av resultaten i detta kapitel om konsumtionen av lokala nyheter i Skåne. I kapitlet analyseras vilka faktorer som primärt förklarar människors val att ta del av lokalnyheter eller inte. I linje med tidigare forskning pekar resultaten mot att valet av nyhetsmedier liksom nyhetskonsumtionens intensitet är starkt knutet till faktorer som ålder, sysselsättning och samhällsengagemang.

Nedläggningar, omgörningar, nystarter. Den lokala mediemarknaden i Skåne präglas likt många andra delar av Sverige av förändringar i nyhetsutbud, ägarstrukturer och publiceringsformer. På nationell nivå har närmare 100 lokalredaktioner lagts ned på olika ställen i Sverige under de senaste 10 åren och var fjärde kommun saknar idag en egen lokalredaktion (Nygren & Althén, 2015). I Skåne är andelen ännu högre då en tredjedel av regionens kommuner står utan lokalredaktioner (Mediestudier, 2016).[1] I drygt hälften av dessa kommuner har den kommunpolitiska nyhetsbevakningen minskat under de senaste åren (Mediestudier, 2016; jämför Bergvall, 2015).

Huruvida den minskade bevakningen enkom beror på avsaknad av lokalredaktioner eller om det finns andra faktorer som förklarar nedgången är inte helt givet. Oavsett orsak innebär minskningen en potentiell risk att människor ges färre möjligheter till information och kunskap om sådant som sker på den lokala arenan. Särskilt bekymmersamt är dessutom om alltfler människor tenderar att välja bort lokala nyhetsmedier i sina dagliga medierutiner, vilket forskning pekar mot (Ohlsson, Shehata & Wadbring, 2015; Shehata & Wadbring, 2012; Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2012).

Givet dessa utgångspunkter syftar det här kapitlet till att granska den skånska befolkningens konsumtion av lokala nyhetsmedier. Inledningsvis kommer övergripande förändringar över tid att belysas, både med avseende på lokala och nationella nyhetsmedier. Därefter granskas hur konsumtionen av lokala nyheter ser ut i olika

Andersson, Ulrika (2017) Skåningars konsumtion av lokala nyheter i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

samhällsgrupper. Avslutningsvis knyter analysen an till den pågående debatten om nyhetsundvikare, det vill säga människor som medvetet eller omedvetet avstår från att ta del av lokala nyhetsmedier. Den empiriska utgångspunkten för analysen är den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 samt inledningsvis också de nationella SOM-undersökningarna 1986–2015.

Nyhetskonsumtion i Skåne 1986–2015

På såväl regional som nationell nivå har nyhetsanvändning sedan en längre tid präglats av både stabilitet och omfattade förändringar. Den mest stabila nyhetsanvändningen, sett över tid, är knuten till de nationella nyhetssändningarna i svensk tv och radio. Visserligen förekommer en viss nedgång i den regelbundna användningen från 2007 och framåt, men förändringen är inte lika påfallande som för andra nyhetsmedier (figur 1). Nämnas bör att resultaten här är hämtade från den nationella SOM-undersökningen som har genomförts i Sverige sedan 1986. Siffrorna i figuren baseras på svaren från de respondenter som är boende i Skåne. Men även om fokus här ligger på den skånska befolkningens nyhetskonsumtion är dessa generella tendenser även signifikanta för nyhetsanvändningen i Sverige som helhet.

Bland skåningar syns en påtaglig nedgång i andelen som regelbundet konsumerar lokal- respektive regionalnyheter i tv och radio mellan åren 2013 och 2014. Nedgången är framför allt kopplad till nedläggningen av TV4:s lokala nyhetssändningar under senvåren 2014. Det är sedan tidigare känt att TV4:s nyhetssändningar, både på lokal och nationell nivå, lockar fler unga vuxna än SVT:s regionala nyhetssändningar (Andersson, Dimberg & Ingemarsson, 2014, Sternvik & Wadbring, 2010) och det är också i denna åldersgrupp som andelen regelbundna nyhetskonsumenter minskade som mest mellan 2013 och 2014 (jämför Andersson, 2015). År 2015 pekar dock kurvan något uppåt igen, vilket främst beror på att andelen unga vuxna och yngre medelålders som regelbundet tar del av de regionala nyhetssändningarna i Sveriges Television har ökat

Den mest omvälvande förändringen i skåningarnas nyhetskonsumtion rör den svenska dagspressen. De årliga mätningarna av människors läsvanor pekar på två mycket tydliga förändringsmönster: dels att den regelbundna läsningen av tryckta dagstidningar successivt har minskat, dels att den regelbundna användningen av tidningarnas nyhetssajter har ökat markant (figur 1). För de lokala morgontidningarnas del dominerar papperstidningen fortfarande läsningen, även om nyhetssajterna är på kraftig framåtmarsch. År 2015 läste 51 procent av den skånska befolkningen regelbundet någon morgontidning på papper, vilken kan jämföras med 92 procent runt mitten av 1980-talet. För morgonpressens nyhetssajter är mönstret det omvända då andelen regelbundna användare har fördubblats från 15 till 30 procent på mindre än tio år.

Figur 1 Regelbunden nyhetskonsumtion i Skåne 1986-2015 (procent)

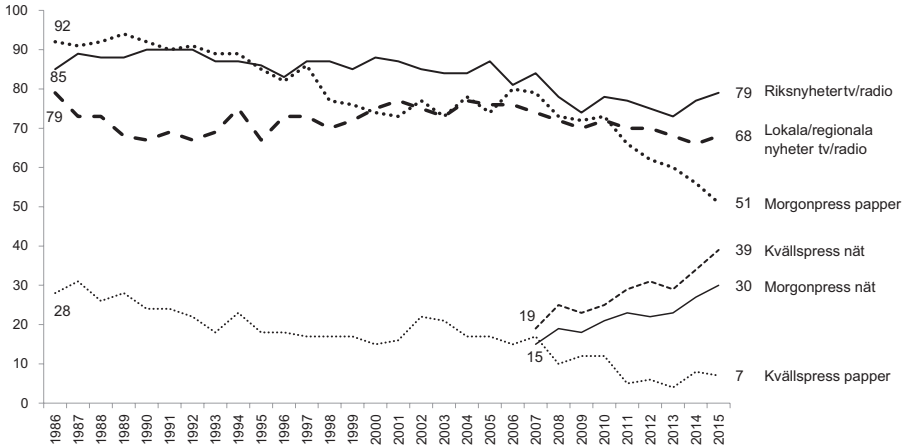

Kommentar: Frågorna lyder: *Hur ofta brukar du ta del av följande nyhetsprogram eller nyhetstjänster?, Läser eller tittar du regelbundet i någon morgontidning på papper?, Hur ofta brukar du ta del av nyheter från följande?* samt *Hur ofta brukar du ta del av nyheter från följande på internet?* Svarsalternativen är: *Dagligen, 5–6 dagar/vecka, 3–4 dagar/vecka, 1–2 dagar/vecka, Mer sällan* samt *Aldrig.* Med regelbunden användning avses minst 3 dagar/vecka. Lokala/regionala nyheter avser lokala nyheter i Sveriges Radio P4, SVT:s regionala nyhetssändningar samt TV4:s lokala nyhetssändningar. För TV4:s lokala sändningar avser mätningen åren 1992–2013. Riksnyheter avser Ekonyheterna, nyhetssändningar i Sverige Radio P3, Aktuellt, Rapport samt TV4-Nyheterna. Mätningarna av nyheter i Sveriges Radio P3 inkluderades först i 2015 års undersökning. I morgonpress är även dagliga gratistidningar inkluderade. Antalet svarspersoner är 153 för år 1986 samt 1056 för år 2015.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2015.

För kvällspressen är dock fördelningen sedan en tid tillbaka den motsatta. Brytpunkten från papper till digitalt skedde omkring 2006. Även på det här området är mönstret detsamma för skåningar som för det svenska folket som helhet (jämför Andersson, 2016).

Skåningars konsumtion av lokala nyheter

Den skånska nyhetspubliken bjöds 2015 på en rad förändringar när det gäller det lokala nyhetsutbudet. De flesta hade någon form av koppling till lokala papperstidningar. I början av mars 2015 presenterade exempelvis *Sydsvenskan* och *HD* (*Helsingborgs Dagblad*) en delvis ny kostym för sina respektive papperstidningar. Omgörningen innebar en övergång från tre till två tidningsdelar under vardagarna, en omstrukturering av innehållet samt ökat fokus på helgmaterial. (*Medievärlden,* 2015-02-03). Ett halvår senare, runt mitten av oktober, förändrades gratistidningsmarknaden i sydväst då den sista upplagan av gratistidningen *City Malmö/Lund* trycktes. Tidningen, som

köpts upp av *Sydsvenskan* 2007, ersattes veckan efter nedläggningen av *Sydsvenskans* och *HD:s* gemensamma gratistidning *Hallå* som sedan tidigare funnits tillgänglig i nordvästra Skåne (*Medievärlden,* 2015-10-15, 2015-10-20).

Även Sveriges Television (SVT) genomförde våren 2015 satsningar på sin regionala nyhetsbevakning. För Skånes del innebar det att Sydnytt gick i graven medan SVT Nyheter Skåne såg dagens ljus. I syfte att förstärka bevakningen av den nordvästra delen av Skåne startades även SVT Nyheter Helsingborg (*Sveriges Television,* 2015).

När det gäller användningen av lokala och regionala nyhetsmedier visar den sydsvenska SOM-undersökningen att tv, radio och papperstidningen fortfarande dominerar den skånska nyhetsanvändningen.[2] 60 procent tar regelbundet del av regionala nyhetssändningar i Sveriges Television medan en något mindre andel, 44 procent, tar del av Sveriges Radios nyhetssändningar. För morgonpressens del ligger andelen regelbundna läsare på 41 procent.

Men även om traditionella medieformer fortfarande ligger i täten, är det tydligt att konsumtionen av lokala nyheter via olika former av sociala medier har en stark etablering bland skånska medborgare (figur 2). Omkring var tredje person uppger sig regelbundet ta del av lokala nyheter via Facebook medan en dryg fjärdedel tar del av lokalnyheter via andra sociala medier. Det innebär att andelen som regelbundet konsumerar lokala nyheter via sociala medier är något större än andelen som regelbunden tar del av lokala morgontidningars nyhetssajter.

Figur 2 Regelbunden konsumtion samt icke-konsumtion av lokala nyhetsmedier, Skåne 2015 (procent)

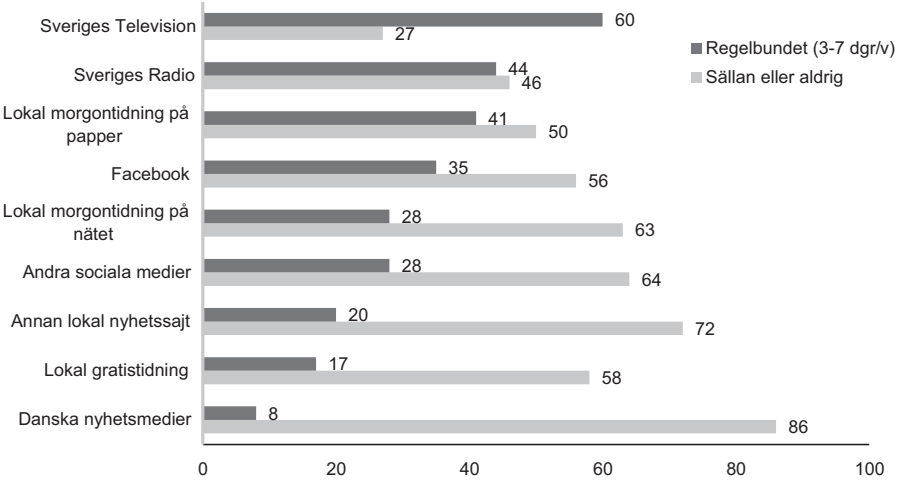

Kommentar: Frågan lyder: *Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?* Svarsalternativen är: *Dagligen, 5–6 dagar/vecka, 3–4 dagar/vecka, 1–2 dagar/vecka, Mer sällan* samt *Aldrig*. Med regelbunden konsumtion avses minst 3 dagar/vecka. Antal svarspersoner är 2105.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Det är dock inte helt självklart vad människor egentligen menar med ”lokala nyheter” när det gäller sociala medier. Det kan handla om traditionella nyheter som dyker upp i det dagliga flödet, men det kan också handla om nyheter eller uppdateringar om vad vänner gör. Det går inte heller att avgöra om nyhetsanvändningen rör sig om att läsa enstaka artiklar som har delats av vänner eller vänners vänner eller om det handlar om besök på eller prenumeration på lokalnyheter från olika nyhetstjänster. Det finns förvisso enstaka studier som antyder att det är traditionella nyheter som avses, åtminstone i gruppen av ungdomar och unga vuxna (Bergström, 2016; Jervelycke Belfrage, 2016; Statens Medieråd, 2016; Young, 2015). Men i vilken utsträckning delade lokalnyheter används och vilka faktorer som gör att individen uppmärksammar och läser nyheten är dock fortfarande oklart.

Stora klyftor mellan olika samhällsgrupper

Forskning om människors medievanor har visat att det finns vissa huvudområden som är särskilt betydelsefulla för att förklara och förstå varför nyhetsanvändningen skiljer sig mellan olika grupper (Wadbring, 2015; Andersson, 2015; Sullivan, 2013; McQuail, 2010). Två centrala faktorer som ofta lyfts fram är vem individen är samt vilka intressen och intentioner hon har. Den första faktorn handlar om vem individen är i termer av bland annat ålder, utbildningsnivå och sysselsättning. Denna förklaringsfaktor är den vanligaste, inte minst inom tillämpad forskning (Webster, Phalen & Lichty, 2006). För förklaringsfaktorer som knyter an till intresse och intentioner har graden av samhällsintresse visat sig vara betydelsefull för hur motiverad en människa är att konsumera nyheter. Ett stort intresse för politik och samhällsfrågor bidrar vanligtvis till en mer aktiv nyhetskonsumtion (Ruggerio, 2000). Dessutom tenderar människor med ett stort intresse för exempelvis lokal dagspress att även ha en hög konsumtion av andra nyhetsmedier. Det generella nyhetsintresset påverkar därmed såväl intensiteten i nyhetsanvändningen som mängden nyhetsmedier som individen väljer att rikta sitt intresse mot.

Valet av nyhetsmedier och nyhetskonsumtionens omfattning ser således olika ut i olika befolkningsgrupper. Ett tydligt mönster är att äldre individer tar del av lokala nyheter i betydligt högre utsträckning än unga (tabell 1), ett resultat som gäller både för Skåne och för landet som helhet. Äldre föredrar också lokalnyheter via tablå och papper, medan unga framför allt konsumerar lokala nyheter på olika digitala plattformar. Bland personer i pensionsåldern tar exempelvis 90 procent regelbundet del av Sveriges Televisions regionala nyhetssändningar, vilket ska jämföras med 30 procent bland den yngsta åldersgruppen (16–29 år). För lokala nyheter i sociala medier är förhållandet det motsatta: drygt 50 procent av de unga uppger sig regelbundet ta del av nyheter på Facebook medan motsvarande andel bland de äldre är 10 procent. Åldersfaktorn påverkar även skillnaderna i användningsmönstret hos grupper med olika sysselsättning respektive utbildningsnivå. Gruppen av studerande inkluderar exempelvis en stor andel unga individer medan

gruppen av pensionärer av naturliga skäl omfattar äldre individer. På samma sätt finns det ett samband mellan utbildningsnivå och ålder, där gruppen av lågutbildade består av en hög andel äldre personer, medan de allra yngsta vanligen har medellåg utbildning.

Tabell 1 Regelbunden konsumtion av lokala nyhetsmedier i olika samhällsgrupper, Skåne 2015 (procent)

	Sveriges Television	Sveriges Radio	Lokal morgontidning på papper	Facebook	Lokal morgontidning på nätet	Andra sociala medier	Annan lokal nyhetssajt	Lokal gratistidning	Total nyhetskonsumtion lokala nyhetsmedier	Danska nyhetsmedier	Total nyhetskonsumtion inkl. danska nyhetsmedier
Samtliga	60	44	41	35	28	28	20	17	94	9	94
KÖN											
Kvinnor	59	41	39	40	27	29	20	17	94	7	94
Män	62	48	44	29	30	27	20	18	94	9	94
ÅLDER											
16-29	31	20	16	53	24	45	27	14	89	5	89
30-49	51	42	30	43	33	31	21	15	95	7	95
50-66	79	62	58	26	29	18	20	22	97	9	98
67-85	90	64	73	10	30	11	8	21	97	12	97
UPPVÄXTLAND											
Annat land	47	29	29	38	24	32	20	32	89	16	91
Sverige	62	46	44	35	29	27	20	15	95	7	95
UTBILDNINGSNIVÅ											
Låg	76	57	61	18	26	17	11	23	94	7	94
Medellåg	56	42	39	45	29	36	21	17	94	7	94
Medelhög	62	45	39	36	27	29	22	18	94	9	94
Hög	56	42	41	31	30	23	20	14	94	9	94
SYSSELSÄTTNING											
Studerande	30	16	15	53	20	48	25	12	88	5	88
Arbetslös	48	21	29	44	30	29	20	21	90	7	91
Förvärvsarbetande	57	47	39	39	30	29	23	16	95	7	95
Pensionär	89	64	72	13	30	12	10	22	97	12	97
BOENDE STAD/LAND											
Landsbygd/<tätort	62	51	44	34	24	26	18	14	95	6	95
Stad/>tätort	62	43	46	33	30	27	19	17	94	8	94
Malmö	57	37	30	39	33	30	22	23	94	12	94
POLITISKT INTRESSE											
Litet intresse	51	37	36	38	22	25	16	16	91	6	91
Stort intresse	65	48	45	35	33	30	22	18	96	9	96
TILLIT NÄROMRÅDE											
Låg tillit	42	35	27	43	24	37	23	20	90	11	91
Medel tillit	55	38	32	38	30	32	21	17	94	9	94
Hög tillit	65	48	48	33	29	25	18	17	95	7	95

Kommentar: Frågan lyder: *Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?* Svarsalternativen är: *Dagligen, 5–6 dagar/vecka, 3–4 dagar/vecka, 1–2 dagar/vecka, Mer sällan* samt *Aldrig.* Med regelbunden konsumtion avses minst 3 dagar/vecka. Minsta antal svarspersoner på gruppnivå är 116. För att testa styrkan och riktningen i sambanden har det statistiska måttet *Pearsons r* använts. Måttet går från -1 till +1, där -1 innebär ett perfekt negativt samband (högt på ena variabeln motsvaras av lågt på andra) och +1 innebär ett perfekt positivt samband (högt på ena variabeln ger högt på andra). Koefficienten 0 innebär att det saknas samband. Följande samband gäller för analysen: *Sveriges Television* – ålder .53***, uppväxt .10***, utb. -.09***, syssels. .39***, stad/land -.06**, pol. intr. .16***, tillit .17***; *Sveriges Radio* – kön .06**, ålder .39***, uppväxt .11***, utb. -.07**, syssels. .33***, stad/land -.11***, pol. intr. -.10**, tillit .11***; *lokal morgontidning papper* – kön .05*, ålder .48***, uppväxt .10***, utb. -.09***, syssels. .35***, stad/land -.10***, pol. intr. -.11***, tillit .18***; *Facebook* – kön -.13***, ålder -.38***, sysselsättn. -.27***, tillit -.08***; *lokal morgontidning nyhetssajt* – sysselsättn. .08***, stad/land .08**, pol. intr. .13***; *andra sociala medier* – ålder -.32***, syssels. -.25***, pol. intr. -.05*, tillit -.09***; *annan lokal nyhetssajt* – ålder -.18***, sysselsättn. -.11***, pol. intr. -.08***; *lokal gratistidning* – ålder .13***, uppväxt -.12***, utb. -.05*, syssels. .09***, .stad/land 06**; *danska nyhetsmedier* – ålder .10***, uppväxt -.10***, syssels. .07**, stad/land .08***, pol. intr. .10***; *total nyhetskonsumtion svenska nyhetsmedier* – ålder .13***, uppväxt .07**, syssels. .11***, pol. intr. .11***, tillit .07**; *total nyhetskonsumtion inkl. danska nyhetsmedier* - ålder .13***, uppväxt .06**, syssels. .12***, pol. intr. .12***, tillit .07**.

*p=0,05 **p=0,01 ***p=0,00

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Andra faktorer som spelar roll för den regelbundna nyhetsanvändningen är kulturell bakgrund, samhällsengagemang och upplevd tillit till andra människor. Individer som är födda och uppvuxna i Sverige tar i högre utsträckning del av lokala nyheter via de mer traditionella nyhetsmedierna jämfört med utlandsfödda (tabell 1). Det finns däremot inga större skillnader mellan de båda grupperna när det gäller lokala nyheter på digitala plattformar. Vidare har människor med ett större samhällsengagemang ett större intresse för lokalnyheter jämfört med människor som inte är särskilt intresserade av politik och samhällsfrågor. Ett undantag finns dock när det gäller Facebook, där andelen regelbundna nyhetskonsumenter är ungefär lika stor oavsett graden av samhällsengagemang. Jämförelsen visar också att de individer som känner stor tillit till människor i det egna närområdet har en högre konsumtion av nyheter när det gäller lokala morgontidningar samt regionala nyhetssändningar på tv och radio, medan människor med en låg tillit i högre utsträckning konsumerar lokala nyheter via sociala medier.

Inom ramen för den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 har även användningen av danska nyhetsmedier studerats. Dessa medier tillhör förvisso inte kategorin svenska lokalmedier, men är trots det relevanta i sammanhanget givet västra Skånes geografiska närhet till Danmark. För dem som pendlar till Danmark, alternativt bor i Malmö och Helsingborg, kan de Köpenhamns- respektive Helsingörbaserade nyhetsmedierna bidra med ett slags utökade regionalnyheter med huvudsakligt fokus på andra sidan sundet. Resultaten visar dock att intresset för danska nyhetsmedier är förhållandevis litet (se även Falkheimers och Gustafssons kapitel i denna volym). I den skånska befolkningen som helhet uppger 8 procent

att de regelbundet tar del av dansk tv, radio, dagspress, gratistidningar alternativt någon dansk nyhetssajt (figur 1). De flesta konsumerar regelbundet mer än ett danskt nyhetsmedium, då framför allt radio och tv.

Det är framför allt pensionärer, personer som har vuxit upp i ett annat land (vilket i huvudsak är Danmark), boende i Malmö samt personer med lägre tillit till människor i närområdet som regelbundet tar del av nyheter i dansk media. Närheten till Danmark, både i termer av geografisk närhet och kulturell närhet, spelar således stor roll för individens val att ta del av nyheter i danska medier. Danska nyhetsmedier förefaller framför allt utgöra ett komplement till de svenska lokalmedierna, då de individer som regelbundet använder dansk media också har en hög konsumtion av svenska nyhetsmedier (tabell 1).

Prenumeration på tryckta och digitala morgontidningar

Den lokala morgonpressen har onekligen mött stora utmaningar under de senaste åren. Som visats i början av kapitlet har andelen regelbundna papperstidningsläsare minskat kraftig (figur 1). Men trots att besöken på tidningarnas nyhetssajter ökar, ligger den sammantagna läsningen på en lägre nivå jämfört med 1980- och 1990-talen (jmf Ohlsson, 2013). Hand i hand med minskande läsning går också en allt lägre andel tidningsprenumeranter. Visserligen erbjuder de flesta lokala morgontidningar möjligheten att även prenumerera på den digitala tidningsprodukten, men fortfarande är andelen som väljer det senare alternativet låg.

Figur 3 Prenumeration på tryckta och digitala morgontidningar, Skåne 2015 (procent)

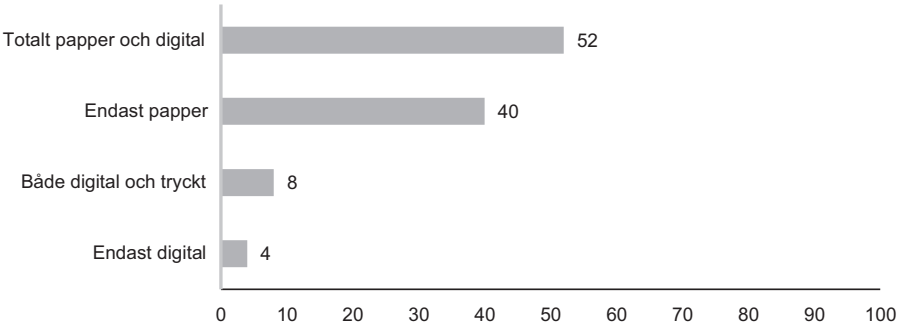

Kommentar: Frågan lyder: *Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning? Frågan gäller både papperstidningar och digitala prenumerationer.* Svarsalternativen är: *Nej, Ja, papperstidningen* samt *Ja, digital prenumeration.* Antal svarspersoner är 2105.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Tabell 2 Tryckt och digital morgontidningsprenumeration i olika grupper, Skåne 2015 (procent)

	Endast papper	Papper och digital	Endast digital	Prenumeration total	Saknar prenumeration	Summa
Samtliga	40	8	4	52	48	100
KÖN						
Kvinnor	39	7	4	50	50	100
Män	41	10	5	56	44	100
ÅLDER						
16-29	25	3	4	32	68	100
30-49	27	6	5	38	62	100
50-66	46	15	6	67	33	100
67-85	70	9	3	82	18	100
UPPVÄXTLAND						
Annat land	23	7	6	36	64	100
Sverige	42	8	4	54	46	100
UTBILDNINGSNIVÅ						
Låg	63	3	3	69	31	100
Medellåg	40	5	5	50	50	100
Medelhög	37	8	4	49	51	100
Hög	34	12	5	51	49	100
SYSSELSÄTTNING						
Studerande	30	4	5	39	61	100
Arbetslös	29	8	3	40	60	100
Förvärvsarbetande	33	9	4	46	54	100
Pensionär	65	10	5	80	20	100
BOENDE STAD/LAND						
Landsbygd/<tätort	44	8	4	56	44	100
Stad/>tätort	43	8	4	55	45	100
Malmö	30	7	6	43	57	100
POLITISKT INTRESSE						
Litet intresse	37	5	3	45	55	100
Stort intresse	42	10	5	57	43	100
TILLIT NÄROMRÅDE						
Låg tillit	29	5	3	37	63	100
Medel tillit	29	6	4	39	61	100
Hög tillit	46	9	5	60	40	100

Kommentar: Frågan lyder: *Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning? Frågan gäller både papperstidningar och digitala prenumerationer.* Svarsalternativen är: *Nej, Ja, papperstidningen* samt *Ja, digital prenumeration.* Minsta antal svarspersoner på gruppnivå är 116. För att testa styrkan och riktningen i sambanden har det statistiska måttet *Pearsons r* använts. Måttet går från -1 till +1, där -1 innebär ett perfekt negativt samband (högt på ena variabeln motsvaras av lågt på andra) och +1 innebär ett perfekt positivt samband (högt på ena variabeln ger högt på andra). Koefficienten 0 innebär att det saknas samband. Följande samband gäller för analysen: *ålder* .40***, *uppväxt* .12***, *utbildning* -.11***, *sysselsättning* .23***, *stad/land* -.10***, *politiskt intresse* .09***, *tillit* .18***.

*p=0,05 **p=0,01 ***p=0,00

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Drygt hälften av Skånes invånare bor i ett hushåll där det finns en morgontidningsprenumeration. Liksom i övriga landet har nedgången i andelen skånska prenumeranter varit omfattande. År 2004 uppgav 75 procent av den skånska befolkningen mellan 16–85 år att det fanns en prenumeration på någon morgontidning i deras hushåll. Ett decennium senare, 2015, var motsvarande andel 52 procent (figur 3). Det innebär att en tredjedel av prenumeranterna i Skåne har försvunnit inom loppet av dryga tio år. 48 procent av skåningarna uppger 2015 att de prenumererar på en pappersmorgontidning, varav 8 procent även har en digital prenumeration. Fyra procent har i sin tur enbart en digital prenumeration.

Liksom för medievanor mer generellt skiljer sig också prenumerationsgraden mellan olika befolkningsgrupper. Morgontidningens starkaste fäste finns bland pensionärer, där drygt 80 procent uppger sig ha en prenumeration i hushållet (tabell 2). Lägst andel prenumeranter hittas bland 16–49-åringar, utlandsfödda och personer med låg tillit till människor i det egna närområdet. I dessa grupper är det ungefär en tredjedel som bor i ett hushåll med morgontidningsprenumeration. Den yngsta åldersgruppen inkluderar dock individer som fortfarande bor hemma hos föräldrar och som omfattas av föräldrarnas tidningsprenumeration. Om de allra yngsta, 16–19-åringar, tas bort ur analysen sjunker andelen prenumeranter till 23 procent bland dem som är 20-29 år. Unga vuxna är därmed den jämförelsevis klart minst prenumerationsbenägna gruppen.

Men även om andelen prenumeranter varierar kraftigt beroende på faktorer som ålder, sysselsättning, samhällsengagemang och tillit till andra medmänniskor, är mönstret inom respektive grupp trots allt detsamma: prenumerationen på papperstidningen dominerar klart över den digitala prenumerationen. Visserligen är andelen med prenumeration på enbart den digitala tidningsprodukten högre bland unga vuxna och yngre medelålders prenumeranter jämfört med prenumeranterna i den äldsta åldersgruppen (figur 4). Men det är fortfarande papperstidningen som utgör basen även för de ungas prenumeration. Trots att den yngre delen av befolkningen vanligen riktar en stor del av sin uppmärksamhet mot olika former av digitala nyhetsmedier, förefaller det vara relativt lång tid kvar tills den digitala tidningsprenumerationen tar överhanden bland unga.

Bortom nyhetsmedias radar

Hittills har analysen fokuserat på de människor som av olika skäl väljer att konsumera nyheter. Men det finns också människor som, medvetet eller omedvetet, väljer att *inte* ta del av nyheter. Ökat utbud och ny medieteknik har väckt frågan om hur det förändrade medielandskapet påverkar människors intresse för att ta del av nyheter. Forskare har uttryckt oro för att ett alltmer nischat innehåll bidrar till att fler människor väljer andra medier framför nyhetsmedia eftersom dessa upplevs vara mer relevanta och intressanta. Utgångspunkten för denna farhåga är synen på nyhetsmedia som en plats där företrädare för olika åsikter och intressen

Figur 4 Tryckt respektive digital tidningsprenumeration bland prenumeranter i olika åldersgrupper, Skåne 2015 (procent)

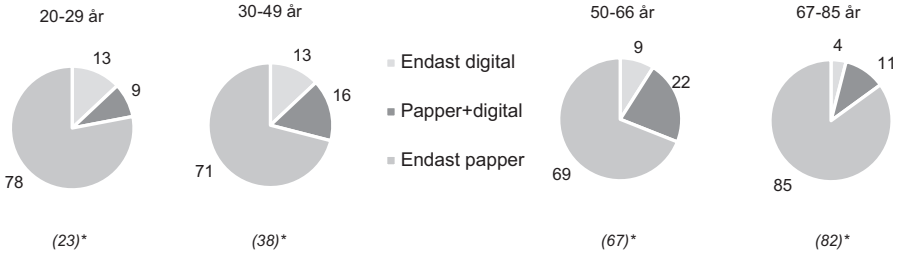

Kommentar: Frågan lyder: *Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning? Frågan gäller både papperstidningar och digitala prenumerationer.* Svarsalternativen är: *Nej, Ja, papperstidningen* samt *Ja, digital prenumeration.* Figuren utgår från de som har en prenumeration i hushållet.*Anger andel prenumeranter i åldersgruppen som helhet.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

möts, som granskare av samhällets makthavare på olika plan och som bärare av kunskaper om det samhälle som individen lever i (Christians m fl, 2009; Strömbäck, 2005). Genom att ta del av nyheter får människor en möjlighet att orientera sig i aktuella frågor och de kan också skapa en egen uppfattning och erfarenhet om gemensamma problem, intressen och möjligheter. Om färre människor tar del av nyhetsmedier skulle en sådan förändring normativt sett kunna bidra till ökade klyftor i människors kunskap om det omgivande samhället (Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2012, Stroud, 2011; Ksiazek, Malthouse & Webster, 2010), något som amerikanska forskare menar redan har skett (Stroud, 2011; Ksiazek, Malthouse & Webster, 2010; Prior, 2007).

Europeisk forskning har visat att andelen europeiska medborgare som aldrig tar del av nyheter om samhälle och politik via radio, tv eller dagspress har ökat under de senaste tio åren (Blekesaune, Elvestad & Aalberg, 2012; Strömbäck, Djerf-Pierre & Shehata, 2012). Resultatet är gällande även för svenska förhållanden (Andersson, 2016; Shehata & Wadbring, 2012). Studier på regional nivå visar att graden av politikerkännedom är tydligt beroende av exponeringen för lokala nyheter: människor som sällan eller aldrig tar del av lokala nyheter har signifikant lägre kännedom om politik och politiker jämfört med dem som regelbundet tar del av lokala nyheter (Ohlsson, Shehata & Wadbring, 2015).

I Skåne är det cirka 4 procent av befolkningen som uppger att de sällan eller aldrig tar del av lokala nyhetsmedier. Nivån är densamma oavsett om konsumtionen av danska nyhetsmedier inkluderas i analysen eller inte. Däremot skiljer sig storleken på gruppen av icke-konsumenter beroende på vilken samhällsgrupp som beaktas. Högst andel finns bland unga under 30 år, studerande, arbetslösa, individer födda utanför Sverige samt bland människor med ett lägre samhällsintresse respektive

låg tillit till andra människor (figur 5). I dessa grupper uppger 6–8 procent att de aldrig eller åtminstone ytterst sällan tar del av lokala nyheter, oavsett medieform. Om de båda förklaringsfaktorerna ålder och samhällsengagemang kombineras, hittas den absolut högsta andelen av icke-konsumenter bland 19–29-åringar med ett lågt samhällsintresse (10 procent) medan den lägsta andelen finns bland samhällsintresserade 55–60-åringar (knappt 1 procent).

Figur 5 Andel som sällan eller aldrig konsumerar nyheter, Skåne 2015 (procent)

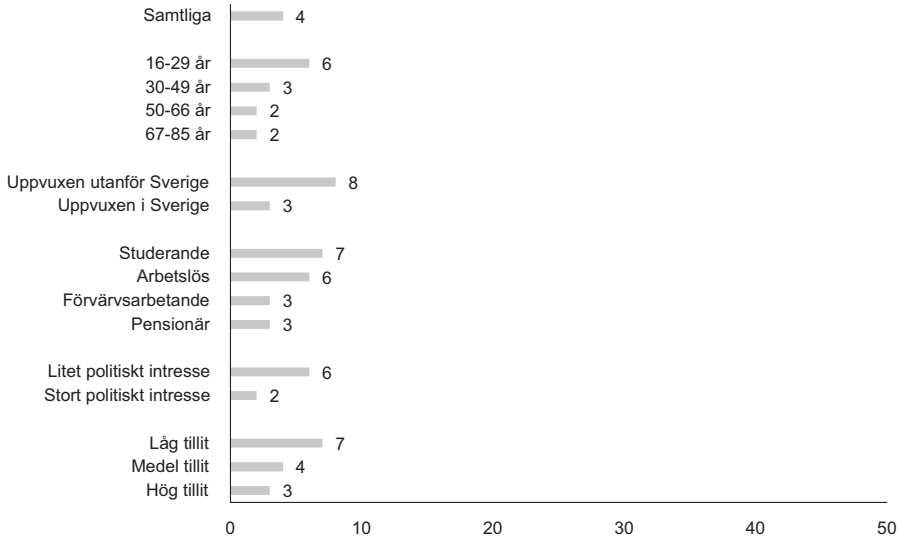

Kommentar: Frågan lyder: *Hur ofta brukar du ta del av lokala nyheter från följande medier?* Svarsalternativen är: *Dagligen, 5–6 dagar/vecka, 3–4 dagar/vecka, 1–2 dagar/vecka, Mer sällan* samt *Aldrig.* Figuren baseras på de individer som mer sällan än 1 dag per vecka alternativt aldrig tar del av nyheter via Sveriges Television, Sveriges radio, lokala morgontidningar och deras nyhetssajter, gratistidningar, andra lokala nyhetssajter, danska nyhetsmedier samt nyheter via Facebook och andra sociala medier. Antal svarspersoner är 2105.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Men att aldrig ta del av lokala nyheter via de medieformer som har omfrågats i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 behöver inte vara detsamma som att aldrig tillgodogöra sig nyheter. Det är rimligt att tro att åtminstone en del av dessa människor trots allt exponeras för nyheter, direkt eller indirekt, även om de själva kanske inte är medvetna om det. Indirekt exponering kan exempelvis ske på lunchrasten tillsammans med kollegor, på bussen på väg till skolan eller vid middagsbordet tillsammans med familjen. En mer direkt exponering kan handla om att kasta en hastig blick på löpsedlarna i kön i mataffären eller att råka höra en

nyhetssändning i radio på en offentlig plats. Det torde med andra ord vara tämligen svårt att *aldrig* bli exponerad för nyheter, även om det förstås finns undantag.

Några slutord om den skånska nyhetspubliken

Utbudet av radio- och tv-kanaler är större än någonsin, dagstidningar från hela landet och stora delar av övriga världen går att läsa via webb eller appar. Den som inte vill betala för en prenumeration kan välja dagliga gratistidningar. Och den som inte tycker att ”traditionella” nyhetsmedier är tillräckligt relevanta eller intressanta, kan vända sig till nischade nyhetssajter och bloggar. Valmöjligheterna är i det närmaste oändliga.

Vilka slutsatser går då att dra om skåningars konsumtion av lokala nyheter? Jo, dels att skåningar i likhet med svenskar i stort är intresserade av nyheter på lokal och regional nivå. Majoriteten tar regelbundet del av minst något nyhetsmedium som tillhandahåller lokala nyheter. Vidare är konsumtionen av lokala nyheter via sociala medier relativt starkt etablerad bland skåningar. Såväl Facebook som andra sociala medier utgör viktiga plattformar för nyhetsexponering, inte minst bland ungdomar och unga vuxna. Skåne präglas således i likhet med övriga Sverige av ett pågående skifte från papper och tablå till webb och digitalt.

Samtidigt finns det tydliga systematiska skillnader i den skånska befolkningens konsumtion av lokala nyheter, vilka kan kopplas till såväl individ- som intressebaserade faktorer. Det gäller inte bara i valet av nyhetskanaler, även intensiteten i konsumtionen av lokalnyheter varierar stort mellan olika grupper. Åldersfaktorn har visat sig vara av särskilt stor betydelse i sammanhanget, då den yngre delen av den skånska befolkningen riktar intresset mot olika digitala plattformar samtidigt som de också har en mindre frekvent konsumtion av lokala nyheter relativt medelålders och pensionärer. Det är bland unga med ett lägre samhällsengagemang som andelen som sällan eller aldrig exponeras för lokala nyheter är som störst.

Frågan är vilka konsekvenser det får för enskilda individers möjlighet att vara delaktiga i och förstå det omgivande samhället om exponeringen för lokala nyheter ligger på en låg eller i det närmaste obefintlig nivå. Aktuella skeenden inom områden som till exempel skola, sjukvård och social omsorg riskerar att falla utanför radarn hos dem som sällan tar del av lokala eller regionala nyheter. Det finns också en potentiell risk att informationsgapet mellan olika samhällsgrupper blir större liksom att nivåskillnader i människors engagemang i lokalsamhället ökar.

Det finns således flera skäl till fortsatt forskning om hur en låg exponering för lokala nyheter påverkar människors insikt i politik och samhällsfrågor. Och det gäller oavsett om det är individen själv som väljer att inte ta del av lokala nyheter eller om den minskade exponeringen beror av reducerad kommunrapportering som följd av nedbantade lokalredaktioner.

Noter

1 De skånska kommuner som 2015 saknade lokalredaktioner var Båstad, Hörby, Höör, Kävlinge, Lomma, Perstorp, Staffanstorp, Svalöv, Svedala, Vellinge och Åstorp.

2 Det finns en viss skillnad i hur frågorna om nyhetskonsumtion har ställts i den sydsvenska SOM-undersökningen jämfört med den nationella undersökningen. Medan undersökningen i Skåne fokuserar på lokala nyhetsmedier mer generellt (Sveriges Television, Sveriges Radio) frågar den nationella undersökningen om konsumtion av specifika nyhetsprogram (Aktuellt, Rapport, Dagens Eko, Tv4:s Nyheterna). Det innebär att de procentsatser som tas upp inom ramen för figur 2 inte är direkt jämförbara med de nivåer som redovisats i figur 1. Om resultatet från den nationella undersökningen däremot bryts ned per nyhetskanal är andelen som regelbundet tar del av nyheter via något av nyhetsprogrammen på Sveriges Television respektive Sveriges Radio ungefär lika stor i de båda undersökningarna. Konsumtionen av lokala morgontidningar på papper är däremot lägre i den sydsvenska undersökningen, medan den regelbundna användningen av den lokala morgonpressens nyhetssajter ligger på samma nivå som i den nationella undersökningen.

Referenser

Andersson, Ulrika (2015) ”Skillnaderna ökar mellan svenskars medievanor”. I Lars Truedsson (red) *Mediestudiers årsbok – tillståndet för journalistiken 2014/2015.* Stockholm: Institutet för mediestudier.

Andersson, Ulrika (2016) ”Växande informationsgap i digitaliseringens spår”. I Lars Truedsson (red) *Mediestudiers årsbok 2015/2016. Fokus på den lokala journalistiken.* Stockholm: Institutet för Mediestudier.

Andersson, Ulrika, Emelie Dimberg & Julia Ingemarsson (2014) ”Lokalt var nog viktigare förr”. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Brytningstider.* Göteborg: SOM-institutet.

Bergström, Annika, (2016) ”Nyheter i sociala nätverksmedier”. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrium.* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Bergvall, Kajsa (2015) ”Så bevakas kommunerna”. I Lars Truedsson (red) *Mediestudiers årsbok – tillståndet för journalistiken 2014/2015.* Stockholm: Institutet för mediestudier.

Blekesaune, Arild, Eiri Elvestad & Toril Aalberg (2012) ”Tuning Out the World of News and Current Affairs – An Empirical Study of Europe’s Disconnected Citizens”. *European Sociological Review,* 28 (1): 110–126.

Christians, Clifford G., Theodore L. Glasser, Dennis McQuail, Kaarle Nordenstreng & Robert A. White (red) (2009) *Normative theories of the media. Journalism in democratic societies.* Illinois: University of Illinois.

Jervelycke Belfrage, Maria (2016) *Både slumpmässig och planerad: Ungas nyhetskonsumtion i sociala medier.* Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Ksiazek, Thomas B., Edward C. Malthouse & James G. Webster (2010) ”Newsseekers and news avoiders: Exploring patterns of total news consumption across media and the relationship to civic participation”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media,* 54 (4): 551–568.

McQuail, Dennis (2010) *McQuails Mass Communication Theory.* Thousand Oaks: Sage.

Mediestudier (2016) ”Mediestudiers årsbok: kommunrapporteringen”. http://kommunerna.mediestudier.se (databas, besökt 2016-11-08).

Medievärlden (2015) ”Sydsvenskan gör om papperstidningen”. 2015–02–03.

Medievärlden (2015) ”Morgondagens City blir den sista”. 2015–10–15.

Medievärlden (2015) ”Nu ska Hallå inta Skånes västkust”. 2015–10–20.

Nygren, Gunnar & Kajsa Althén (2015) *Landsbygd i medieskugga.* Stockholm: Södertörns högskola.

Ohlsson, Jonas (2013) ”Ökade klyftor i nyhetsanvändningen”. I Jonas Ohlsson & Annika Bergström (red) *Vanor och attityder i förändring.* Göteborg: SOM-institutet.

Ohlsson, Jonas, Adam Shehata & Ingela Wadbring (2015) ”Lokala nyheter och lokala opinioner”. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Alla dessa val.* Göteborg: SOM-institutet.

Prior, Markus (2007) *Post-broadcast democracy: How media choice increases inequality in political involvement and polarizes elections.* Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Ruggiero, Thomas E. (2000) ”Uses and Gratification Theory in the 21st Century”. *Mass Communication and Society,* 3 (1): 3–37.

Shehata, Adam & Ingela Wadbring (2012) ”Allt fler står utanför nyhetsvärlden”. I Henrik Oscarsson, Lennart Weibull & Annika Bergström (red.) *I framtidens skugga.* Göteborg: SOM-institutet.

Sternvik, Josefine & Ingela Wadbring, Ingela (2010) ”Nyhetsvanor – en klassfråga?”. I Maria Oskarson, Mattias Bengtsson & Tomas Berglund (red) *En fråga om klass?* Stockholm: Libers förlag.

Stroud, Natalie J. (2011) *Niche News. The Politics of News Choice.* New York: Oxford University Press.

Strömbäck, Jesper (2005) ”In Search of a Standard: Four Models of Democracy and Their Normative Implications for Journalism”. *Journalism Studies* 6 (3): 331–345.

Strömbäck, Jesper, Monika Djerf-Pierre & Adam Shehata (2012) ”The dynamics of political interest and news media consumption: A longitudinal perspective”. *International Journal of Public Opinion Research,* 25 (4): 414–435.

Sullivan, John L. (2013) *Media Audiences. Effets, Users, Institutions, and Power.* Los Angeles: Sage.

Sveriges Television (2015) ”Så ser du nya sändningarna”. 2015–04–07.
Wadbring, Ingela (2015) ”Journalistikens publiker”. I Michael Karlsson & Jesper Strömbäck (red) *Journalistikhandboken.* Lund: Studentlitteratur.
Webster, James .G., Patricia F. Phalen & Lawrence W. Lichty (2006) *Ratings Analysis. The Theory and Practice of Audience Research.* Mahwah: Lawrence Erlbaum.
Young, Eric (2015) *How Millennials Get News: Inside the Habits of America's First Digital Generation.* Associated Press-NORC Center for Public Affairs Research. American Press Institute.

Metodredovisning

DEN SYDSVENSKA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2015[1]

KLARA BOVÉ

SOM-institutet genomförde under hösten 2015 för 6:e året en regional frågeundersökning med syfte att kartlägga skåningarnas vanor och attityder på ett flertal områden med fokus på (S)amhälle, (O)pinion och (M)edier. Parallellt under hösten 2015 genomfördes den 30:e nationella SOM-undersökningen och den 24:e regionala undersökningen i Västsverige. SOM-institutet drivs i samarbete mellan Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

Den sydsvenska SOM-underökningen 2015 skickades till två obundna slumpmässiga urval om totalt 8 000 personer. Urval 1 (fortsättningsvis refererad till som Skåne-I) skickades till 4 000 personer i åldrarna 16-85 år och urval 2 (fortsättningsvis refererad till som Skåne-II) skickades till 4 000 personer i åldrarna 16–29 år. Det var andra gången i ordningen som, vid sidan av den ordinarie SOM-undersökningen i Skåne, en motsvarande undersökning gjordes till ett förstärkt ungdomsurval. Data samlades in framförallt genom svar på postala enkäter, men möjlighet att svara på webben erbjöds också. Pappersenkäten erbjöds endast på svenska medan det vid svar på webben gavs möjlighet att svara på svenska eller engelska. Föreliggande kapitel presenterar undersökningens genomförande och beskriver olika aspekter av undersökningsåret 2015/2016 i detalj.

Undersökningens uppläggning

2015 fick 8 000 personer mellan 16 och 85 år folkbokförda i Skåne kommun möjlighet att medverka i den sydsvenska SOM-undersökningen. Undersökningens upplägg är liknande tidigare år och med parallella undersökningar, dock har åldersintervallen och urvalskriterier varierat något över tid. Tabell 1 visar på dessa variationer. Sedan 2011 har geografiskt urvalsområde, urvalsmetod och åldersintervall varit identiskt. Urvalet beställs från skatteverkets registertjänst Navet kort tid innan enkäten skall skickas ut. Urvalet är ett obundet slumpmässigt urval (OSU) och samordnas negativt med SOM-institutets nationella undersökningar för att ingen skall få två undersökningar från SOM-institutet under samma undersökningsår. Utskick, insamling och inskanning av inkomna svar sköttes i samband med 2015 års undersökningar av undersökningsföretaget Kinnmark Information AB.

Bové, Klara (2017) Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 i Ulrika Andersson (red) *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Tabell 1 Den sydsvenska SOM-undersökningens uppläggning 2001–2015[2]

År	Urvalsmetod	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
2001	Systematiskt sannolikhetsurval	1	3 200	Både sv. & utl.	15–85 år
2004	”	”	6 000	Både sv. & utl.	”
2006	”	”	”	”	”
2008	”	”	”	”	”
2011	”	”	3 000 3 000	 ”	16–85 år 16–29 år
2015	”	”	4 000 4 000	 ”	16–85 år 16–29 år

Formulär

Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 bestod av 61 frågor fördelade på 15 sidor i pappersenkäten. Frågorna utformades av SOM-institutet i samråd med samverkanspartners. Frågorna var av olika karaktär och indelade i nio underrubriker som exempelvis lokala nyheter, trafik och kommunikationer och att leva och bo i Skåne. Flertalet frågor har ställts tidigare år och svaren bidrar till att bibehålla tidsserier som byggts upp i de tidigare undersökningarna i Skåne. Frågorna i undersökningen fokuserar speciellt på områden som är aktuella på regional nivå så som offentlig service och trafikvanor. De flesta frågorna besvaras genom att sätta ett kryss i en ruta som motsvarar ett fast svarsalternativ. Ett mindre antal frågor gav respondenterna möjlighet att själva skriva ut sitt svar i fritext. Svaren kodades sedan manuellt enligt ett schema av en grupp kodare på SOM-institutet.[3] Sist i formuläret ställdes ett antal frågor om respondentens bakgrund och boendesituation. Respondenterna gavs även möjligheten att svara på enkäten digitalt där den även kunde besvaras på engelska. Webbformuläret framställdes av SOM-institutet i webbverktyget Qualtrics. Utformningen av frågorna var identiska i pappers- och webbenkäten men av layoutmässiga skäl innehöll webbenkäten fler sidbrytningar. Frågor som respondenten eventuellt instrueras att hoppa över i pappersenkäten doldes automatiskt i webbversionen. Det elektroniska formuläret är främst framtaget för att besvaras på en dator eller enhet med en stor skärm och ytterliga layoutmässiga skillnader kan förekomma om respondenten besvarar enkäten på till exempel en mobiltelefon.

Fältarbete

De sydsvenska SOM-undersökningarna har huvudsakligen följt samma upplägg samtliga år och kontinuiteten är viktig för att få fram jämförbara resultat. För att

möta utmaningar så som en fallande svarsfrekvens bland yngre och en ökad grad av digitalisering i samhället utförs ibland experiment som syftar till att undersöka vilka insatser som har effekt. I den västsvenska SOM-undersökningen 2014 undersöktes effekterna av att erbjuda respondenterna att svara på den digitala versionen av enkäten under olika tidpunkter under fältperioden (se metodkapitel tidigare år samt Hägglund 2015). Då den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 erbjöd alternativet att svara på enkäten på engelska på webben, introducerades webbalternativet i första utskicket. I tabell 2 redovisas de olika utskick och påminnelseinsatser som genomfördes under fältperioden för de sydsvenska SOM-undersökningarna 2015. Samtliga postala påminnelseinsatser skickades ut både på svenska och på engelska. Fältperioden inleddes med ett utskick av ett aviseringskort till samtliga i urvalet den 18 september. Aviseringskortet skickades ut innan pappersenkäten med syfte att informera om hur de blivit utvalda att delta i undersökningen och vad svaren används till samt information om och kontaktuppgifter till SOM-institutet. En vecka senare skickades enkäten ut tillsammans med informationsbrev, inloggningsuppgifter för att svara på webben och en penna att fylla i undersökningen med. Ytterligare en vecka senare skickades ett vykort ut där de som redan svarat på undersökningen tackades och de som ännu inte skickat in sina svar påmindes att göra det.

Under fältperioden genomfördes två omgångar av telefonpåminnelser där ett externt telefonundersökningsföretag ringer upp alla respondenter med känt hem- eller mobiltelefonnummer och påminner dem om att svara, ger respondenterna en möjlighet att meddela om de inte vill vara med i undersökningen eller om de behöver en ny enkät. Telefonpåminnelserna följdes upp med ett tackbrev till dem som sagt att de vill svara samt en ny enkät till de som önskat det. Efter att den första påminnelseinsatsen på telefon avslutats, skickades en smspåminnelse ut till dem som sagt att de ville medverka men ännu inte skickat in sina svar. Strax efter skickades även ett påminnelse-sms till de som varit okontaktbara under telefonpåminnelseperioden. Personerna som fick ett sms kunde svara *nej* på sms:et om de inte önskade att delta och *ja* om de ville svara och önskade en ny enkät. Även svar med specificerade orsaker till att inte svara inkom. Alla svar registrerades och kodades efter kontaktgrad och eventuell anledning att inte vilja vara med i undersökningen. Påminnelsesms:et innehöll även en direkt länk och inloggningsuppgifter till den elektroniska versionen av enkäten. Kontaktuppgifter till SOM-institutet och undersökningsföretaget Kinnmark Information AB fanns med i varje utskick. Under fältperioden hörde personer kontinuerligt av sig med frågor och önskan om ny enkät eller önskan om att inte delta och därmed inte få fler påminnelser. De svar som mottogs skannades in av undersökningsföretaget allt eftersom de kom in och de öppna fritextsvaren skickades till SOM-insitutet för kodning. Vid fältperiodens slut avidentifierades formulären av fältföretaget och all personlig data raderades. Svaren skickades sedan till SOM-institutet som validerade och förädlade inkommen data.

Särskild insats

I samband med utskicket den 7:e januari genomfördes en särskild insats riktad till ungdomsurvalet Skåne-II. De personer i åldersgruppen 18–29 år som ännu inte svarat eller hört av sig och avböjt medverkan fick erbjudande om en trisslott om de svarade på enkäten. Att inte hela Skåne-II fick erbjudande om trisslott beror på att lotter inte får skickas till minderåriga. Lotterbjudandet hade en liten men signifikant effekt på svarsbenägenheten vilket kan uttydas i tabell 3 och figur 1. I tabell 3 syns detta i andel svar efter januaribrevet och i figur 1 genom ökat inflöde efter fältdag 110 och 119 i Skåne-II jämfört med Skåne-I. Erbjudandet om lott vid inskickad enkät gavs också till samma grupp vid utskicket den 18 januari.

Tabell 2 Fältplan för den sydsvenska SOM-undersökningen 2015

18 sep	Utskick av aviseringskort.
25 sep	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna.
5 okt	Utskick av tack- och påminnelsekort.
12 okt	Utskick av enkät, följebrev och svarskuvert till svarspersoner som ännu inte sänt in enkäten, introduktion av möjligheten att svara via webben.
22 okt–22 nov	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
26 okt	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät.
2 nov	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät. Påminnelsebrev till personer utan känt telefonnummer.
9 nov 16 nov	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät.
23 nov	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät. Påminnelsebrev till personer utan känt telefonnummer samt personer som inte kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelse.
24 nov	Sms till alla som sagt att de vill medverka
27 nov	Sms till personer som inte kunnat nås vid telefonpåminnelse.
1 dec–14 dec	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
7 dec	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät.
15 dec	Utskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät. Påminnelsebrev till personer utan känt telefonnummer.
7 jan	Påminnelsebrev till alla som tidigare sagt att de ska svara och utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt bortfallsenkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer samt personer som inte kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser. *Särskild insats 18-29 åringarna* i Skåne- II.
18 jan	Bortfallsenkät till resterande.
9 mars	Sista enkäten inkommer.

Inflöde

Den första enkäten kom in strax efter att formulären nått respondenterna. Inflödet såg något annorlunda ut i Skåne- I och Skåne-II. För Skåne-I inkom det under de första tio dagarna 42 procent av vad som kom att bli den slutgiltiga svarsfrekvensen. Efter 69 dagar (9 december 2015) hade 90 procent av de slutgiltiga svaren kommit in. Sista enkäten registrerades den 9:e mars, 89 dagar efter att 90 procent av vad som kom att bli de slutgiltiga svaren kommit in. I ungdomsurvalet Skåne-II inkom en större andel av svaren senare under fältperioden. Anledningen till att fältperioden fortsätter långt efter årsskiftet är att olika grupper i befolkningen tenderar att svara vid olika tillfällen under datainsamlingsperioden. Analyser av inflödesmönstret visar bland annat att grupper som i hög grad svarar på SOM-undersökningarna, såsom äldre och politiskt intresserade, ofta svarar tidigt under fältperioden. De grupper som är underrepresenterade i den slutgiltiga svarsfilen såsom yngre och personer från arbetarhem svarar i högre grad senare under fältperioden. Med en lång fältperiod ämnar vi öka representativiteten i gruppen som slutligen utgör den slutgiltiga svarsfilen och undvika att förstärka mönster av till exempel högt politiskt intresse och hög ålder som redan finns i SOM-undersökningarna.

Tabell 3 Inflöde av pappers- respektive webbenkäter efter respektive påminnelseåtgärd (procent)

		Svarande efter första utskicket	Svarande efter tack/ påminnelsekort	Svarande efter andra enkätutskicket	Svarande under eller efter telefon p 1	Svarade efter sms-utskick	Svarande under eller efter telefon p 2	Svarade efter januari-brevet	Svarade efter sista utskicket	Summa	Antal svar
Papperssvar	Skåne-I	42	17	12	16	0	7	2	2	100	1 474
	Skåne-II	30	13	14	19	1	12	6	5	100	867
Webbsvar	Skåne-I	24	11	13	19	7	19	1	5	100	216
	Skåne-II	15	6	8	17	6	25	8	15	100	296

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Tabell 3 visar när enkäter besvarades i förhållande till de påminnelseinsatser som genomfördes under fältperioden. Innan första påminnelsen skickades ut hade cirka 40 procent av de som slutligen svarade på enkäten redan svarat i Skåne-I och motsvarande 26 procent i Skåne-II. Första postala påminnelsen hade störst påverkan på svarsprocenten för svarande på pappersenkäter medan telefonpåminnelserna

gav störst inverkan på svarsfrekvensen senare under fältperioden. Webbenkäterna besvarades främst efter första utskicket och under telefonpåminnelserna. Påminnelsen som skickades ut med sms hade ingen direkt kopplad effekt på de som tillslut svarade på papper, däremot hade sms-påminnelsen en effekt bland de som svarade på webbenkäten.

Tabell 4 visar att män i högre grad än kvinnor väljer att besvara enkäten på webben och att det verkar finnas ett samband mellan ålder och svarsbenägenhet på webben. I gruppen 16–29 år valde cirka 25 procent att svara på webbenkäten. Och bland de svarande i gruppen 65–85 år valde 6 procent att svara på webben, vilket kan jämföras med 1 procent i motsvarande åldersgrupp i den västsvenska SOM-undersökningen 2015. Andelen respondenter i Skåne-I som svarade på webben är nästan tre gånger så högt som i den jämförbara undersökningen i Västsverige, där endast 5 procent av samtliga respondenter valde att utnyttja möjligheten att svara på webben.

Tabell 4 Ålders och könsfördelning bland webb- och papperssvar, den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 (procent)

	Papperssvar		Webbsvar		Antal	
	Skåne-I	Skåne-II	Skåne-I	Skåne-II	Skåne-I	Skåne-II
Kvinna	91	78	9	22	907	658
Man	83	70	17	30	782	495
16–29 år	76	75	24	25	244	1 163
30–49 år	83	-	17	-	463	-
50–64 år	89	-	11	-	455	-
65–85 år	94	-	6	-	528	-
Totalt	87	75	13	25	1 690	1 163

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015.

Som nämnt ovan inkom majoriteten av svaren i början av fältperioden. I figur 1 visualiseras svarsmönstret för 2015 respektive 2011 års undersökningar både som helhet och uppdelat på Skåne-I och Skåne-II. En bit in i fältarbetet under SOM-undersökningen i Skåne 2015 blev det tydligt att tendensen av en sjunkande svarsbenägenhet fortsatte och förstärktes i denna undersökning jämfört med de tidigare sydsvenska undersökningar som genomförts i SOM-institutets regi. Andelen som initialt besvarade enkäten var ungefär densamma som tidigare år. De tio första dagarna under 2015 års fältperiod svarade skåningarna i ungefär samma utsträckning som undersökningsåret 2011. Att boende i Skåne generellt är mer svåra att övertala att besvara samhällsundersökningar visar sig också vid en analys av svarsmönstret för den nationella SOM-undersökningen. Sett till svars-

frekvens per åldersgrupp, visar det sig att den generellt sett lägre svarsfrekvensen bland 16–29-åringar jämfört med övriga befolkningen, är ytterligare något lägre hos ungdomar i Skåne jämfört med ungdomar i övriga Sverige. Bruttosvarsfrekvensen för Skåne-I blev 42 procent och för Skåne-II 29 procent, vilket innebär en minskning på 6 respektive 2 procentenheter jämfört med 2011 års undersökning.

Figur 1 Dagligt inflöde av enkäter i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2011 (kumulativ procent av bruttourvalet)

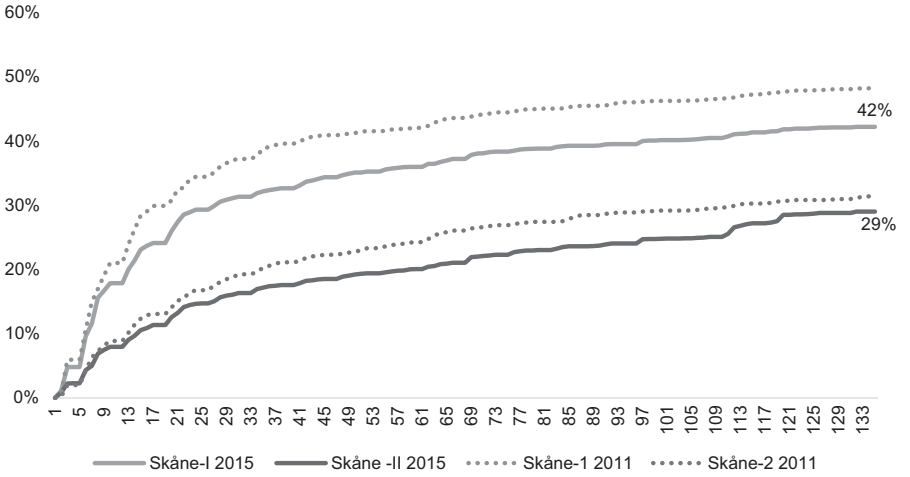

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2011.

Svarsfrekvens och bortfall

Svarsfrekvensen för SOM-undersökningarna har successivt sjunkit under 2000-talet, ett mönster som även gäller för andra liknande undersökningar i Sverige. Av de ursprungliga urvalen (bruttourval) om 4 000 personer vardera svarade 1 690 personer i Skåne-I och 1 163 personer i Skåne-II på 2015 års undersökning, vilket ger en bruttosvarsfrekvens på 42 respektive 29 procent. Från bruttourvalet räknas personer bort som inte har möjlighet att svara, det så kallade naturliga bortfallet, vilket ger en nettosvarsfrekvens på 46 respektive 32 procent (se tabell 5).

Tabell 5 Svarsfrekvens i de sydsvenska SOM-undersökningarna 2011–2015

Under-sökningsår	Brutto-urval	Netto-urval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svars-frekvens (brutto)	Svars-frekvens (netto)	Fältarbete utfört av
2001	3 200	2 900	10 %	1 782	56 %	61 %	Kinnmark
2004	6 000	5 429	9,5 %	3 336	56 %	62 %	Kinnmark
2006	6 000	5 417	9,7 %	3 142	52 %	58 %	ScandInfo
2008	6 000	5 448	9,2 %	3 082	52 %	57 %	Kinnmark
2011 Skåne-I	3 000	2 755	8,1 %	1 448	48 %	53 %	Kinnmark
2011 Skåne-II	3 000	2 697	10,1 %	942	31 %	35 %	Kinnmark
2015 Skåne-I	4 000	3 704	7,4 %	1 690	42 %	46 %	Kinnmark
2015 Skåne-II	4 000	3 660	8,5 %	1 163	29 %	32 %	Kinnmark

***Kommentar**:* Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Med naturligt bortfall avses adress okänd, bortrest under fältperioden, flyttat från urvalsområdet, avliden, fysiskt eller psykiskt funktionshindrad, ej svensktalande.

Källa: Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 och 2011.

Naturligt bortfall och kontaktgrad

Av de 8 000 som blev inbjudna att delta i undersökningen fanns det ett antal som av olika orsaker inte *kunde* delta, de registrerades som naturligt bortfall och räknades bort från bruttourvalet. Skillnaderna mellan de olika svarsfrekvenserna i tabell 5 beror på det så kallade *naturliga bortfallet*. I 2015 års sydsvenska SOM-undersökning definierades 296 personer i det ordinarie urvalet (Skåne-I) och 340 personer i ungdomsurvalet (Skåne-II) som naturligt bortfall. Orsaker som definieras som naturligt bortfall är att adressen är okänd (formuläret kommer i retur), att respondenten har flyttat från urvalsområdet, är bortrest över lång tid, är fysiskt eller mentalt oförmögen att svara, har läs- och skrivsvårigheter, inte är svensktalande eller är avliden. Den största delen av det naturliga bortfallet i 2015 års undersökning bestod likt tidigare år av personer med okänd adress.

Tabell 5 visar hur andelen naturligt bortfall förändrats sedan undersökningens början. Undersökningen i Skåne följer samma mönster som övriga regionala undersökningar och den nationella SOM-undersökningen. Andelen naturligt bortfall har minskat något på senare år vilket har sin troliga förklaring i att det blir allt svårare att nå människor på traditionell väg, via hemadress och fasta telefonnummer. Det gäller både när vi vill uppmana svarspersonerna att svara genom telefonpåminnelser och postutskick och när vi är intresserade av anledningen till varför de väljer att inte svara på undersökningen. När vi inte får kontakt vet vi inte heller varför de inte svarar.

De yngre grupperna av befolkningen är speciellt svåra att nå. I gruppen 20–24 år når vi endast 46 procent av urvalet. Kontaktgraden ökar därefter succesivt upp

till 90 procent i den äldsta gruppen. Tabell 6 visar kontaktmönstren uppdelat per åldersgrupp. I urvalsgruppen under 30 år var det runt 30 procent som inte hade något telefonnummer kopplat till sitt namn, vilket omöjliggjorde både telefon och sms-påminnelser.

Tabell 6 Kontaktmönster i olika åldersgrupper i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 (procent, Skåne–II inom parentes)

	Ålder								
	16–19	20–24	25–29	30–39	40–49	50–59	60–75	76–85	Totalt
Ej kontakt:									
Adress okänd, okänt nummer/ inget svar på telefon	5 (3)	6 (6)	6 (7)	4	2	2	2	2	3 (6)
Känd adress, okänt nummer	29 (30)	33 (25)	27 (25)	26	24	17	10	5	20 (26)
Känd adress, känt nummer men inget svar	14 (14)	16 (19)	18 (19)	19	13	14	5	3	12 (18)
Kontakt:									
Bortfall/vägran (inkl. de som hävdar att de redan skickat in)	12 (10)	14 (16)	15 (12)	12	15	13	15	27	15 (18)
Svarsvillig (sagt att de har/vill ha ett nytt formulär att fylla i)	8 (12)	8 (8)	7 (6)	7	8	6	8	9	7 (8)
Enkät ifylld och inskickad	33 (31)	24 (26)	27 (31)	32	38	47	61	54	42 (29)
Ej kontakt	48 (47)	55 (50)	51 (56)	49	39	33	17	10	35 (50)
Kontakt	53 (54)	46 (50)	49 (44)	51	61	66	84	90	65 (50)
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal	201 (895)	358 (1 518)	344 (1 576)	651	661	617	877	291	4 000 3 989

Kommentar: Resultaten baseras på registerdata.

Svarsvägran

Som redovisat ovan är det en stor andel av dem som vi bjuder in att delta i SOM-undersökningarna som vi aldrig får kontakt med. Den del av urvalet som varken ingår i det naturliga bortfallet eller har svarat på undersökningen definieras som svarsvägrare. De som hör av sig till SOM-institutet eller i samband med en telefonpåminnelse uppger att de inte vill svara på enkäten ombeds uppge ett skäl till varför de väljer att inte delta. Sammanlagt uppgav 163 personer ett skäl till svarsvägran, vilka noterades och kategoriserades enligt tabell 7. Majoriteten av de som uppgav skäl uppgav att de inte svarade på grund av tidsbrist. Att av principskäl inte delta i *denna typ av undersökningar* och att frågorna var ointressant var också de bland de vanligaste anledningarna.

Tabell 7 Specificerade skäl till att inte vilja delta i den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 (procent)

	Skåne-I	Skåne-II
Har inte tid	32	59
Vill av princip inte delta i denna typ av undersökningar	24	13
För många frågor	16	0
Tycker att frågorna är ointressanta	13	20
Tycker att frågorna är för svåra	7	4
Litar inte på anonymiteten	5	0
Deltar inte utan ersättning	3	4
Summa procent	100	100
Antal personer	117	46

Svarsfrekvens i olika grupper

Det har sedan SOM-undersökningarna i Skåne inleddes funnits en skillnad mellan mäns och kvinnors benägenhet att delta i undersökningen, där män är mindre svarsbenägna än kvinnor. Skillnaden är dock stabil över undersökningsåren och har vid samtliga tillfällen varierat mellan fyra och sex procentenheter. De största skillnaderna i svarsmönster finner vi i olika åldersgrupper. Av tabell 8 framgår hur svarsbenägenheten i de sydsvenska SOM-undersökningarna varierat i olika grupper över tid. Trenden är att yngre svarar i allt mindre utsträckning, medan svarsbenägenheten bland äldre ökar samtidigt som den ligger på en stabil nivå bland den övre medelåldern. Den åldersgrupp som är mest benägen att fylla i enkäten är 70–85-åringar med en svarsfrekvens på 64 procent. I detta avseende skiljer sig inte den sydsvenska SOM-undersökningen från vare sig den västsvenska eller den

nationella undersökningen. Minst villiga att svara på enkäten är 20–29-åringar, med en svarsfrekvens på 26 procent.

Skillnaden i svarsvilja mellan åldersgrupper har ökat över tid. När den första SOM-undersökningen genomfördes i hela Skåne, år 2004, var skillnaden mellan den minst svarsbenägna respektive mest svarsbenägna åldersgruppen 19 procentenheter. I 2015 års sydsvenska undersökning hade skillnaden fördubblats till 38 procentenheter. Inte heller den här trenden är unikt för den sydsvenska SOM-undersökningen: samma mönster visar sig även i den nationella SOM-undersökningen.

Tabell 8 Nettosvarsfrekvens i olika grupper, de sydsvenska SOM-undersökningarna 2015, 2011, 2008, 2006 och 2004 samt Skåneundersökningen 2001 (procent)

År	2001	2004	2006	2008	2011	2015
TOTALT	62	62	58	57	53	46
Kön						
Kvinnor	64	65	60	59	55	48
Män	59	59	56	54	49	42
Ålder						
15–19 år[1]	56	54	45	46	-	-
16–19 år	-	-	-	-	33	35
20–29 år	60	56	44	39	36	26
30–39 år	53	54	51	46	45	30
40–49 år	58	61	57	49	47	34
50–59 år	63	64	65	56	58	40
60–69 år	73	73	70	63	65	50
70–79 år	74	72	74	70	76	64
80–85 år	75	73	69	67	69	64

Kommentar: Siffrorna avser det ordinarie urvalet, Skåne-I.[1] Under åren 2001–2008 ingick även 15-åringar i urvalet.

Svarsbenägenheten skiljer åt något sig mellan olika områden i Skåne. I redovisningen av svarsfrekvens per delregion i tabell 9 framgår att boende i nordöstra Skåne svarade i högst grad 2015, medan boende i sydöstra Skåne svarade i lägst utsträckning. Över tid kan däremot inte några tydliga mönster om vilka delregioner som är mest och minst svarsbenägna utläsas.

Tabell 9 Svarsandelar (netto) i olika delregioner och kommuner i de sydsvenska SOM-undersökningarna 2015, 2011, 2008, 2006 och 2004 samt i Skåneundersökningen 2001 (procent)

År	2001	2004	2006	2008	2011	2015
Nordvästra Skåne	-	61	57	59	51	45
Sydvästra Skåne	62[1]	61	58	54	51	45
Nordöstra Skåne	-	63	61	56	55	49
Sydöstra Skåne	-	65	58	62	53	43

Kommentar: Siffrorna avser det ordinarie urvalet, Skåne-I. [1]Med Sydvästra Skåne avses här hela urvalet för Skåneundersökningen 2001. Delregioner i Skåne: *Nordvästra Skåne* omfattar kommunerna Båstad, Landskrona, Helsingborg, Höganäs, Ängelholm, Örkelljunga, Bjuv, Klippan, Åstorp och Svalöv; *Sydvästra Skåne* omfattar kommunerna Staffanstorp, Burlöv, Vellinge, Kävlinge, Lomma, Svedala, Höör, Malmö, Lund, Eslöv och Trelleborg; *Nordöstra Skåne* omfattar kommunerna Östra Göinge, Hörby, Bromölla, Osby, Perstorp, Kristianstad och Hässleholm; samt *Sydöstra Skåne* omfattar kommunerna Skurup, Sjöbo, Tomelilla, Ystad och Simrishamn.

I tabell 10 jämförs fördelningen av respondenterna i undersökningarna 2001–2015 med avseende på förvärvsställning och medborgarskap. När mönstret för 2015 jämförs med resultaten från tidigare undersökningsår, visar sig andelen förvärvsarbetande bland de svarande vara relativt jämn. Omkring hälften av respondenterna har vid de olika undersökningstillfällena tillhört denna förvärvskategori. Den totala andelen ålders-/avtalspensionärer har däremot ökat gradvis sedan 2001 och är i 2015 års undersökning större än i tidigare undersökningar. Ökningen beror dels på att det numera är fler äldre som besvarar undersökningen, dels på en minskad svarsbenägenhet i de yngsta åldersgrupperna. Fördelningen mellan respondenter med svenskt, danskt respektive utländskt medborgarskap ser däremot likartad ut jämfört med tidigare undersökningsår. I kategorin svenskt medborgarskap ingår även individer med dubbla medborgarskap, det vill säga ytterligare ett medborgarskap utöver det svenska. 2015 uppgav 3 procent av respondenterna att de hade både svenskt och utländskt medborgarskap.

Representativitet

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga gruppers blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

Det urval som ligger till grund för den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 speglar den skånska befolkningen väl, men de senaste åren har en ökad skevhet

Tabell 10 Fördelning per förvärvsposition och medborgarskap i de sydsvenska SOM-undersökningarna 2001-2015 (procent)

	2001	2004	2006	2008	2011	2015
Förvärvsställning						
Förvärvsarbete	52	49	52	56	54	52
Arbetsmarknads-politisk åtgärd	1	1	2	1	1	2
AMS-utbildning	0	1	0	-	-	-
Kunskapslyftet	1	-	-	-	-	-
Arbetslös	4	4	3	3	3	3
Ålders- /avtalspensionär	19	22	24	25	28	32
Har sjuk-/aktivitetsersättning[1]	6	5	4	4	4	2
Hemarbetande	1	-	-	-	-	-
Studerande	16	15	11	10	9	8
Annat	-	3	4	1	1	1
Medborgarskap						
Svenskt	96	94	93	96	94	96
Danskt	4	3	4	2	1	1
Medborgare i ett annat land	-	3	3	3	5	3

Kommentar: Svenskt medborgarskap innefattar även dem med dubbelt svenskt och utländskt medborgarskap. Siffrorna avser det ordinarie urvalet, Skåne-I.

mellan svarsgruppen och populationen utkristalliserats. Appendix A–C redovisar representativiteten i svarsdata och urval i förhållande till populationen. Tabellerna i appendix jämför den skånska befolkningens fördelning efter geografisk hemvist, ålder och kön med fördelningen i den sydsvenska SOM-undersökningens brutto- respektive nettourval samt bland de individer som besvarar undersökningen. Den geografiska representativiteten är mycket god och avviker endast med enstaka procentenheter uppåt eller nedåt. Kvinnor är något överrepresenterade i gruppen som svarat på undersökningen. När vi kontrollerar representation i svarsdata i förhållande till ålder är överensstämmelsen däremot inte riktigt lika god. De yngsta i urvalet svarar i allt lägre grad och är därför underrepresenterade i den totala svarsgruppen, medan de äldre har en fortsatt hög svarsvilja, ett förhållande som proportionerligt minskar svarsgruppens representativitet med avseende på ålder. För 2015 års undersökning innebär det att 16–29 åringarna är underrepresenterade med 9 procentenheter. För att bringa klarhet i om, och i så fall på vilket sätt, skillnaderna mellan svarsgruppens respektive populationens sammansättning påverkar

fördelningen av de inkomna svaren, har Markstedt (2014) i en rapport jämfört svaren på ett antal frågor i den nationella SOM-undersökningen (vars representativitet liknar den skånska) med viktade svar på samma frågor. Markstedts studie fann att reliabiliteten i attitydfrågor och bedömning av den svenska demokratin inte förefaller påverkas av skevheten i representativiteten, medan mediefrågor så som läsning av morgontidning däremot påverkas av bristen av svar från unga. Resultaten pekar också mot att det framför allt är den minskade kontaktgraden med unga som är en av huvudorsakerna till lägre svarsfrekvenser i populationens yngsta grupper.

Sammanfattningsvis

Den sydsvenska SOM-undersökningen 2015 bestod av en enkät innehållande 61 frågor om allt från bedömning av offentlig service och demokrati till medievanor, och är den sjätte i raden av undersökningar som genomförs i SOM-institutets regi baserat på ett representativt urval av personer mellan 16 och 85 år av Skånes befolkning[4]. Undersökningen har besvarats av 1 690 individer i åldrarna 16–85 i det ordinarie urvalet (Skåne-I), och av 1 161 individer i åldrarna 16–29 i ungdomsurvalet (Skåne-II), motsvarande en nettosvarsfrekvens på 46 respektive 32 procent. Majoriteten av svaren samlades in under tidig höst 2015. Personerna i urvalet hade möjlighet att svara på undersökningen på papper eller på webben och på webben erbjöds även möjligheten att svara på undersökningen på engelska. Ett antal påminnelseinsatser genomfördes i syfte att uppmana personer att svara på enkäten samt för att vid svarsvägran få en indikation på varför de valt att inte svara. Urvalet speglade populationen väl men bland de som svarade fanns skevheter främst i åldersrepresentationen. Svarsfrekvensen och kontaktgraden var lägst bland de yngsta i urvalet, ett förhållande som antas hänga samman. Generellt finns störst utmaningar i att få personer som är mindre etablerade i samhället att svara på SOM-institutets enkäter, såsom yngre individer, utländska medborgare och människor utanför arbetsmarknaden. Den sydsvenska SOM-undersökningens datamaterial utgör en god grund för beskrivningar och analyser av aktuella vanor och attityder hos den skånska befolkningen. Med det förstärkta ungdomsurvalet möjliggörs också fördjupade analyser av den yngre befolkningen vilket bidrar till att de svarande i SOM-undersökningen i Skåne 2015 som grupp betraktad är mycket lik den samlade befolkningen i Skåne.

Noter

[1] Kapitlet bygger på tidigare års metodredogörelser, se exempelvis Bové (2015) och Engelbrecht (2013)

[2] I jämförelser mellan SOM-undersökningarna i Skåne 2004-2015 och Skåneundersökningen 2001 skall beaktas att urvalet till 2001 års undersökning var begränsat till 3 200 individer och endast riktad till boende i kommunerna Burlöv, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Staffanstorp, Svedala, Trelleborg, Vellinge samt Eslöv (Malmöregionen).

[3] Kodningsarbetet har utförts av Sofia Arkhede, Klara Bové och Lukas Nordin. Underlaget för kodningen finns tillgängligt i kodboken för 2015 års skånska SOM-undersökning (se www.som.gu.se/undersökningar)

[4] Undersökningen 2001 var begränsad till Malmöregionen.

Referenser

Bové, Klara (2015) ”Den västsvenska SOM-undersökningen 2015”. I Annika Bergström & Niklas Harring (red) *Hållbarhetens horisont* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Engelbrecht, Sandra (2013) ”Samhälle Opinion Media – Skåne 2011”. I Annika Bergström & Jonas Ohlsson (red) *Vanor och attityder i förändring* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Hägglund, Jonas (2015) *Metodexperiment i den västsvenska SOM-undersökningen 2014.* SOM-rapport nr 2015:13 Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Markstedt, Elias (2014) *Representativitet och viktning – Riks-SOM som en spegel av det svenska samhället 1986–2013*. SOM-rapport nr 2014:20 Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

Appendix A Fördelningen mellan delregionen hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande i Skåne 2001–2015 (procent)

		Område				
År	Grupp	Nordväst	Sydväst	Nordöst	Sydöst	SUMMA
2004	Befolkning	26	50	16	8	100
	Bruttourval	26	50	16	8	100
	Nettourval	26	50	16	8	100
	Svarande	25	50	17	8	100
2006	Befolkning	26	50	16	8	100
	Bruttourval	24	51	17	8	100
	Nettourval	24	51	17	8	100
	Svarande	24	50	18	8	100
2008	Befolkning	26	51	15	8	100
	Bruttourval	26	50	16	8	100
	Nettourval	26	50	16	8	100
	Svarande	27	48	16	9	100
2011	Befolkning	26	51	15	8	100
	Bruttourval	25	51	16	8	100
	Nettourval	25	51	16	8	100
	Svarande	25	50	17	8	100
2015	Befolkning	25	52	15	8	100
	Bruttourval	25	53	15	7	100
	Nettourval	26	53	15	7	100
	Svarande	25	53	16	6	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser. Delregioner i Skåne: *Nordvästra Skåne* omfattar kommunerna Båstad, Landskrona, Helsingborg, Höganäs, Ängelholm, Örkelljunga, Bjuv, Klippan, Åstorp och Svalöv; *Sydvästra Skåne* omfattar kommunerna Staffanstorp, Burlöv, Vellinge, Kävlinge, Lomma, Svedala, Höör, Malmö, Lund, Eslöv och Trelleborg; *Nordöstra Skåne* omfattar kommunerna Östra Göinge, Hörby, Bromölla, Osby, Perstorp, Kristianstad och Hässleholm; samt *Sydöstra Skåne* omfattar kommunerna Skurup, Sjöbo, Tomelilla, Ystad och Simrishamn.

Appendix B Könsfördelning hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande i Skåne 2001–2015 (procent)

		Kön		
År	Grupp	Kvinnor	Män	SUMMA
	Befolkningen	51	49	100
2004	Bruttourval	49	51	100
	Nettourval	48	52	100
	Svarande	52	48	100
	Befolkningen	51	49	100
2006	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	51	49	100
	Svarande	53	47	100
	Befolkningen	50	50	100
2008	Bruttourval	51	49	100
	Nettourval	51	49	100
	Svarande	54	46	100
	Befolkningen	50	50	100
2011	Bruttourval	51	49	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	54	46	100
	Befolkningen	50	50	100
2015	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	54	46	100

***Kommentar**:* Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser.

Appendix C Åldersgruppernas hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande i Skåne 2001–2015 (procent)

		Åldersgrupp				
År	Grupp	16–29	30–49	50–64	65–85	Summa
	Befolkning	23	34	24	19	100
2004	Bruttourval	23	34	23	20	100
	Nettourval	24	34	24	18	100
	Svarande	21	32	25	22	100
	Befolkning	24	33	24	19	100
2006	Bruttourval	23	34	23	20	100
	Nettourval	21	35	23	19	100
	Svarande	18	33	26	24	100
	Befolkning	25	33	23	19	100
2008	Bruttourval	24	33	23	20	100
	Nettourval	23	34	24	19	100
	Svarande	18	31	28	23	100
	Befolkning	23	33	23	21	100
2011	Bruttourval	22	36	22	20	100
	Nettourval	21	36	23	20	100
	Svarande	14	32	26	28	100
	Befolkning	23	33	22	22	100
2015	Bruttourval	22	33	23	22	100
	Nettourval	22	33	23	22	100
	Svarande	14	27	27	31	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från www.scb.se/databaser. I 2006 års undersökning är antalet 15-åringar lägre eftersom personer födda 1991 ej ingått i urvalet.

OM FÖRFATTARNA

Ulrika Andersson, docent, är verksam som undersökningsledare vid SOM-institutet samt forskare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad på medieinnehåll, mediepublik samt mediemedarbetare.
E-postadress: ulrika.andersson@som.gu.se

Annika Bergström, docent, är verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet och undersökningsledare vid SOM-institutet. Hennes forskning är framför allt inriktad på digitala mediers publik med särskilt fokus på deltagande på nätet och på e-bokens framväxt i ett litet språkområde.
E-postadress: annika.bergstrom@jmg.gu.se

Klara Bové, fil master, är verksam som biträdande undersökningsledare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet. Hennes forskningsintressen kretsar kring attityder till EU i allmänhet och miljö och hållbarhetspolicy inom EU i synnerhet.
E-postadress: klara.bove@som.gu.se

Jesper Falkheimer, professor i strategisk kommunikation, Lunds universitet. Från 2017 är han sektionschef för forskning, samverkan och innovation (FSI) vid Lunds universitet. Han har tidigare varit rektor för Campus Helsingborg. Hans forskning är framför allt inriktad på krishantering, medier och platser samt hur kommunikation skapar värde i organisationer.
E-postadress: jesper.falkheimer@isk.lu.se

Nils Gustafsson, universitetslektor i strategisk kommunikation, Lunds universitet. Hans forskning har under senare år kretsat kring politisk kommunikation och politiskt deltagande, särskilt med utgångspunkt från sociala medier. För närvarande deltar han i ett forskningsprojekt om ungas politiska deltagande i Sverige.
E-postadress: nils.gustafsson@isk.lu.se

Sören Holmberg, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är en av ledarna för Quality of Government Institute och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem.
E-postadress: soren.holmberg@pol.gu.se

Daniel Jansson, fil. kandidat i psykologi och master i kommunikation med inriktning mot myndigheter och offentlig förvaltning. Han är verksam som biträdande undersökningsledare och kommunikatör vid SOM-institutet, Göteborgs universitet.
E-postadress: daniel.jansson@som.gu.se

Henrik Ekengren Oscarsson, professor, lärare och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och opinionsbildning. Han är ansvarig för det svenska Valforskningsprogrammet och föreståndare för SOM-institutet.
E-postadress: henrik.oscarsson@pol.gu.se

Anders Sannerstedt docent och f.d. universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Han forskar om högerpopulistiska partier och attityder till invandring.
E-postadress: anders.sannerstedt@svet.lu.se

Lennart Weibull, professor emeritus i massmedieforskning vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Göteborgs universitet och seniorforskare vid SOM-institutet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning samt politisk opinionsbildning.
E-postadress: lennart.weibull@som.gu.se

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.som.gu.se
Telefon: 031-786 33 00

Beställning av publikationer kan göras på bokbestallning@som.gu.se.

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
   Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
   Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
   Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
   Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
   Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
   Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
   Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
   Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
   Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
   ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
    Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
    Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*
    Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
    Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
    Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
    ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7

15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5

16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittiotalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3

17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1

18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X

19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6

20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4

21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2

22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X

23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

29. Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet.* Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.
Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken.*
Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*
Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*
Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfängans marknad*
Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*
Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*
Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-05-05-13

36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE

38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE

39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE

40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE

41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE

42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE

43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE

44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE

45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE

46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE

47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE

48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE

49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass

50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE

51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE

52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE

53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE

54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE

55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE

56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE

57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE

58. Ohlsson, Jonas & Bergström, Annika (red)
Vanor och attityder i förändring
Göteborg 2013, 228 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-26-7. ISRN: GU-STJM--58--SE

59. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
Vägskäl
Göteborg 2013, 784 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-27-4. ISRN: GU-STJM--59--SE

60. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
En region för alla?
Göteborg 2013, 286 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-29-8. ISRN: GU-STJM--60--SE

61. Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red)
Mittfåra & marginal
Göteborg 2014, 576 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-30-4. ISRN: GU-STJM--61--SE

62. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Brytningstider
Göteborg 2014, 322 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-31-1. ISRN: GU-STJM--62--SE

63. Bergström, Annika, Johansson, Bengt, Oscarsson, Henrik & Oskarson, Maria (red)
Fragment
Göteborg 2015, 608 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-32-8. ISRN: GU-STJM--63--SE

64. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Alla dessa val
Göteborg 2015, 236 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-33-5. ISRN: GU-STJM--64--SE

65. Solevid, Maria (red)
Svenska utlandsröster
Göteborg 2016, 312 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-34-2. ISRN: GU-STJM--65--SE

66. Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Solevid, Maria (red)
Ekvilibrium
Göteborg 2016, 480 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-35-9. ISRN: GU-STJM--66--SE

67. Norell, P O & Nilsson, Lennart (red)
Värmländska utmaningar
Göteborg 2016, 576 sidor. Pris: 340 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-36-6. ISRN: GU-STJM--67--SE

68. Bergström, Annika & Harring, Niklas (red)
Hållbarhetens horisont
Göteborg, 2016. 230 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-37-7. ISRN: GU-STJM--68--SE

69. Andersson, Ulrika (red)
Slutna rum och öppna landskap
Göteborg, 2017. 178 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-38-0. ISRN: GU-STJM--69--SE

Slutna rum och öppna landskap presenterar huvudresultaten från 2015 års sydsvenska SOM-undersökning. I fokus för undersökningen stod de skånska medborgarnas erfarenheter av och syn på hur det är att leva, bo och verka i Skåne.

Bokens titel knyter an till de resultat och analyser som redovisas i boken, men också till händelser och skeenden i det omgivande samhället. Några av de frågor som analyseras är de skånska medborgarnas politiska intresse, attityd till svensk välfärdspolitik och förhållande till Danmark. Förtroendet för politiker och tjänstemän ligger också i bokens blickfång, liksom skåningars användning av internet och lokala nyhetsmedier. Ett särskilt kapitel ägnas åt en analys av skånska sverigedemokrater, en grupp som har vuxit sig allt större i den skånska väljarkåren under 2000-talet. Flera kapitel innehåller jämförelsen med tidigare års sydsvenska SOM-undersökningar samt med de nationella respektive västsvenska SOM-undersökningarna.

Sammantaget medverkar tio forskare från Göteborgs universitet och Lunds universitet med analyser i *Slutna rum och öppna landskap*, den 69:e forskarantologin från SOM-institutet. Boken innehåller också en metoddokumentation av 2015 års sydsvenska SOM-undersökning.

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

GÖTEBORGS UNIVERSITET